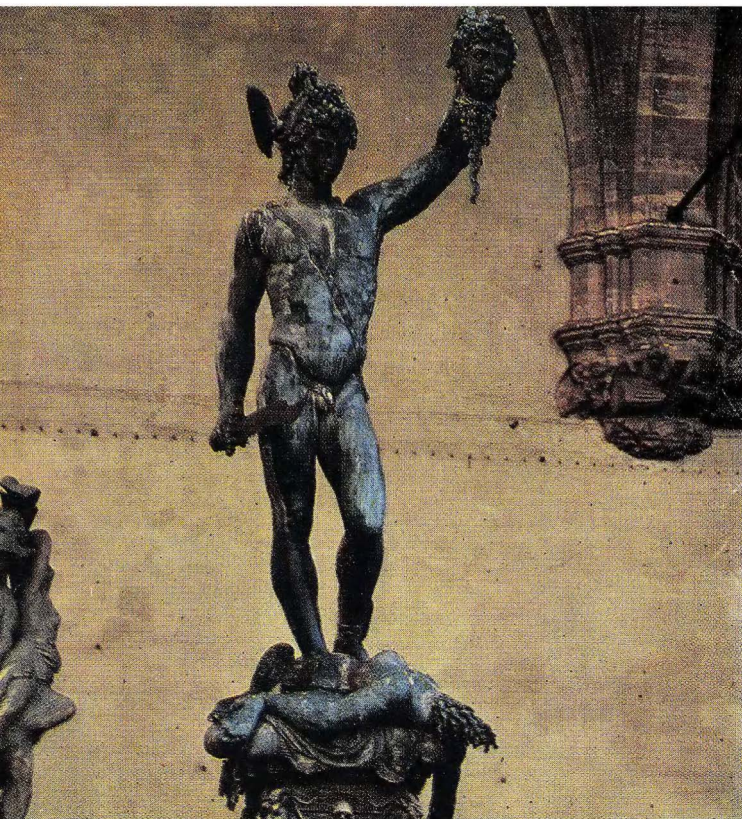

Benvenuto Cellini

viața lui benvenuto cellini

Editura Meridiane

Traducerea versurilor: **Geo Dumitrescu**

La vita di Benvenuto Cellini
scritta da lui medesimo

Felice Le Monnier editore, Firenze, 1924

viața
lui
benvenuto
cellini
scrisă
de el însuși

Vol. II

Traducere,
cronologie
și note de
ȘTEFAN CRUDU

EDITURA MERIDIANE
București, 1969

CARTEA A DOUA

I. În timpul cît am locuit în palatul cardinalului de Ferrara am primit mult mai mulți musafiri decît înainte de a fi fost întemnițat; toată lumea se bucura să mă vadă și se minuna că am putut supraviețui unor suferințe atît de crîncene; odihnindu-mă și căutînd să mă obișnuiesc din nou cu meseria mea, m-a făcut multă plăcere să transcriu acest *Capitolo*, care s-a putut citi mai sus. După aceea, ca să mă pot întrema și mai bine, m-am hotărît să mă duc pentru cîteva zile la aer, așa că, primind învoirea bunului cardinal, care m-a dat și caii de care aveam nevoie, am plecat însoțit de doi tineri din Roma, dintre care unul giuvaergiu; celălalt, deși nu făcea parte din breasla noastră, venise totuși să mă însoțească. După ce am ieșit din Roma, m-am îndreptat spre Tagliacozza, unde socoteam să dau de Ascanio, ucenicul meu de care am mai vorbit, și pe care, sosind acolo, l-am găsit numaidecît; locuia împreună cu tatăl, frații, surorile și mama sa vitregă. După o ședere de două zile, în care timp nu știau cum să mă răsfete, am plecat înapoi la Roma, luîndu-l cu mine și pe Ascanio. Pe drum, am început să vorbim de meseria noastră; am simțit că mă cuprinde o nestăvilită dorință de a ajunge mai repede la Roma, să-mi pot vedea din nou de lucrările mele.

De cum am sosit, m-am pregătit fără întîrziere de lucru. Înainte de a fi arestat, începusem să lucrez pentru cardinal un lighean de argint — pe care l-am regăsit — și o preafrumoasă cană, care îmi fusese furată între timp, împreună cu o sumedenie de alte lucruri de mare preț.

5 Ligheanul i l-am dat în lucru lui Pagolo, cel de care am

mai vorbit; totodată am pus în lucru și cana, bogat împodobită cu figuri în relief înalt și în basorelief. Ligheanul era și el împodobit cu figuri în relief înalt și cu pești în basorelief; totul se înfățișa atît de frumos și era lucrat cu atîta bun-gust, încît oricine se uita nu știa ce să admire mai întîi: forța desenului, imaginația, sau îngrijirea cu care lucrau acei tineri? Însoțit de *messer* Luigi Alamanni și de *messer* Gabriel Cesano¹, cardinalul trecea pe la mine cel puțin de două ori pe zi și stăteam bucuroși de vorbă timp de cîteva ore. Deși aveam destul de mult de lucru, cardinalul — care mă încărca într-una cu lucrări — mi-a dat să-i fac și sigiliul său de cardinal, mare cît mîna unui copil de doisprezece ani; în scobitura acelui sigiliu l-am gravat pe sfîntul Ioan predicînd în pustiu și pe sfîntul Ambrozie² călare și cu biciul în mînă, alungîndu-i pe arieni; lucrasem atît de îngrijit și cu atîta îndrăzneală, iar desenul era atît de frumos, încît oricine spunea că-l întrecusem pe marele Lautizio, singurul care se îndeletnicea cu această meserie; din îngîmfare, cardinalul nu scăpa nici un prilej de a pune sigiliul său alături de sigiliile celorlalți cardinali din Roma, ieșite aproape toate din mîna lui Lautizio.

II. În timp ce se afla în tovărășia celor doi prieteni de mai sus, cardinalul îmi spuse că ar trebui să-i fac și un model pentru o solniță, cerîndu-mi însă ca ea să nu semene cu cele făcute de alții, înaintea mea. În legătură cu acest model, atît *messer* Luigi, cît și *messer* Gabriel Cesano îmi dădură fiecare o mulțime de idei, care de care mai frumoase. Cardinalul, care asculta cu bună-voință și căruia îi plăceau mult planurile pe care cei doi literați i le înfățișaseră doar prin viu grai, se întoarse spre mine și-mi spuse: Planurile lui *messer* Luigi și *messer* Gabriel îmi plac atît de mult, încît — drept să-ți spun, Benvenuto — n-ai ști pe care să-l aleg; de aceea las totul pe seama ta, care trebuie să faci lucrarea. Știți prea bine, *signori*, grăii eu atunci, de cîtă vază se

¹ *Gabriel Maria da Cesano* este apreciat de unii scriitori ai epocii (Varchi, Ugheli etc.) ca un om foarte învățat și distins umanist.

² Aluzie la o legendă milaneză, potrivit căreia sfîntul Ambrozie a intervenit în ajutorul oștilor milaneze în bătălia pe care acestea au purtat-o cu Lodovico Visconti, în 1339.

bucură copiii regilor și ai împăraților și ce minunată strălucire și slavă îi înconjoară; cu toate astea, dacă-i veți cere unui sărman și umil păstor să vă spună pe cine iubește mai mult: pe acești copii, sau pe ai săi? vă va răspunde, fără îndoială, că pe ai săi: iată de ce și eu țin mai mult la copiii care se nasc din arta mea; de aceea, prima lucrare pe care o să vă arăt, prearespectate monsenior și ocrotitor al meu, va fi o lucrare ieșită numai din închipuirea mea, căci multe cîte se arată a fi scînteietoare cînd sînt spuse prin viu grai nu mai păstrează aceeași strălucire și după ce le-ai înfăptuit. Și, întorcîndu-mă către cei doi mari literați, adăugai: Domniile voastre au vorbit, iar eu voi înfăptui. Cu o nețărmită bunăvoință, *messer* Luigi Alamanni rosti atunci în sprijinul meu o mulțime de cuvinte de laudă, căroră chipul său frumos, trupul său bine legat și vocea sa plăcută le adăugau parcă un farmec greu de lămurit prin cuvinte. Dimpotrivă, *messer* Gabriel Cesano, care era urît și neplăcut, vorbi și el după chipul și asemănarea sa. Vorbind, *messer* Luigi dăduse ideea să execut o Veneră și un Cupidon, laolaltă cu multe alte galanterii, strîns legate de acest subiect. *Messer* Gabriel mă îndemnase să o execut pe *Amfitrita*, soția lui *Neptun*, înconjurată de niște tritoni, și o groază de alte povești, foarte frumoase cînd le spui, dar nu și cînd le lucrezi. În ceea ce mă privește, făcui o formă ovală — lungă de aproape două treimi de braț — pe care așezai două trupuri omenești, înalte de mai bine de o palmă, înfățișînd *Oceanul* și *Pămîntul* stînd jos și cu picioarele înlănțuite, amintind de acele prelungi pătrunderi ale mării în uscat; în mîna stîngă a bărbatului care înfățișa *Oceanul* am așezat o corabie, bogat împodobită, în care încăpea ușor sare din belșug; bărbatul acesta se sprijinea pe patru cai de mare, iar în mîna dreaptă își ținea tridentul. *Pămîntul* îl înfățișasem printr-o femeie, căreia îi modelasem cel mai frumos chip și cele mai frumoase forme pe care le cunoșteam și pe care le puteam înfăptui; își sprijinea o mînă pe un templu frumos împodobit, în care urma să stea piperul, iar în cealaltă ținea un corn al abundenței, împodobit și el cu tot ce știam a fi mai frumos pe lumea aceasta. Dedesubtul acestei femei strînsesem cele mai frumoase animale de pe pămînt, iar dedesubtul bărbatului care înfățișa *Oceanul*

modelasem toate neamurile de pești și scoici care puteau să încapă într-un spațiu atît de restrîns. De jur împrejur, pe toată marginea ovalului, se aflau numeroase alte ornamente. Cînd sosi cardinalul, însoțit de cei doi literați, scosei afară lucrarea modelată în ceară și le-o arătăi; primul luă cuvîntul *messer* Gabriel Cesano, care spuse cu înfocare: Aceasta e o lucrare pentru a cărei execuție nu ajung nici viețile a zece oameni, așa că luminăția voastră, deși doriți s-o aveți, nici vorbă s-o căpătați cît sînteți încă în viață; Benvenuto a ținut numai să v-arate copiii lui, nu să vii și dea; în vreme ce noi v-am vorbit de lucruri ce se pot înfăptui, el v-a arătat ceva ce nu se poate săvîrși. Auzind aceste cuvinte, *messer* Luigi Alamanni vorbi în sprijinul meu, dar cardinalul spuse că nu vrea să se încurce cu o lucrare atît de mare. Mă întorsei atunci către ei și grăii: Vă vorbesc luminației voastre, monseniore, și domniilor voastre, literați de talent, și vă încredințez că trag nădejde ca această lucrare s-o pot face pentru un altul, care va dori s-o aibă; o s-o vedeți cu toții gata, de o sută de ori mai bogat împodobită ca modelul, și socot să-mi mai rămînă destulă vreme ca să lucrez și alte opere, mult mai mari decît aceasta. Puțin cam mîniat cardinalul îmi spuse: Dacă n-o s-o faci pentru regele la care te duc, nu cred s-o poți face pentru alții; apoi îmi arătă scrisoarea în care regele îi cerea să se întoarcă degrabă, aducîndu-l cu sine și pe Benvenuto. Ridicai brațele spre cer și-l întrebai: Cînd vom putea vorbi cu adevărat despre grabă? Cardinalul îmi ceru ca în zece zile să-mi termin toate treburile pe care le aveam la Roma și să fiu gata de drum.

III. La plecare, cardinalul îmi dăruî un cal ager și frumos, pe care îl botezase Tournon, după numele cardinalului Tournon¹, de la care îl avea. Ucenicii mei, Pagolo și Ascanio, primiră și ei cai de călărie. Cum suita sa era prea mare, cardinalul o împărți în două: o parte alcătuită numai din nobili — o luă cu el spre Romagna, unde urma să viziteze Madona din Loreto, și — mai departe — spre Ferrara, patria sa; cealaltă parte — și cea mai numeroasă —, cuprinzînd floarea cavaleriei sale,

¹ *François de Tournon* (1490—1562), om de stat francez, numit cardinal în 1530. A prezidat consiliul de la Poissy, întrunit pentru a ajunge la o împăcare între catolici și protestanți.

o îndreptă spre Florența. Mie, cardinalul îmi spuse că dacă vream să călătoresc fără nici o grijă și fără să-mi pun viața în primejdie, să merg cu el. Îi arătai luminăției sale că aveam de gînd să-l însoțesc, dar, cum întotdeauna trebuie să se împlinească voia Celui-de-sus, îi plăcu lui Dumnezeu să-mi aduc aminte de sărmana mea soră, care suferise adînc de pe urma nenorocirilor mele. Îmi amintii, de asemenea, și de cele două verișoare — surori amîndouă — care erau călugărițe la Viterbo, una stareță, iar cealaltă intendentă a bogatei mănăstiri de acolo; atît de mult se mîhniseră și atît se rugaseră pentru mine, încît eram încredințat că rugăciunile acestor două biete fecioare revărsaseră asupra mea mila lui Dumnezeu, ca să scap. Gîndindu-mă așadar la toate astea, o luai spre Florența și — în loc să merg fără nici o cheltuială, însoțindu-l pe cardinal sau alăturîndu-mă de restul suitei sale — mă hotărîi să călătoresc pe socoteala mea și părăsii Roma în Lunea sîntă ¹, însoțit de Pagolo și de Ascanio; de la Monte Ruosi — unde întîmplarea făcu să ne întîlnim — îl căpătai tovarăș de drum pe maestrul ceasornicar Cherubino, bun prieten cu mine, iar călătoria deveni astfel și mai plăcută. Întrucît dădusem sfoară n țară că plec o dată cu cardinalul, nu-mi închipuiam că vreunuia dintre dușmanii mei o să-i vină în minte să mă atace pe drum. Dar la Monte Ruosi fu cît p aci să dau de dracu, căci dușmanii mei trimiseră să-mi ațină calea o întreagă bandă de derbedei înarmați pînă n dinți, care, văzînd că am plecat la drum fără suita cardinalului, erau gata-gata să ne atace, în vreme ce luam masa; a vrut însă Domnul ca tocmai atunci să pice și suita cardinalului; veseli, am pornit împreună cu ea mai departe, spre Viterbo; știind că de-acum încolo nu mă mai pîndea nici o primejdie, mergeam, de cele mai multe ori, la cîteva mile în fața suitei, în rîndurile căreia aveam de altfel numeroși prieteni. Cu voia lui Dumnezeu, am ajuns sănătos la Viterbo, unde atît verișoarele mele, cît și întreaga mănăstire m-au primit cu cea mai caldă dragoste.

IV. Am plecat din Viterbo împreună cu însoțitorii mei și, călărind cînd înaintea, cînd în urma suitei cardinalului

am ajuns în Joia sfântă la ultima poștă înainte de Siena; acolo am găsit cîteva iepe, care trebuind să fie duse la Poșta din Siena puteau fi închiriate ieftin de călătorii care-și luau această îndatorire. Descălecai de pe Tournon al meu și, în schimbul unui *jul*, dat unui rîndaș al poștei, îmi aleasei o iapă, pe care pusei șaua și scările mele; lăsaî calul în seama lucrătorilor mei, iar eu pornii înainte, grăbit să ajung la Siena cu o jumătate de ceas mai devreme, atît pentru a-mi căuta un oarecare prieten, cît și pentru alte treburi de ale mele.

Și cu toate că mersei destul de repede, nu intrai totuși în galop. La Siena, închirieai la han odăi pentru cinci persoane și trimisei iapa la poștă — tocmai dincolo de poarta Camollia —, uitînd însă să-mi iau scările și șaua. Petrecurăm în veselie seara de Joia sfântă și abia a doua zi dimineată — deci în Vinerea sfântă — îmi amintii de șa și de scări. Trimițînd după ele, stăpînul poștei spuse că nu vrea să mi le dea, întrucît venisem cu iapa în galop. Îi trimisei de cîteva ori vorbă să mi le înapoieze, dar el o ținea morțiș că nu vrea să mi le dea și însoțea totul cu vorbe de ocară, cu neputință de îndurat. Hangiul la care trăseseam îmi spuse: Ai scăpat ușor dacă se mulțumește să-ți oprească doar șaua și scările — după care adăugă: Află că omul ăsta e cea mai afurisită fiară care se află în acest oraș. Mai are și doi fii — ostași viteji, de altfel, dar niște fiare și mai rele ca el, așa că e mai bine să-ți cumperi ceea ce-ți trebuie ca să-ți vezi de drum, lăsîndu-l în plata Domnului. Mă gîndii însă că dacă o să-i vorbesc frumos o să-mi dea îndărăt frumoasa mea șa și nu-mi cumpărai decît o pereche de scări; călăream foarte bine, aveam o cămașă de zale cu mîneci, iar la șold o minunată archebuză, și nu-mi era nici o teamă de sălbăticia acelei fiare turbate. Afară de asta, îmi obișnuisem și lucrătorii să poarte cămăși de zale cu mîneci, iar în Pagolo aveam cea mai mare încredere, căci nu și-o scotea de pe el nici cînd stăteam la Roma; nici vorbă că și Ascanio purta o astfel de cămașă, deși era aproape un copil. Mă mai gîndii că, fiind Vinerea sfântă, nebunia acelor descreierați va fi și ea în repaus. Ajunserăm deci la poarta Camollia și, știind din spusele celorlalți că era chior de ochiul stîng, îl recunoscu de la bun început pe stăpînul poștei. Îmi lăsaî în urmă lucrătorii și tovarășii de drum și ieșii 10

în cale, spunându-i cât putui mai împăciuitor: De vreme ce vă asigur că nu am mers cu iapa în galop, de ce nu vreți să-mi înapoiati șaua și scările mele? Îmi răspunse însă ca un adevărat descreierat și ca o fiară, așa cum îmi fusese zugrăvit. Îi vorbii totuși mai departe: Nu sînteți creștin, sau vreți poate să ne luăm la bătaie în ziua de Vinerea sfîntă? Răspunse că puțin îi păsa dacă era Vinerea sfîntă sau vinerea dracului și că, dacă n-o ștergeam din fața lui, avea să mă tăvălească pe jos cu sulita cu care se înarmase, cu toată archebuza pe care o țineam în mîină. La auzul acestor vorbe amenințătoare, se apropie de noi un bătrîn gentilom sienez, îmbrăcat în civil care se înapoia acasă după ce-și făcuse rugăciunile obișnuite într-o asemenea zi. Auzise foarte bine, încă de departe, îndreptățitele mele cereri și-l făcu de două parale pe stăpînul poștei, ținîndu-mi partea; cu aceeași asprime îi certă și pe feciorii lui, învinuindu-i că nu-și fac datoria față de străinii în trecere, păcătuiind astfel față de Dumnezeu și necinstind cetatea Sienei. Cei doi tineri lăsară capul în jos și intrară în casă, fără a scoate o șoaptă. Otrăvit și mai mult de vorbele aceluia preacinstit gentilom, fiorosul lor părinte lăsă numaidecît sulita în jos și, blestemînd îngrozitor, jură că o să mă ucidă cu orice preț. Fiindcă-l vedeam încăpățînat ca o fiară și pentru a-l ține cît de cît la distanță, îi arătai țeava archebuzei; el, însă, se înfurie și mai rău și se repezi la mine. Deși nu o îndreptasem încă asupra lui, ci o țineam cu țeava în sus, archebuza mea, gata pregătită pentru apărare, luă singură foc. Încercătura izbi în arcul porții, iar de acolo se abătu, lovindu-l în gît pe scandalagiu, care se prăbuși mort la pămînt. Cei doi fii alergară: unul luă o lance dintr-un rastel, iar celălalt — sulita tatălui său; după asta, tăbăriră pe ucenicii mei. Cel cu sulita îl înțepă cu ea pe Pagolo, deasupra sînului stîng; la rîndul său, celălalt se azvîrli asupra unui milanez care se afla în grupul nostru; acesta, înnebunit de groază, nu izbuti să scape nici rugîndu-se și lămurind că nu avea nimic de-a face cu mine și nici apărîndu-se cu un bețișor împotriva vîrfului unei lănci; de aceea, după ce se apără cît se apără, se alese cu o rană la gură. Scăpară neatinși numai *maestro* Cherubino și Ascanio; cel dintîi pentru că era îmbrăcat preotește — ca unul care,

din partea papii — iar Ascanio fiindcă — deși înarmat pînă-n dinți — nu căutase să fugă, cum făcuse milanezul. Dădui pîteni calului și, în timp ce galopa, îmi încărcai la loc archebuza, iar apoi, înnebunit de furie, mă întorsei, hotărît să-i fac una cu pămîntul pe cei doi dușmani. Socotind că ucenicii mei fuseseră uciși, mergeam horâtît să mor și eu. După puțină vreme, îi întîlnii însă venind spre mine; întrebîndu-i dacă au pățit ceva, îl auzii pe Ascanio spunîndu-mi că Pagolo e greu rănit de suliță. Strigai: O, Pagolo, copilul meu, așadar sulița a pătruns prin cămașa de zale? Nu, îmi răspunse el, căci azi dimineață puseseam cămașa în desagi. Cămașa de zale se poartă, deci, la Roma — îl certai eu — ca să te fandosești cu ea în fața femeilor, iar cînd întîmpini vreo primejdie și trebuie s-o ai pe tine, o ții în desagi? Ți s-a convenit să pățești ceva pățit și iată că din pricina ta vreau să mă duc să mor și eu. Și spunîndu-i vorbele astea, îmi întorsei vijelios calul; și Pagolo, și Ascanio mă rugară însă fierbinte să mă las păgubaș și să am grijă atît de viața mea, cît și de a lor, căci altfel ne prăpădim fără doar și poate. Între timp, îl întîlnii și pe *messer* Cherubino, care venea împreună cu milanezul rănit; mă strigă și mi spuse că scăpase toată lumea și că rana lui Pagolo era ușoară, nefiind adîncă; adăugă apoi că bătrînul nu se mai sculase și că feciorii lui — cărora li se alăturaseră mulți alții — erau atît de porniți, încît abia așteptau să ne taie în bucăți. Vezi deci, dragă Benvenuto, încheie el, că soarta — care ne-a fost prielnică întîia dată — se va întoarce împotriva noastră, și dacă o punem la o nouă încercare nu vom mai scăpa. Îi răspunsei: De vreme ce voi vă mulțumiți numai cu atît, sînt și eu mulțumit. Și, întorcîndu-mă către Pagolo și către Ascanio, le zisei: Dați pîteni cailor, să mergem în galop și fără oprire pînă la Staggia¹, unde nu mai avem de ce ne teme. Milanezul, care fusese rănit, vorbi și el: Lovise-l ar ciuma de păcate; nu mă alegeam cu rana asta dacă ieri, neavînd altceva de mîncare, nu mă înfruptam cu puțină ciorbă de carne. Cu toate necazurile prin care trecusem, nu ne puturăm stăpîni să nu rîdem un pic de acest dobitoc și de prostiile pe care le îndruga. Dădurăm pîteni cailor și-i lăsarăm pe *messer* Cherubino și pe milanez să vină cît poșteau de agale.

¹ Localitate situată la zece mile de Siena.

V. Între timp, feciorii mortului alergară la ducele de Melfi¹, cerîndu-i cîțiva cai iuți cu care să ne ajungă și să pună mîna pe noi. Dar aflînd că eram oameni de ai cardinalului de Ferrara, ducele nu le dădu nici cai, și nici mandat de arestare, așa că puturăm ajunge la Staggia, unde nu mai aveam de ce ne teme. O dată ajunși acolo, căutarăm un medic — cel mai bun care se afla în acel loc — și-l aduserăm să-l vadă pe Pagolo; medicul ne spuse că rana era numai la suprafață și că avea să se vindece ușor. Cerurăm atunci să ni se dea de mîncare. Între timp sosi însă și *messer* Cherubino, împreună cu dobitocul de milanez, care nu mai contenea spunînd: Lovilear ciurma de păcate! Ba îi mai dădea zor și cu excomunicarea, ca unul care nu spusese în acea sfință dimineață nici măcar un *Tatăl nostru*. Urîțenia chipului său, gura largă din fire, dar mai largă de trei degete de cînd fusese rănit chiar la ea, felul pocit în care vorbea graiul milanez și cuvintele pe care le spunea, totul, în sfîrșit, ne făcea să rîdem, încît, în loc să ne plîngem soarta, nu ne puteam stăvili rîsul la fiecare vorbă de a lui. Pe medicul care voi să-i coasă rana de la gură îl lăsă să-i facă doar trei împunsături, după care îl opri, spunîndu-i că nu ar voi ca din cine știe ce pornire dușmănoasă să i-o coasă pe de a ntregul; apoi, luă în mîna o lingură și-i ceru medicului să-i lase atîta loc cît s-o poată băga în gură, spre a se întoarce viu printre ai săi. Însoținduși spusele de anumite clătînări ale capului, ne dădu atîta prilej de haz, încît, în loc să ne plîngem soarta noastră vitregă, nu ne puturăm opri o clipă rîsul. Și așa, rîzînd într-una, ajunserăm la Florența. Acolo, *messer* Cherubino și milanezul se duseră la treburile lor, iar noi descălecarăm acasă la sărmana mea soră, unde furăm primiți cu cea mai mare dragoste atît de ea, cît și de cumnatul meu. Rămaserăm la Florența patru zile, în care timp Pagolo se vindecă; dar, ca vrăjiți, vorbeam într-una numai de acel dobitoc de milanez care ne făcea să rîdem, la fel cum celelalte nenorociri prin care trecusem ne făceau să plîngem; pot spune, deci, că rîdeam și plîngeam în același timp. Pagolo se vindecă ușor;

¹ Duce de Melfi (corect: Amalfi) era în acel timp Alfonso Piccolomini.

plecarăm apoi spre Ferrara, unde sosirăm înaintea cardinalului, care aflate însă de toate cele întâmplate, așa că, întâlnindu-ne, îmi spuse cu părere de rău: Mă rog lui Dumnezeu să mă învrednicească să te pot duce viu regelui, căruia i te-am făgăduit! La Ferrara, cardinalul mă găzdui într-un preafrumos palat de-al său, așezat alături de zidurile orașului și numit Belfiore, și mi puse la îndemână tot ce mi trebuia ca să pot lucra. După asta, se pregăti să plece în Franța, fără mine. Văzându-mă însă nemulțumit, îmi spuse: Tot ce fac este spre folosul tău, Benvenuto, căci țin ca, înainte de a părăsi Italia, să știi bine ce o să ai de făcut în Franța; între timp, dă zor cu cât mai multă râvnă la ligheanul și la cana mea, iar eu voi porunci unui om de-al meu să-ți dea toate cîteși vor fi de trebuință. Cardinalul plecă, iar eu rămăsei adînc nemulțumit, și în cîteva rînduri voii chiar să mă duc cu Dumnezeu; nu m-a oprit decît gîndul că mă scăpase din mîna papii Pagolo, căci încolo n-aveam de pe urma lui decît necaz și pagubă. Iată de ce, dîndu-mi seama de recunoștința pe care o merita acea binefacere, mă hotărîi să aștept cu răbdare sfîrșitul acestei povești; mă apucau de muncă împreună cu cei doi tineri și înaintai destul de mult cu lucrul la lighean și la cană. Fusesem găzduiți într-un loc unde aerul era foarte rău și — cum se apropia vara — căzurăm cu toții bolnavi. Cînd ne era mai rău, plecam să cercetăm terenul pe care se afla castelul: era foarte întins, lung de aproape o milă și lăsat în paragină. Se aflau acolo o mulțime de păuni obișnuiți, care cloceau ca niște păsări sălbatice. Îmi încărcam deci archebuza cu o anume pulbere, fără zgomot, și alegînd numai păuni tineri ucideam cîte unul la fiecare două zile; aveam, prin urmare, o masă mai mult decît îmbelșugată și atît de hrănitoare, încît ne vindecărăm de toate bolile; petrecurăm astfel cîteva luni, trudind bucuroși la lighean și la cană, lucrări pentru care era nevoie de vreme îndelungată.

VI. Tot în timpul acesta, ducele Ferrarei curmase unele vechi neînțelegeri pe care le avusese cu papa Pagolo cu privire la Modena și alte cîteva orașe; rămăsese hotărît că dreptatea era de partea bisericii, iar ducele, 14

nevoit să încheie pace¹, urma să plătească o mare sumă de bani — cred că peste trei sute de mii de ducați. Vistiernic al său era pe atunci bătrînul Girolamo Giliolo, care fusese crescut de ducele Alfonso, tatăl excelenței sale. Bătrînul nu putea îndura ca atîția bani să intre în mîna papii și nu voia cu nici un chip să plătească; socotea asta ca o rușine și mergea pe stradă mormăind: Tatăl său, ducele Alfonso, mai curînd cucerea Roma cu banii ăștia decît să-i dea plocon papii. Pînă la urmă, a fost nevoie ca ducele să-l silească să dea banii; bătrînul se îmbolnăvi însă de stomac atît de rău, încît se afla la un pas de moarte. În acest timp, ducele mă chemă și-mi ceru să-i fac chipul, lucru de care mă apuca, folosind o bucată de piatră neagră, rotundă, de mărimea unei farfurioare. Ducelui îi plăcea să mă vadă lucrînd și să stea de vorbă cu mine despre tot felul de lucruri plăcute, și de aceea se întîmpla ca adeseori să stea liniștit, lăsîndu-mă să-l desenez, cîte patru și chiar cinci ore; ba uneori mă oprea să iau masa cu el. După opt zile, cînd îi terminai chipul, ducele îmi porunci să-i fac și un revers; pentru aceasta, înfățișai Pacea, sub chipul unei femei care ținea în mînă o torță și dădea foc unui trofeu de arme; era ceva vesel în felul ei de a fi: veșmintele-i erau ușoare, foarte subțiri și de o nespusă grație, iar sub picioarele sale, tristă și mînioasă, ferecată în lanțuri, zăcea disperată Furia. Am trudit mult la această lucrare, care mi-a adus însă multă cinste. Ducele nu mai termina cu laudele și îmi dictă singur cuvintele ce trebuiau scrise pe fiecare față a medaliei. *Pretiosa in conspectu Domini*² se putea citi pe revers, arătîndu-se prin aceasta că pacea de curînd încheiată fusese vîndută pe bani.

VII. Tocmai cînd lucram la acest revers, cardinalul îmi scrise să mă pregătesc de plecare, căci regele întrebaser de mine; îmi făgădui apoi ca prima scrisoare pe care mi-o va trimite să-mi aducă îndeplinirea a tot ce-mi făgăduise. Pusei atunci să se împacheteze cu multă grijă ligheanul și cana, pe care i le arătasem și ducelui. De treburile cardinalului se îngrijea un gentilom ferrarez, cunoscut

¹ Aluzie la pacea încheiată în 1539 între papa Paul al III-lea și Ercole al II-lea d'Este, ducele Ferrarei.

15 ² Prețioasă în fața lui Dumnezeu. (lat.)

sub numele de *messer* Alberto Bendedio. Omul acesta nu mai ieșise din casă de unsprezece ani, din pricina unui betșug de care suferea. Într-o zi, mă chemă pe nepusă masă, spunându-mi că trebuia să plec degrabă cu poșta, spre a mă înfățișa regelui, care întrebasese stăruitor de mine, crezînd că eram în Franța. Ca să scape cu față curată, cardinalul spusese că, simțindu-mă cam rău, rămăsesem într-una din abațiile sale din Lyon, dar că se va îngriji ca în cel mai scurt timp să mă înfățișez majestății sale; de asta cerea, deci, acum să plec degrabă cu poșta. *Messer* Alberto era un om foarte cumsecade, dar îngîmfat, iar boala făcuse ca îngîmfarea asta să ajungă de nesuferit. Auzindu-l că-mi cere să mă pregătesc să plec cu poșta, îi răspunsei că meseria mea nu se face în căruța poștei și că, dacă trebuia într-adevăr să plec, nu înțelegeam să călătoresc decît ziua, în chip plăcut, avîndu-mi alături de mine pe lucrătorii mei Ascanio și Pagolo, pe care îi luasem din Roma. Mai cerui de asemenea un servitor, care să meargă cu noi, călare, pentru a mă sluji, și bani cu care să pot acoperi cheltuielile de călătorie. Pe un ton de o neasemuită îngîmfare, acest bătrîn beteag îmi răspunse că așa cum doream eu călătoresc numai feciorii de duci. Îl repezii, arătîndu-mi că, deoarece nu fusesem niciodată fecior de duce, nu știam cum călătoresc aceștia, dar că feciorii artei mele nu călătoresc decît așa cum i-am spus eu; adăugai apoi că dacă îl mai aud spunînd o singură vorbă necugetată, nu mai plec nicidecum, întrucît lipsa de cuvînt a cardinalului și vorbele urite care mi s-au spus au să mă hotărască să nu mai am nimic de-a face cu ferrarezii; după aceasta, îi întorsei spatele și plecai mormăind, în vreme ce el nu înceta să mă amenințe. Mă dusei apoi să-mi arăt ducelui medalia, pe care o terminasem; nu mai știa cum să mă laude și îi porunci lui *messer* Girolamo Giliolo, vistiernicul său, să-mi caute și să-mi dea în schimbul trudei mele un inel cu un diamant în valoare de două sute de scuzi, pe care să mi-l trimită prin cameristul său Fiaschino. Zis și făcut. În aceeași seară, Fiaschino îmi aduse un inel cu un diamant foarte arătos, spunându-mi că excelența sa dorea ca, în amintirea sa, acel diamant să împodobească neîntrecut de îndemînatică mea mîină, care lucrase atît de frumos. Dimineață, uitîndu-mă din nou la inel, văzui că era vorba de un biet diamant

subțire, care nu prețuia mai mult de zece scuzi. Cum nu voiam ca toate laudele pe care mi le adusesse ducelul să fie însoțite de o răsplată atât de neînsemnată, iar pe deasupra ducelul să mă creadă și mulțumit, și cum îmi dădeam seama că toate astea mi se trăgeau de la acel zgîrie-brînză de vistiernic, dădui inelul unui prieten, rugîndu-l să facă pe dracu'n patru și să îl înapoieze cameristului Fiaschino. Prietenul — numit Bernardo Saliti — îmi îndeplini de minune rugăminta, așa că mă trezii de îndată cu Fiaschino, care, țipînd în gura mare, îmi spuse că ducelul sar mînia tare rău aflînd că am îndrăznit să înapoiez un dar pe care mi-l dăduse cu atîta bunăvoință și că, în ceea ce mă privește, aș fi avut, poate, de ce să-mi pară rău. Îi arătai că inelul pe care mi-l dăruise excelența sa prețuia numai zece scuzi, în vreme ce lucrarea mea făcea peste două sute. Cu toate astea, adăugai eu, ca să se vadă că prețuiesc bunăvoința ducelui, o rog pe excelența sa să-mi trimită un simplu inel de metal — bun pentru alungarea bolilor — din acelea care vin din Anglia și care se cumpără cu un carlin: acest inel îl voi păstra toată viața, în amintirea excelenței sale, împreună cu toate laudele pe care mi le-a adus. So, cotesc că prețuirea pe care mi-a arătat-o excelența sa în seamnă deplină răsplată pentru truda mea, pe care piatra aceea de nimic nu face decît s-o înjosească. Aceste cuvinte îi făcură atîta rău ducelui, încît îl chemă pe vistiernic și îl ocări mai rău ca oricînd, poruncindu-i să-mi caute un diamant de trei sute de scuzi. Mie, excelența sa îmi trimise poruncă să nu părăsesc Ferrara fără dezlegarea sa, căci altfel puteam să-i cad în dizgrație. Acel mașefripte de vistiernic îmi găsi un diamant care prețuia poate ceva mai mult de șaizeci de scuzi și mi-l dădu, pretinzînd că făcea cu mult peste două sute.

VIII. Între timp, *messer* Alberto își băgase mințile'n cap și-mi făcuse rost de tot ce-i cerusem, așa că într-o bună zi mă hotărîi să plec din Ferrara cu orice preț. Dar vicleanul camerist al ducelui, împreună cu *messer* Alberto, potriviră astfel lucrurile ca tocmai în ziua aceea să nu am cai. Încărcasem pe un catîr numeroasele mele bagaje, printre care băgasem și ligheanul și cana lucrate pentru cardinal. Tocmai în acest timp se ivi și un gentilom ferrarez, cunoscut sub numele de *messer*

Alfonso de'Trotti. Era un om bătrîn și tare sclifosit, care se dădea în vînt după artă; făcea însă parte dintre oamenii pe care nu-i mulțumește aproape nimic și cărora dacă, din întîmplare, le-a plăcut un lucru oarecare, capătă convingerea că nu o să mai vadă nicicînd ceva care să-l depășească. Cînd sosi *messer* Alfonso, *messer* Alberto îi spuse: Îmi pare rău că ai venit tîrziu, după ce am împachetat ligheanul și cana pe care i le trimitem cardinalului, în Franța. *Messer* Alfonso răspunse că puțin îi pasă și-i porunci apoi unui servitor al său să se ducă pînă acasă; acesta se înapoie aducînd o cană lucrată deosebit de frumos, în pămînt alb de Faenza. În timp ce servitorul se duse și se întoarse, *messer* Alfonso grăi către *messer* Alberto: Vreau să vă spun din ce pricină nu mai țin de fel să văd vase: mi-a fost dat odinioară să văd un vas vechi de argint, atît de frumos și atît de desăvîrșit, încît mintea omenească nici nu și-l poate închipui. Și ca să-mi păstrez amintirea asta minunată, nu vreau să mai văd nici un alt obiect de acest fel. L-am văzut la un mare gentilom, foarte priceput în artă; o dată, ducîndu-se la Roma pentru unele treburi ale sale, i s-a arătat în taină acest vas vechi, pe care a izbutit să-l capete în schimbul unei mari sume de bani; apoi l-a adus aici, în orașul nostru, dar îl ține ascuns, de teama ducelui, care dacă ar afla i l-ar lua cu orice preț. În timp ce îndruga aceste basme, *messer* Alfonso — cum nu mă cunoștea — nici nu se uita la mine, care eram de față. În cele din urmă apărui și multlăudatul model de pămînt; ne fu înfățișat cu în-gîmfare și cu sclifoseli înșelătoare, dar, de cum îl văzui, mă întorsei către *messer* Alberto și-i spusei: Să mă bată Dumnezeu dacă nu l-am mai văzut! Mînios, ba mai scăpînd și niște vorbe de ocară, *messer* Alfonso mă întrebă: Cine ești tu? Nu vezi că nici nu știi ce vorbești? N-am tăcut însă nici eu, ci i-am răspuns: Ascultă mai întîi, și după asta o să vedem care dintre noi știe mai bine ce vorbește. Apoi, întorcîndu-mă spre *messer* Alberto, om serios și cu bun-simț, grăii: Aceasta este copia unui mic vas de argint — cîntărind atîta și atîta — lucrat de mine pe vremuri pentru hoțomanul de Iacopo da Carpi, medicul care în timpul celor șase luni petrecute la Roma a nenorocit cu o alifie de-a lui cîteva zeci de nobili și sărmani gentilomi, de pe urma cărora a cîștigat în schimb

cîteva mii de ducăți. L-am lucrat atunci vasul ăsta și încă unul de altă formă, și amîndouă mi-au fost plătite tare prost¹; toți cei cărora le-a dat alifia lui se mai găsesc și astăzi la Roma, betejiți și nenorociți. În ce mă privește, mă simt destul de mîndru că operele mele se bucură de atîta faimă în fața unor nobili bogați ca domniile voastre, dar țin să vă spun că de atîția ani încoace am folosit toate cîte le-am putut învăța, așa că trag nădejde ca vasul pe care îl duc în Franța să fie vrednic de cardinal și de rege și să n-aibă soarta celui alt vas, care a încăput pe mîna neisprăvitului aceuia de medic. Cînd terminai de vorbit, *messer* Alfonso părea că arde de nerăbdare să vadă ligheanul și cana; cum însă nu voiam cu nici un preț să i le arăt, mă amenință că se va duce la duce, care o să-l ajute să le vadă. Atunci *messer* Alberto Bendidio, care — după cum am mai spus — era tare înfumurat, îi spuse: Aveți să le vedeți, *messer* Alfonso, înainte de a pleca de aici și fără să vă folosiți de sprijinul ducelui. Auzindu-l ce spune, plecai, lăsându-i pe Pagolo și pe Ascanio să le arate; de la ei aflai mai tîrziu că amîndoi nobilii nu mai găseau cuvinte cu care să mă laude. După asta, *don* Alfonso voi să mă împrietenesc cu el, dar eu tînjeam să plec din Ferrara și să scap de ei. Singurele clipe frumoase le-am petrecut acolo atunci cînd m-am întîlnit cu cardinalul Salviati², cu cardinalul de Ravenna și cu cîțiva muzicieni de talent, căci ferrarezii, fără nici o deosebire, sînt cu toții niște zgîrie-brînză, dornici nevoie-mare să pună mîna pe bunul altuia. La orele douăzeci și două apăru și Fiaschino, aducîndu-mi acel diamant de șaizeci de scuzi de care am mai vorbit; era cam mohorît la chip și mi spuse scurt să port diamantul în semn de dragoste față de duce. Chiar așa voi face! răspunsei eu, și, punînd piciorul în scară chiar în fața lui, pornii la drum. Ținînd minte și gestul, și vorbele, Fiaschino aduse totul la cunoștința ducelui, care — furios — voi să mă silească să vin înapoi.

LX. Mergînd toată noaptea numai la trap, am străbătut mai bine de zece mile, iar în zori, ieșind din ținutul

¹ Cellini a uitat, pare-se, că în capitolul al XXVIII-lea al Cărții I a afirmat că Iacopo Berengario da Carpi îi plăti se foarte bine aceste vase.

² *Giovanni Salviati*, arhiepiscop de Ferrara și nepot al papii Leon al X-lea.

Ferrarei, nu mai ştiam ce să fac de bucurie, căci în afara acelor pui de păun pe care-i mîncasem ca să mă întremez nu avusesem nici o altă plăcere. Am luat-o pe drumul spre Mont-Cenis, ocolind Milano, unde nu mă simţeam în deplină siguranţă, şi — sănătoşi, buni, zdraveni — am sosit la Lyon patru călăreţi, adică eu, Pagolo, Ascanio şi un servitor, cu patru cai destul de buni. La Lyon, în aşteptarea catîrghiului care aducea ligheanul şi cana, împreună cu celelalte lucruri ale noastre, am fost găzduiţi într-o abaţie care-i aparţinea cardinalului. Îndată după sosirea catîrghiului, am urcat toate lucrurile într-o caretă şi ne-am îndreptat spre Paris, întîmpinînd pe drum unele neplăceri, dar de mică însemnătate. La Fontainebleau am întîlnit curtea regelui şi ne-am înfăţişat cardinalului, care-a poruncit să ni se dea de îndată locuinţă, aşa că am petrecut bine noaptea aceea. A doua zi veni şi careta cu lucrurile, iar cardinalul îl vesti pe rege, care dori să mă vadă numaidecît. Mă dusei la majestatea sa, luînd cu mine ligheanul şi cana; ajuns în faţa sa, îi sărutai genunchii, dar el mă ridică de jos cu multă bunăvoinţă. Îi mulţumii că m-a eliberat din închisoare, spunîndu-mi că orice principe bun la inimă şi drept — cum era şi majestatea sa — avea datoria să-i elibereze pe oamenii de talent şi mai ales pe cei nevinovaţi ca mine; adăugai apoi că asemenea fapte bune sînt trecute în cartea lui Dumnezeu înaintea oricăror altora săvîrşite pe lumea asta. Bunul rege ascultă cu cea mai mare bunăvoinţă tot ce-aveam de spus, întrerupîndu-mă doar spre a rosti cîteun cuvînt vrednic numai de majestatea sa. Cînd terminai de vorbit, luă ligheanul şi cana şi grăi: E-adevărat că de la cei vechi încoace nu cred să se fi pomenit o lucrătură atît de frumoasă; mi-aduc aminte că am văzut toate operele de seamă executate de cei mai mari maeştri ai Italiei, dar nici una nu m-a uimit atît. Aceste cuvinte, precum şi altele chiar mai de preţ pentru mine, regele le spuse cardinalului de Ferrara în limba franceză. Apoi se întoarse spre mine, vorbindu-mi în italiană: Petrece cîteva zile Benvenuto; veseleşte-te, odihneşte-te şi mănîncă pe săturate! Între timp, ne vom strădui să-ţi asigurăm toate cele de trebuinţă, ca să ne poţi lucra ceva frumos. Cardinalul de Ferrara înţelese că regele se bucurase nespus de sosirea mea; înţelese, de asemenea, că văzînd

numai acele mici lucrări, majestatea sa își dăduse seama căși va putea îndeplini dorința de a înfăptui anumite opere mărețe, carei stăteau la inimă; mergeam însă într-una după curte, chinuindu-ne — aș putea spune — din pricină că în suita regelui se trăiau tot timpul douăsprezece mii de cai, iar asta pe puțin, căci în timp de pace, cînd curtea e întreagă, numărul lor crește la optsprezece mii; și cum ne opream prin locuri unde nu se găseau nici două case, înălțam corturi de pînză — ca țigani —, avînd adesea destule de pătimit; de aceea îl rugam pe cardinal să-l îndemne pe rege să mă trimită să lucrez. Cardinalul îmi spunea însă că e mai bine să așteptăm ca regele săși aducă singur aminte de asta, iar eu să caut ca din cînd în cînd să fiu văzut de majestatea sa, în timpul mesei. Dîndu-i ascultare, ajunsei să fiu chemat de rege într-o dimineață, pe cînd lua masa; el prinse să vorbească cu mine în italiană, spunîndu-mi că are de gînd să înceapă multe lucrări mari și că în curînd o să-mi spună în ce loc o să lucrez, asigurîndu-mi tot ce-mi va fi de trebuință; apoi, regele adăugă o mulțime de alte lucruri care-mi făcuseră destulă plăcere. La întrevvedere era de față și cardinalul de Ferrara, care mîncă aproape în fiecare dimineață la măsura regelui. Cînd se sculă, cardinalul, ca să mă ajute, spuse — după cîte am aflat mai tîrziu — următoarele: Majestate, acest Benvenuto are o asemenea poftă de lucru, încît putem spune că e păcat să-l facem pe un om atît de talentat săși piardă vremea. Regele îi dădu dreptate și-i ceru să stea de vorbă cu mine asupra lefii pe care o doream. În aceeași seară, după cină, cardinalul mă chemă la el și-mi spuse că majestatea sa hotărîse să m-apuc de lucru, dar socotea că e bine ca mai întîi să știu care-mi va fi simbria. Sînt de părere — continuă cardinalul — că dacă majestatea sa țiar da trei sute de scuzi pe an, te-ai putea descurca foarte bine; de altfel, n-o să te las nici eu și-o să te ajut din toată inima și pe mai departe: te asigur că în acest mare regat se ivește zilnic prilejul de a face lucruri frumoase. Auzindu-l ce spunea, grăii: Lăsîndu-mă la Ferrara, senioria voastră prearespectată mi-a făgăduit — fără ca eu să fi cerut asta — că niciodată nu mă va scoate din Italia pînă nu voi cunoaște întocmai condițiile în care voi lucra pentru majestatea sa; mai tîrziu, tot senioria voastră, în loc să-mi aducă la cunoștință aceste

condiții, mi-a trimis poruncă să plec neapărat la drum cu căruța poștei; vă încredințez însă că dacă mi spuneți la timp — și nu astăzi — că e vorba doar de trei sute de scuzi, v-aș fi răspuns că nu mă mișc nici pentru șase sute. Pentru toate, însă, mulțumesc din nou lui Dumnezeu și senioriei voastre prearespectate, pe care Domnul a ales-o ca unealtă a sa pentru acea mare binefacere care a fost eliberarea mea din închisoare. Iată de ce vă încredințez că oricâte necazuri mi-ați pricinui, ele nu pot cântări nici cât a mia parte din marele bine pe care mi l-ați făcut; vă mulțumesc din toată inima și îmi iau rămas bun: atîta timp cât voi trăi și oriunde m-aș afla, mă voi ruga Domnului pentru senioria voastră. Cardinalul se înfurie și spuse mînios: Dute unde vrei, căci cu sila nu i se poate face nimănui bine! Cîțiva trîntori din suita lui nu pierdură prilejul de a spune: Țsta și-a luat-o rău în cap, de vreme ce nu primește o simbrie de trei sute de ducăți. Mai înțelepți, alții dintre cei de față grăiră: Regele nu va mai găsi nicicînd altul ca el, iar cardinalul nostru se tocmește de parc-ar fi vorba de o grămadă de lemne. Mi s-a spus apoi că cel care vorbise astfel fusese *messer* Luigi Alamanni. Toate astea s-au petrecut în Dauphiné¹, într-un castel al cărui nume l-am uitat; era ultima zi a lui octombrie.

XI. M-am despărțit de cardinal și, împreună cu un secretar de-al său, care locuia sub același acoperiș cu noi, am pornit spre locuința mea, aflată la trei mile depărtare. Tot drumul, el nu încetă să mă întrebe ce aveam de gînd să fac și cam ce leafă socotisem să cer. Nui spusei decît: Mă așteptam la toate astea. Ajuns acasă, îi găsii pe Pagolo și pe Ascanio, care mă așteptau; văzîndu-mă atît de furios, stăruiră să le spun ce pățisem. Deoarece bieții băieți își pierduseră cum-pătul, le spusei: Mîine dimineată vă dau bani de ajuns ca să vă puteți înapoia liniștiți la casele voastre; cît despre mine, voi porni, fără voi, să îndeplinesc o treabă foarte însemnată, ce mi stă de multă vreme pe suflet. Odaia noastră era lipită de a secretarului și se prea poate ca acesta să-i fi scris cardinalului ce anume plănuisem să săvîrșesc; nu am aflat însă nimic sigur în această privință.

¹ Provincie în Franța.

Nu închisei ochii toată noaptea și mi se păru o veșnicie pînă la ziuă, cînd aveam să-mi pot împlini hotărîrea pe care singur o luasem. În zori, poruncii să se pună șeile pe cai și terminai în grabă pregătirile; dădui celor doi băieți toate lucrurile pe care le adusesem cu mine, și pe deasupra încă cincizeci de ducați de aur; tot atîția oprii și pentru mine și, peste asta — diamantul dăruit de duce; nu-mi luai decît două cămăși și ceva haine de călărie, în stare proastă, pe care le îmbrăcai. Cum nu puteam scăpa cu nici un chip de cei doi tineri, care țineau morțiș să mă însoțească, îi certai, spunîndu-le: Mai mare rușinea! Unuia dintre voi i-a și crescut barba, iar celuilalt îi dau acum tuleiele. Ați deprins de la mine puținul meșteșug pe care vi l-am putut arăta. Sînteți astăzi cei mai buni lucrători din Italia și vă e frică să ieșiți de sub pulpana tatii? Halal de voi! Ce-ați spune însă dacă v-aș da drumul fără un ban? Și acum, pieriți din fața mea! Rămîneți sănătoși, și Dumnezeu să vă binecuvînteze de o mie de ori! Întorsei calul și îi lăsai plîngînd. Apucați pe un drum minunat, care trecea printr-o pădure, hotărît să străbat în ziua aceea cel puțin patruzeci de mile, mergînd spre o țintă cu totul, dar cu totul necunoscută; nici nu făcusem însă două mile, că mă și hotărîsem să nu mai apar niciodată într-un ținut unde să fiu cunoscut și să nu mai lucrez nimic altceva decît un Crist înalt de trei brațe, căruia rîvneam ai da acea nemărginită frumusețe pe care o avea atunci cînd îmi apăruse în fața ochilor¹. Mă îndreptam acum spre Sfîntul Mormînt. Tocmai cînd socoteam că m-am îndepărtat îndeajuns pentru ca nimeni să nu-mi mai poată da de urmă, auzii tropot de cai care alergau în spatele meu; devenii bănuitor, deoarece știam că prin părțile acelea mișunau un soi de tîlhari cărora li se spunea *aventurieri* și care nu pregetau să ucidă la drumul mare, deși zilnic erau spînzurați cîțiva dintre ei. Călăreții se apropiară și-mi dădui seama că era un trimis de al regelui, însoțit de Ascanio, lucrătorul meu; cînd ajunse lîngă mine, trimisul grăi: Vă cer, din partea regelui, să veniți fără zăbavă în fața sa. Te-a trimis cardinalul, și de asta nu vreau să vin, îi răspunsei acelui trimis.

¹ Aluzie la viziunea pe care o avusese cînd se afla închis în castelul Sant'Angelo.

El însă îmi arată că dacă nu vream să merg de bunăvoie, avea dezlegarea să ceară oamenilor să mă lege ca pe'un arestat. Ascanio mă ruga și el cît putea, amintindu-mi că atunci cînd regele băga pe cineva la închisoare, treceau cel puțin cinci ani pînă să se hotărască să-i dea drumul. Cuvîntul « închisoare » îmi aminti de temnița de la Roma; mă cuprinse o asemenea frică, încît întorsei calul fără zăbavă încotro îmi arată trimisul regelui. Tot drumul pînă ajunserăm la curte, el nu încetă să bolborosească pe franțuzește, cînd amenințindu-mă, cînd înjurîndu-mă, de-mi venea să urlu, nu alta.

XII. Înainte de a ajunge la reședința regelui, trecurăm prin fața casei cardinalului de Ferrara, care, cum tocmai se afla în ușa, mă chemă și-mi spuse: Drept-credinciosul nostru rege ți-a hotărît singur aceeași simbrie care i se dădea lui Leonardo da Vinci, pictorul, adică șapte sute de scuzi pe an, plătindu-ți-se deosebit lucrările pe care i le vei face. Peste asta, îți mai dă — cu prilejul sosirii — alți cinci sute de scuzi de aur, care să-ți fie plătiți încă înaintea plecării tale din tabără. Cînd cardinalul termină de vorbit, arătai că acestea erau într-adevăr propuneri vrednice de un mare rege. Auzind că regele îmi face asemenea propuneri mărețe, trimisul — care nu știa cine sînt — îmi ceru în cîteva rînduri iertare; la rîndul lor, Pagolo și Ascanio spuseră: Dumnezeu ne-a ajutat să ajungem din nou sub asemenea preacinstite pulpane! A doua zi mersei să-i mulțumesc regelui; îmi porunci să-i fac modelele a douăsprezece statui de argint, care să fie folosite ca sfeșnice în jurul mesei sale; dorea ca ele să înfățișeze șase zei și șase zeițe, de înălțimea majestății sale, adică ceva mai puțin de patru brațe. După ce-mi dădu această poruncă, regele se întoarse către vistiernicul său și-l întrebă dacă-mi plătise cei cinci sute de scuzi. Cum acela spuse că nici n-avuzise de așa ceva, regele se făcu foc, căci îi ceruse cardinalului să-i aducă la cunoștință porunca. Îmi mai spuse apoi să mă duc la Paris și să caut o casă potrivită pentru îndeletnicirile mele, ca să poată lua măsuri să-mi fie dată. După ce primii cei cinci sute de scuzi de aur, plecai la Paris, unde primii găzduire într-o casă a cardinalului de Ferrara și unde, cu gîndul la Dumnezeu, mă apukai să lucrez, făcînd din ceară patru modele mici, de două treimi

de braț fiecare. Erau: Jupiter, Junona, Apolon și Vulcan. Între timp, regele sosi și el la Paris. Îmi luai modelele și, împreună cu cei doi lucrători ai mei, Pagolo și Ascanio, mă dusei să i le arăt. Foarte mulțumit de modelele mele, regele îmi porunci ca mai întâi să îl fac din argint pe Jupiter, la înălțimea hotărâtă. Îi înfățișai apoi majestații sale pe cei doi lucrători, arătând că ai adusesem din Italia ca să îl slujească și că, fiind crescuți de mine, mă puteam folosi de ei mult mai bine decât de cei de la Paris. Regele îmi ceru să le hotărâsc eu o simbrerie mulțumitoare, cu care să se poată întreține. Răspunsei că o sută de scuzi de aur pentru fiecare sînt de ajuns și că mă voi îngriji ca ei să fie vrednici de această simbrerie. Regele fu de aceeași părere, și astfel rămăserăm înțeleși. După aceea, îi spusei majestații sale că aflasem o casă care mi se părea foarte nimerită pentru meșteșugul meu; casa se numea «Micul Nello»¹ și era proprietatea majestații sale, care i-o dăduse în folosință primului prevot² al Parisului; cum însă acesta n-avea nevoie de ea, majestatea sa putea să mi-o dea mie, care aș folosi-o întru slujirea sa. E casa mea și știu foarte bine că acela căruia i-am dat-o nu o locuiește, și nici nu o folosește în alt chip. O vei lua, așadar, tu și o vei folosi pentru lucrările noastre, răspunse regele fără nici o șovăire, și chiar atunci îi dădu ordin unui locotenent al său să mă instaleze în acel «Nello». Locotenentul se cam împotrivi, arătîndu-i majestații sale că nu prea se făcea una ca asta. Regele, însă, îl repezi mînios, spunîndu-i că nu mai voia să audă nici o vorbă în această privință, deoarece castelul nu avea nici o întrebuintare, iar lucrurile sale le putea da oricui socoate de cuviință, și cu atît mai mult celor care îl slujeau. Locotenentul adăugă că va trebui folosită puțină forță. La aceasta, regele spuse: Duceți-vă acolo chiar acum, și dacă nu va fi de ajuns puțină forță, folosiți oricît de multă! Locotenentul mă duse la castel și trebui într-adevăr să folosească forța ca să mi-l dea în stăpînire. După aceea, mă sfătui să fiu cu ochii-n patru dacă nu vreau să fiu ucis. O dată pătruns în castel, îmi tocmai servitori și mi cumpărai un mare

¹ *Le petit Nesle* — străvechiul castel parizian de Nesle.

² *Jean d'Estouteville*, senior de Villebon. Ca prevot al Parisului, el era reprezentantul regelui în capitală și prim-judecător civil și politic.

număr de arme albe. Timp de câteva zile avusei tot felul de necazuri, căci acel prevot era un mare gentilom parizian, iar toți ceilalți gentilomi mă dușmăneau și mă jigneau într-o asemenea măsură, încît abia mai puteam îndura. Vreau să amintesc că am intrat în slujba majestății sale în anul 1540, cînd tocmai împlinisem patruzeci de ani.

XIII. Sătul de toate aceste grele jigniri, mă înfățișai regelui, rugîndu-l să-mi dea o altă locuință. Cine ești și cum te cheamă? mă întrebă el după ce terminai de vorbit. Mă trecură fiorii, căci nu înțelegeam ce vrea să spună. Cum stăteam ca mut, regele, aproape mînios, îmi puse din nou aceeași întrebare. Răspunsei, de data aceasta, că mă cheamă Benvenuto. Regele grăi: Dacă ești cu adevărat acel Benvenuto despre care am auzit eu, poartă-te după obiceiul tău, căci ai deplină dezlegare din parte-mi. Îi răspunsei majestății sale că nu aveam nevoie decît de bunăvoința sa, întrucît de altceva nu știam a mă teme. Duse liniștit, căci bunăvoința mea n-o s-o pierzi niciodată, îmi spuse regele, și începu a zîmbi, după care mă dădu în seama unui prim-secretar al său, monseniorul de Villeroi¹, căruia îi porunci să-mi facă rost de toate cîte îmi erau de trebuință. Acest Villeroi era însă bun prieten cu gentilomul căruia îi aparținuse «Micul Nello». Castelul, potrivit ca mărime, era de formă triunghiulară și se învecina cu zidurile orașului; deși era fortificat, ca toate castelele vechi, nu avea pază. Monseniorul de Villeroi mă sfătui să-mi caut altă locuință și să părăsesc cu orice preț castelul, întrucît cel care-l avusese în stăpînire înaintea mea, fiind un mare personaj, mă va ucide fără doar și poate. Îi răspunsei că venisem din Italia în Franța numai pentru a-l sluji pe acel minuat rege, iar în privința morții, de vreme ce știu bine că tot o să mor odată și odată, puțin îmi pasă dacă mor curînd sau ceva mai tîrziu. Villeroi era putred de bogat; altminteri om cu multă minte și priceput în tot ce vrei; plin de el, frumos la chip, vorbind foarte încet, nu scăpa prilejul de a-mi face rău ori de cîte ori putea, avînd însă grijă să nu se bage de seamă. La rîndul lui, îi dădu sarcina de a se îngriji de mine unui alt gentilom, mon-

¹ *Nicolas de Neufville senior de Villeroi.*

seniorul de Marmagne ¹, vistiernic de Languedoc. Primul lucru pe care îl făcu acesta fu să-și aleagă cele mai bune încăperi din castel și să le oprească pentru el; îi spusei însă că eu eram cel căruia regele îi dăduse în folosință castelul și că nu voiam să locuiesc acolo cu nimeni altul afară de lucrătorii mei. Înfumurat, îndrăzneț și repezit, acesta îmi strigă însă că va face ce-i place și că a mă împotrivi însemna a mă lovi cu capul de un zid, întrucît pentru tot ceea ce întreprindea primise dezlegare din partea lui Villeroi. Îi răspunsei că mie îmi dăduse regele dezlegare, așa că nici el, nici Villeroi nu puteau face una ca asta. Cînd isprăvii de vorbit, înfumuratul acela începu să-mi aducă, în limba lui franțuzească, un noian de ocări, la care răspunsei în limba mea, făcîndul mincinos. Turbat de mînie, dădu să scoată o mică spadă, pe care o avea la el; pusei atunci și eu mîna pe spada mea cea mare, pe care o țineam tot timpul la cingătoare, ca să mă apăr, și-i strigai: Dacă îndrăznești să scoți spada, te ucid pe loc! Era însoțit de doi servitori, iar eu îi aveam cu mine pe cei doi lucrători. Rămase ca prostit și, neștiind ce să facă, înclina mai curînd spre rele, căci mormăia: N-o să rabd una ca asta! Niciodată! Văzînd că se încurcă treaba, n-am mai stat pe gînduri, și le-am spus lucrătorilor mei: Cînd o să vedeți că trag spada, aruncați-vă asupra celor doi servitori, și dacă puteți, uciideți-i! Ăstui alt îi vin eu de hac de la cea dintîi lovitură, și apoi neom duce cu Dumnezeu unde om vedea cu ochii! Înțelegînd cît eram de hotărît, Marmagne nu mai știa ce să facă pentru a scăpa cu viață. Îndulcind puțin lucrurile, scrisei toate astea cardinalului de Ferrara, care la rîndul său le aduse de îndată la cunoștința regelui. Furios, acesta mă dădu în seama unui alt gentilom de-al său, monseniorul viconte d'Orbech, care, cu o bunăvoință cum nu se poate mai mare, se îngriji de toate cîte mi erau de trebuință.

XIV. După ce dereticai atît locuința, cît și atelierul, ca să le pot folosi în voie și cu cinste, mă apukai să lucrez modelele statuiilor lui Jupiter, Vulcan și Marte, de mărimea pe care urma s-o aibă cînd aveau să fie turnate în argint. Le făcui din pămînt, întărit bineînțeles cu

fier, iar cînd le terminai mă dusei la majestatea sa, care — dacă mi aduc bine aminte — porunci să mi se dea trei sute de livre de argint, pentru a putea începe lucrul. În timp ce făceam aceste pregătiri, se lucra și la terminarea cîinii și a ligheanului, care mi mai luară și ele cîteva luni. Cînd le am isprăvit și le am aurit cît s-a putut mai bine, au fost socotite drept cel mai frumos lucru care se văzuse vreodată în Franța. I le am înmînat cardinalului de Ferrara, care mi a mulțumit mult; după aceea, însă, i le a dus el singur regelui, dîndu-le în dar. Regele mă îndrăgi mult și mă lăudă atît, cît n-a fost nicicînd lăudat un om de seama mea, iar în schimbul acestui dar îi oferi la rîndul său cardinalului o mănăstire cu un venit de șapte mii de scuzi. Cînd voi însă să mi dăruiască și mie ceva, cardinalul îl opri, spunînd că era prea devreme, întrucît nu lucrasem încă nimic pentru majestatea sa. Cu toate astea, grăi regele, care era foarte darnic, vreau să l îmbărbătez, ca să mi poată lucra. La auzul acestor cuvinte, cardinalul adăugă, rușinat: Vă rog, sire, să lăsați asta pe seama mea; de îndată ce voi intra în stăpînirea mănăstirii, îi voi face o pensie de cel puțin trei sute de scuzi. Nu am văzut niciodată pensia aceea, dar — cum vreau să vorbesc numai de lucrurile de seamă — mi se pare că ar fi prea obositor să mă opresc la toate matrapazlîcurile acestui cardinal.

XV. După aceea, mă înapoiai la Paris. Datorită bunăvoinței regelui, eram admirat de toată lumea. Primisem argintul și începusem statuia lui Jupiter. Tocmisem numeroși lucrători și trudeam fără răgaz, din zori pînă noapte. Nici nu terminasem bine modelele în pămînt ale lui Jupiter, Vulcan și Marte, că mă și apucasem să l fac pe Jupiter în argint; atelierul meu căpătă astfel un aer de bogăție. Între timp veni și regele la Paris; mă dusei să l vizitez, și de cum mă văzu, majestatea sa mă chemă bucuros și mă întrebă dacă în sălașul meu aveam ceva frumos de arătat, căci voia să treacă pe acolo. Cînd îi povestii tot ce înfăptuisem pînă atunci, îl prinse o asemenea poftă să vadă, încît hotărî să vină chiar în aceeași după-amiază, însoțit de doamna d'Étampes¹,

² Anne de Pisseleu, ducesă d'Étampes, favorita regelui Francisc I.

de cardinalul de Lorena¹ și de alți mari seniori, printre care se aflau regele Navarrei² — cumnat al regelui Francisc, regina³ — sora regelui Francisc, Delfinul⁴ și Delfina⁵ și alții; pot spune deci că în ziua aceea veni la mine toată nobilimea curții. În ceea ce mă privește, mă îndreptai spre casă și mă apucaii de lucru. La poarta castelului, regele auzi lovituri de ciocan; porunci ca toată suita să tacă din gură și, cum în atelier fiecare lucra, mă trezii cu majestatea sa înainte de a mă aștepta. Când intră în marea sală unde lucram, regele mă văzu mai întâi pe mine: țineam în mână o coșcoș geamite placă de argint, din care urma să se lucreze trupul lui Jupiter; un muncitor lucra la capul acestuia, iar altul la picioare, și de aceea era un zgomot asurzitor. În timp ce lucram, un ucenic francez îmi stătea în preajmă și, cum mă supăraseră cu nu mai știu ce, îi dădui un picior, lovindu-l, din fericire, între pulpe și azvîrlindu-l la o depărtare de mai bine de patru brațe; la intrarea regelui, băiatul se piti după el, făcându-l să rîdă, în timp ce eu mă uitam îngrozit. Majestatea sa porni să mă întrebe cu ce anume mă îndeletniceam; apoi îmi ceru să-mi văd mai departe de lucru, arătînd totodată că dorea să nu mă mai obosesc atîta, ci să tocmesc cîți oameni voiam și să-i pun pe ei să lucreze, cruțîndu-mi astfel sănătatea, spre a-l putea sluji cît mai îndelung. Îi răspunsei majestății sale că dacă n-aș mai fi lucrat, m-aș fi îmbolnăvit și nici lucrările n-ar mai fi ieșit cum voiam eu. Regele crezu că-i vorbesc astfel numai ca să mă laud, și nu pentru că acesta ar fi fost adevărul; toate astea mi le aduse la cunoștință prin cardinalul de Lorena, căruia îi arătai însă atît de amănunțit și atît de deslușit cum

¹ Jean de Lorraine, zis și de Guise, numit cardinal în 1518.

² Henric al II-lea d'Albert (1503—1555), rege al Navarrei și conte suveran de Béarn și Foix.

³ Marguerite d'Angoulême sau de Valois (1492—1549), sora regelui Francisc I și regină a Navarrei, prin căsătoria cu Henric al II-lea. A lăsat o culegere de poezii și una de nuvele, intitulată *Heptameronul*. Curtea ei a fost unul dintre cele mai importante centre de cultură umanistică din secolul al XVI-lea. A fost protectoarea lui Rabelais, a lui Clément Marot și a altora.

⁴ *Le Dauphin*, moștenitorul tronului Franței, fiul lui Francisc I, viitorul rege Henric al II-lea (1519—1559).

⁵ *La Dauphine*, Caterina de' Medici, viitoarea regină a Franței, soția lui Henric al II-lea, mama regilor Francisc al II-lea, Carol al IX-lea și Henric al III-lea

stau lucrurile, încît izbutii să-l conving; din această pricină, îl sfătui pe rege să mă lase să lucrez mult sau puțin, după pofta inimii mele.

XVI. Mulțumit de lucrările mele, regele se înapoie la palat¹, copleșindu-mă cu atîtea laude, încît ar fi greu să le înșir. A doua zi, în timp ce lua masa, trimise după mine. Era de față și cardinalul de Ferrara, care mîncă la aceeași masă. Cînd sosii, nu terminaseră încă felul al doilea; mă apropiai, iar majestatea sa prinse să-mi vorbească, spunîndu-mi că deoarece avea un lighean și o cană atît de frumoase, lucrute de mîna mea, îmi cerea să-i fac și o solniță, la fel de frumoasă, care să țină tovarășie acestor lucrări; îmi ceru însă să-i fac un desen, adăugînd că ar dori să-l vadă cît mai curînd. Îi răspunsei atunci regelui: Majestatea voastră va vedea acest desen mult mai curînd decît mi-l cere, căci în timp ce lucram la lighean m-am gîndit și eu că ar trebui să fac și o solniță, care să-i țină de urît. De aceea, am gata un asemenea model, pe care, dacă vă face plăcere, vi-l arăt chiar acum. Mulțumit sufletește, regele se întoarse către seniorii care erau de față — regele Navarrei, cardinalul de Lorena și cardinalul de Ferrara — și le spuse: Acest om știe într-adevăr să se facă iubit și dorit de toți. După aceea îmi spuse că ar fi bucuros să vadă modelul pe care îl făcusem pentru solniță. Pornii la drum și — cum nu aveam decît să trec Sena — mă înapoiai numaidecît, aducînd modelul în ceară pe care îl făcusem la Roma, la cererea cardinalului de Ferrara. Cînd apărui în fața sa și dezvelii modelul, regele spuse uimit: Este un lucru de o sută de ori mai dumnezeiesc decît îmi închipuisem eu. Ce om deosebit! Sigur că nu știe ce este odihna! Mă privi apoi cu fața strălucind de bucurie și-mi spuse că, deoarece lucrarea îi place nespus, dorește să i-o execut în aur. Cardinalul de Ferrara, care era de față, mă privi drept în ochi, dîndu-mi să înțeleg că ar recunoaște modelul ca fiind cel pe care-l făcusem pentru el la Roma. Nu mă putui opri să arăt că despre această lucrare spuseseam că o s-o execut numai pentru cineva care va fi vrednic s-o aibă. Amintindu-și că într-adevăr spuseseam aceste cuvinte, cardinalul se cam încruntă, părăindu-se cam vrut să mă

¹ În 1540, Francisc I locuia la palatul Louvre.

răzbun, și i spuse regelui: Sire, aceasta este o lucrare prea mare și mă tem că n-o s-o vedem nicicînd terminată, deoarece artiștii talentați, cu idei mari, încep bucuros lucrări pe care nu știu nici ei cînd or să le termine. Eu unul, dacă aș comanda o asemenea lucrare, aș ține să știu și cînd anume o pot avea. De data asta regele îi răspunse că acela care ar voi să știe cu siguranță cînd va fi gata o operă de artă nu ar mai începe nicicînd vreuna; și o spuse într-asa fel, încît se înțelegea că asemenea opere nu sînt făcute pentru orice nevolnic. Mai departe, vorbii și eu: Toți principii care, la fel ca majestatea voastră îi încurajează — cu vorba sau cu fapta — pe aceia care-i slujesc, văd terminate lucrările de seamă pe care le comandă; și de vreme ce Dumnezeu mi-a dăruit un stăpîn atît de minunat, trag nădejde să-i pot duce la bun sfîrșit lucrări cît mai multe și cît mai frumoase. Și eu tot așa cred, mai spuse regele sculîndu-se de la masă. Mă chemă apoi în odaia sa și mă întrebă cît aur îmi trebuia pentru solniță. O mie de scuzi, îi răspunsei. Majestatea sa îl chemă chiar atunci pe vistiernicul său, monseniorul viconte d'Orbech¹, și i porunci să-mi înmîneze pe loc o mie de scuzi de aur, din cei vechi și netociți. Plecînd de la rege, trimisei mai întîi după cei doi notari care fuseseră de față la primirea argintului pentru statuia lui Jupiter și pentru multe alte lucrări; trecui apoi Sena și luai un coșuleț pe care mi-l dăruise o vară a mea cînd trecuserăm prin Florența; precum se va vedea, a fost un adevărat noroc că am luat coșulețul acela, și nu o traistă. De altfel, era încă devreme; gîndindu-mă că voi termina treaba înainte de căderea nopții, nu voiam să-i mai port pe drumuri și pe lucrători, așa că nu-l luai cu mine pe nici unul dintre ei, după cum — din aceeași pricină — nu mă îngrijii să iau cu mine cel puțin unul dintre servitori. Cînd intrai la vistiernic, îl găsi cu banii în față, alegîndu-i unul cîte unul, așa cum poruncise majestatea sa. După cîte băgai de seamă, pungașul de vistiernic iscodea tot felul de tertipuri ca să mă întîrzie, și mă ținu cu număratul banilor pînă la orele trei din noapte. Fiind vorba de un lucru atît de însemnat, înțelesei că trebuie să fiu prevăzător și trimisei vorbă

¹ Este același personaj pe care Cellini îl laudă în capitolul al XIII-lea din Cartea a II-a.

cîtorva lucrători de-ai mei să vină să-mi țină tovărășie. Dar cum aceștia nu mai soseau, îl întrebai pe cel care se dusesse după ei dacă adusesse la îndeplinire însărcinarea pe care i-o dădusem. Era un oarecare pezevenghi de servitor, care mă minți că a îndeplinit ceea ce-i cerusem, dar că lucrătorii spusese că nu puteau să vină; mă încredinț, însă, că-mi va duce el banii, cu multă plăcere. Eu, însă, îi răspunsei că țin să mi-i duc singur. Între timp, semnaram contractul și apoi mi se numărară scuzii, pe care îi pusei în coșuleț și mi trecui mîna prin amîndouă toartele lui; cum însă intra greu prin toarte, mîna acoperia banii cu totul, așa că-i duceam mult mai ușor decît dacă-i puneam într-o traistă. Eram îmbrăcat cu o cămașă de zale cu mîneci, iar la șold aveam spada și pumnalul; astfel înarmat, pornii la drum.

XVII. La plecare, băgai însă de seamă că vreo cîțiva servitori, care nu știu ce șușoteau, ieșiseră din palat o dată cu mine, prefăcîndu-se că iau alt drum decît cel pe care mă îndreptam eu. Mergeam zorit și, după ce trecui podul numit Cambio¹, o luai de-a lungul rîului, pe lîngă un mic zid care ducea spre locuința mea, la « Nello ». Curînd, ajunsei în dreptul Augustinilor². Acesta era un loc foarte primejdios și, deși se afla numai la cinci sute de metri de casa mea, nu m'ar fi auzit nici dracu dacă aș fi vrut să chem pe cineva de-acolo, întrucît locuința mea se afla tocmai în partea din fund a castelului. Chiar acolo mă pomenii cu patru inși înarmați cu tot atîtea spade; nu-mi pierdii însă cumpătul, și, văzîndu-i că mă atacă de zor, acoperii coșulețul cu mantaua și pusei mîna pe spadă, strigînd: De la un ostaș nu poți lua decît mantaua și spada, iar astea — dacă e vorba să vi le dau — le veți plăti cu vîrf șiîndesat! În timp ce luptam vitejește împotriva lor, îmi deschisei de cîteva ori mantaua, spunîndu-mi că de fuseseră cumva asmuțiți asupra-mi de servitorii care mă văzuseră primind banii își vor închipui că nu luasem cu mine acești bani. Lupta nu ținuu mult, căci, încetîncet, atacanții începură să se retragă, spunîndu-și în limba lor: Țsta e un italian

¹ *Pont au Change* — pod peste Sena, pe locul unde mai tîrziu, între 1578 și 1607, a fost construit podul cel nou (*Pont Neuf*).

² E vorba de biserica și mănăstirea *Grands Augustins*, în locul cărora se află astăzi tîrgul de păsări.

viteaz și desigur nu-i acela pe care-l căutam; iar dacă totuși este, n-are nici un ban la el! Le vorbeam în italiană și atîta îi hărțuii, încît de cîteva ori era cît pe-aici să-iucid; în felul acesta, văzînd cît de bine mînuiam spada, socotiră că mai degrabă puteam fi vreun ostaș, și de aceea, strîngîndu-se la un loc, se îndepărtară cu încetul, sporovăind într-una pe limba lor; la rîndul meu, nu încetam să le spun pe italienește că spada și mantaua nu mi se pot lua fără trudă. Grăbii pasul, dar, văzîndu-i că se țin într-una după mine, îmi crescui teama, gîndindu-mă ca nu cumva să cad într-o capcană și să mă pomenesc atacat și din față, de alții; din această pricină, o dată ajuns la o sută de pași de casă, o luai la fugă, strigînd cît mă ținea gura: La arme, la arme, săriți, mă omoară! Patru lucrători tineri alergară de îndată, înarmați cu sulite; dar cînd voiră să se ia după ceilalți, care se mai vedeau încă, îi oprii, strigînd din toate puterile: Acești patru fricoși n-au fost în stare să-i smulgă unuia singur o pradă de o mie de scuzi, care, uite, mi-au rupt mîna de grei ce sînt; hai acum să-i ducem în casă; îmi iau apoi spada mare și vă însoțesc unde vreți! Puserăm banii la loc sigur, iar lucrătorii, necăjiți de primejdia prin care trecusem și prefăcîndu-se că mă ceartă, îmi spuneau: Ai prea multă încredere în dumneata, și într-o bună zi o să ne faci să plîngem! Le povestii apoi o groază de lucruri și așijderea îmi povestiră și ei mie; între timp, dușmanii se făcuseră nevăzuți, iar noi ne așezarăm la masă, veseli și bucuroși, rîzînd de grelele încercări la care te supune soarta, atît în bine, cît și în rău, și de pe urma căroră — ca și cînd nu s-ar fi întîmplat mare lucru — nu te alegi cu nimic. Ți se spune, cei drept: Ai să te-nveți minte pentru altădată! Dar asta nu-i adevărat, căci totdeauna ai de făcut față la ceva nou, de care habar n-ai avut.

XVIII. În dimineața următoare începui marea solniță, avînd grijă ca nici celelalte lucrări să nu rămînă în întîrziere. Aveam acum mai mulți lucrători, atît sculptori, cît și giuvaergii. Erau italieni, francezi, germani; uneori aveam chiar foarte mulți, căci primeam orice lucrător bun; nu-i opream însă decît pe cei foarte buni, căroră le ceream atît de mult, încît ca să poată ține pasul cu mine — care aveam însă o chereștea ceva mai puternică

decît a lor — erau nevoiți să muncească pînă picau frînți de oboseală; cîțiva germani, dintre cei mai destoinici, socotind că or să se poată măsura cu mine dacă și înaprospătează puterile mîncînd și bînd mult, sau și prăpădit, căci trupul lor n-a putut îndura atîta caznă. Lucrînd la statuia lui Jupiter și dîndu-mi seama că argintul îmi prisosea, m-am apucat — fără știrea regelui — să fac un vas cu două toarte, înalt cam de un braț și jumătate. Ba mi-a mai venit chef să torn în bronz modelul cel mare, pe care îl făcusem tot pentru statuia lui Jupiter. Și fiindcă mă apucasem de un asemenea lucru, pe care nu-l mai făcusem niciodată, am stat de vorbă cu cîțiva meșteri bătrîni din Paris, cărora le-am arătat pe larg cum se face treaba asta la noi în Italia. Mi-au răspuns că astfel n-au lucrat niciodată, dar că dacă-i las să facă după cum știu ei îmi vor da statuia gata turnată, tot atît de curată și de frumoasă ca și modelul de pămînt. Am ținut să închei cu ei un contract, lăsîndu-le toată răspunderea acestei lucrări, și — fiindcă mi-au cerut — le-am făgăduit să le mai dau și ceva pe deasupra. De îndată ce sau apucat însă de lucru m-am dat seama că au luat-o pe un drum greșit; am făcut atunci, la iuțeală, un bust al lui Iuliu Cezar, mai mare decît în natură, executat după un mic model, pe care îl adusesem de la Roma, copie a unui minunat bust antic. Am mai făcut încă un bust, de aceeași mărime, modelat după chipul unei fete de o frumusețe mîndră, pe care o țineam pe lîngă mine, pentru plăcerile mele trupești. Acestui bust i-am pus numele Fontainebleau, după numele locului ales de rege pentru propria sa desfătare. Am zidit un cuptor de toată frumusețea pentru topitul bronzului, și cînd am terminat tiparele și le-am uscat — eu busturile mele, iar francezii pe Jupiter — le-am spus: Cu Jupiter cred că o să dați greș, căci n-ați făcut destule răsuflători în partea de jos, ca să poartă circula aerul! Vă pierdeți vremea de pomană! Meșterii francezi îmi răspunseră însă că dacă nu izbutesc mă vor despăgubi de toate cheltuielile; adăugară apoi că ar fi mai bine să-mi văd de acele frumoase busturi, căci dacă o să le torn după obiceiul italianesc, praful se va alege de ele. Se aflau de față la această neînțelegere oameni ai vistieriei și alți gentilomi, care — din porunca regelui — veneau zilnic să vadă cum merge lucrul și îi raportau majestății sale

tot ce se făcea și tot ce se vorbea. Cei doi bătrâni care urmau să-l toarne pe Jupiter întârziară puțin cu turnatul, spunînd că voiau ca mai întîi să pregătească și formele celor două busturi, căci — datorită felului meu de a lucra — acestea aveau să se strice și era mai mare păcatul să se piardă niște lucrări atît de frumoase. Cînd toate astea fură aduse la cunoștința regelui, majestatea sa le trimise vorbă să caute să învețe de la maestru, și nu să-i dea lecții. Chicotînd francezii își așezară în șanț lucrarea lor; serios, fără a rîde de ei sau a-mi arăta supărarea (care mă cuprinsese), pusei și formele mele de o parte și de alta a lui Jupiter; mai tîrziu, cînd metalul nostru se topi cum trebuie, îi dădurăm drumul să curgă, fre-mătînd de bucurie, căci în același timp se umpluseră foarte bine atît forma lui Jupiter, cît și formele celor două busturi ale mele. Și eu, și francezii eram fericiți, căci ne arătasem profeți mincinoși în ce privește felul de lucru al celuiilalt. Veseli, îmi cerură — după obiceiul franțuzesc — să le dau de băut, iar eu le întinsei bucuros o masă îmbelșugată, după care veniră să-mi ceară atît banii care li se cuveneau, cît și sporul care le fusese făgăduit. Ați rîs voi pînă acuma, le spusei eu, dar teamă mi se că să vă podidească plînsul; am băgat de seamă că în forma voastră a intrat metal mult mai mult decît trebuie, așa că pînă mîine dimineată nu mai vedeți nici o lețcaie peste ceea ce ați primit. Spusele mele le dădură de gîndit, iar bieții oameni plecară către casele lor, tăcînd chitic. Cînd veniră în dimineata următoare, începură să sape pe mutește în șanț; dar, fiindcă nu puteau dezgoli forma lor mare fără să scoată mai întîi cele două busturi ale mele, începură cu acestea; le găsiră în stare foarte bună, le scoaseră și le așezară în picioare, așa că se vedeau de departe. Trecură apoi la Jupiter, dar nu apucară să-l dezgolească decît în parte, că atît ei, cît și cei patru lucrători ai lor scoaseră un asemenea strigăt, încît îi auzii tocmai din odaia în care mă aflu, la cinci sute de pași depărtare. O luai la fugă, crezînd că e un strigăt de bucurie. Cînd ajunsei la ei, îi găsii stînd așa cum sînt înfățișați cei care păzesc mormîntul Domnului: triști și înspăimîntați. Îmi aruncai privirile spre cele două busturi ale mele și, văzînd că ieșiseră bine, bucuria veni să se amestece cu necazul. Ei însă căutau să se apere, spunînd: Soarta noastră nenorocită! Nu soarta e de vină,

îi repezii eu, ci neștiința voastră; de-aici vi se trage toată nenorocirea! Dacă vă vedeam așezînd miezul în formă, vă învățam, c-o singură vorbă, ce să faceți ca să iasă bine figura; eu mă alegeam astfel cu mai multă cinste, iar voi cu folosul. Cîntea mea, o dreg eu așa cum m'oi pricepe, dar voi v'ați pierdut și cîntea, și cîștigul; în viitor, învățați însă să lucrați, nu să vă bateți joc! Îmi dădură dreptate, dar mă rugară să-i scap de plata despăgubirilor, căci asta însemna să ajungă pe drumuri și ei, și toți ai lor. Îi încredințai că dacă vistieria regală le va cere să plătească pagubele, așa cum se îndatoraseră prin contract, o să dau eu banii, ca unul care știam că lucraseră din toată inima și făcuseră tot ce se pricepuseră. Această purtare îmi atrase o neașteptată bunăvoință din partea miniștrilor regelui și a slujbașilor de la vistierie. Totul i-a fost adus la cunoștință în scris și majestății sale, care — cu dărnicia sa fără pereche — porunci să se facă precum voi spune eu.

XIX. În timpul acesta, sosise la Paris Piero Strozzi¹, viteazul fără de seamăn, care-i aminti regelui de scrisorile sale de cetățenie; majestatea sa porunci ca ele să-i fie întocmite numaidecît, dar adăugă: o dată cu acestea, întocmiți și scrisorile lui Benvenuto — *mon ami*² — și duceți-le acasă, din partea mea, fără a-i cere nici un ban. Și-n vreme ce pe marele Piero Strozzi aceste scrisori l-au costat multe sute de ducăți, ale mele mi-au fost aduse acasă de *messer Antonio Massone*³, unul dintre primii secretari ai regelui, care mi le-a înmînat o dată cu o mulțime de laude din partea majestății sale, spunîndu-mi: Regele ți le dăruiește, ca să-l poți sluji cu și mai multă tragere de inimă: sînt scrisori de cetățenie. Îmi povesti apoi că lui Piero Strozzi i-au trebuit mult timp și multe daruri pînă să le capete, dar că, mie, regele mi le trimitea singur în dar și că o asemenea favoare nu i se mai făcuse nimănui în acel regat. Adînc mișcat, îi mulțumii majestății sale, rugîndu-l apoi pe secretar

¹ *Piero Strozzi* (1508—1558), fiul lui Filippo Strozzi. Ajunge mareșal al Franței și este ucis în 1558 la asediul orașului Thionville.

² Prietenul meu (fr.).

³ *Antoine le Maçon*, secretar al reginei Navarrei; la cererea acesteia a tradus — pentru prima oară în Franța — *Decameronul* lui Boccaccio, pe care l-a publicat în 1545.

să aibă bunătața și să-mi spună ce însemnau acele scrisori de cetățenie. Secretarul, care de altfel era un om de treabă și foarte învățat și care vorbea italiana ca un italian, izbucni mai întâi în hohote de râs, dar apoi, încruntându-se, ca de obicei, îmi lămuri pe limba mea — adică în italiană — că ele însemnau una din cele mai mari demnități care se pot oferi unui străin. E mult mai mult decît să fii făcut gentilom venețian! încheie el. Apoi plecă de la mine și, înapoindu-se la majestatea sa, îi aduse totul la cunoștință, iar acesta, după ce rîse cît rîse, grăi: Vreau să-l fac să înțeleagă cu ce scop i-am trimis scrisorile de cetățenie. Duceți-vă și-l faceți stăpîn al « Micului Nello », în care locuiește și care este proprietatea mea. Asta o s-o priceapă mult mai ușor decît a priceput ce sînt acele scrisori de cetățenie. Voi să-l cinstesc cu ceva pe trimisul care-mi adusese acest nou dar; el nu primi însă nimic, spunîndu-mi că așa i s-a poruncit de către majestatea sa. Cînd m-am înapoiat în Italia, am adus cu mine atît scrisoarea de cetățenie, cît și actul de danie a castelului, pe care o să caut să le păstrez, oriunde m-oi duce, pînă la sfîrșitul zilelor mele.

XX. Merg acum mai departe cu povestirea vieții mele. Trudeam cu rîvnă la lucrările de care am mai vorbit și care erau: statuia lui Jupiter, din argint, de care mă și apucasem, solnița de aur, vasul cel mare de argint și cele două busturi de bronz. Mai dădui ordin să se toarne în bronz și postamentul statuii lui Jupiter, bogat ornamentat: pe o latură a acestuia sculptasem în baso relief răpirea lui Ganimede ¹, iar pe o altă latură — Leda ² și lebăda; turnarea în bronz îmi izbuti de minune. Făcui apoi încă un postament asemănător pentru statuia Junonei, pe care așteptam s-o încep atunci cînd regele avea să-mi dea argintul trebuincios. Muncind sîrguincios, eram aproape gata cu statuia de argint a lui Jupiter și cu solnița de aur; lucrul la vas era foarte înaintat, iar cele două busturi le și terminasem; mai executasem cîteva lucrări mici pentru cardir alul de Ferrara, și de

¹ În mitologia antică, principe troian, fiu al legendarului rege Tros, Prefăcut în vultur de către Zeus, care l-a răpit și l-a dus în Olimp, unde a devenit paharnic al zeilor.

² Soția lui Tyndar, rege legendar al Spartei, iubită de Zeus, care, pentru a se apropia de ea, s-a transformat în lebădă.

asemenea un mic și frumos vas de argint, pe care doream să-l dăruiesc doamnei d'Étampes. Nu mai pomenesc aici de nenumăratele lucrări pe care le făcusem pentru diferiți italieni, ca *signor* Piero Strozzi, contele dell' Anguillara, contele di Pitigliano, contele della Mirandola și mulți alții. Mă întorc din nou la lucrările marelui meu rege: după cum am mai spus, stăteam foarte bine cu ele, și fiindcă între timp majestatea sa se înapoiase la Paris, veni chiar a treia zi la mine acasă, însoțit de o bună parte din floarea nobilimii sale. Văzînd cîte lucrări aveam începute și cît de departe ajunseseam cu ele, regele se minună. Se afla de față și a sa doamnă d'Étampes, care aduse vorba despre Fontainebleau, spunîndu-i majestății sale că ar trebui să-mi poruncească să fac și pentru acolo vreo podoabă frumoasă. Fără să stea pe gînduri, regele răspunse: Aveți foarte multă dreptate; de aceea vreau să iau chiar acum măsuri ca să se facă și pentru acolo ceva frumos; și, întorcîndu-se spre mine, îmi ceru să-i spun ce socoteam că era nimerit să se facă pentru acea frumoasă fîntînă. Îi înfățișai cîteva scorneli de ale mele, iar majestatea sa, după ce își dădu cu părerea asupra lor, îmi spuse că deoarece urma să plece într-o plimbare de cincisprezece pînă la douăzeci de zile la Saint Germain en Laye¹, așezat la douăsprezece leghe de Paris, voia ca în acel timp să fac un model, cît mai bogat împodobit, pentru fîntîna aceea, unde se află cel mai plăcut loc de odihnă pe care îl avea în tot regatul său. Îmi porunci însă și mă rugă să fac tot ce-oi ști ca să iasă ceva frumos, ceea ce de altfel îi și făgăduii. Privind toate lucrările pe care le aveam în față, regele îi spuse doamnei d'Étampes: N-am avut niciodată un om de această meserie care să-mi placă mai mult ca el sau care să merite să fie răsplătit mai bine; dar tocmai de aceea trebuie să mă gîndesc să-l și păstrez, căci are cheltuieli mari, este prietenos cu ceilalți și lucrează cu rîvnă: se cade deci să ne aducem aminte de el. De altfel, luați seama, doamnă, că nu mi-a cerut niciodată nimic, fie că a venit el la mine, fie că am venit eu la el: se vede că se dăruiește cu toată inima numai lucrărilor sale, și de aceea trebuie să-i facem numaidedît un bine oarecare, ca să nu-l pierdem. Am să vă amintesc,

¹ Orașel situat la douăsprezece mile de Paris (și nu leghe, cum spune Cellini).

răspunse doamna d'Étampes, și plecară, iar eu urmai să trudes cu multă tragere de inimă la lucrările începute; îndeosebi, însă, mă îndeletniceam cu modelul pentru fin-tînă, și pentru a-l termina zoream cu cea mai mare rîvnă.

XXI. Peste o lună și jumătate, regele se înapoie la Paris, iar eu, după ce lucrasem zi și noapte, mă înfă-țișai de îndată cu modelul, care era atît de frumos, încît putea fi înțeles cu ușurință. Îl găsii pe rege copleșit de treburi, căci reîncepuse drăcescul război dintre el și împărat; de aceea vorbii cu cardinalul de Ferrara, spunîndu-i că am adus cu mine niște modele pe care mi le-a comandat majestatea sa, și îl rugai să facă în așa fel ca regele să le vadă, căci socoteam că asta îi va prici-nui majestății sale o nespusă plăcere. Cardinalul doar pomeni de modele, că regele se și grăbi să vină acolo unde le aveam. Mă ocupasem în primul rînd de poarta palatului de la Fontainebleau: potrivit stilului franțu-zesc, lipsit de farmec, era largă și joasă, cu deschiderea aproape pătrată, avînd deasupra un hemiciclu în formă de mîner de coș, în care regele dorea să fie așezată o statuie înfățișînd Fontainebleau-ul; pentru a nu strica prea mult stilul acestei porți, mă mulțumisem să-i pro-porționez cît mai frumos deschiderea și să așez deasupra un fronton de mărime potrivită; părțile laterale le îm-podobisem cu zigzaguri, iar sus și jos așezasem cîte-un capitel; totodată, înlocuisem cele două coloane — care parcă cereau acest lucru — prin cîte-un satir, lucrat în relief înalt și așezat chiar în locul lor. Cu o mîna, unul din acești satiri părea să susțină capitelul; în cealaltă ținea o măciucă uriașă; chipul lui mîndru și îndrăzneț îi băga în sperieți pe privitori; celălalt satir avea aceeași ținută ca primul, dar se deosebea de el la chip și la alte cîteva amănunte, iar în mîna ținea un bici cu trei bile, prinse la capătul unor lanțuri. Deși îi numesc satiri, nu aveau decît cornițele și capul ca de țap al acestora, încolo avînd înfățișare omenească. Pe fronton modela-sem o femeie stînd culcată într-o atitudine deosebit de frumoasă: mîna stîngă și-o sprijinea pe gîtul unui cerb, care era una dintre emblemele regelui; într-o parte modelasem în basorelief căprioare, mistreți și alte sălbăticiuni, iar în cealaltă — cîini de rasă brac și ogari de toate neamurile, așa cum îi găsești în pădurea

din care izvorăște fîntîna. Toată această lucrare o închisesem într-un cadru dreptunghiular; și, asemenea altor cilor, în fiecare din colțurile de sus ale acestui cadru modelasem în basorelief o Victorie cu o torță în mînă. Deasupra cadrului așezasem sălbăticiuni, iar în cealaltă — cîini de rasă brac și o mulțime de alte podoabe, potrivite cu întreaga lucrare, care arăta a fi în stil ionic.

XXII. Regele privi acest model și se însenină pe loc, uitînd toate discuțiile supărătoare care îi răpiseră mai bine de două ore. Văzîndu-l înveselit, dezvelii și celălalt model, la care nici nu se mai aștepta, socotind că văzuse totul. Modelul acesta era ceva mai mare de două brațe: înfățișasem o fîntînă de formă pătrată, înconjurată de preafrumoase scări care se întretăiau între ele, lucru care nu se mai văzuse pînă atunci în părțile acelea și era destul de rar chiar în Italia. În mijloc făcusem un postament, care depășea puțin înălțimea fîntînii, și așezasem pe el un trup de bărbat gol, plin de grație și proporționat cu tot restul; în mîna dreaptă, ridicată în sus, ținea o lance ruptă, iar în stînga strîngea mînerul unui paloș de o formă minunată; se sprijinea pe piciorul stîng, iar dreptul și-l pusese pe un coif bogat ornamentat. În fiecare din cele patru colțuri ale fîntînii modelasem cîte un corp omenesc, stînd în picioare, cu toate frumoasele lui amănunte. Regele îmi ceru să-i spun ce anume voiesem să înfățișez căci — spunea el — în vreme ce dincolo, la poartă, înțelesese totul fără să mai întrebe ceva, din această fîntînă, deși o găsea foarte frumoasă, nu înțelegea nimic; știa însă bine că nu făcusem ca acei neghiobi ale căror lucrări, chiar dacă au o oarecare grație, nu au totuși nici un înțeles. Începui atunci să vorbesc, căutînd ca, după ce-l văzusem pe rege mulțumit de faptele mele, să-l văd încîntat și de spusele mele: Aflați, majestate, că — deși mică — această lucrare, fiind foarte bine măsurată, va avea aceeași grație ca acum și atunci cînd va fi înfăptuită în mare. Figura din mijloc are aproape cincizeci și patru de picioare (auzindu-mă, regele nu-și putu ascunde uimirea) și-l înfățișează pe zeul Marte; celelalte patru înfățișează acele arte pe care le iubește și le ocrotește majestatea voastră: cea din dreapta înfățișează știința tuturor artelor literare: precum vedeți,

ea e, de fapt, Filozofia, cu toate artele care o întovărășesc; cea de colo reprezintă Arta Desenului, adică Sculptura, Pictura și Arhitectura; cealaltă înfățișează Muzica, tovarășă, precum se cuvine, a tuturor celorlalte arte, iar ultima, care se arată a fi atît de plăcută și de blîndă, înfățișează Mărinimia, căci fără ea nu s-ar mai putea face cunoscută nici una din acele minunate virtuți cu care ne-a înzestrat dumnezeirea. Stația cea mare din mijloc, cu chipul zeului Marte, o înfățișează chiar pe majestatea voastră, a cărei vitejie nu are seamăn în lume și care folosește cu atîta dreptate și sfințenie această vitejie, întru apărarea gloriei sale. Regele, care abia aștepta să termin ce aveam de spus, rosti cu voce tare: Mi-am găsit într-adevăr un om după inima mea; apoi îi chemă pe slujbașii vistieriei care se îngrijeau de mine; le porunci să mi se pună la îndemîină tot ce mi era de trebuință și, oricît de mare ar fi fost cheltuiala, să facă așa cum ceream eu. După aceea mă bătui cu mîna pe spate, spunîndu-mi: *Mon ami!* (ceea ce înseamnă *prietenul meu*); nu știu cine se bucură mai mult: principele cînd și-a aflat un om după inima sa, ori omul de talent, cînd și-a aflat un principe care-i pune la îndemîină tot ce-i trebuie spre a-și putea înfăptui mărețele sale idei artistice? Răspunsei că dacă cel de care vorbește majestatea sa sînt eu, atunci eu am fost cel mai norocos. Să spunem că am fost amîndoi, la fel de norocoși, grăi regele, rîzînd. Plecai nebun de bucurie și mă înapoi ai la lucrările mele.

XXIII. Ne-a vrut ticăloasa de soartă să-mi dea a înțelege că trebuia să mă pun bine cu doamna d'Étampes, care, aflînd în aceeași seară, chiar din gura regelui, toate cele de mai sus, s-a mîniat îngrozitor, spunînd plină de venin: Dacă Benvenuto îmi arăta și mie frumoasele sale lucrări, îmi dădea prilej să-mi amintesc de el la vremea potrivită. Regele îmi luă însă apărarea și nu se întîmplă nimic. Auzind de aceasta, mă gîndii că am să-mi recapăt bunăvoința doamnei d'Étampes dăruindu-i micul vas pe care mi-l poruncise; mînat de acest gînd, peste vreo cincisprezece zile (cînd curtea se înapoiasă la Saint Germain en Laye, după o plimbare prin Normandia, cu oprire la Rouen și Dieppe) luai vasul și pornii să îl duc acasă. Acolo am stat mai

întîi de vorbă cu o doică a sa; după ce i-am arătat frumosul vas, spunîndu-i că-l lucrasem pentru stăpînăsa, căreia voiam să i-l dăruiesc, bătrîna îmi spuse cele mai măgulitoare cuvinte și mi făgădui să-i șoptească un cuvînt doamnei, care încă nu se îmbrăcase, iar apoi să mă introducă la dînsa. Doica aduse totul la cunoștința doamnei, dar ea răspunse plină de dispreț: Spune-i să aștepte! Aflînd răspunsul, mă înarmai cu răbdare, deși așa ceva nu mi place de loc. Răbdarea mă ținu totuși numai pînă după masă, cînd văzînd că era foarte tîrziu și că eram lihnit de foame, mă înfuriai atît de tare, încît o trimisei, cucernic, la dracu pe doamna d'Étampes și plecai la cardinalul de Lorena; îi dăruii lui vasul și-l rugai să mă ajute să nu pierd bunăvoința regelui. Îmi spuse că n-aveam ce să-l rog în această privință, și că, dacă ar fi fost nevoie, ar fi făcut-o bucuros; îl chemă apoi pe un vistiernic al său și-i șopti ceva la ureche. Acesta așteptă pînă ieșii de la cardinal și mi spuse: Vino cu mine, Benvenuto; o să-ți dau să bei un pahar de vin bun. Neînțelegînd ce vrea să zică, răspunsei: Mulțumesc, domnule vistiernic; porunciți însă să mi se dea un singur pahar de vin și un dumaticat de pîine, căci vă spun drept că mi vine să leșin; de dimineață și pînă acum am stat flămînd la ușa doamnei d'Étampes, cu dorința de a-i dăruii acest frumos vas de argint aurit; am înștiințat-o de toate astea, dar ea, așa, doar ca să mă chinuie, mi-a trimis vorbă să aștept; m-a apucat însă o foame, de mi venea să cad jos; de aceea — cu voia Domnului — i-am dăruit truda și lucrul meu celui care le merită mai mult, iar acum nu vă cer alta decît ceva de luat în gură, căci mă chinuie foamea și abia mă țin pe picioare, mai cu seamă că sînt și atît de amărît. În timp ce vorbeam, apărură pe masă vin și alte bunătăți, așa că mă întremai cît se poate de bine, uitînd și de supărare. Bunul vistiernic îmi mai întinse și o sută de scuzi de aur, pe care însă nu voi să-i primesc cu nici un chip. Se duse atunci să-i spună cardinalului, dar acesta îl făcu de două parale și-l amenință că dacă nu mă făcea să primesc banii, chiar fără voie, n-o să mai vrea să-l vadă în fața ochilor. Vistiernicul se întoarse furios, spunîndu-mi că niciodată nu-l mai cer-tase cardinalul atît de amarnic; cînd voi să-mi dea banii, mă arătai cam îndărătnic, din care pricină se

mînie rău și mi spuse că o să mă facă să-i iau cu sila. Primii banii și voi să mă duc să-i mulțumesc cardinalului, dar acesta mă înștiință printr-unul dintre secretarii săi că va face întotdeauna cu dragă inimă tot ce-i va sta în putință pentru a-mi fi de folos. Mă întorsei în aceeași seară la Paris. Regele, care aflase totul, o certă pe doamna d'Étampes, făcînd-o astfel să se înverșuneze și mai rău împotriva-mi; la locul potrivit, voi vorbi de toate cîte mi s-au tras din dușmănia asta, care a ajuns să-mi pună în primejdie pînă și viața.

XXIV. Dacă nenumăratele necazuri prin care am trecut din pricina soartei mele ticăloase nu mă făceau să-l las ceva mai la urmă, trebuia să-mi amintesc mai demult de prietenia legată cu cel mai înțelept, cel mai drag și cel mai cumsecade dintre toți oamenii cumsecade pe care i-am cunoscut vreodată: e vorba de *messer Guido Guidi*¹, iscusit medic și nobil cetățean florentin. N-am păcătuit însă cine știe cît, socotind că e destul să-l am mereu în suflet; dar cînd mi-am dat seama că această povestire a vieții mele nu s-ar putea face fără el, i-am făcut loc printre aceste mari necazuri, spre a-mi aminti de tot binele pe care mi-l făcea pe vremea cînd îmi era sprijin și bucurie. Cînd *messer Guido* a sosit la Paris și am început să-l cunosc, l-am chemat la castelul meu, unde i-am dat în folosință o încăpere liberă, și, spre bucuria mea și-a lui, lucrurile au mers astfel cîteva ani. A mai sosit la Paris și monseniorul de' Rossi², episcop de Pavia, fratele contelui di San Secondo. Pe acesta l-am ridicat dintr-un han și l-am găzduit în castelul meu, dîndu-i și lui o încăpere liberă, în care a locuit timp de multe luni, cum nu se poate mai bine, aducîndu-și de asemenea la castel servitorii și caii săi de călărie. Altă dată l-am găzduit pentru cîteva luni pe *messer Luigi Alamanni*, împreună cu copiii. M-a învrednicit Domnul să pot face și eu o bucurie oamenilor mari și înțelepți. Cu *messer Guido* am fost prieten bun

¹ Adus de Francisc I, în Franța, în 1542, devine medic al curții regale și profesor de medicină la Collège Royal. În 1548 se înapoiază la Florența și este numit profesor de medicină și filozofie la Universitatea din Pisa. Și-a semnat lucrările cu pseudonimul Vidus. Vidius. A murit în 1569.

² Monseniorul de' Rossi se afla închis la castelul Sant'Angelo în același timp cu Cellini.

tot timpul cît am stat la Paris, și adeseori ne mîndream amîndoi că puteam să prindem tot mai multă iscusință, fiecare în meseria sa, pe cheltuiala celui principe atît de măreț și minunat. Pot spune cu mîna pe inimă că ceea ce sînt astăzi, ca și tot ceea ce am săvîrșit mai frumos și mai bine se datorește celui rege minunat; și acum, reluînd firul povestirii de unde l'am întrerupt, voi continua să vorbesc de el și de marile lucrări pe care i le-am făurit.

XXV. Aveam în castelul meu un joc cu mingea și coarda¹, care îmi era foarte folositor. În acel loc se aflau și cîteva cămăruțe, în care locuiau tot felul de oameni, printre care și un foarte de ispravă tipăritor de cărți, al cărui atelier se afla aproape în întregime înlăuntrul castelului; el i-a tipărit lui *messer* Guido întîia sa carte de medicină², atît de frumoasă. Voind să mă slujesc de încăperile sale, l'am dat afară pe tipăritor, deși cu mare greutate. Tot acolo mai locuia și un fabricant de silitră; cum voiam ca odăițele pe care le ocupa el să le dau unor buni lucrători germani pe care-i aveam, i-am spus liniștit, în cîteva rînduri, că trebuia să se mute, căci aveam nevoie de încăperi pentru găzduirea lucrătorilor mei, ca să-l pot sluji pe rege. Dar cu cît îl rugam mai mult, cu atît dobitocul îmi răspundea mai obraznic. Pînă la urmă i-am dat un termen de trei zile; a izbucnit în rîs și mi-a răspuns că va începe să se gîndească la așa ceva poate peste trei ani. Nu-i dădeam nici acest termen și-l azvîrleam afară chiar atunci, dacă, aflînd că era ocrotit de doamna d'Étampes, nu socoteam că era mai bine să am răbdare încă trei zile. Cînd au trecut însă și acestea, mi-am luat lucrătorii mei germani, italieni și francezi, împreună cu numeroși hamali, pe care îi aveam, i-am înarmat pe toți și, fără a-i mai spune ceva, i-am desfăcut toată casa, aruncîndu-i boarfele în stradă. M'am purtat atît de aspru fiindcă dumnealui se apucase să-mi spună că nu cunoștea nici un italian atît de în-

¹ Limba română nu posedă un termen echivalent pentru acest joc, corespunzînd cu fr. *jeu de paume*.

² Prima carte tipărită de Guido Guidi la Paris, în mai 1544, are titlul *Chirurgia, e graeco in latinum versa* (*Chirurgia, tradusă din greacă în latină*). Numele latin al tipografului, așa cum apare pe acest volum, este Petrus Galtierus, corespunzînd deci cu Pierre Gauthier.

drăzneț încît să-i miște măcar un pai de la locul lui. De aceea, după ce s-a terminat toată tevatura, i-am spus: Eu sînt cel mai neînsemnat italian din toată Italia și nu ți-am făcut nici un sfert din ce aș fi în stare să-ți fac și din ceea ce o să-ți fac dacă mai scoți măcar o singură vorbă! Uimit și speriat în același timp, omul își strînse lucrurile cît putu mai bine și dădu fuga la doamna d'Étampes, față de care mă descrise ca pe un adevărat diavol; aceasta, ca o dușmancă ce-mi era și ca una care se pricepea cum să le potrivească, îi povesti totul regelui, umflînd lucrurile în așa fel, încît în două rînduri majestatea sa fu cît pe aci (așa mi s-a spus) să se mînie pe mine și să poruncească să fiu pedepsit; dar delfinul Enric (care se cam ciorovăise cu preaîndrăzneța doamnă) și regina Navarrei, sora regelui Francisc, mă apărară cu atîta căldură, încît, pînă la urmă, majestatea sa luă totul în glumă, iar eu, slavă Domnului, scăpai dintr-o mare primejdie.

XXVI. La fel trebui să mă port și cu un altul; acestuia însă nu-i mai stricai nimic din casă, ci-i aruncai numai boarfele în drum. Din această pricină, doamna d'Étampes se obraznici pînă într-atîta, încît îi spuse regelui: Cred că odată și odată diavolul ăsta vă va prăda tot Parisul. Aceste cuvinte nu-i veniră bine majestații sale, care o repezi pe doamna d'Étampes, spunîndu-i că făceam foarte bine că mă descotoroseam de pușlamalele care încercau să-mi pună bețe în roate ca să nu-l pot sluji. De aici încolo, nemiloasa doamnă mă urî și mai mult și-l chemă la ea pe un pictor care se aciuase la Fontainebleau, unde regele stătea aproape tot timpul. Acesta era italian, și anume bolognez, fiind chiar cunoscut sub numele de Il Bologna, deși numele său adevărat era Francesco Primaticcio¹. Doamna d'Étampes îi spuse că ar trebui să-i ceară regelui executarea fin-tîinii, pe care acesta mi-o încredințase mie, și că ea o să-l ajute din toate puterile. Rămase hotărît că așa se va face, iar Il Bologna, deși nu era sculptor de meserie, nuși mai încăpea în piele de bucurie, socotind că a și căpătat lucrarea. E drept însă că desena destul de bine

¹ Pictor, sculptor și arhitect italian (1504—1570), elev al lui Giulio Romano. Francisc I l-a adus în Franța în 1531, încredințându-i decorarea palatelor de la Fontainebleau și Chambord.

șiși alăturase câțiva lucrători, formați la școala pictorului Rosso, florentin de al nostru, înzestrat într-adevăr cu un talent uimitor; de aceea, în toate lucrările mai de Doamne ajută ale lui Primaticcio se simțea influența minunatului fel de a picta al răposatului Rosso. Multă înrăurire au avut și șoaptele dibace strecurate la urechea marelui rege: pînă la urmă, bătut într-una la cap cînd de doamna d'Étampes, cînd de Il Bologna, regele le făcu pe plac. Dar cel mai de seamă temei pentru care le-a făcut pe plac a fost faptul că doamna d'Étampes, împreună cu Il Bologna, i-au spus: Cum se poate oare, majestate, că Benvenuto, deși ați dorit să vă facă douăsprezece statui de argint, nu va terminat încă nici măcar una? De vreme ce i-ați încredințat o lucrare atît de mare, veți fi nevoit să vă lipsiți de toate celelalte — pe care le doriți atît de fierbinte — căci nici o sută de oameni de talent nu ar putea duce la bun sfîrșit atîtea opere însemnate cîte a început acest om iscusit; se vede bine că el vrea din tot sufletul să le facă, dar tocmai din pricina asta va veni o zi cînd majestatea voastră îl va pierde și pe el, și lucrările care i-au fost încredințate. Auzind toate astea — și multe altele asemănătoare — regele, care se afla în bună dispoziție, le îndeplini tot cei cerură, deși nu văzuse nici desene, nici modele ieșite din mîna lui Bologna.

XXVII. În același timp, la Paris, se ridicase împotriva mi al doilea locatar pe care îl izgonisem din castelul meu; acesta mi-a făcut proces, susținînd că atunci cînd îl scosesem din casă îi furasem o groază de lucruri. Acest proces mă necăjea mult și mi răpea atîta timp, încît de cîteva ori am vrut să mi iau lumea n cap și să mă duc undeoî vedea cu ochii. În Franța există obiceiul de a socoti drept un capital însemnat orice proces început cu un străin sau cu o persoană care nu se prea pricepe la așa ceva; și de îndată ce se crede că un proces ar putea fi cîștigat, găsești numai decît cui să l vinzi; există chiar inși care nu se îndeletnicesc decît cu cumpărarea de procese. Și te mai lovești aici de încă o blestemăție: cea mai mare parte a celor de fel din Normandia sînt de meserie martori mincinoși; astfel, cumpărători de procese iau patru pînă la șase asemenea martori — după nevoie — și i învață ce anume au de spus; 46

din pricina asta, unul care nu știe cum merg lucrurile și nu aduce și el tot atâți martori pierde procesul cât ai bate din palme. Astfel mi se întâmplă mie: socotindu-mă nedreptățit, mă înfățișai în marea sală a Palatului de Justiție din Paris, spre a-mi apăra dreapta mea cauză, iar acolo dădui cu ochii de un judecător, locotenent al regelui pentru chestiunile civile, care stătea cocoțat pe un pedestal. Era un om înalt de stat, gras și cu o înfățișare foarte aspră; stătea înconjurat de numeroși procurori și avocați, care se înghesuiau în dreapta și în stînga lui; alții veneau unul cîte unul și-i arătau judecătorului pricina pentru care-i adusesese acolo. De cîteva ori îi văzui pe avocații din jurul său vorbindu-i toți deodată. Mă miră însă faptul că acest om uimitor, o adevărată figură de Pluto¹, pleca urechea cînd la unul, cînd la altul și-i răspundea fiecăruia cu pricepere. Toate acestea mi se păreau atît de minunate, încît dacă nu le-aș fi văzut mi-ar fi părut rău, căci toată viața mi-a plăcut să privesc și să gust orice fel de artă. Uriașa sală gemea de o mulțime de lume, așa că se îngrijea să nu intre aici decît cei care aveau treabă. De aceea, ușa stătea încuiată și păzită, iar ușierul ori de cîte ori nu voia să-i dea cuiva drumul făcea o gălăgie înfiorătoare, intrerupîndu-l pe acel minunat judecător, care în schimb îl înjura mînios. Mă dusei de mai multe ori acolo și privii la cele ce se petreceau, iar într-o zi, cînd ușierul voia să împiedice intrarea a doi gentilomi care veniseră și ei să privească, îl auzii pe judecător spunînd în gura mare următoarele cuvinte: *Linște, liniște, diavole, carăste de-aici și fă liniște!* În limba franceză aceste cuvinte sună cam așa: *Phe, phe, Satan; phe, phe, Satan, ale phe!*² Cum învățasem foarte bine franceza, auzind aceste cuvinte mi-am amintit de ceea ce vrea să spună Dante atunci cînd, însoțit de maestrul său, Virgiliu, pătrunde pe poarta Infernului³. Căci Dante, impres

¹ Zeul Infernului și al morților, la romani.

² Transcrierea greșită a cuvintelor franțuzești *Paix, paix, Satan, allez, paix!* (Liniște, liniște, la dracu, hai, liniștel)

³ Cellini face aluzie la celebrele cuvinte pe care Dante, în Cîntecul al VII-lea al *Infernului*, le pune în gura lui Pluto:

« — Papè, Satan, papè, Satan, aleppel

Strigat-a Plut cu glasul lui cel gros ».

(Vezi Dante Aligheri, *Divina Commedia*: Infernul, Cîntul al VII-lea, versurile 1 și 2, trad. de G. Coșbuc, București, 1954.)

ună cu pictorul Giotto ¹, a stat în Franța, și mai ales la Paris, unde există acea sală, care poate fi socotită un adevărat infern; iată deci din ce pricină folosește Dante — care înțelegea bine franceza — această expresie, pe care m'am mirat că nimeni nu a înțeles-o în felul acesta; de aceea socot și susțin că toți comentatorii pun în gura lui Dante lucruri la care el nu s-a gândit niciodată.

XXVIII. Dar să ne întoarcem la ale noastre. Când începui să primesc tot felul de hotărîri din mîna avocaților, nu mai întrezării nici o altă cale de scăpare decît o sabie lungă, de care nu mă puteam lipsi, căci mi-au plăcut întotdeauna armele frumoase. Începui cu vinovatul principal, adică cu cel care îmi făcuse acest proces nedrept, și într-o seară atîta îl izbii peste mîini și peste picioare (avînd totuși grijă să nu-lucid), încît îl ologii de amîndouă picioarele. După asta, pusei mîna pe cel care cumpărase procesul și, scărmanîndu-l la fel de bine, îl făcui să oprească judecata. Îi mulțumii Domnului pentru toate și trăsei nădejde că măcar o bucată de vreme n-o să mai fiu supărat. Apoi, le cerui tuturor lucrătorilor mei, și mai ales italienilor, să-și vadă de treburile lor și să mă ajute să pot termina cît mai curînd lucrările începute, spunîndu-le că îndată după asta voi pleca în Italia, căci eu unul nu mă pot împăca cu toate potlogăriile francezilor; de altfel mă mai temeam totodată că dacă, întîmplător, bunul rege se supără pe mine, puteam da de belea pentru toate cîte le săvîrșisem în apărarea mea. Italienii de care vorbesc erau următorii: în primul rînd, și cel mai drag, Ascanio, de fel din satul Tagliacozza, din regatul Neapolului; al doilea era Pagolo, de fel din Roma, care se trăgea dintr-un neam foarte umil și nici măcar nu-și cunoștea tatăl; pe aceștia doi îi adusesem eu de la Roma, unde lucraseră tot împreună cu mine. Un altul, care venise de la Roma ca să intre în slujba mea, se numea tot Pagolo și era fiul unui sărman gentilom roman din familia de'Macaroni; nu cunoștea multă meserie, dar era foarte destoinic în mînuirea armelor. Mai aveam încă unul, de fel din Ferrara, care se chema Bartolomeo

¹ *Angiolotto di Bondone*, cunoscut sub numele de Giotto. Pictor italian, născut în 1266 la Colle. A trăit la Florența și a fost prieten cu Dante. Moare în 1337 fără să fi făcut vreo călătorie la Paris.

Chioccia. Aveam și un florentin, pe nume Pagolo Micceri. Fratele acestuia — poreclit Gatta¹ — se pricepea de minune la ținerea registrelor, dar cheltuisese cam mult administrând averea bogatului negustor Tommaso Guadagni; acest Gatta mi-a pus în ordine registrele în care treceam tot ce primeam de la marele rege și de la alte persoane. Învățînd de la el ce trebuia făcut, Pagolo Micceri — fratele său — a continuat să mi le țină în ordine în schimbul unei simbrii foarte bune pe care o primea de la mine. Și cum mi se părea a fi un tînăr foarte de treabă, ca unul pe care îl auzeam toată ziua mormăind psalmi sau spunînduși cucernic rugăciunile, socoteam că pot avea mare încredere în el. De aceea îl chemai deoparte și i spusei: Pagolo frățioare, ține-ți aminte că altădată n-aveai nici după ce bea apă, și vezi bine că la noi o duci ca'n sînul lui Avraam, iar pe deasupra mai ești și florentin! Toate astea mă fac să am cea mai mare încredere în tine, mai ales că mi place foarte mult cucernicia cu carești îndeplinești îndatoririle religioase. Te rog, deci, să-mi dai o mînă de ajutor, căci pe tine mă bizui mai mult ca pe oricine; ai grijă îndeosebi de două lucruri, care-mi dau cea mai mare bătaie de cap: în primul rînd, bagă de seamă să nu mi se fure ceea ce-i al meu și nu te atingi nici tu de nimic; în al doilea rînd, ia aminte la această biată fetișcană, care se cheamă Caterina și pe care, după cum bine știi, o țin mai ales pentru nevoile artei mele, căci fără ea n-aș putea face nimic; cum însă sînt și eu om, m-am mai slujit de ea și pentru plăcerile mele trușpești, așa că n-ar fi de mirare să-mi facă un copil. Nu vreau totuși să port grija copiilor altora și cu atît mai puțin să îndur a mi se face o asemenea necinste, așa că dacă cineva din această casă ar îndrăzni să-mi facă una ca asta, iar eu aș afla, sînt sigur că i-aș ucide pe amîndoi. De-aia, dragă frate, te rog să mă ajuți, iar dacă bagi ceva de seamă, să-mi spui numaidecît, ca să le trimit la spînzurătoare și pe ea, și pe maicăsa — laolaltă cu cel care-ar jîndui după ea; așadar, fii primul care să te păzești. Tîlharul își făcu o cruce cît toate zilele și-mi spuse: O, binecuvîntat Isus! Să mă ferească Sfîntul să mă gîndesc vreodată la așa ceva! În primul

rînd, nici nu mă știu de-alde astea, iar în al doilea rînd, crezi oare că nu știu cît bine mi-ai făcut? La aceste cuvinte, spuse într-un chip atît de firesc și cu atîta dragoste față de mine, rămăsei încredințat că va face precum vorbea.

XXIX. Două zile mai tîrziu, fiind sărbătoare, eram poștit la o petrecere într-o grădină, împreună cu toți lucrătorii mei, de *messer* Mattio del Nazaro¹, italian de-al nostru și de aceeași meserie cu noi, om de mare talent, aflat tot în slujba regelui, și, fiindcă mi se părea că supărătoarea poveste a procesului se mai liniștise, mă pregătii să mă duc și-l chemai și pe Pagolo să vină cu noi la plimbare și la petrecere. Dar tînărul îmi spuse: Mare greșală am face să lăsăm casa singură: uită-te și dumneata cît aur, cît argint și cîte pietre prețioase ai aici. În orașul ăsta de tîlhari trebuie să fii zi și noapte cu ochii'n patru, și de aceea am să rămîn de pază acasă. Tot am de spus niște rugăciuni; duceți-vă liniștiți la petrecere, iar rîndul viitor o să stea altul în locul meu. Mi se păru că pot fi liniștit și, împreună cu Pagolo², Ascanio și Chioccia, plecai spre grădină, unde petrecui în voioșie o bună parte din zi. Tîrziu, către seară, mă rîcii o bănuială și mă gîndii la vorbele pe care cu atîta prefăcută nevinovăție mi le spusese nemernicul acela. Încălecai pe cal, și, însoțit de doi slujitori, mă înapoiai la castel, unde îi găsii pe Pagolo și pe Caterina aproape asupra păcatului; spun asta deoarece, de cum sosii, maicăsa — care nu era nici ea decît o curvă de franțuzoaică — începu să țipe în gura mare: Pagolo, Caterina, a venit stăpînul! Apărură amîndoi speriați, ciufuliți și neștiind nici ce să spună, nici ce să facă, de parcă se prostiseră, fiind deci limpede că păcătuiseră. Furia îmi întunecă judecata și pusei mîna pe spadă, hotărît să-i ucid pe amîndoi; Pagolo o luă însă la fugă, iar Caterina îngenunche înainte-mi, cerșind mila cerului. Aș fi voit să-l ucid întîi pe Pagolo, dar, neputîndu-l ajunge decît după ce am alergat după el, am avut timpul să-mi dau seama că cel mai

¹ *Matteo del Nazaro* — fiul unui cizmar din Verona, a învățat atît gravura, cît și muzica. Apreciat de Francisc I, e numit șef al monetăriei.

² Deci împreună cu celălalt Pagolo, venit de la Roma o dată cu Cellini.

bine pentru mine era să-i alung pe amîndoi, căci dacă la toate cîte le săvîrşisem se mai adăuga şi uciderea lor, greu aş mai fi scăpat cu viaţă. De aceea, îi spusei lui Pagolo: Află, ticălosule, că dacă vedeam cu ochii ceea ce cred că s-a întîmplat, îţi străpungeam de zece ori burta cu spada asta; acum, piei din faţa mea, iar dacă vreodată va trebui să spui un *Tatăl nostru*, să ştii că n-o să poată fi decît acela al sfîntului Giuliano ¹. După asta, le dădui pe uşă afară atîtă pe mamă cît şi pe fică, lovindu-le cu pintenii, cu pumnii şi cu picioarele. Gîndindu-se că s-ar putea răz buna, acestea nimeriră un avocat normand, care o învătă pe Caterina să spună că păcătuisem cu ea după obiceiul italian, adică împotriva firii, ca sodo-miţii. În cel mai rău caz, îi spuse el, cînd italianul o s-audă despre ce e vorba şi ce mare primejdie îl paşte, o să vă dea pe loc cîteva sute de ducăţi, ca să tăceţi, ţinînd seamă de asprimea cu care se pedepseşte în Franţa acest păcat. Hotărîndu-se să-i urmeze sfatul, făcură plîngere şi mă trezii chemat în faţa judecăţii.

XXX. Cu cît căutam să mă liniştesc, cu atît mai mult dădeau peste mine necazurile. Lovit zilnic de soartă în fel şi chip, începui să mă gîndesc să aleg una din două: sau să mă duc cu Dumnezeu şi să las dracului Franţa, sau să pornesc din nou la luptă, ca să pot vedea ce sfîrşit mi-a hărăzit Cel-de-sus. Mă frămîntai cît mă frămîntai, şi în cele din urmă mă hotărîi să plec, pentru ca nu cumva să-mi rup gîtul, punînd iarăşi la încercare hapsîna mea soartă. Cînd hotărîrea mea ajunsese de ne-strămutat, mă apukai să pun la adăpost lucrurile pe care nu le puteam lua cu mine şi să le ascund cît mai bine pe cele mici — atît asupra mea, cît şi asupra lucrătorilor mei — deşi făceam toate astea cu multă amărăciune. Rămăsesem singur, într-un mic atelier, căci le spuseseam lucrătorilor — care mă îndemnaseră să mă fac nevăzut — că vream să stau puţin de vorbă cu mine însumi; recunoşteam totuşi că aveau dreptate într-o mare măsură, întrucît rămînînd liber şi lăsînd furia să se potolească îmi venea mult mai uşor să-i cer iertare regelui, în scris, şi să-i arăt că toată această lovitură de moarte mi se

¹ Aluzie la Boccaccio, *Decameronul*, ziua a II-a, povestea a II-a (vezi trad. Eta Boeriu, Bucureşti, 1957, pp. 128—135).

dădea numai din pizmă. Rămăsei, aşadar, tot la hotărîrea de a pleca. Dar încă de la primul pas mă simţii apucat de spate şi răsucit, în timp ce o voce îmi spunea cu dîrzenie: Benvenuto! Poartă-te după cum îţi e obiceiul şi nu te teme! Îmi schimbai pe loc hotărîrea şi le poruncii tinerilor mei italieni: Luaţi-vă cele mai bune arme şi veniţi cu mine; faceţi cum vă spun, şi nu vă gîndiţi la altceva! M'am hotărît să mă înfăţişez la judecată, căci dacă aş da bir cu fugiţii ar fi vai şi amar de voi. Veniţi, aşadar, cu armele şi daţi-mi ascultare! Toţi într-un glas, tinerii grăiră: De vreme ce stăm aici şi trăim de pe urma lui, se cuvine să-l însoţim şi să-l ajutăm pînă la moarte, în tot ce ne va cere; ceea ce spus el este fără doar şi poate mai drept decît ceea ce gîndeam noi, căci, de îndată ce nu va mai fi aici, duşmanii lui ne vor da numaidecît afară. Să ne uităm apoi la marile lucrări care stau începute şi să ne dăm seama că sînt atît de grele, încît fără el n'am fi în stare să le isprăvim, iar duşmanii lui ar spune că tot din pricina asta a şi fugit. Acestea şi încă multe altele la fel de însemnate le vorbiră între ei. Tînărul roman din familia de'Macaroni fu primul care-i îmbărbătă pe ceilalţi şi tot el îi mai chemă şi pe cîţiva germani şi francezi care ţineau la mine, ajungînd astfel să fim cu toţii zece la număr. Plecai la drum, hotărît ca — atît cît mai eram încă viu — să nu mă las închis. Ajungînd la tribunal, le găsii pe Caterina şi pe maicăsa rîzînd, în tovărăşia unui avocat; intrai înăuntru şi cerui cu îndrăzneală să-i vorbesc judecătorului: era unul gras, umflat şi mătăhălos, care stătea mai sus decît ceilalţi, cocoţat pe un postament. Cînd mă văzu, îmi spuse încet, dar cu o mutră ameninţătoare: Deşi te cheamă Benvenuto, cred că de data asta vei fi cam rău venit. Auzindu-l ce spune, îi răspunsei: Nu mă ţineţi mult şi spuneţi-mi, ce caut eu aici? Judecătorul se întoarse atunci către Caterina şi-i zise: Spune-ne, Caterina, tot ce-ai făcut şi tot ce-ai păţit cu Benvenuto! Caterina arătă că trăisem cu ea după obiceiul italianesc. Întorcîndu-se atunci către mine, judecătorul mă întrebă: Auzi, Benvenuto, ce spune Caterina? Atunci, nui un obicei italianesc, răspunsei eu. Sigur că trebuie să fie vreunul franţuzesc, de vreme ce ea îl cunoaşte, iar eu nu! Vreau să spună pe şleau în ce chip am trăit cu ea! Curva cea ticăloasă lămuri pe larg, cu neruşinare,

ce anume voise să spună. O pusei să repete de trei ori la rînd și apoi strigai cît mă ținu gura: Domnule judecător, locotenent al regelui creștin, vă cer dreptate, căci știu că legile regelui preacucernic pedepsesc asemenea crime cu arderea pe rug atît a celui activ, cît și a celui pasiv. Această femeie mărturisește că a păcătuit, iar eu n-am avut de-a face cu ea în nici un fel; curva de maicăsa e aici și merită să fie arsă atît pentru unul, cît și pentru celălalt delict; vă cer dreptate. Rosteam într-una aceste cuvinte, strigîndu-le în gura mare; ceream tot timpul arderea atît a ei, cît și a maicăsi, și spuneam că dacă nu erau băgate la închisoare în fața mea, aveam să mă duc la rege să mă plîng de nedreptatea pe care mi-o făcea un locotenent de-al său. Cînd văzură ce gălgăie fac, li se cam înmuie glasul; eu, în schimb, țipam și mai tare. Curva plîngea împreună cu maicăsa, iar eu urlam către judecător: Foc! Foc! Lașul acesta, văzînd că lucrurile nu mergeau așa cum le plănuiise el, căută ca prin cuvinte cît mai mieroase să scuze slabul sex femeiesc. Mi se păru atunci că am cîștigat o mare bătălie și plecai, mormăind și amenințînd într-una; aș fi plătit bucuros cinci sute de scuzi, numai să nu fi trebuit să apar vreodată aici. De cum ieșii din acel viespar, îi mulțumii lui Dumnezeu și mă înapoiai vesel la castel, împreună cu tinerii mei lucrători.

XXXI. Cînd soarta ticăloasă — sau mai bine zis steaua cea rea — se ține de capul unui om, ea nu duce niciodată lipsă de noi mijloace pentru a-l lovi. Scăpasem dintr-un vîrtej îngrozitor și socoteam că steaua mea cea rea îmi va da pace, măcar pentru o bucată de vreme; dar nici nu apucaî să-mi vin bine în fire după acea mare primejdie, că și primii două lovituri deodată: în trei zile se abătură asupra mea două nenorociri, și fiecare dintre ele era cît pe aci să mă coste viața. Iată cum s-au petrecut lucrurile: Într-o zi, plecai la Fontainebleau să stau de vorbă cu regele, care-mi scrisese că dorea să-i execut tiparele pentru toate monedele din regat. O dată cu scrisoarea, îmi trimisese și cîteva schițe, ca să-mi arate cam ce-ar dori; dîndu-mi totuși mîină liberă să fac cum credeam de cuviință, executasem desene noi, după gustul meu și după cerințele acestei frumoase arte. Ajungînd la Fontainebleau, unul dintre acei slujbași ai vistieriei în

grija căruia mă dăduse regele (se chema monseniorul della Fa) îmi spuse, de îndată ce dădu cu ochii de mine: Benvenuto, pictorul Bologna a primit de la rege porunca să execute marele tău colos; majestatea sa a anulat toate poruncile pe care ni le dăduse cu privire la tine și le-a trecut asupra acestuia. N-a părut foarte rău și am socotit că acest italian de-al vostru s-a purtat cam prea îndrăzneț față de tine, răpindu-ți, numai datorită ocrotirii doamnei d'Étampes, lucrări pe care tu le-ai căpătat prin trudă și arătînd modele; dar iată că au trecut cîteva luni de cînd a primit comanda, și n-a fost încă văzut apucîndu-se de lucru. Uimit de cele aflate, strigai: Cum a fost cu puțință să nu aflu nimic de asta? Gentilomul îmi răspunse că Il Bologna făcuse totul în taină, că se zbătuse mult pînă să capete comanda, căci regele nu voia să i-o dea, și că n-o căpătase decît prin străduințele doamnei d'Étampes. Jignit pînă'n adîncul sufletului și văzînd că mi se răpea o lucrare pe care mi-o cîștigasem cu atîta trudă, mă hotărîi să fac ceva de pomină; îmi luai deci arma și plecai zorit să dau de Il Bologna. Îl găsii în odaia sa, lucrînd; mă pofti să intru și, făcîndu-mi tot felul de plecăciuni — ca la el, în Lombardia — mă întrebă ce treburi m-aduc. Îi răspunsei: Treburi serioase și de teamă. Porunci servitorilor să aducă de băut și spuse: Vreau ca înainte de a începe să stăm de vorbă să bem amîndoi, căci așa e obiceiul în Franța! Să știi, *messer* Francesco, grăii eu, că treaba pe care o avem nu cere să bem înainte; vom bea poate după aceea! Apoi, dădui drumul celor ce aveam de spus: Toți cei care țin să treacă drept oameni cinstiți trebuie să dovedească asta prin fapte; altfel, nu se mai pot bucura de același renume. Știai, desigur, că regele îmi comandase colosul acela; s-a tot vorbit despre asta timp de optsprezece luni, fără ca dumneata sau altul să aveți ceva împotriva. Pînă să ajung aici, am trudit pentru a mă face cunoscut marelui rege, care mi-a încredințat executarea acestei mărețe opere fiindcă i-au plăcut modelele mele. Luni de zile am știut că așa stau lucrurile; azi dimineață am auzit însă că prin vorbe goale mi-ai răpit această lucrare, pe care o căpătasem pe merit.

XXXII. Ca să-mi răspundă, Il Bologna prinse să spună: Ce să-i faci, Benvenuto?! Fiecare caută să-și facă treburile 54

după cum poate. Poți tu oare să te împotrivești, când regele vrea altfel? Îți pierzi vremea de pomană: lucrarea mi s-a dat mie și este a mea. Spune ce vrei, și te ascult. Află, *messer* Francesco, zisei eu, că ți-aș putea spune o sumedenie de lucruri care ție-ar minuna și al căror adevăr ție-ar face să recunoști că purtări ca acelea pe care le-ai folosit dumneata și despre care mi-ai vorbit nu au trecut printre ființele cu judecată; de aceea, voi căuta să termin în câteva cuvinte; destupă-ți însă bine urechile și ia aminte, căci e un lucru de seamă. Văzându-mă aprins și schimbat la față, Il Bologna voi să se scoale de unde ședea. Îi spusei să rămână pe loc și să mă asculte, căci n-a venit încă timpul să se mute cu scaunul; după aceea îi dădui din nou drumul: Știi bine *messer* Francesco, că lucrarea a fost la început a mea și că, pe bună dreptate, a trecut timpul în care să se mai poată vorbi ceva despre ea. Eu totuși îți spun că nu mă împotrivesc să faci un model; voi mai face și eu încă unul — în afara primului, pe care l-am făcut — și după asta, fără o vorbă, le vom arăta marelui nostru rege. În felul acesta, cel care va dovedi că a lucrat mai bine fi-va pe bună dreptate vrednic să execute colosul. Dacă vei căpăta domnia ta lucrarea, voi uita toată jignirea pe care mi-ai adus-o și ți voi binecuvînta mâinile, ca fiind mai vrednice decît ale mele de o asemenea glorie; să ne înțelegem, așadar, și să rămînem prieteni, căci altfel vom ajunge să ne dușmănim, și atît Dumnezeu, care ține întotdeauna cu dreptatea, cît și eu, care-l voi ajuta în această privință, îți vom arăta ce mult ai greșit. *Messer* Francesco însă îmi răspunse: Lucrarea este a mea și, de vreme ce mi-a fost încredințată, n-am de loc poftă s-o pierd. Ei bine, *messer* Francesco, rostii eu, de vreme ce fugi de dreptate și de cumințenie și nu vrei să puci pe calea cea bună, îți voi arăta eu o alta, care va fi după pofta inimii dumitale, adică urîță și neplăcută. Îți spun, însă, deschis că dacă aud că ai mai scos vreo vorbă în legătură cu lucrarea mea, te ucid pe loc, ca pe un cîine. Nu sîntem nici la Roma, nici la Bologna și nici la Florența; aici sînt alte obiceiuri! Iar dacă aflu că te-ai pus dracul să vorbești de toate astea cu regele sau cu altcineva, te ucid, fie ce-o fi! Gîndește-te bine, așa dar, ce cale vrei să alegi: cea bună, arătată de mine la început, sau cea rea, de care ți-am vorbit mai apoi! Omul nu mai știa nici ce să spună, nici ce să

facă, iar eu înclinam mult mai mult să isprăvesc acum toată gîlceava și să n-o mai amîn. Cît despre Il Bologna, abia a mai izbutit să spună: Atît timp cît mă port ca un om cîstit, n-o să-mi fie teamă de nimic! Adevărat grăit-ai, iam răspuns, dar dacă faci altfel, temeste, căci va fi vai de tine! Despărțindu-mă de el, m-am dus la majestatea sa, cu care am stat de vorbă, o bucată de vreme, cu privire la monede. Nu prea eram amîndoi de aceeași părere, căci consiliul său — care era de față — îl sfătuia să facă monedele după tradiția franțuzească, așa cum se făcuseră și pînă atunci.

Arătai însă că majestatea sa mă adusese din Italia ca să-i fac lucrări frumoase, așa că dacă îmi porunceam altceva nu prea-mi da inima ghes să m-apuc de treabă. Pînă la urmă, am amînat totul pentru altă dată și m-am înapoiat la Paris.

XXXIII. Nici n-apucasem să descalec, cînd m-am și trezit cu unul din acei oameni de treabă cărora le face plăcere să vadă răul altuia; venise să-mi spună că Pagolo Micceri închiriasse o locuință, pentru curva de Caterina și pentru mama acesteia, că stătea toată ziua lîngă fustele ei și că, vorbind de mine, mă batjocorea într-una, spunînd: Benvenuto dăduse oia în paza lupului și credea că n-o s-o mănînce; acum, se mulțumește cu amenințările și și închipuie că nu mai pot de frica lui. Mi-am pus spada și pumnalul la îndemînă, ca să-i arăt că și armele mele taie, căci doar și eu sînt florentin, și încă din familia Micceri, care e de o sută de ori mai aleasă decît familia Cellini. Nemernicul care-mi spuse toate astea mi le strecură cu atîta dibăcie, încît simții că mă trec căldurile (dar călduri adevărate). Și fiindcă o asemenea patimă animalică m-ar fi ucis fără îndoială, căutai să scap de ea, ca de atîtea alte ori, făcînd ceea ce-mi trecea prin minte în clipa aceea. Îi spusei deci lui Chioccia, lucrătorul meu ferrarez, să vină cu mine și-i poruncii unui servitor să mă urmeze, cu calul de căpăstru. Ajungînd la locuința celui nenorocit și găsind ușa întredeschisă, intrai înăuntru. Îl aflai stînd pe un cușor, cu sabia și pumnalul alături, și ținînd-o pe Caterina cu o mînă pe după gît. De cum intrai, îl auzii vorbind de mine cu mama Caterinei. Cînd deschisei ușa — fără a-i mai da răgaz să-și aducă aminte că avea și el sabie — pusei mîna

pe spadă și-l împunsei cu vârful ei în gură, strigându-i: Roagă-te, lui Dumnezeu să te ierte, tîlhar nemernic, căci ești mort! Înarmurît de spaimă, nu putu face altceva decît să șoptească de trei ori: O, mamă, ajută-mă! Venisem hotărît să-l ucid, dar, auzind vorbele astea atît de prostesti, furia îmi trecu pe jumătate. Între timp, îi spusese lucrătorului meu Chioccia să nu le lase să iasă nici pe Caterina, nici pe maicăsa, căci voiam ca dacă-l ucid pe Pagolo să fac la fel și cu cele două tîrfe. Ținîndu-i într-una vârful spadei în gură (ba chiar înțepîndu-l puțin), îl amenințam cît puteam mai cumplit. Dar văzîndu-l că nici nu se gîndește să se apere, nu mai știam ce să fac, mai ales că-mi dădeam seama că toată sporovăiala asta n-avea nici un rost; în aceeași clipă, însă, îmi trăsni prin minte ca deocamdată să-i pun să se căsătorească, amînînd răzbunarea pentru mai tîrziu. Luînd această hotărîre, îi spusei lui Pagolo: Scoatești inelul din deget, secătură, și însoară-te cu ea, pentru ca măcar astfel să mă pot răzbuna după cum meriți. Fără a sta pe gînduri, îmi răspunse: Fac orice, numai să nu mă ucizi! Atunci, puneși inelul în deget, spusei eu îndepărtînd vârful spadei atît cît să poată face acest gest. Apoi adăugai: N-ajunge! Vreau să fie aduși doi notari, pentru a se întocmi un act de căsătorie. Îl trimisei pe Chioccia după notari și mă întorsei către mamă și fiică, spunîndu-le în franțuzește: Vor veni aici notarii și martorii; pe care o aud suflînd mai întîi o șoaptă în legătură cu cele întîmplate, o ucid fără preget; vă curăț pe toți trei! Băgați bine de seamă! Lui îi vorbii în italiană: Dacă te împotrivești cît de cît la ce voi spune eu, îți dau atîtea lovituri — încă de la primul cuvînt — că-ți golesc burta de mațe. Dacă nu mă ucizi, răspunse el fac tot ce vrei. Cînd sosiră notarii și martorii, se întocmi un act autentic, de toată frumusețea, iar căldurile și mînia mi se risipiră. Îi plătii pe notari și plecarăm acasă. Ziua următoare, Il Bologna sosi la Paris numai ca să stea de vorbă cu mine. Îmi trimise vorbă prin Mattio del Nazaro și mă dusei să mă întîlnesc cu el; mă întîmpină bucuros și-mi spuse că vrea să ne-avem ca frații, încredințîndu-mă că nu va mai vorbi niciodată de acea lucrare, deoarece și-a dat prea bine seama că avusesem dreptate.

XXXIV. Dacă n-aș recunoaște că și eu am greșit în unele împrejurări, n-aș mai putea fi crezut nici atunci cînd spun că în altele am făcut ceea ce se cuvenea; iată de ce recunosc că n-am făcut bine cînd am vrut să mă răzbun într-un chip atît de nesăbuit pe Pagolo Micceri. De altfel, dacă-l știam atît de slab, nici nu mi trecea prin minte o asemenea rușinoasă răzbunare; căci nu mi-a fost destul că l-am pus să ia de nevastă o tîrîtură atît de nerușinată: ca să mi desăvîrșesc răzbunarea, o chemam în fiecare zi so desenez, dîndu-i trei-zece de *soldi*; primul lucru pe care mi-l cerea — după ce o puneam să se dezbrace — erau banii, iar al doilea, o masă bună; în al treilea rînd, mă culcam cu ea ca să mă răzbun, bătîndu-mi joc și de ea, și de bărbatu-său, prin coarnele pe care i le puneam, iar în al patrulea rînd o țineam ore întregi în poziții neplăcute, care pe ea o scoteau din sărite la fel de mult pe cît îmi făceau mie plăcere, căci avea un corp minunat, cu care te puteai mîndri. Văzînd însă că nu-i arătam aceeași prețuire ca înainte de a se mărita, se făcu foc și începu să mîrîie, amenințîndu-mă, după cum e obiceiul în Franța, cu bărbatu-său, care intrase în slujba priorului de Capua, fratele lui Piero Strozzi¹. Auzînd-o pomenindu-l pe bărbatu-său, mă cuprinse o furie de nedescris, dar mă stăpîinii cît putui, deși cu multă greutate, gîndindu-mă că pentru ceea ce mi trebuia mie nu puteam găsi un model mai potrivit ca ea și spunîndu-mi în sinea mea: «Mă răzbun de două ori: întîi pentru că, măritată fiind, coarnele pe care i le pun lui Pagolo nu mai sînt o închipuire, cum erau cele pe care mi le punea el pe vremea cînd Caterina îmi era țiuioare; în al doilea rînd, în afara acestei răzbunări atît de crude în cel privește pe el și atît de ciudată și chinuitoare în ce-o privește pe ea, trebuie pus la socoteală faptul că toate astea îmi aduc nu numai plăcere, dar și cinste și folos; ce mi-aș mai putea dori?». În timp ce făceam socoteala asta, tîrfa o tot dădea înainte cu ocările; o ținea una și bună cu bărbatu-său, și atîta mă cicăli, încît pînă la urmă îmi ieșii din minți și, lăsîndu-mă tîrît de furie, o apucaii de păr și o tăvălii prin odaie, lovînd-o cu pumnii și cu

¹ Leone Strozzi (1515—1554), fiul lui Filippo Strozzi. Intră în slujba lui Francisc I și ajunge amiral al flotei franceze.

picioarele, pînă cînd mă cuprinse oboseala. În locul unde ne aflam nu putea nimeni s-o ajute. După ce o zdrobii bine, se jură, că n-o să mai vină niciodată la mine; era cît pîaci să-mi pară rău, socotind că am pierdut un model minunat, care-mi făcea cinste. În afară de asta, văzînd-o atît de zdrobită, învinețită și umflată, mă gîndii că și dacă se întorcea, tot avea nevoie măcar de cincisprezece zile de îngrijiri înainte de a mă putea sluji de ea.

XXXV. O trimisei pe bătrîna slujnică Ruberta ca s-o ajute să se îmbrace; deoarece era foarte miloasă, ea îi aduse din nou mîncare și băutură, iar cu o parte din grăsimea de la carnea prăjită, pe care o mîncară împreună, îi unse rănile ce i le făcusem. O dată îmbrăcată, Caterina plecă, blestemîndu-i și afurisindu-i pe toți italienii, ca și pe rege, care îi ținea pe lîngă el, și așa, plîngînd și bombănind într-una, merse pînă acasă. Mi se păru că am scrîntit-o rău de tot, iar Ruberta mea mă mai certa și ea, spunîndu-mi: Naveți pic de inimă dacă vă îndurați să loviți astfel o fată atît de frumoasă! Căutai să-i lămuresc Rubertei ticăloșiile pe care mi le făcuseră Caterina și maicăsa pe vremea cînd locuiau la mine, dar ea mă muștră încă o dată, spunîndu-mi că nu era nimic nou în asta, căci așa e obiceiul în Franța, unde se știe bine că nu poți găsi nici un bărbat fără coarne. Vorbele ei mă făcură să rîd; o rugai totuși să se ducă să vadă cum îi merge Caterinei, căci mi-ar fi plăcut să-mi pot termina lucrarea slujindu-mă de ea. Ruberta mă luă însă la rost, spunîndu-mi că habar n-aveam de viață și încredințîndu-mă că nici nu se va lumina bine de ziuă și mă voi trezi cu Caterina, care o să vină din propriul ei imbold, pe cînd, dacă trimiteam după ea, ar face nazuri și n-ar mai veni. A doua zi, Caterina se și înfățișă la poartă, bătînd cu atîta furie, încît mă făcu să alerg tocmai de jos, unde mă aflam, ca să văd dacă bate vreun nebun sau cineva de-al casei. Deschizîndu-i poarta, cățeaua mi se aruncă de gît, rîzînd, iar după ce mă îmbrățișă și mă sărută, mă întrebă dacă mai eram supărat pe ea. Îi dădui să mănînce pe săturate și, în semn de împăcare, stătui și eu la masă cu ea. După asta, mă apukai s-o desenez, dar între timp ne prinse pofta truștilor plăceri; mai tîrziu, cam la aceeași oră ca și în ajun, mă scoase într-atîta din fire,

încît trebui s-o scarmăn încă o dată, și cîteva zile la rînd lucrurile se petrecură la fel. În acest timp, spre marea mea cinste, terminai nimfa și făcui toate pregătirile ca s-o torn în bronz; am întîmpinat cu acest prilej unele greutăți care — în ce privește arta — ar merita să fie povestite; cum însă maș lungi prea mult, trec peste ele. Voi spune doar că nimfa a ieșit minunat și că nicicînd o turnare n-a fost mai izbutită.

XXXVI. În timp ce duceam la bun sfîrșit această lucrare foloseam cîteva ore din zi ca să lucrez cînd la solniță, cînd la statuia lui Jupiter. Întrucît pentru solniță folosisem mai mulți lucrători decît pentru Jupiter, o și dădusem gata. Cînd regele se înapoie la Paris, plecai să-l vizitez, ducîndu-i solnița terminată. După cum am mai spus, era o solniță de formă ovală, lungă cam de două treimi de braț, lucrată în întregime din aur cizelat. Cînd am vorbit despre model, am arătat că înfățișasem Oceanul și Pămîntul, stînd jos, față-n față, cu picioarele înlănțuite, amintind felul în care marea pătrunde în uscat iar acesta se prelungește în apele mării. În mîna dreaptă, Oceanul ținea un trident; cu stînga susținea o corabie, lucrată cu multă gingășie, în care se punea sarea. Sub Ocean se găseau patru cai de mare; pieptul și picioarele lor dinainte erau de cal, iar toată jumătatea din spate era de pește; cozile lor se împleteau într-un chip plăcut la vedere. Deasupra acestui grup stătea Oceanul, într-o atitudine plină de măreție, înconjurat de tot felul de pești și alte vietăți marine. Apa era înfățișată cu valurile sale și smălțuită la culoare. Pămîntul era întruchipat de o femeie uimitor de frumoasă, goală ca și bărbatul, cu o mîna ținîndu-și unul dintre sîni, iar cu cealaltă, sprijinind un templu în stil ionic, lucrat cu multă iscusință, în care urma să se țină piperul. Sub femeie închipuisem cele mai frumoase animale care se află pe pămînt; stîncile, parte le smălțuisem, parte le lăsasem în aur. Întreaga lucrare era prinsă într-un postament de abanos de grosime potrivită, avînd o scobitură pe care o împodobisem cu patru figurine de aur, lucrate în semirelief și înfățișînd Noaptea, Ziua, Apusul și Răsăritul. Se mai aflau încă alte patru figurine, de aceeași mărime, înfățișînd cele patru vînturi principale, lucrate și smălțuite cu multă

îngrijire. Când îi pusei în față această lucrare, majestatea sa scoase un strigăt de uimire și nu se mai sătura privind-o; apoi, îmi porunci să duc înapoi acasă, căci îmi va spune el la timp ce anume trebuie să fac. Am adus solnița acasă și am poftit de îndată la masă câțiva prieteni dragi. Domni tot timpul o mare veselie, iar solnița stătu în mijlocul mesei, noi fiind deci primii care o foloseam. După asta, am lucrat mai departe la terminarea statuii de argint a lui Jupiter și a unui mare și frumos vas de argint, împodobit cu tot felul de desene și figuri.

XXXVII. Între timp, Il Bologna — pictorul mai sus amintit — îl încredință pe rege că ar fi bine să-l trimită la Roma cu scrisori de recomandare, ca să poată scoate copii după cele mai frumoase statui antice, cum ar fi: Laokoon, Cleopatra, Venus, Comodus, Zingara și Appollon.¹ Acestea sînt într-adevăr cele mai minunate statui care se află la Roma. Il Bologna îl asigură pe rege că abia după ce va vedea aceste minuni va putea să se priceapă în arta desenului, întrucît tot ceea ce majestatea sa văzuse făcut de noi, modernii, era foarte departe de desăvîrșirea celor vechi. Regele fu mulțumit și-i făcu toate înlesnirile cerute, iar jivina de pictor se duse dracului. Neținîndu-l curelele să se ia la întrecere cu mine în lucrări făcute de el, a folosit acest tertip lombardez și-a căutat să-mi înjosească opera, făcînd copii după operele antice. Și deși aceste copii i-au izbutit foarte bine, lucrurile au ieșit tocmai pe dos de cum și le închipuise el. Dar despre asta vom mai vorbi la timpul potrivit. Voi am să termin lucrarea pentru Fontainebleau — pe care o și turnasem în bronz — și să modelez cele două Victorii, care urmau să stea la colțurile frontonului porții; cum însă o izgonisem pentru totdeauna pe acea Caterină — al cărei nenorocit de bărbat părăsise și el Parisul — mi-am adus o biată fe-

¹ Statui celebre, înfățișînd personaje mitologice sau din istoria antică:

1. *Laocoon*; 2. *Ariadna dormind* (despre care se credea pe vremuri că ar înfățișa-o pe Cleopatra); 3. *Afrodita din Cnidos*; 4. *Hercules cu blînd de leu, ținînd un copil în brațe* (confundat — pînă la cercurile lui Winckelmann — cu împăratul Commodus); 5. *Diana denumită, în vremea lui Cellini, Zingara — Țiganca*; 6. *Appollo din Belvedere*

tișcană, în vîrstă cam de cincisprezece ani. Avea un trup de o mare frumusețe și era mai curînd negruță; și fiindcă era cam sălbatică, zgîrcită la vorbă, vioaie la mers și se uita numai pe sub gene, o botezai Scorzone¹, deși se chema Gianna. Cu ajutorul acestei fete terminai cu bine lucrarea pentru Fontainebleau și cele două Victorii de la poartă. Fata era curată și neprihănită; lă-sînd-o însărcinată, îmi născu o fetiță, în ziua de 7 iunie 1544, orele 13, cînd tocmai împlinisem patruzeci și patru de ani. I-am pus fetei numele de Constanza, iar la botez mi-a ținut-o în brațe *messer* Guido Guidi, medic al regelui, și — după cum am mai spus — foarte bun prieten cu mine. N-a mai fost încă un naș, căci în Franța este obiceiul să fie un naș și două nașe . . . Una din nașe a fost *signora* Maddalena, soția lui *messer* Luigi Alamanni, gentilom florentin și poet foarte talentat; cealaltă nașă a fost o franțuzoaică de neam mare, soția lui *messer* Ricciardo del Bene, cetățean florentin și vestit negustor. După cîte îmi amintesc, acesta a fost cel dintîi copil pe care l-am avut. Pe Scorzone am înzestrat-o cu atîția bani cît a cerut o mătușă de-a ei, căreia i-am încredințat-o, și de atunci n-am mai avut de-a face cu ea.

XXXVIII. Îmi vedeam de lucrările mele, care erau foarte înaintate: Jupiter era aproape gata, vasul de asemeni, iar poarta începea și ea să-și arate frumusețea. Între timp sosi și regele la Paris. Deși n-am terminat încă povestirea celor petrecute în anul 1543, am vorbit de nașterea ficei mele, care a avut loc în anul 1544, numai fiindcă a venit vorba și n-am vrut să mă mai împiedic de ea atunci cînd voi vorbi de întîmplări mai de seamă, care se vor afla la vremea lor. De cum sosi la Paris, regele se și înfățișă la mine acasă, unde găsi intrate în lucru o mulțime de opere încîntătoare (după toată osteneala pe care mi-o dădusem, mulțumirea cu care majestatea sa a privit acele lucrări era tocmai ceea ce mi doream); apoi, își aduse singur aminte că suspo-menitul cardinal de Ferrara nu îndeplinise nici una din făgăduielile făcute și nu mi dăduse nici pensie, nici altceva; regele îi atrase-n șoaptă atenția amiralului său

¹ Bădăran, necioplit.

asupra urâtei purtări a cardinalului, adăugînd că voia să dreagă această nedreptate, întrucît vedea că eram un om care nu prea ştia multe şi că eram în stare ca într-o bună zi să mă duc cu Dumnezeu, fără să spun o vorbă. În aceeaşi după-amiază, plecînd de la mine, majestatea sa îi spuse cardinalului să-i ceară vistiernicului, în numele său, să-mi plătească în cel mai scurt timp şapte sau opt mii de scuzi de aur, dar nu toţi o dată, ci în cîteva rînduri, după cum îi va veni acestuia mai uşor. Îi atrase însă luarea-aminte ca nu cumva să uite, iar pe deasupra îi spuse: Vi! dădusem în grija pe Benvenuto şi laşi uitat cu desăvîrşire! Cardinalul făgădui să aducă bucuros la îndeplinire porunca majestăţii sale, dar — din pricina răutăţii — amîna lucrurile pînă cînd regelui îi trecu toana asta. Între timp, vîlvătaia războaielor crescuse, şi veni vremea cînd împăratul se îndreptă cu uriaşa sa armată spre Paris¹. Văzînd că Franţa este în mare lipsă de bani, cardinalul aduse într-o zi vorba de mine şi zise: Am socotit, majestate, că e mai bine să nu spun să i se dea bani lui Benvenuto, şi asta din două pricini: întîi, fiindcă astăzi e prea mare nevoie de bani, iar apoi fiindcă, dîndu-i o sumă atît de mare, laşi şi pierde mai curînd: părăndu-i-se că s-a îmbogăţit, şi-ar cumpăra averi în Italia şi var părăsi oricînd ar avea poftă. Iată de ce — dorind să-l aveţi cît mai mult în slujbă — am socotit că e mai bine să-i dăruiţi ceva aici, în regat. Fiindcă ducea lipsă de bani, regele încuviinţă toate astea, dar, cum avea un suflet mult prea nobil, cu adevărat vrednic de un mare rege, găsi totuşi că numitul cardinal se purtase astfel mai mult pentru a-şi asigura recunoştinţa sa decît pentru că era cumva în stare să pună la suflet nevoile aceluia mare regat.

XXXIX. Spun încă o dată că, deşi părea să fi găsit întemeiate toate lămuririle cardinalului, regele le osîndea în adîncul sufletului său, căci — aşa cum am mai arătat — se înfăţişă la mine acasă, chiar a doua zi după sosirea sa la Paris, fără ca eu să-i fi cerut asta. Îi ieşii în întîmpinare şi-l condusei prin mai multe încăperi, în care

¹ În timpul războiului început în 1542, Carol Quintul a ocupat Luxemburgul, a intrat în Champagne şi a pus mîna pe Saint-Dizier şi Château-Thierry. În iunie 1544, împăratul se afla la douăzeci de leghe de Paris.

se aflau tot felul de lucrări, arătându-i o sumedenie de opere turnate în bronz, începînd cu cele mai neînsemnate. Trecuse de altfel destulă vreme de cînd nu mai văzuse atît de multe lucrări la un loc. Îl dusei apoi să vadă statuia de argint a lui Jupiter, cu toate frumoasele ei ornamente; înțelese că era aproape gata și i se păru mai frumoasă decît i s-ar fi părut altcuiva, și asta din pricina unei neplăceri pe care o suferise cu cîțiva ani în urmă, cînd — după cucerirea Tunisului — împăratul trecuse prin Paris¹. Regele, care își dăduse învoirea pentru această trecere, ținuse să-i facă împăratului un dar vrednic de un atît de mare monarh și i oferise un Hercule în argint, de aceeași mărime cu Jupiterul meu; mărturisind că acel Hercule era cea mai urîtă operă pe care o văzuse vreodată, majestatea sa le-o spusese pe față și artiștilor din Paris, care — pretinzînd a fi cei mai iscusiți din lume — i-au răspuns majestății sale că asta era tot ce se putea face din argint. Au știut totuși să ceară pentru porcăria lor de lucrare două mii de ducăți; iată din ce pricină, privind lucrarea mea, majestatea sa descoperi o măiestrie la care nici nu se putuse aștepta, și fiindcă ținea să fie drept ceru ca și ea să fie plătită tot cu două mii de ducăți, adăugînd: În timp ce acelora nu le plăteam nici o simbrie, lui Benvenuto îi dau cam o mie de scuzi de aur, așa că, bucurîndu-se și de simbrie, poate să-mi facă lucrarea cu două mii de ducăți. După Jupiter, îi arătai alte lucrări în aur și argint și tot felul de modele pentru lucrări noi. La sfîrșit, aflîndu-se în grădina castelului, îi descoperii colosul; acesta îl uimi pe rege mai mult decît toate celelalte lucrări, și întorcîndu-se către amiral — care se chema *monsignor* Aniballe² — îi spuse: De vreme ce cardinalul nu i-a dat nimic iar el parcă se teme să ceară, este nevoie să ne gîndim noi cît mai degrabă la Benvenuto, căci ăstora care nu cer niciodată nimic li se pare că truda lor trebuie să vorbească de la sine; să i se atribuie, așadar, prima mănăstire liberă, cu un venit pînă la două mii de scuzi, iar dacă una singură nu aduce atît, să i se dea două sau trei, care — împreună — să-i aducă același venit, căci pentru el va fi totuna. Aflîndu-mă de față, auzii totul

¹ La 1 ianuarie 1540.

² *Claude d'Annebaut* — mareșal și amiral al Franței. S-a distins cu prilejul apărării Turinului împotriva lui Carol Quintul.

și — ca și cum această danie ar fi fost un lucru îndeplinit — mă grăbii să-i mulțumesc majestății sale, spunându-i că aș vrea ca atunci cînd i se va îndeplini porunca să-i lucrez fără nici o altă leafă sau răsplată, pînă în ziua în care — după o trudă de o viață întreagă și nevoit de bătrînețe — mă voi retrage să mă odihnesc, trăind cinstit din acel venit și amintindu-mi a fi slujit un principe atît de mare. Așa să fie! răspunse regele, vesel și sigur de sine, șiși luă rămas bun.

XL. Afîind de toate astea, doamna d'Étampes se înverșună și mai mult împotriva mea șiși spuse: « Toată lumea mi se supune, iar un asemenea flecușteț de om nici nu mă bagă'n seamă! » Se făcu deci luntre și punte să mă distrugă și, dînd peste un mare fabricant de parfumuri, care îi dăruise tot felul de ape mirositoare, cu ajutorul cărora izbutea de minune săși mai întindă pielea — lucru necunoscut pînă atunci în Franța — îl duse în fața regelui. Omul acesta îi oferî regelui cîteva din esențele sale, făcîndu-i astfel multă plăcere; folosindu-se de împrejurare, fabricantul ceru să i se dea un oarecare joc cu mingea și coarda, pe care îl aveam în castelul meu, precum și cîteva odăițe, de care spuse că nici nu mă folosesc. Înțelegînd ce se urmărea cu asta, bunul rege nu dădu nici un răspuns; datorită însă ter-tipurilor cu care femeile îi duc de obicei de nas pe bărbați, doamna d'Étampes căpătă ușor îndeplinirea cererii: într-o pornire amoroasă — și asta îl apuca destul de des — regele îi făcu întru totul pe plac. Fabricantul de parfumuri se înfățișă la mine acasă, însoțit de vistiernicul Grolier ¹, unul dintre cei mai mari gentilomi ai Franței; acesta pătrunse în casă de față cu mine; cunoștea bine italiana, și — în glumă — îmi vorbea numai în această limbă. Cînd văzu însă că nu mi ardea de glumă, grăi: În numele regelui, îl pun pe acest om în posesia jocului cu mingea și a odăițelor care țin de el. Auzindu-l ce spune, rostii: Al regelui este tot ce se vede, și tocmai de-aia ați fi putut intra aici fără atîtea farafastîcuri; amestecul notarilor și al curții aduce însă mai curînd

¹ *Jean Grolier* (1479—1565), superintendent al finanțelor. Mare protector al artelor și proprietar al celei mai mari colecții de cărți și medalii din Franța epocii sale.

a înșelăciune decît a strașnică poruncă a unui rege atît de mare! Vă înștiințez deci că, înainte de a mă plînge regelui, mă voi purta așa acum însăși majestatea sa mi-a poruncit alaltăieri, și de aceea, dacă nu văd cu ochii mei un nou ordin, semnat chiar de mîna regelui, îl voi zvîrli pe fereastră pe insul acesta pe care mi l-ați băgat în casă. Cînd terminai de vorbit vistiernicul plecă, mormăind și amenințînd; mă mulțumii deocamdată să fac la fel și rămăsei acasă, fără a mă mai deda la alte demonstrații; mai tîrziu, mă dusei după notarii care îl puseseră în posesie pe fabricant și care îmi erau foarte bine cunoscuți. Îmi spuseră că toată povestea se făcuse într-adevăr din poruncă regală, dar că asta nu însemna cine știe ce și că dacă mă împotriveam cît de cît, punerea în posesie nu se mai făcea. Adăugară apoi că totul ținea de obiceiurile curții și nu avea nimic de-a face cu ascultarea cuvenită regelui, așa că, dacă eram în stare să-l zvîrl afară tot astfel după cum se instalase, nimeni n-ar mai avea nimic de zis și așa ar rămîne. Atît îmi fu de ajuns pentru ca, încă a doua zi, să pun mîna pe arme; și cu toate că întîmpinam unele greutăți, îmi făcea multă plăcere să dau zilnic cîteun asalt cu pietre, sulite și archezube, trăgînd, ce-i drept fără gloanțe; băgasem însă atîta spaimă în toți ai lui, încît nici unul nu mai voia să-i vină în ajutor. Din pricina asta, cînd, într-o bună zi, împotrivirea lui fu ceva mai slabă, intrai în casă cu de-a sila și-l alungai, zvîrlindu-l afară toate cîte și le adusesese. După asta dădui fuga la rege, spunîndu-i că iam îndeplinit întru totul porunca pe care mi-a dat-o de a mă apăra de toți cei care ar voi să mă stînjenească în munca mea, pusă în slujba majestății sale. Regele rîse și îmi trimise noi scrisori de proprietate ¹, ca să nu mai am de întîmpinat și alte supărări.

XLI. Între timp, dădui zor și terminai atît frumoasa statuie de argint a lui Jupiter, cît și postamentul aurit, așezat, la rîndul lui, pe un soclu de lemn, puțin vizibil. În acest soclu stăteau, pe jumătate ascunse, patru bile — ca niște mici ghiulele — făcute dintr-un lemn tare. Erau lucrate cu atîta iscusință, încît și un copilaș putea să

¹ Acest al doilea act de danie se află la Biblioteca Națională din Florența.

miște statuia în orice parte, fără nici o trudă. După ce-o dichisii pe gustul meu, dusei statuia la Fontainebleau, unde se afla regele. Între timp, numitul Bologna își adusese și el statuile sale de la Roma și se zorise să le toarne în bronz. Nu aflasem însă nimic, atît fiindcă făcuse această treabă în mare taină, cît și pentru că Fontainebleau se afla la mai bine de patruzeci de mile depărtare de Paris. Cînd îl întrebai pe rege unde dorea să-l așeze pe Jupiter, doamna d'Étampes — care era de față — îi spuse majestății sale că nu vedea un loc mai potrivit decît frumoasa lui galerie. La noi, în Toscana, aceasta s-ar chema o *loggia* sau mai curînd un *androne*, adică o sală de intrare, *loggia* numindu-se acele încăperi deschise într-o parte. Galeria, care măsura peste o sută de pași în lungime și aproape doisprezece în lățime, era împodobită cu nenumărate tablouri făcute de mîna acelui minunat Rosso, florentin de-al nostru; se aflau de asemenea acolo numeroase sculpturi în relief înalt și basorelief. Îl Bologna adusese aici toate acele opere antice turnate în bronz, așezîndu-le cu pricepere și cu grijă pe pedestale, într-o ordine desăvîrșită; după cum am mai spus, statuile acelea înfățișau copiile celor mai frumoase opere ale antichității aflate la Roma. Îl dusei deci pe Jupiter al meu în așazisa galerie, iar cînd văzui toate aceste pregătiri, făcute cu atîta iscusință, îmi spusei: « Parcă ar trebui să trec printre sulite; cu Dumnezeu înainte! » Îmi așezai statuia la locul ei, și, potrivînd-o cît putui mai bine, rămăsei în așteptarea regelui. În mîna dreaptă, Jupiter ținea fulgerul, stînd gata să-l azvîrle; în stînga, îi așezasem universul. Între flăcările fulgerului ascunsesem cu multă îndemînare o bucățică dintr-o făclie albă. Doamna d'Étampes îl ținuse pe rege pînă seara, gîndindu-se că, dacă acesta va veni totuși, statuia mea să apară barem mai puțin frumoasă, din pricina întunericului. Domnul însă îi apără pe cei ce cred în el, așa că și de astă dată lucrurile ieșiră tocmai pe dos, intrucît, văzînd că se înnoptează aprinsei făclii din mîna lui Jupiter; aceasta lumina capul zeului și-i dădea statuii o negrăită frumusețe, pe care ziua n-ar fi putut s-o aibă. Regele veni împreună cu a sa doamnă d'Étampes; era de asemenea însoțit de fiul său, Delfinul — regele de astăzi — și Delfina, de cumnatul său, regele

Navarrei, de fiica sa, doamna Margareta¹ și de alți câțiva mari seniori, pe care doamna d'Étampes îi învățase să mă ponegrească. Văzându-l pe rege intrînd, îi spusei lucrătorului meu Ascanio să împingă frumoasa statuie a lui Jupiter înainte, spre rege; și, cum potrivisem și eu lucrurile cu nițică îndemînare, acea slabă mișcare făcu ca statuia să pară vie; în felul acesta, statuile antice rămăseră puțin în spate, iar opera mea fu cea dintîi care le bucură ochii celor care intrară. Fără să stea pe gînduri, regele spuse: Este cel mai frumos lucru care a ieșit vreodată din mîna unui om; eu, care iubesc și înțeleg arta, nu mi-am închipuit să fie cu puțință nici măcar a suta parte din ceea ce văd. Seniorii puși să mă bîrfească nu mai conteneau cu laudele. Doamna d'Étampes spuse îndrăzneță: Pare-mi-se că nici nu mai aveți ochi: nu vedeți oare atîtea statui antice, de bronz, care stau mai la o parte? În ele se ascunde adevărata artă a sculpturii, și nu în aceste fleacuri moderne! Urmat de ceilalți, regele porni mai departe și, aruncîndu-și ochii către celelalte statui (care nu se vedeau prea lămurit, întrucît lumina le venea de jos), spuse: Cei care-au voit să-i facă rău acestui om au lucrat în folosul său, căci, datorită acestor minunate statui, îți dai seama că a lui este cu mult mai frumoasă decît ele. Trebuie deci să-l prețuim și să-l cinstim pe Benvenuto, ale cărui opere nu numai că pot sta alături de cele antice, dar le și întrec. Doamna d'Étampes răspunse că statuia mea văzută ziua ar fi părut de o mie de ori mai puțin frumoasă decît părea noaptea și că trebuia să se țină seama și de faptul că, pentru a-i ascunde greșelile, o acoperisem cu un vîl. Vorbea de un vîl foarte subțire, pe care îl aruncasem peste Jupiter, ca să-i dea mai multă măreție; cînd termină de vorbit, trăsese vîlul și-l sfîșiai mînios, descoperind semnele bărbăției statuii. Doamna d'Étampes socoti că am dezvelit acea parte numai ca să-mi bat joc de dînsa. Cuprins de furie, voi să vorbesc, dar înțeleptul rege — care văzuse patima din ochii doamnei d'Étampes — îmi spuse în limba sa: Nu-ți îngădui să vorbești, Benvenuto; vei fi răsplătit de o mie de ori mai bine decît ai fi dorit-o, așa că stai liniștit. Neputînd vorbi, tremuram

¹ *Marguerite de France* (1523—1574), fiica lui Francisc I și soția lui Emanuele Filiberto, duce de Savoia.

de furie, făcînd-o astfel pe doamna d'Étampes să mor-
măie și mai mînioasă; din pricina asta, regele plecă mai
degrabă decît ar fi dorit și, ca să mă îmbărbăteze, spuse
cu glas tare că l-a scos din Italia pe omul cel mai de seamă
și mai înzestrat care s-a născut vreodată.

XLII. Jupiter rămase acolo, iar a doua zi, cînd voiți să
plec, regele porunci să mi se plătească o mie de scuzi
de aur, din care o parte însemnau leafa mea, iar cealaltă
— cheltuielile pe care dovedeam că le făcusem din
buzunarul meu. De îndată ce primii banii, plecai vesel
și mulțumit spre Paris, unde, îndată după sosire, trăsei
un chef, împreună cu toți ai mei; la sfîrșit, după masă,
pusei să mi se aducă toate hainele — dintre care cele
mai multe erau făcute din mătase, blănuri scumpe sau
stofe foarte fine — și le dăruii pe toate lucrătorilor,
dîndu-i fiecăruia după merit; nu uitai nici slujnicele, și
nici băieții de grajd, pentru ca fiecare să simtă un imbold,
venit din inimă, de a mă sluji cu drag. Simțindu-mă
iarăși în puteri, mă apucau cu mult zor și rîvnă să termin
marea statuie a lui Marte, căreia îi făcusem o puternică
armătură din lemn, îmbrăcată pe deasupra cu un strat
de ipsos, gros de o optime de braț și lucrat cu multă în-
grijire; poruncisem ca statuia să fie făcută din mai multe
bucăți, unite între ele în coadă de rîndunică, așa cum
cere meseria și destul de ușor de înfăptuit. Nu vreau
să trec mai departe fără să povestesc un anumit fapt,
care — deși e într-adevăr vrednic de rîs — va da o idee
despre mărimea lucrării: poruncisem tuturor celor aflați
în slujba mea să nu mi aducă în casă țiitoare, și mă
îngrijeam mult ca așa ceva să nu se întîmple. Tînărul
meu lucrător Ascanio se îndrăgostise de o tînără încîn-
tătoare, iar după ce-i împărtășise iubirea, fata fugise într-o
noapte de la maică-sa și venise după Ascanio, nemai-
voind să se dezlipească de el. Neștiind unde să o ascundă,
Ascanio, care nu era de loc prost, se gîndi în cele din
urmă s-o așeze înlăuntrul statuii, făcîndu-i loc să doarmă
chiar în capul lui Marte. Fata rămase acolo o groază
de vreme, Ascanio scoțînd-o din cînd în cînd, pe furiș,
noaptea. Cum capul colosului era aproape gata și îl
lăsasem descoperit — numai așa, dintr-un pic de ambiție,
căci se vedea aproape din orice punct al Parisului —, ve-
ciii începuseră să se cațare pe acoperiș ca să-l privească,

iar după ei veniră o mulțime de alți inși. În întreg Parisul se răspîndise zvonul că în castelul meu ar hălădui din vremi străvechi un strigoi, dar nu băgasem de seamă nimic care să mă facă să cred că așa ceva ar fi fost adevărat (poporul Parisului, fără deosebire, îi spunea strigoiului Lemmonio Bored¹). Prin deschizăturile ochilor colosului, fata — care locuia în țeasta lui — a fost zărită în cîteva rînduri mișcîndu-se, și asta i-a îndemnat pe mai mulți neghiobi să susțină că strigoiul s-a oploșit în trupul colosului, căruia face să i se miște nu numai ochii în cap, dar și gura, care parcă vrea să vorbească; mulți dintre cei care veneau să vadă statuia plecau îngroziți; unii însă — mai firoșcoși — neputînd nega clătînarea ochilor, își dădeau și ei cu presupusul că ar fi vorba de vreun duh; habar năveau însă că era nu numai duh, ci și carne pe deasupra.

XLIII. Între timp, mă îndeletniceam și cu îmbinarea frumoasei mele porți, cu toate ornamentele de care am mai vorbit. Și fiindcă în această *Viață* a mea nu vreau să descriu întîmplări care îi privesc pe cronicari, am lăsat dinadins mai la urmă intrarea împăratului și a mării sale armate în Franța. Regele se ridică împotrivași cu întreaga lui oaste, și cu acel prilej îmi ceru și mie sfatul cu privire la grabnica fortificare a Parisului; în acest scop, veni la mine acasă și — luîndu-mă cu el — dădurăm roată întregului oraș; înțelegînd temeinicia planului meu, care îngăduia într-adevăr o fortificare grabnică a Parisului, îmi dădu poruncă să trec la înfăptuirea celor spuse și i ordonă amiralului să-i oblige pe locuitori a-mi da ascultare, sub amenințarea căderii în dizgrația sa. Amiralul era un nătărău, care căpătase acest post datorită doamnei d'Étampes, și nu cine știe căror isprăvi săvîrșite de el (și tocmai de aceea, deși se numea monseniorul d'Anguebò — care în limba noastră ar vrea să fie d'Anibal —, francezii îi spuneau monseniorul Asino Bue²). Acest dobitoc îi spuse totul doamnei d'Étampes și primi poruncă să-l aducă de îndată pe Girolimo Bel-

¹ Se pare că ar fi vorba de pronunțarea greșită a expresiilor franțuzești *Le démon bourreau* (Demonul călău) sau *Le moine bourreau* (Călugărul călău.)

² E vorba de Claude d'Annebaut. Joc de cuvinte, care se traduce în limba franceză prin *âne-bœuf*, iar în limba română prin *măgar-bou*.

larmato ¹, un inginer sienez, care se afla la Dieppe, cale de mai bine de o zi de Paris. Girolimo Bellarmato veni degrabă și, întrucât alege pentru fortificații calea care cerea cel mai mult timp, mă retrăsei din această poveste, iar dacă împăratul nu se oprea, ar fi cucerit cu multă ușurință Parisul. S-a spus, pe bună dreptate, că doamna d'Étampes l-ar fi trădat pe rege ² cu prilejul tratatului încheiat mai târziu, când ea a jucat rolul cel mai de seamă. Dar nu voi mai adăuga nimic în această privință, căci nu-i treaba mea. Așadar, mă apucasem, cu multă trageră de inimă, să închei poarta de bronz și să termin atît vasul cel mare, cît și altele două mai mici, pe care le lucrasem chiar din argintul meu. Când se terminară toate necazurile, bunul rege veni să se odihnească puțin la Paris. Stau și, gîndindu-mă că această blestemată doamnă d'Étampes, născută parcă pentru ruina lumii, mă socotea drept cel mai de seamă dușman al ei, îmi vine să cred că sînt într-adevăr cineva. Atîta mă ponegri în ochii regelui când veni vorba de mine, încît — ca să-i facă pe plac — acest om cumsecade jură că n-o să mă mai bage în seamă, ca și când nu m-ar cunoaște. Aceste cuvinte mi le aduse de îndată la cunoștință un paj al cardinalului de Ferrara — un anume di Villa — care îmi spuse că-l auzise chiar el pe rege rostindu-le. Îmi ieșii din fire și, dînd de-a azvîrlita cu toate sculele și cu toate lucrările, mă pregătii să plec încotro m-or duce ochii. Alergai însă mai întîi la rege și, după masă, intrai într-o încăpere în care majestatea sa se afla împreună cu alte cîteva persoane. Când se uită la mine, mă închinai, așa cum se cuvine să faci în fața unui rege, iar el îmi răs-punse binevoitor, printr-o înclinare a capului. Îmi veni inima la loc și, încet-încet, mă apropiai de majestatea sa, care privea niște giuvaere. După ce se vorbi puțin de aceste podoabe, regele mă întrebă dacă am acasă ceva frumos să-i arăt, cerîndu-mi să-i spun cînd să vină să

¹ *Girolamo Bellarmati* (1493—1555), matematician și inginer militar. Fiind alungat din patrie, s-a refugiat în Franța, unde a fost principalul inginer militar al lui Francisc I.

² Se crede că din pricina urii pe care i-o purta Delfinului și favoritei acestuia — Diana de Poitiers — doamna d'Étampes a împiedicat distrugerea podului de la Epernay, înlesnind astfel apropierea lui Carol Quintul de Paris și obligîndu-l pe Francisc I să încheie pacea în condițiile fixate de împărat.

vadă. Îi răspunsei că, dacă binevoiește, pot să-i arăt de îndată cîte ceva, iar el îmi spuse să mă duc acasă, căci are să vină fără întîrziere.

XLIV. Ajuns acasă, îl așteptai pe bunul rege, care se dusesese să-și ia rămas bun de la doamna d'Étampes. Aceasta dori să afle încotro pleca, susținînd că voia să-l însoțească; regele nu-i ascunse adevărul, dar ea o întoarse, spunînd că dacă-i așa, nu-l mai însoțește, și-l rugă să-i facă plăcerea ca nici el să nu vină la mine în ziua aceea. Atîta îl bătu la cap, încît pînă la urmă regele nu veni. A doua zi, mă înapoiai, la aceeași oră, la majestatea sa, care — zărindu-mă — jură că voia să vină chiar atunci. Dar, ca de obicei, se duse să-și ia rămasa bun de la doamna d'Étampes, iar aceasta, văzînd că toată atotputernicia ei nu fusese în stare să-i schimbe gîndurile regelui, începu să melițe cu limba ei înveninată, punînd asemenea blestemății pe seama mea, de parcă eram dușmanul de moarte al acelei slăvite coroane. Auzind toate astea, bunul rege spuse că voia să vină numai pentru a-mi face o mustrare care să bage groaza în mine. Îi dădu doamnei d'Étampes cuvîntul că așa o să facă și veni numaidecît la mine acasă; îl condusei într-o încăpere spațioasă de jos, în care se aflau strînse la un loc toate părțile care alcătuiau marea mea poartă; ajungînd aici, regele rămase atît de uimit, încît nu mai știa ce cale să apuce ca să se năpustească asupra-mi cu toate ocările, așa cum îi făgăduise doamnei d'Étampes. Și fiindcă nu voia totuși să piardă prilejul și să-și calce deci făgăduiala, îi dădu drumul, grăind: Mare mirare, Benvenuto, cum de nu înțelegeți voi — artiștii de talent — că nu puteți pune în valoare acest talent decît prin noi și că nu vă arătați mari decît mulțumită prilejurilor pe care tot noi vi le dăm. Iată de ce ar trebui să fiți ceva mai ascultători, și nu atît de îngîmfați și încăpățînați. Mi-aduc aminte că ți-am dat poruncă să-mi faci douăsprezece statui de argint; altceva n-am dorit, iar tu te-ai apucat să-mi faci solniță, vase, busturi, porți și atîtea altele, încît pînă la urmă, văzîndu-te cum dai uitării dorințele mele și te îndeletnicești numai cu ceea ce ți face ție plăcere, mi-am pierdut cu desăvîrșire răbdarea; dacă te duce cumva gîndul să nu-ți schimbi purtarea, o să te fac să vezi cam ce măsuri iau eu cînd vreau să mă fac

ascultat. Deocamdată îţi spun să ai grijă să dai ascultare spuselor mele, căci dacă nu te laşi de fantasmagoriile tale, o să te dai cu capul de pereţi. În timp ce regele îmi spunea aceste cuvinte, toţi seniorii care-l însoţeau încremeniseră privindu-l cum dă din cap, cum îşi holbează ochii sau face semn când cu o mână, când cu cealaltă; toţi câţi erau de faţă o sfecliciseră, dar în ce mă priveşte, eram hotărât să n-am nici cea mai mică teamă.

XLV. De îndată ce regele îşi termină predica pe care îi făgăduise doamnei d'Étampes să mi-o ţină, îngenunchai şi, sărutându-i veşmîntul în dreptul genunchilor, rostii: Adevărate s toate cîte le-ai grăit, o, sacră majestăte! Nu-i însă mai puţin adevărat că inima şi simţurile mele nu au făcut altceva decît să caute, zi şi noapte, să vă asculte şi să vă slujească; iar dacă am făcut lucruri care nu se potrivesc cu spusele mele, majestatea voastră poate fi sigură că vina nu o poartă Benvenuto, ci soarta ticăloasă, care a voit să-l facă nevrednic de a-l sluji pe cel mai minunat principe care a trăit vreodată pe pământ; vă rog deci să mă iertaţi! Mi se pare totuşi că majestatea voastră mi-a dat argint numai pentru o singură statuie, aşa că — neavînd argintul meu — nu am putut face decît acea singură statuie, iar din puţinul care mi-a prisosit am lucrat vasul, numai ca să arăt felul de lucru al celor vechi, pe care poate că pînă acum majestatea voastră nici nu-l cunoştea. În ce priveşte solniţa, dacă mi aduc aminte bine, mi se pare că însăşi majestatea sa mi-a cerut-o, într-o zi cînd vorbeam de o alta, care vă fusese adusă; v-am arătat un model pe care îl făcusem încă în Italia şi tot majestatea voastră, asigurîndu-mă de recunoştinţa sa, a poruncit — fără ca eu să fi cerut ceva — să mi se dea pe loc o mie de ducaţi de aur, din care să fac solniţa; ba mi se pare chiar că, atunci cînd am isprăvit-o, majestatea voastră, de bucuros ce era, nu mai ştia nici măcar cum să-mi mulţumească. Cît despre poartă, s-ar părea că, din însăşi porunca majestăţii voastre, monseniorul de Villeroi, primul vostru secretar, le-a poruncit la rîndul său domnilor de Marmagne şi dell'Aphà să mă zorească să termin această lucrare şi să-mi dea toate cele de trebuinţă; de altfel, fără aceste porunci n-aş fi fost niciodată în stare să dau gata o lucrare atît de mare. Capetele de bronz le-am făcut într-adevăr fără

să-mi spună nimeni, dar numai ca să încerc pământul din Franța, căruia eu, ca străin, nu-i cunoșteam însușirile, iar fără această încercare nu m-aș fi putut încumeta să torn lucrările cele mari. În ce privește soclurile, le-am făcut întrucît am socotit că se potriveau de minune cu statuile cărora le erau hărăzite; iată deci că în tot ce-am întreprins m-am gîndit să fac cît mai bine, fără a mă îndepărta de dorința majestății voastre. E drept însă că toate cheltuielile pentru uriașa statuie a lui Marte le-am făcut pînă acum numai din buzunarul meu, socotind că pentru un rege atît de mare ca majestatea voastră, eu — ca un biet artist ce mă aflu — am datoria să execut — întru gloria amîndurora — o statuie pe care cei vechi nu au avut parte s-o aibă. Astăzi, cînd știu că Domnul nu s-a îndurat să mă învrednicească cu o atît de cinstită menire, o rog pe majestatea voastră ca — în schimbul acelei nobile răsplăți pe care o hărăzise pentru lucrările mele — să mă învrednicească doar cu înalta sa grație, dîndu-mi totodată îngăduința să plec; cuvenindu-mi-se această îngăduință, mă voi înapoia în Italia, mulțumindu-i lui Dumnezeu și majestății voastre pentru toate clipele fericite pe care le-am petrecut slujindu-vă.

XLVI. Cînd terminai, regele mă prinse cu amîndouă mîinile și — cum stăteam în genunchi — mă săltă în sus, spunîndu-mi că trebuia să rămîn mai departe în slujba sa și că tot ce făcusem era desăvîrșit și-i plăcea foarte mult. Întorcîndu-se apoi către seniorii care erau de față spuse: Sînt sigur că dacă paradisul ar avea porți, ele n-ar putea fi mai frumoase decît asta. Cînd se mai domoli trufia cu care vorbea regele — deși tot ce spunea era în favoarea mea — mă închinai pînă la pămînt, în semn de mulțumire, dar, cum necazul îmi stătea încă pe inimă, cerui din nou îngăduința să plec. Văzînd că nu dam laudelor sale însemnătatea pe care o meritau, mărețul monarh îmi porunci cu voce tare și amenințătoare să nu mai scot o șoptă, căci ar fi vai de mine; după asta, adăugă că mă va îneca în aur și că-mi va da drumul după ce voi sfîrși lucrările pe care mi le poruncise; îmi spuse de asemenea că era foarte mulțumit de toate cîte le făcusem între timp și mă asigură că nu vom mai avea nici un prilej de ceartă, căci acum mă cunoaște; îmi

ceru însă ca, la rîndul meu, să mă silesc și eu să-l cunosc, ceea ce de altfel eram și dator să fac. Răspunzînd că-i mulțumesc lui Dumnezeu și majestății sale pentru toate, îl rugai pe rege să vină să vadă unde ajunsesem cu lucrul la statuia cea mare, ceea ce făcu, venind după mine. Cînd pusei să se descopere statuia, uimirea sa nu mai cunosc margini și-i porunci pe loc unuia dintre secretari să mi se înapoieze de îndată toți banii pe care îi cheltuisem — oricît de mare ar fi fost suma — în schimbul unei simple dovezi de primire, scrisă de mîna mea. Plecă apoi, spunîndu-mi: Rămas bun, *mon ami*, cuvinte prețioase, pe care un rege nu le prea folosește.

XLVII. Cînd se înapoie la palat, regele repetă cuvintele mele, plîne de adîncă umilință, dar și de cea mai avîntată mîndrie, care îl făcuseră să se mînie rău de tot. Unele lucruri le povesti în prezența doamnei d'Étampes, de față cu monseniorul di Saint Paul¹, mare baron al Franței. Pînă atunci, acesta se bătea cu pumnii în piept că mi-ar fi prieten, lucru pe care cu înțelepciune îl arată și de data asta, într-un chip foarte franțuzesc. După o convorbire îndelungată, regele se plînsese de cardinalul de Ferrara, care — deși îi fusesem dat în grijă — nu se gîndise niciodată la treburile mele și din pricina căruia era cît pe aci să-mi iau lumea în cap și să plec din regat; spuse de asemenea că, pentru a nu-mi mai da un astfel de prilej, se gîndește să mă treacă în seama altcuiva, care să mă prețuiască mai mult decît o făcuse cardinalul de Ferrara. Auzind acestea, monseniorul di Saint Paul se oferî numaidecît; îi ceru regelui să mă lase în grija lui și-l asigură că va face astfel încît să nu mai am pricină de a părăsi Franța. Regele răspunse că ar face-o cu multă bucurie dacă Saint Paul i-ar arăta totodată ce înțelegea să facă pentru a mă împiedica să plec. Doamna d'Étampes, care era de față, stătea îmbufnată; la rîndul său, Saint Paul făcea pe grozavul, nevoind să-i spună regelui în ce chip socotea să mă împiedice să plec, dar, ca să-i fie pe plac doamnei d'Étampes, atunci cînd regele îl mai întrebă încă o dată, răspunse: Laș spînzura pe acest Benvenuto și astfel, sire, nu lați mai pierde niciodată din regat. Doamna d'Étam

¹ François de Bourbon (1501—1545), conte de Saint-Paul, unul dintre cei mai de seamă căpitani ai lui Francisc I.

pes izbucni numaidecît în hohote de rîs, susținînd că meritam pe deplin una ca asta. Ca să-i țină tovărășie, regele începu să rîdă și el, spunînd că, deși nu mi se cuvine așa ceva, iar îngădui totuși lui Saint Paul să mă spînzure, însă numai dacă acesta iar găsi mai întîi un altul la fel cu mine. Astfel se termină ziua aceea, iar eu scăpai viu și nevătămat; lăudat și slăvit fie Domnul Dumnezeu nostru!

XLVIII. În acest timp, regele pusese capăt războiului cu împăratul, dar nu și celui cu englezii, care — ca niște diavoli ce erau — ne făceau tot felul de necazuri. Gîndindu-se la cu totul altceva decît la plăceri, majestatea sa îl însărcinase pe Piero Strozzi să-și îndrepte galerele spre apele englezești; era o treabă de cea mai mare însemnătate și nicidecum ușoară, chiar și pentru acel minunat ostaș, fără pereche în vremea aceea prin virtuțile sale, dar tot fără pereche și prin nenorocirile care-l pășteau. Trecuseră cîteva luni de cînd nu mai promisem nici bani, și nici poruncă să mă apuc de vreo nouă lucrare, așa că dădusem drumul tuturor lucrătorilor mei, afară de cei doi italieni, pe care — fiindcă nu știau să lucreze în bronz — îi pusesem să execute două vase mici, chiar din argintul meu. Cînd le-am terminat, le-am luat și am plecat cu ele într-un oraș aflat în stăpînirea reginei de Navarra: se chema Argentan și se afla cale de cîteva zile de Paris. Ajungînd acolo, îl găsii pe rege bolnav. Cînd cardinalul de Ferrara îl înștiință că am sosit, majestatea sa nu răspunse nimic; de aceea — deși nu aveam nici un chef — trebui să rămîn, timp de cîteva zile, mai necăjit ca oricînd; după aceasta, izbutii totuși ca într-una din seri să mă înfățișez regelui și să-i arăt acele frumoase vase, pe care văzîndu-le nu mai știa cum să mă laude. Băgînd de seamă că regele era atît de bine dispus, îl rugai să binevoiască a-mi îngădui să dau o raită pînă în Italia; adăugai apoi că, avînd de primit leafa pe șapte luni, majestatea sa putea porunci ca acești bani să-mi fie plătiți mai tîrziu, dacă mi-ar face trebuință pentru înapoiere. Rugai pe rege să-mi dea această îngăduință atît pentru că vremurile erau nimerite mai curînd pentru luptă decît pentru sculptat statui, cît și pentru că majestatea sa îi îngăduise o asemenea călătorie pictorului Il Bologna și nu mă socoteam mai puțin vrednic

decît el de o asemenea favoare. În timp ce vorbeam, regele privea cu multă băgare de seamă cele două vase și mă străpungea din cînd în cînd cu cîteo privire îngrijorătoare; eu, însă, îl rugam cît mă pricepeam și cît puteam mai înfocat să-mi dea această îngăduință. Dar numai cel văzui că se ridică mînios de pe scaun și-mi spune în italienește: Ești nebun de-a binelea, Benvenuto! Duse cu vasele la Paris, căci le vreau aurite! Apoi, fără a mai scoate o vorbă, plecă. Mă apropiai de cardinalul de Ferrara, care era de față, și-l rugai ca după binele pe care mi-l făcuse la Roma scoțîndu-mă din închisoare să mi-l mai facă și pe acela de a mă putea repezi pînă în Italia. Cardinalul îmi răspunse că va face bucuros tot ce va putea ca să-mi împlinească dorința asta și-mi ceru să las totul pe seama lui; ba-mi spuse chiar că — dacă vreau — pot să plec nestîngerit, căci se va îngriji el să nu pierd bunăvoința regelui. Îi răspunsei că regele mă dăduse în seama senioriei sale prea respectate, așa că, dacă îmi îngăduia, plecam bucuros, pentru a mă înapoia la cel mai mic semn al său. Cardinalul îmi spuse să mă duc la Paris și să zăbovesc acolo opt zile, timp în care îmi va dobîndi de la rege învoirea de plecare; mă încredință apoi că, dacă regele nu-mi va da învoirea, o să-mi dea neapărat de știre și-mi mai spuse că, dacă nu-mi va scrie nimic, însemna că puteam să plec fără nici o opreliște.

XLIX. Ascultînd de sfatul cardinalului, mă dusei la Paris, unde pusei să mi se facă trei casete, de toată frumusețea, pentru cele trei vase de argint, iar după douăzeci de zile, isprăvind pregătirile de plecare, așezai cele trei vase în cîrca unui catîr, pe care mi-l împrumutase pînă la Lyon, episcopul Paviei, căruia îi dădusem din nou găzduire în castelul meu. Întru nenorocirea mea, plecai la drum însoțit de *signor* Ipolito Gonzaga, care se afla atît în slujba regelui, cît și în a contelui Galeotto della Mirandola; împreună cu noi mai călătoreau cîțiva gentilomi ai aceluiași conte, precum și compatriotul nostru, florentinul Lionardo Tedaldi. Lui Ascanio și Pagolo le dădui în grijă castelul și toate lucrurile mele și, între altele, cîteva vase mici, pe care le începusem și pe care le lăsasem la Paris, pentru ca amîndoi tinerii să aibă cu ce se îndeletnici; se mai aflau acolo și numeroase

mobile de mare preț, căci aveam o locuință vrednică de un om cu stare: prețul tuturor acelor lucruri trecea de o mie cinci sute de scuzi. Lui Ascanio îi cerui să-mi aducă aminte de tot binele pe care î-l făcusem și-i arătai că dacă pînă aici fusese un copil fără minte acum sosise vremea să se poarte ca un bărbat în toată firea; îi spusei că voiam să-i las în pază întreaga mea avere, precum și cinstea mea, așa că, dacă va auzi cumva una sau alta din partea acelor dobitoci de francezi, să mă înștiințeze fără zăbavă, căci — oriunde m-aș afla — voi lua prima trăsură de poștă și voi zbura spre Paris, atît pentru a-mi îndeplini îndatoririle pe care le am față de bunul rege, cît și pentru a-mi apăra cinstea. Smiorcăindu-se ca un prefăcut și ticălos ce era, Ascanio îmi spuse: Deoarece nu am avut parte de un părinte mai bun ca dumneata, mă voi purta așa cum trebuie să se poarte un fiu bun față de un tată bun. O dată hotărîte toate astea, plecai la drum, urmat de un rîndaș și un băiețandru, francez de neam. În după-amiaza aceleiași zile veniră la castel cîțiva funcționari desai vistieriei, cu care nu m-aveam bine de fel. Aceste canalii ticăloase pretinseră că am plecat cu argintul regelui și-i cerură lui *messer* Guido și episcopului Paviei să trimită fără întîrziere după vasele regelui, amenințînd că de nu, vor trimite ei după ele, dar atunci va fi vai și amar de mine. Înfricoșîndu-se mai mult decît trebuia, episcopul și *messer* Guido îl trimiseră numaidecît după mine pe trădătorul de Ascanio, care mă ajunsese din urmă spre miezul nopții. Nu ador-misem încă și-mi plîngeam singur de milă, spunîndu-mi: « Pe mîna cui m-am părăsit lucrurile și castelul? Vai mie, nemiloasă trebuie să-mi fie soarta dacă mă împinge să fac acest drum! Nu cumva s-o fi înțeles și cardinalul cu doamna d'Étampes, care nu dorește altceva decît să mă facă să pierd bunăvoința aceluia rege de treabă? »

L. În timp ce-mi puneam toate aceste întrebări, mă auzii striga de către Ascanio; sării ca ars din pat și-i cerui să-mi spună dacă-mi aducea vești bune, sau proaste. Tîlharul îmi răspunse: Aduc știri bune, numai că trebuie să trimiteți înapoi cele trei vase, căci ticăloșii de la vistierie țipă cît îi ține gura, așa că episcopul și *messer* Guido sînt de părere să nu amînați nici o clipă înapoierea vaselor; afară de asta, nu vă faceți nici o grijă 78

și mergeți sănătos mai departe. Îi înmînai pe loc vasele, din care două erau făcute cu argintul și munca mea. Le duceam să le las la Lyon, la abația cardinalului de Ferrara, deși s-a pretins că voiam să le duc în Italia, căci știe oricine prea bine că fără o anume învoire nu se pot scoate din țară nici bani, nici aur și nici argint. Este deci lesne de înțeles că mi-ar fi fost cu neputință să scot cele trei vase, care, împreună cu casetele lor, ocupau un catîr. Nui însă mai puțin adevărat că bănuiala apropiatei morți a regelui — pe care îl lăsasem greu bolnav — precum și faptul că vasele erau deosebit de frumoase și de mare preț mă făcuseră să-mi spun: «Dacă le las în păstrarea cardinalului, nu le pot pierde, dacă se întâmplă cumva nenorocirea de care mă tem». Trimisei așadar îndărăt catîrul cu vasele și alte cîteva lucruri de preț, iar în dimineața următoare plecai mai departe, în aceeași tovărășie de care am mai vorbit, plîngînd și suspinînd tot drumul. Din cînd în cînd mă mai însuflețeam, gîndindu-mă la Cel de sus și zicînd: «Stăpîne Doamne, tu, care cunoști adevărul, îți dai seama că singurul țel al acestei călătorii este numai acela de a-ți veni în ajutor sorei mele și bietelor șase fete ale ei, căci, deși au un tată, acesta este prea bătrîn și nu cîștigă nimic, așa că nefericitele copile ar putea să apuce cu ușurință pe calea pierzaniei; săvîrșind această faptă bună, aștept deci sfat și ajutor din partea înălțimii tale.» Tot timpul drumului, afară de acest gînd nici cam avut vreo altă mîngîiere. Nu mai aveam decît o zi de mers pînă la Lyon, cînd, către orele douăzeci și două, începu să tune îngrozitor, iar fulgerele luminară tot cerul; mă aflam la o bătaie de arbaletă departe de însoțitorii mei; bubuitul tunelor era atît de puternic și de înfricoșător, încît îmi închipuii că venise ziua judecății de apoi. Mă oprii puțin, dar, începînd să cadă o grindină mai mare ca încărcătura unei pușcoace, mă lovea în spate, făcîndu-mi nespus de rău; încet-încet, grindina căzu tot mai mare, pînă ce ajunse de mărimea unei încărcături de arbaletă. Văzînd că mi se speria calul, făcui calea ntoarsă și alergai într-o goană nebună pînă-mi găsii însoțitorii, care — înfricoșați și ei — se adăpostiseră într-o pădurice de pini. Între timp, grindina ajunsese mare cît o lămîie: începui să cînt un *Miserere* și, în timp ce mă

rugam Domnului cu evlavie, căzu o piatră atît de mare, încît rupse o ramură uriaşă a pinului sub care credeam că-mi aflasem scăparea. Alte pietre îmi loviră calul în cap, fiind cît pîaci să-l doboare la pămînt; şi pe mine mă atinse una, dar nu în plin, căci m-ar fi ucis pe loc. O alta îl izbi pe bietul moş Lionardo Tedaldi, care, stînd în genunchi — ca şi mine de altfel — se prăbuşi cu mîinile la pămînt. Văzînd că pinul nu mă mai putea apăra şi că alături de *Miserere* trebuia să şi întreprind ceva, îmi trăsei veşmintele peste cap, iar lui Lionardo Tedaldi, care striga cît îl ţinea gura: Isuse. Isuse!, îi spusei că Dumnezeu are să-l ajute dacă se va ajuta singur şi mă trudii mai mult să-l scap pe el decît pe mine însumi. După cîtva timp, furtuna se opri. Eram uzi leocă. şi — deabia izbutind să încălecăm — ne îndreptarăm către hanul unde urma să ne adăpostim arătîndu-ne unul altuia zdreliţurile şi vînaţările; o milă mai departe, dădurăm peste o nenorocire nesfîrşit mai mare ca a noastră: toţi copacii fuseseră ruşi sau smulşi, iar vitele — cîte se aflaseră pe acolo — fuseseră ucise, împreună cu o mulţime de păstori. Văzurăm grindina, căzută din belşug; erau bucăţi mari, de nu le puteai cuprinde cu amîndouă mîinile. Ni se păru că am scăpat ieftin şi înţeleseserăm că ruga către Domnul şi acel *Miserere* ne slujiseră mult mai mult decît orice-am fi putut noi să facem. Slăvirăm pe Dumnezeu, şi a doua zi sosirăm la Lyon, unde ne oprirăm pentru opt zile. De acolo, după ce ne odihnim pe sature, pornirăm din nou la drum şi trecurăm munţii cu bine. În Italia mai cumpărai un căluţ, căci bagajele îmi cam osteniseră caii.

LI. La o zi după sosirea în Italia, ne ajunse din urmă Galeotto della Mirandola, care călătorea cu poştalionul; se opri cu noi şi-mi spuse că greşisem plecînd şi că mai bine mă lipseam de această călătorie; îmi mai spuse că, întorcîndu-mă degrabă la Paris, treburile aveau să-mi meargă mai bine ca oricînd, pe cînd dacă plecam mai departe, dădeam duşmanilor mei prilejul să mă izbească fără nici o oprelişte, căci nu mai puteam împiedica în nici un fel ceea ce urziseră împotriva mea; adăugă apoi că tocmai cei în care avusesem cea mai mare încredere se dovediseră a fi nişte prefăcuţi. 80

Deși știa foarte bine ce se petrecuse, nu voi să-mi spună decît că cei doi ticăloși, cărora le încredinșasem paza tuturor bunurilor mele, se înțeleseseră cu cardinalul de Ferrara. Conteșe ținu să-mi repete de cîteva ori că trebuia să mă înapoiez cu orice preț. Apoi, urcîndu-se în poștalion, plecă mai departe, iar eu, din pricina însoțitorilor mei, mă hotărîi să fac la fel. O greutate îmi apăsă parcă sufletul: aci doream să ajung cît mai curînd la Florența, aci voiam să mă înapoiez în Franța; pînă la urmă, ca să pun capăt acestei frămîntări, mă hotărîi să iau poștalionul, ca să ajung cît mai curînd la Florența. Mă despărții cu acest prilej de *signor* Ipolito Gonzaga, care lua drumul către Mirandola, în timp ce eu apucam spre Parma și Piacenza. La Piacenza mă întîlnii pe stradă cu ducele Pierluigi, care, după ce mă privi cu băgare de seamă, mă recunoscu. Știind că toate nenorocirile pe care le îndurasem în castelul Sant' Agnolo, din Roma, mi se trăgeau numai de la el, mă speriai văzîndu-l; cum însă nu întrevedeam nici un mijloc de a-i scăpa din mînă, mă hotărîi să-i fac o vizită. Sosii tocmai cînd se ridicau bucatele de pe masă; era împreună cu cîțiva inși din familia de'Landi, aceiași care mai tîrziu aveau să-l ucidă. Primirea pe care mi-o făcu depăși orice închipuire. Cu acest prilej, le spuse celor de față că stătusem închis la Roma și că în meseria mea nu se afla altul care să mă întreacă. Apoi se îndreptă către mine și-mi zise: Mi-a părut rău, Benvenuto, de toate cîte le-ai îndurat, și deși știam că ești nevinovat, nu puteam face nimic pentru tine, căci tatăl meu se afla sub înrîurirea cîtorva dușmani de-ai tăi, care — pe deasupra — îi băgaseră în cap și că l-ai fi bîrfit; știi bine că asta era o minciună și mi-a părut rău de suferințele tale. Vorbea atît de mult de acest lucru, încît părea că-mi cere iertare. Apoi mă rugă să-i vorbesc de lucrările pe care le executasem pentru regele preacreștin, ascultîndu-mă cu cea mai binevoitoare atenție în timp ce vorbeam. După asta, mă întrebă dacă nu voiam să intru în slujba lui: îi răspunsei că cinstea nu-mi îngăduie să fac una ca asta și că, de-aș fi terminat toate mărețele lucrări pe care le începusem pentru regele Francisc, laș părăsi pe oricare alt mare senior, numai ca să slujesc pe excelența-sa. Aveam aici dovada că

pe cei care îi asupresc și nedreptățesc pe nevinovați. Omul acesta aproape că mi ceru iertare în fața acelora care peste puțină vreme aveau să mă răzbune atît pe mine, cît și pe mulți alții care — de asemenea — fuseseră împilați de el; iată de ce nici un nobil — oricît de mare ar fi — să nu ia în derîdere dumnezeiasca dreptate, așa cum fac unii pe care îi cunosc și care, după cum voi spune la timpul său, m'au asuprit atît de mișelnic. Nu din omenească deșertăciune scriu toate astea, ci numai întru slava lui Dumnezeu, care m'a izbăvit de atîtea cumplite suferințe. Lui mă jelui pentru necazurile de fiecare zi, îl chem ca pe adevăratul meu ocrotitor și mă rog lui. Caut însă întotdeauna să mă ajut mai întîi singur, atît cît pot; mai tîrziu, cînd slabele mele puteri nu mă mai sprijină și mă părăsește curajul, mi se arată de îndată puterea răzbunătoare a Domnului; ea îi doboară pe negîndite atît pe cei care i asupresc pe nevinovați, cît și pe cei care nu mai au habar de sarcina măreață și vrednică de cinste pe care Domnul le-a încredințat-o.

LII. Întorcîndu-mă la han, găsii mîncăruri și băuturi scumpe, din belșug, trimise de duce; mîncai bucuros și apoi încălecai, pornind spre Florența; ajuns acolo, o găsii pe surioara mea înconjurată de șase fete, dintre care cea mai mare era bună de măritat, iar cea mai mică, încă în leagăn; îl găsii și pe soțul ei; acesta, din felurite pricini, nu mai lucra în meseria lui. Trecuse mai bine de un an de cînd trimisese pietre scumpe și giuvaere franțuzești din aur, prețuind peste două mii de ducăți, iar acum adusesem cu mine altele, care prețuiau cam o mie de scuzi. Descoperii că, deși le dădeam în fiecare lună patru scuzi de aur, mai cîștigau bani buni vînzînd mereu cîte ceva din giuvaerele mele. Cumnatul meu era însă atît de cinstit, încît, de teamă să nu mă supăr pe el și fiindcă nu i ajungeau banii cu care îl ajutam în fiecare lună, își amanetase tot ce avea și se lăsase ros de dobînzii, numai ca să nu se atîngă de acei bani care nu i erau hărăziți lui. Înțelesei dintr-asta că era un om cinstit și mi crescui dorința de a-l ajuta și mai mult. Mă hotărîi deci să nu plec din Florența înainte de a-i face un rost fiecăreia dintre cele șase copile.

LIII. Întrucît în vremea aceea, adică în luna august 1545, ducele nostru, al Florenței, se afla la Poggio a Caiano, la zece mile depărtare de Florența, mă dusei la el, dar numai ca să-mi fac datoria, fiindcă eram cetățean florentin și fiindcă strămoșii mei fuseseră prieteni înflăcărați ai familiei de' Medici; eu, însă, mai mult ca oricare altul, țineam la ducele Cosimo¹. Mă dusei deci la Poggio — așa precum am mai spus — numai pentru a-l saluta, și nicidecum cu gândul de a intra în slujba lui; dar Dumnezeu, care le potrivește pe toate după cum e bine, voi ca atît ducele, cît și ducesa² după ce mă văzură și-mi făcură o primire minunată, să mă întrebe de lucrările pe care i le făcusem regelui; înșiruii atunci bucuros toată povestea, arătînd, rînd pe rînd, lucrările pe care le făcusem. După ce mă ascultă, ducele spuse că aflate de toate astea, iar apoi, recunoscînd că nu-i grăisem decît adevărul, rosti cu glas care aducea a compătimire: Vai, ce neînsemnată răsplată pentru atîtea frumoase și mărețe lucrări! Dacă-i vrea să-mi lucrezi ceva te-aș răsplăti din belșug, nu cum a făcut-o regele tău, pe care doar firea ta cumsecade te ndeamnă să-l lauzi. Arătai atunci marile îndatoriri pe care le aveam față de majestatea sa, care mă scosese din temnița în care zăcusem pe nedrept, dîndu-mi apoi prilejul să execut cele mai mărețe lucrări care i-au fost încredințate vreodată unuia din breasla mea. În timp ce arătam toate astea, ducele meu se frămînta, de parcă-i venea greu să măsculte. Cînd terminai, îmi spuse: Dacă o să vrei să-mi execuți vreo lucrare și dacă, bineînțeles, o să-mi placă, deși nu duc nici o grijă în privința asta — răsplata pe care o vei primi te va uimi poate și pe tine. Ca un sărman nefericit ce eram și dorind să arăt în fața minunatei școli florentine că de cînd plecasem din mijlocul ei tridisem într-un alt meșteșug decît acela vechi³, pe care numita școală nu-l prețuia, îi răspunsei ducelui că i-aș face bucuros, pentru frumoasa lui piață, o mare statuie de marmură sau de bronz. La rîndul său, ducele îmi

¹ Cosimo I de' Medici.

² Eleonora de Toledo, fiica lui Pedro Alvarez, căsătorită în 1539 cu ducele Cosimo I de' Medici.

³ Școala florentină sau *Collegio dei Maestri di Belle Arti*, care încă nu aflase că Benvenuto trecuse de la giuvaergerie la sculptură.

răspunse că, pentru început, voia să-i fac doar un *Perseu*¹, pe care și-l dorea încă de multă vreme, și mă rugă să-i execut un mic model. Mă apucaii bucuros de model și-l terminai în câteva săptămîni; era înalt cam de un braț și lucrat în ceară galbenă, cu multă migală și artă. Între timp, ducele veni la Florența, dar pînă cînd să-i pot arăta modelul mai trecură cîteva zile; puteai să juri că nici nu mă cunoscuse și nici nu mă văzuse vreodată, și de aceea începui să văd cam în negru mersul treburilor mele cu excelența sa. Cu toate astea, într-una din zilele următoare — după cină — îmi dusei modelul în garderoba palatului, unde ducele veni să-l vadă, însoțit de ducesa și de cîțiva alți *signori*. Cînd îl văzu, fu atît de mulțumit și atît îl lăudă, încît nădăjduii că se pricepea cît de cît în asemenea treburi; cu cît îl privea mai mult, cu atît mai vîrtos îi plăcea, iar în cele din urmă grăi: Benvenuto, dacă vei putea înfăptui în mare acest model, opera ta va fi cea mai frumoasă din toată piața. Îi răspunsei atunci: În piață, excelență, se află operele marelui Donatello² și ale minunatului Michelagnolo: din antichitate și pînă azi, aceștia doi înfățișează cele două culmi ale neamului omenesc. Îmbărbătat însă de faptul că excelenței voastre îi place modelul, mă simt în stare să fac statuia de trei ori mai frumoasă. Dintr-asta se iscă o gîlceavă destul de aprinsă, căci ducele spunea într-una că se pricepe cum nu se poate mai bine și își dă, deci, seama cam ce se poate face. Îi răspunsei că operele mele vor lămuri lucrurile și-i vor înlătura îndoielile și adăugai că dacă mi se vor face toate înlesnirile pentru a putea lucra, voi înfăptui mult mai mult decît făgăduiam, dar că, altfel, nu mă voi putea ține de cuvînt. Excelența sa îmi porunci să fac o cerere, în care să arăt toate cîte îmi erau de trebuință, asigurîndu-mă că nu voi duce lipsă de nimic. Fără îndoială că, dacă eram atît de is-

¹ Semnificația politică a acestei opere este mai mult decît evidentă: în vreme ce Perseu trebuia să-l reprezinte pe Cosimo, Meduza înfățișa partidul republican, dușman neîmpăcat al familiei de' Medici.

² Celebru sculptor florentin, născut în preajma anului 1386 și mort în 1466. În Loggia dei Lanzi din piața Signoriei (Florența) se află celebrul său grup statuar *Iudita și Holoferne*. Este socotit unul dintre marii maestri ai Renașterii italiene. A lăsat numeroase opere, caracterizate printr-un puternic realism și printr-o extraordinară simplitate și măreție.

teț încît să închei un contract în care să trec toate cele de trebuință pentru această lucrare, nu aș fi tras nici unul din necazurile pe care le-am îndurat numai din vina mea; ducele părea însă atît de dornic să întreprindă lucrări și să asigure din plin toate cele trebuincioase în acest scop, încît eu, neștiind că acest senior avea mai curînd apucături de negustor decît de duce, m-am purtat curtenitor, așa cum se cuvine cu un duce, dar nu cu un negustor. Am făcut deci cererea, și excelența sa mi-a acordat cu bunăvoință tot ce aveam nevoie. Cu acest prilej am spus: Nu are nici o însemnătate dacă cererile sau contractele sînt scrise sau verbale; lucrul cel mai de seamă este ca eu să izbutesc să-mi țin făgăduiala în ceea ce privește lucrarea, căci dacă izbutesc, sînt încredințat că excelența voastră, la rîndul său, își va aminti de toate cîte mi le-a făgăduit. Încîntat atît de purtarea, cît și de vorbele mele, ducele — ca și ducesa, de altfel — îmi arată cea mai mare bunăvoință, acoperindu-mă cu laude.

LIV. Arzînd de dorința de a începe să lucrez, îi spusei excelenței sale că-mi trebuia o casă în care să-mi pot zidi cuptoarele și în care să pot executa lucrări atît în pămînt și bronz, cît și în aur și argint. Îmi dădeam seama că ducele, știind de ce eram în stare, avea să-mi ceară să-i execut lucrări de tot felul, și de aceea îmi trebuiau încăperi largi în care să pot lucra. Și pentru ca excelența sa să vadă cît de dornic eram să-l slujesc, găsiseam și casa trebuincioasă, așezată într-un loc care-mi plăcea foarte mult. Cum însă nu voiam să cer nici bani și nici altceva înainte ca ducele să-mi vadă lucrările, am luat două giuvaere dintre cele aduse din Franța și i le-am dat excelenței sale, rugînd-o să-mi cumpere casa și să păstreze giuvaerele pînă cînd le voi răscumpăra cu lucrările mele. Giuvaerele erau foarte frumos executate, de către lucrătorii mei, după desenele mele. Privindu-le îndelung, ducele îmi spuse hotărît următoarele cuvinte, menite să-mi insuflă o mincinoasă nădejde: Ia-ți giuvaerele, Benvenuto, căci pe tine te vreau, și nu pe ele, iar casa o vei căpăta fără nici un ban. Ca dovadă, puse dedesubtul unei cereri a mea — pe care am păstrat-o — o rezoluție, care suna astfel: *Să fie văzută casa și să se afle cine dorește s-o vîndă, precum și pre-*

ful pe care îl cere, căci vrem să-l mulțumim pe Benvenuto. Cu rezoluția asta mi se păru că sînt sigur de casă, căci îmi spuneam că lucrările mele au să-i placă ducelui mai mult decît făgăduisem eu. Cu aducerea la îndeplinire a acestor porunci, ducele îl însărcină pe *ser* Pier Francesco Riccio, un majordom desal său, de fel din Prato, care în copilărie îi fusese preceptor. Vorbii deci cu acest dobitoc și-i arătai ce anume îmi era de trebuință, căci voiam ca acolo unde se afla grădina casei să zidesc un atelier. Toate acestea el le dădu în grija unui oarecare casier, slab și firav, care se chema Lattanzio Gorini. Piticul acesta, cu mîinile ca niște picioare de păianjen, cu glăsciorul ca de țînțar și grăbit ca un melc, puse să mi se aducă acasă atîta piatră, nisip și var, încît cu greu mi-ar fi fost de ajuns să construiesc un coteț de porumbei. Cînd văzui că treburile mergeau atît de prost mă cam speriai, dar apoi îmi spusei: «Începuturile mărunte au cîteodată sfîrșituri mărețe». Prinsesem de altfel puțină nădejde văzîndu-l pe duce risipind atîtea mii de ducați pentru cîteva îngrozitoare sculpturi, ieșite din mîna animalului de Buaccio Bandinello¹. Îmbărbătîndu-mă singur, îi dădeam ghes lui Lattanzio Gorini să se miște mai cu ini și strigam cît mă ținea gura la cîțiva măgăruși cocoșați și la un mic orb carei conducea; cu toate greutățile astea, la care se adăuga nevoia de a smulge copacii și vița-de-vie, și mulțumită mai ales banilor mei, izbutii să pregătesc locul unde urma să clădesc atelierul; dar, în timp ce lucram, la obișnuita mea hotărîre se adăuga parcă și un dram de furie. Pe de altă parte, eram la chemul dulgherului Tasso, un foarte bun prieten al meu, căruia îi comandasem executarea armăturilor de lemn, cu ajutorul cărora să pot începe marea statuie a lui Perseu. Acest Tasso era un om tare de ispravă și nu cred ca în meseria lui să fi existat un altul care să-l întreacă; era vesel și plăcut, și ori de cîte ori mă duceam la el mă întîmpina rîzînd și îngîinînd o canțonetă. Eram aproape deznădăjduit, atît fiindcă începusem să aflu că în Franța treburile mele mergeau prost, cît și pentru că nici la Florența lucrurile nu mergeau cum trebuie, Tasso mă silea însă întotdeauna să ascult cel puțin jumă-

¹ *Baccio Bandinelli*, al cărui nume Cellini îl stîlcește intenționat, ca o nouă dovadă a urii pe care o poartă.

tate din cãntoneta sa, așã cã, în cele din urmă, mã înșeninam și alungam gândurile negre.

LV. Îmi făcusem toate pregătirile (stinsesem chiar și o parte din var) și dădeam zor sã mã pot apuca de lucru cît mai curînd, cînd, deodată, mã pomenii chemat de susnumitul majordom; ducîndu-mã la el, îl găsii — dupã prînzul excelenței-sale — în sala Orologiului¹; mã apropiiai și îl salutai cu o plecãciune adîncã, dar el îmi rãspunse cu acrealã și mã întrebã cine mã instalase în casa aceea și cu ce drept mã apucasem sã zidesc, adãugînd apoi cã îndrãzneala mea neobrãzată îl mira peste poate. Îi rãspunsei cã mã instalase chiar el, în numele excelenței-sale — de la care primisem casa — și cã tot el îi dăduse poruncã lui Lattanzio Gorini sã aibã grijã de mine, iar acesta adusesese piatrã, nisip și var și pregătise toate lucrurile pe care le cerusem, el însuși spunînd cã făcuse toate astea din porunca înãlțimii-sale. La auzul vorbelor mele, aceastã fiarã se purtã cu mine și mai acru ca pînã atunci și mi spuse cã nici eu, și nici cei pe care îi pomenisem nu spuneam adevãrul. Mã înfuriai și i zisei: Atîta timp cît înãlțimea voastrã va vorbi cu mine potrivit nobilului rang pe care îl are, o voi respecta și i voi vorbi cu aceeași supunere ca și ducelui; altfel, înșã, îi voi vorbi ca unui *ser* Pier Francesco Riccio oarecare. Majordomul se înfurie atît de rãu, încît crezui cã o sã l apuce nebunia chiar atunci, luînd-o astfel înaintea ceasului pe care cerul îl hãrãzise pentru asta; mã acoperi de insulte și mi spuse cã se mirã cum de m-a socotit vrednic sã stau de vorbã cu un om de seama lui. Îmi ieșii din fire și strigai: Ascultã, *ser* Pier Francesco Riccio, cãci o sã îți spun acuma cine sînt cei de seama mea și cine sînt cei de seama dumatãle — dascãli buni sã i învețe pe copii cititul. Auzind una ca asta, majordomul se încruntã, și, ridicînd vocea, îmi spuse din nou, cu mai multã neobrãzare, aceleași cuvinte. Încruntai atunci și eu sprîncenele, îmi luai un aer obraznic și i spusei cã cei de seama mea sînt vrednici sã stea de vorbã cu papii, cu împãrații și cu regii cei mari; îi mai spusei apoi cã în lumea întregã nu se aflã

¹ Salã din Palazzo Vecchio, în care era așezat faimosul ceasornic cosmografic, construit în 1484 de Lorenzo della Volpata, pentru Lorenzo il Magnifico.

poate nici doi la fel cu mine, în vreme ce la fel cu el găsești cu zecile la fiecare ușă. La auzul acestor cuvinte, Riccio se urcă pe o bancă aflată lângă una dintre feres- trele încăperii și mi ceru să repet vorbele pe care i le spusese. Le repetai cu mai multă îndrăzneală ca pri- ma dată, iar pe deasupra îi spusei că nu mai intru în slujba ducelui, ci plec în Franța, unde mă pot înapoia oricînd. Dobitocul rămase ca trăsniț și se înnegri la față ca pămîntul, iar eu plecai furios, hotărît să mă duc cu Dumnezeu. Și măcar de-ar fi dat Domnul să mi îm- plinesc acest gînd! Se prea poate ca ducele să nu fi aflat de îndată de toată întîmplarea asta drăcească, iar mie, timp de cîteva zile, puțin mi-a păsăt de Florența, îngrijindu-mă numai de sora și de nepoatele mele, pe care — cu puțină avere adusă din Franța — voiam să le pun cît mai la adăpost de nevoi. Doream ca după asta să mă înapoiez fără zăbavă în Franța și să nu mai văd niciodată Italia. Eram deci hotărît să plec cît mai repede cu putință, fără a mai cere învoirea ducelui sau a altcuiva, cînd, într-o bună dimineată, sus-numitul majordom mă chemă la el și, cu multă umilință, îmi ținu un discurs pedant, în care nu descoperii nici talent, nici grație, nici început, și nici sfîrșit; înțelesei doar că se dădea drept un bun creștin care nu voia să poarte ură nimănui și că mi cerea — ca din partea ducelui — să i spun ce leafă doream. Fiindcă nu voiam să mă leg cu ceva, mă stăpîinii cîtva timp și nu scosei o vorbă. Văzînd că tăceam chitic, avu atîta minte să mi spună: Ducilor li se răspunde, Benvenuto, iar eu îți vorbesc în numele excelenței sale. Îi zisei atunci că, de vreme ce mi se vorbește în numele excelenței sale, răspund bucuros, și i cerui să aducă la cunoștința du- celui că nu primeam să fiu socotit mai prejos decît ori- care din ceilalți artiști aflați în slujba sa. Lui Bandinello — zise majordomul — i se plătesc două sute de scuzi, așa că dacă te mulțumești cu atît nu mai avem ce vorbi despre leafă.

Mă arătai mulțumit și spusei că ceea ce mi s-ar cuveni pe deasupra mi se va da după ce excelența sa îmi va ve- dea lucrările, căci am deplină încredere în luminoasa sa judecată. Și astfel, împotriva dorinței mele, reînno- dai firul și mă apucaii să lucrez pentru duce, care nu mi precupețea nici o favoare, oricît de mare ar fi fost ea.

LVI. Primisem din Franța, din partea credinciosului meu prieten, *messer* Guido Guidi, numeroase scrisori, care îmi aduceau încă numai vești bune: lucrătorul meu Ascanio îmi scria de asemenea, spunându-mi să nu mă grăbesc, căci o să-mi aducă el la cunoștință toate cîte se vor întîmpla. Regelui i se spusese că intrasem în slujba ducelui din Florența și, cum era omul cel mai cumsecade din lume, zicea adesea: De ce nu se întoarce oare Benvenuto? Îndeosebi îi întreba pe cei doi tineri lucrători ai mei, care răspundeau amîndoi că le scriam că sînt bine și că, după părerea lor, nu să mai mă întorc în slujba majestații sale. Într-o zi, fiind furios, la auzul unor cuvinte atît de nerușinate — de care nu eram cu nimic vinovat — regele spuse mînios: De vreme ce ne-a părăsit fără nici o pricină, nu-l voi mai chema; să rămînă, deci, acolo unde se află! Cei doi nemernici întoarseră lucrurile după placul lor, știind că dacă mă înapoiam în Franța ajungeau din nou lucrători sub ordinele mele, așa cum fuseseră și mai înainte, pe cînd dacă nu mă înapoiam erau liberi și-mi luau locul; iată deci de ce făceau toate eforturile ca să nu mă mai întorc.

LVII. În timp ce mă îngrijam de zidirea atelierului în care să încep statuia lui Perseu, lucram într-una din odăile de jos ale casei, unde mă apucasem să fac un Perseu din ipsos, avînd mărimea statuii pe care mă gîndeam să o torn după acest model. Văzînd că această cale era prea lungă, alegei alta, mai cu seamă că între timp, punînd cărămidă peste cărămidă, începuse să se înalțe și atelierul; era însă atît de prost zidit, încît îmi face nespus de rău cînd mi-l amintesc. Începui să lucrez și la chipul Meduzei; făcui un schelet de fier, după care modelai figura în pămînt, iar cînd o terminai, o pusei la uscat. Lucram singur, ajutat doar de cîțiva ucenici, între care se afla unul de o rară frumusețe: era fiul unei tîrfe, numită La Gambetta. Îl foloseam pe acest băiat și ca model, căci arta nu ne-o însușim din nici o carte mai bine ca din natură. Ca să termin lucrarea cît mai curînd, căutam lucrători; de găsit însă nu găseam, iar eu singur nu puteam face totul. Se aflau în Florența unii, care ar fi intrat bucuroși în slujba mea, dacă Bandinello nu i-ar fi împiedicat; ba, după

ce mă făcea să întârzi lucrarea, îi mai spuse și ducelui că urmăream să-i iau lucrătorii, întrucît singur n-
 fi fost niciodată în stare să duc la bun sfîrșit o statuie. Mă plînsei ducelui de marile neajunsuri pe care mi le
 făcea acel animal și-l rugai să poruncească să mi se dea
 cîțiva din lucrătorii care munceau la clădirea domului. Această cerere îl făcu pe duce să dea crezare spuselor
 lui Bandinello. Dîndu-mi seama de aceasta, mă hotărîi
 să lucrez singur, atît cît aveau să mă țină puterile. În
 timp ce trudeam zi și noapte, luptînd cu greutate de
 neînchipuit, bărbatul surorii mele căzu bolnav și muri
 în cîteva zile, lăsîndu-mi-o în spinare pe sora mea —
 încă tînără — împreună cu șase fete, de diferite vîrste;
 iată prima nenorocire care m-a lovit la Florența;
 m-am pomenit tată și cap al unei familii nefericite.

LVIII. Dornic fiind ca totul să meargă cum trebuie,
 trimisei să mi se aducă de la Ponte Vecchio doi hamali,
 care să-mi curețe grădina, plină cu tot felul de murdării;
 din aceștia, unul era un bătrîn de șaizeci de ani, iar
 celălalt — un tînăr de optsprezece. După trei zile,
 acesta din urmă îmi spuse că bătrînul nu voia să lucreze
 și că era mai bine să-l dau afară, întrucît nu numai că
 nu făcea nici o treabă, dar îl mai împiedica și pe el
 să muncească. Tînărul, care se numea Bernardino
 Mannellini di Mugello, îmi mai spuse că va face singur
 față puținelor treburi care erau de făcut, fără să mai
 cheltui zadarnic banii și cu alții. Văzîndu-l atît de bucu-
 ros de muncă, îl întrebai dacă nu voia să intre în slujba
 mea. Ne înțeleserăm pe loc, iar tînărul rămase să-mi
 îngrijească singurul cal pe care îl aveam și să-mi lu-
 creze grădina; după ce termina treburile astea, se stră-
 duia să-mi dea ajutor în atelier, și încet-încet, prinse
 atît de bine meseria, încît n-am avut niciodată un aju-
 tor mai bun. Mă hotărîi să lucrez totul, folosindu-mă
 numai de el ca singurul meu ajutor, și izbutii să-i pot
 arăta ducelui că Bandinello mințea și că mă descurcam
 și fără lucrătorii săi. Între timp, simții o ușoară durere
 la rinichi și, cum nu puteam să lucrez, îmi plăcea să
 stau în garderoba ducelui, împreună cu tinerii giuva-
 ergii, frații Gianpagolo și Domenico Poggini, cărora
 le dădusem să execute un mic vas de aur, lucrat în în-
 tregime în basorelief, cu figuri și cu alte ornamente

frumoase. Vasul era hărăzit ducesei, care îl comandase pentru a bea din el apă. Ducesa îmi mai ceruse să-i fac o cingătoare de aur, bătută în nestemate și împodobită cu măști și alte motive ornamentale; nici aceasta nu a rămas neexecutată. Ducele venea tot timpul în încăperea aceea, căci îi plăcea să vadă cum se lucrează și să stea de vorbă cu mine. Când durerile de rinichi mă mai lăsară puțin, cerui să mi se aducă pământ, și în timp ce ducele stătea acolo, îi modelam bustul, făcându-l mai mare decât în natură. Excelența sa se bucură nespus de această lucrare, iar pe mine mă îndrăgi pînă într-atît, încît îmi spuse că i-aș face o nemărginită plăcere venind să lucrez chiar în palatul său, unde mi-ar căuta încăperi potrivite pentru a-mi așeza atît cuptoarele, cît și toate cele de trebuință. Îi răspunsei excelenței sale că așa ceva nu era cu putință, întrucît n-aș mai fi terminat lucrările nici într-o sută de ani.

LIX. Ducesa îmi arăta o prețuire de neînchipuit și ar fi dorit să lucrez numai pentru ea, lăsînd baltă și statuia lui Perseu, și orice altceva. Toate aceste favoruri deșarte nu mă împiedicau să-mi dau seama că soarta mea cea ticăloasă și crudă nu va întîrzia să-mi joace vreun renghi; și asta mai ales fiindcă mi-era cu neputință să-mi scot din minte marea nerozie pe care o săvîrșisem socotind că în ceea ce privește treburile mele din Franța aș fi făcut întocmai ce trebuia. Regele nu putea să uite marea supărare pe care i-o pricinuiseră plecarea mea și — deși dorea să mă înapoiez — ținea totuși ca înapoierea mea să nui știerbească întru nimic cinstea. Și fiindcă mi se părea că dreptatea era de partea mea, nu voiam să mă plec, gîndind că, dacă mă înjosesc trimițînd o scrisoare umilă, cei din Franța au să mă socoată vinovat și au să dea crezare unor bîrfeli răspîndite pe socoteala mea. Iată de ce mă țineam tare și, ca unul care știa că dreptatea era de partea lui, scriam pe un ton mîndru, făcîndu-le astfel cea mai mare plăcere celor doi trădători de ucenici ai mei. Scriîndu-le, mă laudam cu frumoasa primire pe care mi-o făcuseră în patria mea ducele și ducesa, stăpîinii atotputernicei Florențe; ei însă, de îndată ce primeau una din aceste scrisori, dădeau fuga la rege și-l băteau la cap să le dăruiască lor castelul, așa precum mi-l dă-

ruise mie. Dar, fiindcă înțelegea încotro se îndreptau ticăloasele lor poște, regele — ca un om minunat și de treabă ce era — nu voia niciodată să-și plece urechea la nerușinatele cereri ale acestor hoțomani. Pentru a le da însă și lor un dram de nădejde și pentru a-mi oferi prilejul de a mă înapoia de îndată, îl puse să-mi scrie — cam supărat, cei drept — pe unul dintre vistiernicii săi, *messer* Giuliano Buonaccorsi, cetățean florentin. În scrisoare mi se spunea că dacă vream să-mi păstrez numele de om cinstit, pe care îl purtasem, eram dator — de vreme ce plecasem fără nici o pricină — să dau socoteală de tot ceea ce lucrasem pentru majestatea sa. Această scrisoare îmi făcu mare bucurie, căci chiar dacă-mi doream ceva mai plăcut, tot nu puteam cere altceva. Începui să scriu și umplui nouă foi mari de hîrtie. Arătam pe larg toate lucrările pe care le executasem, toate întâmplările legate de ele și toate sumele de bani cheltuite pentru fiecare, și primite din mîna a doi notari și a unuia dintre vistiernicii majestății sale; alăturam apoi notele de cheltuieli, semnate chiar de cei care primiseră banii, fie pentru mărfuri, fie pentru munca făcută. Arătam de asemenea că din acești bani nu băgasem în punga mea nici măcar o para, că pentru lucrările terminate nu primisem nimic și că mă înapoiasem în Italia doar cu cîteva laude și făgăduieli, cu adevărat vrednice de majestatea sa. Căci, deși nu mă puteam lăuda să fi căpătat de pe urma lucrărilor mele altceva decît simbria hotărîtă de majestatea sa ca să pot trăi și deși chiar din asta rămăsese să mai primesc încă șapte sute de scuzi de aur, lăsați de mine însumi ca să-mi fie trimiși pentru a avea cu ce să mă înapoiez din Italia, aflasem totuși că, din pizmă, anumiți ticăloși ar fi pus la cale tot felul de blestemății împotriva mea; adevărul iese însă întotdeauna la iveală; pe mine nu lăcomia m-a împins să lucrez, iar singura mea glorie era aceea de a fi trudit pentru majestatea sa preacreștină. Și, cu toate că lucrasem pentru rege mult mai mult decît eram dator, iar în schimb făgăduielile care mi se făcuseră fuseseră călcate, nu țineam la nimic altceva pe lumea asta decît ca majestatea sa să rămînă încredințată că eram și acum același om cinstit și cumsecade care fusesem întotdeauna. Dacă majestatea sa nu se îndoia de asta, n-avea decît să-mi

facă un semn, și aș fi venit zburînd pentru a da soco-
teală de ceea ce făcusem, iar chezășie pentru toate
astea puneam însăși viața mea; văzînd însă cît de puțin
eram prețuit, n-am mai voit să mă înapoiez pentru
a-mi relua slujba, mai ales că știam că o să-mi cîștig
întotdeauna pîinea, oriunde m-aș duce; voi răspunde
însă, pe loc, oricînd voi fi chemat. În acea scrisoare
mai spuneam o mulțime de alte lucruri întru slava
marelui rege și apărarea cinstei mele. Înainte de a o
trimite, i-am arătat-o și ducelui care a citit-o cu plă-
cere; numaidecît după asta am trimis-o în Franța, car-
dinalului de Ferrara.

LX. În vremea asta, Bernardone Baldini, misitul
care-i făcea rost ducelui de pietre prețioase, aduse de
la Veneția un mare diamant, în greutate de peste
treizeci și cinci de carate iar Antonio, fiul lui Vi-
ttorio Landi, avea și el interes ca ducele să-l cumpere.
Diamantul fusese odinioară de formă ascuțită; fiind
însă lipsit de limpezimea și strălucirea la care te puteai
aștepta de la o asemenea nestemată, stăpînii săi îi tăia-
seră vîrfurile, dar, ca să fim drepecți, nici așa nu prea stră-
lucea. Mare iubitor de giuvaere, dar slab cunoscător,
ducele îl lăsa pe hoțomanul de Bernardone să vadă
că ar voi să-i cumpere diamantul. Cum însă acest Ber-
nardone căuta să aibă singur cinstea de a-l înșela pe
ducele Florenței, nu-i suflă nici o vorbă tovarășului
său, Antonio Landi. Acest Antonio îmi era bun prie-
ten încă din copilărie, și cînd văzu cît de bine eram pri-
mit de duce, mă chemă într-una din zile, spre prînz,
în Mercato Nuovo și-mi spuse: Benvenuto, sînt sigur
că ducele o să-ți arate un diamant, pe care se pare că
vrea să-l cumpere; este un diamant mare; înlesnește-
ți vînzarea, și să știi că-l pot da cu șaptesprezece mii de
scuzi de aur. Am credința că ducele o să-ți ceară sfat-
ul, așa că, dacă-l vezi hotărît să-l cumpere, vom face
tot ce se poate ca să-l ia. Mi se păru că Antonio ar fi
pe deplin înputernicit să hotărască vînzarea diaman-
tului și-i făgăduii că, dacă acesta mi-ar fi fost arătat și
mi s-ar fi cerut părerea, să spun tot ce gîndesc, fără a-i
micșora valoarea. Precum am spus și mai sus, ducele
venea zilnic în atelierul de giuvaergerie și stătea cîteva
ore; într-o după-amiază, mai bine de opt zile după dis-

cuția de mai sus, excelența sa îmi arată diamantul, pe care-l recunoscui după amănuntele pe care Antonio Landi mi le dăduse cu privire la formă și greutate. Vedeam că strălucirea diamantului era cam tulbure, din care pricină i se retezase vârful, și desigur că nu laș fi sfătuit pe duce să-și cheltuiască banii pe el; de aceea, cînd mi-l arată îi cerui să-mi spună în ce fel să vorbesc, căci pentru un giuvaergiu nu-i tot una dacă piatra pe care o prețuiește a fost cumpărată, sau abia urmează să fie cumpărată. Excelența sa îmi spuse că diamantul era cumpărat și mi ceru să-mi dau doar părerea. Nu voii să pierd prilejul de a-i arăta ducelui, cu modestie, puținul pe care îl cunoșteam în legătură cu acea piatră. Excelența sa mă îndemnă să mă uit cu băgare de seamă la frumusețea muchiilor ei. Răspunsei că nu erau chiar atît de frumoase cum își închipuie excelența sa și că diamantul avea vârful retezat. Dîndu-și seama că spuneam adevărul, ducele se încruntă și mi ceru să prețuiesc piatra și să-i spun cît cred că valorează. Gîndindu-mă că Antonio Landi mi-o oferise la șapte sprezece mii de scuzi, am socotit că ducele o luase cu cel mult cincisprezece mii; văzînd însă că îmi ia în nume de rău sinceritatea, mă hotărîi să nu-i deschid ochii și, întinzîndu-i diamantul, grăii: Ați dat pe el optsprezece mii de scuzi! La auzul acestor cuvinte, ducele scoase un «O» mai mare decît gura unei fîntîni, și apoi spuse: Acum îmi dau seama că nu te pricepi! Cu siguranță, *signor mio* — răspunsei eu — că vă înșelați; îngrijiți-vă să păstrați faima pietrei, iar eu mă voi îngriji să învăț a mă pricepe; spuneți-mi numai cît va costat diamantul, ca să învăț a mă pricepe deopotrivă cu excelența voastră! Mă costă peste douăzeci și cinci de mii de scuzi, Benvenuto! răspunse ducele, sculîndu-se și plecînd, cu un zîmbet batjocoritor pe buze. Se aflau de față cînd s-au spus aceste cuvinte atît giuvaergii Gianpagolo și Domenico Poggini, cît și broderul Bachiacca¹; acesta lucra într-o odaie alăturată, și auzind gălăgie dăduse fuga, să vadă despre ce-i vorba. Tuturor acestora le spusei: Nu laș fi sfătuit nicio dată să-l cumpere, dar dacă l-ar fi vrut cu orice preț cred că-l putea lua cu cincisprezece mii de scuzi sau

¹ Antonio Verdi, poreclit Bachiacca, frate cu Francesco Verdi.

chiar cu mai puțin: Antonio Landi mi l'a oferit acum opt zile cu șaptesprezece mii de scuzi. Dar poate că ducele vrea ca diamantul să capete o anumită faimă, căci, de vreme ce Antonio Landi mi l'a oferit la un asemenea preț, dracu l'ar lua pe Bernardone dacă a îndrăznit s'o înșele pe excelența sa cu atîta nerușinare. Și, încredințați că așa ceva nu putea fi adevărat — cînd de fapt era — luarăm în rîs naivitatea ducelui.

LXI. Isprăvisem — după cum am mai spus — toate pregătirile legate de execuția Meduzei: făcusem o întăritură metalică și o acoperisem cu un înveliș de pămînt, gros de două degete, care sluja drept schelet, deasupra căruia, după ce l'am uscat bine, am turnat ceară, pe care am modelat-o așa cum am dorit. Ducele, care a venit în cîteva rînduri să vadă Meduza, se temea într-atîta că turnarea în bronz n'avea să-mi iasă cum trebuia, încît ar fi dorit ca pentru asta să chem un maestru turnător. Întrucît excelența sa vorbea într-una și cu multe laude despre priceperea mea, majordomul se folosi de puterea pe care o avea asupra tuturor magistraților sărmanei cetăți a Florenței ca să-mi întindă o cursă, în care să-mi frîng gîtul. (Pare de necrezut cum se putuse ca acest dușman al meu, fiu al unui dogar incult din Prato, să capete atît de multă putere numai pentru că fusese un puturos de preceptor al lui Cosimo de' Medici înainte ca acesta să fi ajuns duce!) După cum am mai spus, majordomul stătea la pîndă să mă lovească; văzînd însă că n'avea cum să se agațe de mine, ticălosul se gîndi s'o caute pe Gambetta, mama ucenicului meu Cencio, și, împreună cu acea tîrîtură nenorocită, puse la cale o mîrșăvie menită să mă sperie într-atît, încît să-mi iau tîlpășița. Își asigurară și sprijinul polițaiului (un bolognez oarecare izgonit mai tîrziu de către duce tocmai pentru asemenea îndeletniciri) și, într-o sîmbătă noapte, către orele trei, Gambetta — în înțelegere cu nebunul și ticălosul de preceptor-majordom — veni la mine însoțită de fiul ei, pe care îmi spuse că l ținuse închis în casă, timp de cîteva zile, ca să mă scape de o nenorocire. Îi răspunsei că, în ce mă privea, n'avea decît să nu l țină închis. Îmi ceru atunci să l ascund pe băiat în casa mea, căci îl caută poliția, care îl va aresta oriunde

în altă parte. Răspunsei că împreună cu mine locuia sora mea, care era văduvă și avea șase fete nevinovate ca niște îngeri, așa că nu puteam primi pe nimeni în casă. Mă înștiință atunci că majordomul îi poruncise polițaiului să mă aresteze cu orice preț, dar că, dacă nu vream să-l țin pe fiu-său în casa mea, trebuia să-i dau ei o sută de scuzi și nu mai aveam de ce să mă tem, căci majordomul îi era foarte bun prieten și îl putea face să joace după cum îi cînta ea, dacă — bineînțeles — îi dădeam suta de scuzi. De minie, îmi ieșii din fire și-i spusei: Piei din fața mea, putoare nerușinată! Dacă nu mă gîndeam la lume și la nevinovăția acestui copil nenorocit, te spintecam pînă acum cu cuțitul ăsta, pe care am pus mîna de două-trei ori. Cu aceste cuvinte și cu o ploaie de ghionți, îi azvîrlii afară din casă atît pe ea, cît și pe fiu-său.

LXII. Gîndindu-mă apoi la ticăloșia și puterea celui blestemat de preceptor, îmi spusei că cel mai bine era să mă îndepărtez puțin de această drăcească uneltire, așa că, dis-de-dimineată, lăsîndu-i sori mele giuvaere în valoare de două mii de scuzi, încălecai și pornii spre Veneția, luîndu-l cu mine pe Bernardino di Muggello, servitorul de care am amintit mai sus. Din Ferrara îi scrisei excelenței-sale că, deși am plecat fără învoirea sa, o să revin fără a fi chemat. Mai tîrziu, după ce sosii la Veneția, mă gîndii la feluritele chipuri în care mă putea lovi nemiloasa mea soartă; eram însă vesel și sănătos, așa că, potrivit obiceiului meu, mă hotărîi să mă iau la harță cu ea. Toate aceste gînduri legate de pățaniile mele nu mă împiedică totuși să-mi petrec vremea de minune în acel oraș frumos și bogat; mersei să-l salut pe minunatul pictor Tiziano¹ și pe Iacopo del Sansovino, prețuitul sculptor și arhitect — florentin de-al nostru — intrat cu leafă foarte frumoasă în slujba *signoriei* Veneției. Cu Sansovino mă și cunoscusem de altfel în tinerețea mea, atît la Roma, cît și la Florența, de unde era. Amîndoi acești oameni de preț mă primiră cu multă plăcere. A doua zi, mă în-

¹ Tiziano Vecelio (1477—1576), mare pictor italian, șeful școlii venețiene. Neîntrecut colorist, autor a numeroase capodopere.

tîlnii cu *messer* Lorenzo de' Medici¹ care mă prinse de mînă cu cea mai mare bucurie, căci ne cunoscusem la Florența, pe vremea cînd lucram la monedele ducelui Lessandro, și ne revăzusem la Paris, pe cînd mă aflam în slujba regelui. La Paris locuia în casa lui *messer* Giuliano Buonaccorsi și, fiindcă nu putea merge nicăieri fără a fi amenințat de cele mai mari primejdii, stătea mai tot timpul în casa mea, privind cum trudeam la marile mele lucrări. Și, cum spun, potrivit acestei vechi legături, mă luă de mînă și mă duse la el acasă, unde se afla și Leone Strozzi, prior al orașului Capua, fratele lui *signor* Pietro; bucuroși să mă vadă și crezîndu-mă în drum spre Franța, mă întrebă cît aveam de gînd să întîrzii la Veneția. Le povestii tărășenia pentru care părăsisem Florența și le spusei că în două-trei zile mă voi înapoia acolo, ca să-l slujesc pe mărinimosul meu duce. La auzul acestor cuvinte, și priorul, și *messer* Lorenzo mă priviră cu atîta mînie, încît mă bagară în sperieți, și mi spuseră: Ai face mai bine să te înapoezi în Franța, unde te bucuri de avere și de faimă; înapoindu-te la Florența vei pierde tot ce ai cîștigat în Franța și vei avea parte numai de necazuri. Nu suflai o vorbă, și chiar a doua zi — cît putui mai pe ascuns — luai drumul spre Florența, unde între timp uneltirile drăcești dăduseră greș, căci îi scrisesem ducelui, arătîndu-i pricina care mă dusesese la Veneția. Sosind la Florența, mă înfățișai ducelui, care mă primi fără nici un fel de ceremonie, ci doar cu obișnuita sa rezervă și asprime. Deveni însă repede binevoitor și mă întrebă unde am fost. Răspunsei că inima mea nu se îndepărtase nicicînd de excelența sa, deși fusesem nevoit — din pricini bine întemeiate — să umblu o bucată de vreme hoinar, fără nici un rost. Devenind și mai binevoitor, ducele îmi ceru să-i vorbesc de Veneția, și după ce vorbirăm, încheie, sfătuiindu-mă să-mi văd de lucru și să-i termin statuia lui Perseu. Mă întorsei acasă vesel și fericit, împărtășind această veselie și familiei mele, adică surorii mele și celor șase fetițe, și mă apukai din nou de lucru, zorind pe cît puteam.

¹ *Lorenzino (Lorenzaccio) de' Medici*, după ce-l ucisese pe ducele Alessandro, trăia mai mult ascuns, știind că ducele Cosimo pusese un mare premiu pe capul său.

LXIII. Cea dintîi lucrare pe care am turnat-o în bronz a fost marele bust al ducelui, pe care îl modelasem din pămînt, în atelierul de giuvaergie, în timp ce eram bolnav de rinichi. A fost o lucrare prețuită, deși nu o făcusem decît cu scopul încercării pămînturilor, pentru turnarea în bronz. Știam că marele Donatello își turnase lucrările în bronz folosind pămîntul de Florența, dar mi se părea că a avut de întîmpinat greutăți de nedescris, pe care le puneam pe socoteala pămîntului; de aceea am ținut ca înainte de a mă apuca să-l torn pe Perseu în bronz să fac această primă încercare; găsii că pămîntul era bun, așa că marile greutăți pe care le întîmpinase în ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor sale se datorau numai unei oarecare neînțelegeri a minunatului Donatello. După cum am spus și mai sus, pregătind pămîntul după toate regulile artei, m-am slujit minunat de el pentru a turna bustul ducelui; cum însă încă nu mi construisem cuptorul, m-am folosit de acela al meșterului clopotar Zanobi di Pagno. Văzînd că bustul a ieșit foarte curat, mi-am zidit fără întîrziere — după planurile și desenele mele — un mic cuptor, în atelierul pe care ducele mi-l făcuse chiar în casa pe care mi-o dăruise; de îndată ce cuptorul a fost gata, m-am pregătit în cea mai mare grabă să trec la turnarea Meduzei, femeia care se zvîrcolește sub picioarele lui Perseu. Și fiindcă turnarea era foarte grea și ca să înlătur orice greșală, am ținut să-mi iau toate măsurile de prevedere. Iată de ce cea dintîi lucrare turnată cu ajutorul micului meu cuptor a ieșit atît de bine și atît de curată, încît prietenii mei erau de părere că nu mai trebuia s-o curăț; asta au iscodit-o de altfel unii germani și francezi care — lăudîndu-se cu descoperirea nu știu căror taine — susțin că pot turna bronzul fără a mai trebui să-l curețe după aceea; este însă o adevărată nebulie, căci bronzul trebuie curățat după turnare cu ciocanul și cu dalta, așa cum au făcut minunații maeștri ai antichității, sau acei moderni care s-au priceput să lucreze cu acest metal. Felul în care a ieșit turnarea i-a plăcut mult excelenței sale, care a venit în cîteva rînduri acasă la mine să vadă Meduza, îndemnîndu-mă astfel să lucrez cît mai frumos; Bandiello mă pizmuia însă cu atîta furie, încît nu-i dădu pace ducelui pînă nu-i băgă în cap că, deși izbuteam să torn, una cîte una, diferitele părți ale statuii, nu

puteam fi în stare să le unesc în grup — căci nu eram decît un începător în această artă — și că tocmai de aceea trebuia ca excelența sa să aibă grijă să nuși arunce banii de pomană. Atîta putere au avut toate astea, încît mi s'au tăiat lefurile lucrătorilor, fiind astfel nevoit să mă cert cu ducele; l'am așteptat într-o dimineață în Via dei Servi și l'am spus îndîrjit: De vreme ce nu s'ajutat cu cele ce mi sînt de trebuință, am dreptul să bănuiesc că excelența voastră nu are încredere în mine; vă spun însă din nou că sînt în stare — așa cum v'am făgăduit — să scot lucrarea de trei ori mai frumoasă ca modelul.

LXIV. Cînd văzui că cele rostite de mine n'au nici o urmare, căci excelența sa nu mi răspundea nimic, mă cuprinse deodată o mînie cumplită și o patimă atît de înverșunată, încît nu mă putui opri să nu spun cele ce urmează: Acest oraș, o, *signor mio*, a fost într-adevăr o școală a celor mai mari talente; se știe însă că de îndată ce unul a învățat ceva, a trebuit — dacă v'oi să sporească gloria patriei și a ilustrului său principe — să se ducă să lucreze în altă parte. Acesta este adevărul, *signor mio*; excelența voastră știe cine a fost Donatello, cine a fost marele Leonardo da Vinci și cine este astăzi strălucitul Michelagnolo Buonarroti; toți aceștia sînt artiști care prin talentul lor au sporit gloria excelenței voastre. Trag nădejdea să mi pot face și eu datoria și de aceea, o, *signor mio*, îngăduiți-mi să plec de aici. Să aibă însă excelența voastră grijă să nu lase să plece pe Bandinello; miluiți-l chiar cu mai mult decît cere, căci este atît de neprișel, încît plecînd în altă parte ar fi în stare să facă de rîs această nobilă școală. Și acum, îngăduiți-mi să plec, *signore*; iar pentru toate ostenele mele de pînă acum nu mi trebuie altă răsplată decît bunăvoința preailustrei voastre excelențe. Văzîndu-mă atît de hotărît, ducele se întoarse spre mine, oarecum supărat, și mi spuse: Nuți va lipsi nimic, Benvenuto, dacă vei voi săși termini lucrarea. Îi mulțumii și i spusei că nici nu doream altceva decît să le arăt invidioșilor că eram în stare să duc la bun sfîrșit lucrarea făgăduită. După ce mă despărții de excelența sa, primii un oarecare sprijin bănesc, dar atît de slab, încît voind ca lucrarea să meargă ceva mai repede trebuia să dau din buzunarul meu. În fiecare

seară mă duceam în garderoba excelenței sale, unde frații Domenico și Gianpagolo Poggini lucrau pentru ducesa un vas de aur — de care am mai vorbit — și o cingătoare, tot de aur; ducele îmi poruncise și el să-i fac un model pentru un pandantiv în care să fie legat acel mare diamant cumpărat prin Bernardone și Antonio Landi. Căutasem zadarnic să nu primesc această lucrare, căci ducele, luându-mă cu binișorul, m-a făcut să muncesc la ea în fiecare seară, pînă la orele patru. Prin tot felul de momeli a încercat să mă facă să lucrez și ziua, dar n-am vrut cu nici un chip să-i dau ascultare; cred că asta l-a cam supărat, căci într-o seară, cînd am venit ceva mai tîrziu ca de obicei, excelența sa îmi spuse: Fii *malvenuto* ¹! Auzind aceasta, îi răspunsei: Acesta nu este numele meu, *signor mio*; pe mine mă cheamă Benvenuto! Socot însă că excelența voastră glumește, așa că nui mai spun altceva. Ducele spuse însă că nu glumea, ci vorbea cu tot dinadinsul, și mi ceru să iau aminte la ceea ce făceam, întrucît îi ajunsese la ureche că, folosindu-mă de bunăvoința sa, mă cam țineam de înșelătorii, păgubind cînd pe unul, cînd pe altul. Îl rugai să binevoiască a-mi arăta un singur om pe care l-aș fi pungășit; ducele se uită mînios la mine și mi spuse: Du-te de-i înapoiază lui Bernardone ceea ce i-ai luat: iată unul pe care l-ai înșelat! *Signor mio*, răspunsei eu, vă mulțumesc și vă rog să binevoiți a asculta numai patru cuvinte: e adevărat că Bernardone mi-a împrumutat o balanță veche, două nicovale și trei ciocănașe, dar se împlinesc cincisprezece zile de cînd i-am spus lucrătorului său Giorgio da Cortona să trimită după aceste scule, iar astăzi, acesta din urmă a venit chiar el să le ia; dacă aflați cumva că de la nașterea mea și pînă astăzi m-am folosit prin înșelăciune de bunul unui singur om, la Roma sau în Franța, cercetați atît prin aceia care m-au bîrfit, cît și prin alții, și dacă este adevărat, pedepsiți-mă cu vîrf și îndeșat. Văzînd că mă apucaseră toate năbădăile, ducele se întoarse către mine și, luându-mă cu duhul blîndeții, îmi spuse: Cuvintele mele nui privesc pe cei nevinovați; voi fi și de acum încolo la fel de bucuros să te văd, ca și pînă astăzi. Ticăloșia lui Bernardone, răspunsei eu, mă silește s-o întreb și s-o rog pe excelența voastră să-mi spună cît a costat-o acel diamant mare,

¹ Fii rău venit! Joc de cuvinte în legătură cu numele artistului. 100

cu vîrful tăiat; trag astfel nădejde să vă pot arăta pricina pentru care acest blestemat ține să-mi răpească bunăvoința voastră. Ducele îmi spuse de îndată: Diamantul m'a costat douăzeci și cinci de mii de scuzi. Dar de ce mă întrebi? Pentru că în ziua cutare, la ora cutare, aflîndu-mă în Mercato Nuovo, am fost rugat să vă îndemn să cumpărați diamantul de către Antonio, fiul lui Vittorio Landi, care încă de la bun început m'a spus că piatra prețuiește șaisprezece mii de ducați; or, excelența voastră știe bine cu cît a cumpărat-o. Despre adevărul spuselor mele întrebați pe *ser* Domenico Poggini și pe fratele său Gianpagolo — amîndoi aci de față — cărora le-am arătat toate astea încă de atunci; n'am mai suflat apoi nici o vorbă, deoarece excelența voastră m'a spus că nu mă pricep, ceea ce m'a făcut să cred că ați dori să sporiți prețul diamantului. Aflați, *signor mio*, că mă pricep și, pe de altă parte, sînt un om atît de cinstit ca și oricare altul de pe această lume: eu n'o să caut să fur opt sau zece mii de ducați deodată, ci mă voi trudi să-i cîștig cu sudoarea frunții; am intrat în slujba excelenței voastre ca sculptor, giuvaergiu și meșter de monetărie, și nicidecum ca să vă fac cunoscute faptele altora, iar dacă astăzi v'am spus toate astea, am făcut-o numai întru apărarea mea, și de aceea nu-mi trebuie nici sfertul¹ ce mi s'ar cuveni: am vorbit în fața atîtor oameni de seamă, pentru ca excelența voastră să nu mai dea crezare spuselor lui Bernardone. Ducele sări numaidecît furios și trimise după Bernardone. Acesta fu nevoit să fugă la Veneția, împreună cu Antonio Landi, care pretinse că nu despre acest diamant voise să-mi vorbească. Cînd se înapoiară de la Veneția, mă dusei la duce și-i spusei: Iată, *signore*, că ceea ce am susținut eu s'a adeverit, iar ceea ce v'a spus Bernardone în legătură cu sculele a fost minciună; ați face bine să deschideți o cercetare, iar eu mă voi înfățișa polițaiului. Cată de fii om cinstit, Benvenuto, îmi răspunse ducele, precum ai fost și pînă acum și nu-ți mai face griji de pomană. Pînă la urmă, toată povestea a fost dată uitării și n'am mai auzit nicio dată vorbindu-se de ea. Am dat zor să termin pandantivul, și cînd, într-o bună zi, l'am dat gata și m'am dus

¹ Potrivit legilor din acea vreme, denunțatorului i se cuvenea un sfert din valoarea amenzii sau despăgubirilor încasate de stat în urma denunțului.

să îl înmînez, ducesa mi-a spus că preţuieşte tot atît cît diamantul cumpărat prin Bernardone şi a ţinut să îl prind la gît cu mîna mea, lucru pe care l-am făcut cu ajutorul unui ac, dat chiar de ea, după care am plecat, sigur de întreaga bunăvoinţă a ducesei. Am aflat mai tîrziu — dar nu ştiu dacă-i adevărat — că l-ar fi pus pe un neamţ, sau alt străin, să lege altfel piatra, după sfatul lui Bernardone, care pretindea că diamantul ar arăta şi mai frumos într-o legătură mai simplă.

LXV. După cum am mai spus, fraţii Domenico şi Giovanpagolo Poggini, amîndoi aurari, cizelau în gar- deroba ducelui — după desenele mele — cîteva mici vase de aur, împodobite cu chipuri în basorelief şi cu alte frumoase ornamente. În repetate rînduri i-am spus ducelui: Dacă excelenţa voastră, *signor mio*, mi-ar asigura plata cîtorva lucrători, aş putea să vă fac tipare de monede şi medalii care să vă înfăţişeze chipul, luîndu-mă la întrecere cu cei vechi şi trăgînd nădejde să-i şi întrec, întrucît, de cînd am terminat medaliile papii Clemente şi pînă astăzi, am învăţat atîtea, încît aş putea lucra mult mai bine ca atunci; cît despre monede, le-ar întrece pe cele lucrate pentru ducele Alessandro, care trec şi astăzi drept foarte frumoase; v-aş mai face de asemeni mari vase de aur şi de argint, la fel cu cele pe care le-am făcut pentru minunatul rege Francisc al Franţei, numai datorită înlesnirilor pe care mi le-a asigurat şi fără ca din pricina lor să se întîrzie execuţia coloşilor sau a celorlalte statui. Ducele îmi răspunse: Fă-le, şi voi vedea. Nu-mi dădu însă nici un sprijin şi nu-mi făcu nici o înlesnire. O singură dată puse să mi se dea cîteva livre de argint şi mi spuse: Este argint din minele mele ¹: fă-mi din el un vas frumos. Nu voiam să întîrzii statuia lui Perseu, dar nici nu voiam să-l refuz pe duce; dădui deci vasul să fie făcut după desenele şi modelele mele de ceară unui anume Piero di Martino, giuvaergiu şi tîlhar fără pereche, care greşi vasul încă de la bun început, iar apoi nici nu mai puse mîna pe el; pierdui astfel mai multă vreme decît dacă-l făceam pe de-a ntregul cu mîna mea. Adăstai necăjit timp de cîteva luni, dar, văzînd că Piero nici nu lucrează şi nici nu pune pe alt-

¹ Cosimo I exploata minele de argint de la Capiglia şi Pietrasanta. 102

cineva să-l termine, îi cerui vasul înapoi; îmi ieșiră însă peri albi pînă să-l capăt, fără a mai vorbi de corpul vasului, care fusese prost început, sau de restul argintului pe care i-l dădusem. Aflînd totul, ducele trimise după vas și după modele, fără a pomeni vreodată ceva în legătură cu asta, numai că folosi desenele pentru a da comenzi mai multor giuvaergii din Veneția și din alte părți, care-l slujiră însă foarte prost. Fiindcă ducesa îmi cerea într-una să-i execut lucrări de giuvaergerie, o lămurii în cîteva rînduri că eram cunoscut în întreaga Italie drept un bun giuvaergiu, dar că tot în Italia nu văzuse nimeni vreo sculptură făcută de mîna mea, iar unii sculptori își băteau chiar joc de mine, ca niște turbați, numindu-mă sculptor tînăr; dacă-mi ajuta Dumnezeu să-l pot arăta în Piața Palatului pe Perseu al meu gata terminat, nădăjduiam să pot dovedi că eram sculptor bătrîn. Și, întors acasă, lucram zi și noapte, fără să mă mai arăt la palat. Socotind însă că nu se cădea să pierd bunăvoința ducesei, dădui să i se facă mai multe văsulețe de argint, mari cît o ulcică de doi bani și împodobite cu frumoase măști în stil antic. Văzîndu-le, ducesa se bucură nespus și îmi plăti argintul și aurul întrebuintat; folosii prilejul ca s-o rog pe excelența sa să-i arate ducelui că primeam prea puțin ajutor pentru o lucrare atît de mare și să-i ceară să nu mai dea crezare veninoasei limbi a lui Bandinello, care nu făcea decît să-mi pună bețe în roate pentru a mă împiedica să-l termin pe Perseu. La aceste rugăminți ale mele, ducesa ridică din umeri, spunîndu-mi: Desigur, ar trebui să știe și ducele că Bandinello al său nu face nici două parale!

LXVI. Pe la palat mă duceam numai rareori, căci stăteam acasă și lucram cu multă rîvnă, să-mi termin opera; a trebuit să plătesc lucrătorii din buzunarul meu, căci, după ce timp de optsprezece luni mi-a plătit cîteva lucrători, prin Lattanzio Gorini, ducele s-a plictisit și a întrerupt plata lor. L-am întrebat atunci pe Lattanzio de ce nu mi se mai dau bani. De ce nu-ți isprăvești o dată lucrarea? Se crede că n-o s-o termini în vecii vecilor! îmi răspunse el, cu glasul acela ce aducea a zumzet de țințar și bîțîindu-și mîinile, care-l făceau să semene cu un păianjen. Lovi-v-ar buba neagră, pe tine și pe toți

cei care cred că n-o să termin niciodată! Îi strigai eu mînios. Și așa, lipsit de orice nădejde, mă înapoiai acasă, la nefericitul meu Perseu, și vărsai lacrimi amintindu-mi cît de bine o dusesem la Paris, pe cînd mă aflam în slujba acelui minunat rege Francisc; în timp ce acolo totul îmi mergea din plin, aici îmi lipsea totul. După ce în cîteva rînduri era cît pe aci să cad pradă deznădejzii, într-una din zile încălecai pe frumosul meu căluț și, băgînd în buzunar o sută de scuzi, plecai la Fiesole, să-mi văd un fiu natural, pe care mi-l creștea o cumătră, nevasta unuia dintre lucrătorii mei. Îmi găsii copilul sănătos, voinic, și, cu toată amărăciunea, nu mă putui împiedica să-l sărut; cînd să plec, se agăță zdravăn cu mînuțele de gîtul meu și nu-mi dădu drumul, ținînd cît îl ținea gura; era o adevărată minune să-l vezi, căci nu avea decît doi ani. Mă despărții de el lăsîndu-l plîngînd deși rupea inima și mă îndreptai spre Florența, hotărît că dacă-l întîlnesc pe Bandinello, care obișnuia să meargă în fiecare seară la o proprietate pe care o avea dincolo de San Domenico, să-l fac una cu pămîntul. Cînd ajunsei în piața San Domenico, Bandinello tocmai venea din partea cealaltă. Pornit să fac vărsare de sînge, mă îndreptai spre el, dar, uitîndu-mă mai bine, îl văzui neînnarmat, călare pe un amărît de catîr, care aducea mai curînd a măgar, și avînd alături un băiețandru cam de zece ani; cum dădu cu ochii de mine, se făcu galben ca ceara și începu să tremure din cap pînă în picioare. Dîndu-mi seama că aș săvîrși o mîrșăvie, îi spusei: Nu te teme, lașule, căci n-am să-ți fac cinstea de-a te lovi. Se uită la mine cu umilință și nici măcar nu crîcni. Băgîndu-mi mîinile în cap, îi mulțumii Domnului, care, în înțelepciunea lui, nu-mi îngăduise o asemenea ticăloșie. O dată scăpat de acea furie drăcească, simții cum îmi creștea inima de bucurie și-mi spusei: De se va îndura Domnul să-mi pot termina lucrarea, nădăjduiesc să-i fac să crape pe toți nemernicii de dușmani; răzbunarea mea va fi astfel mult mai mare și mai glorioasă decît dacă îl răpuneam pe unul singur. Însuflețit, deci, de această nobilă hotărîre, mă întorsei acasă. După trei zile aflai că acea cumătră îmi înăbușise singurul meu fecior, pricinuindu-mi astfel cea mai crîncenă durere pe care am îndurat-o vreodată. Cu toate astea îngenunchai la pămînt și, potrivit obiceiului, îi mulțumii Dom-

nului, plîngînd și spunînd: Stăpîne, Doamne, tu mi-
 lai dat, tu mi lai luat; pentru toate, ție îți mulțumesc
 din toată inima. Aproape că mi pierdusem mințile de
 prea multă durere; totuși, mă întării și mă mîngîiai,
 încet-încet, cît putui mai bine.

LXVII. În vremea asta, tînărul Francesco, fiul lui Matteo,
 fierarul, plecă din slujba lui Bandinello. Întrebîndu-mă
 dacă voiam să-i dau ceva de lucru, primii cu plăcere
 și-i dădui să curețe Meduza, pe care între timp o și
 turnasem. După cincisprezece zile, tînărul îmi spuse
 că a vorbit cu Bandinello, care i-a cerut să mă înștiințeze
 că dacă vream cumva să lucrez o statuie din marmură,
 era gata să-mi dăruiască un bloc frumos. Fără să stau
 pe gînduri, răspunsei: Înștiințează-l că primesc; s-ar
 putea ca asta să fie pentru el o marmură aducătoare de
 nenorocire, căci nu se astîmpără și uită prin ce primejdie
 l-am făcut să treacă în piața San Domenico; spunei că
 vreau marmura, cu orice preț; eu nu vorbesc niciodată
 de el, iar dobitocul mă plictisește într-una; cred, de altfel,
 că și tu ai venit să lucrezi cu mine tot fiindcă te-a trimis
 el, ca să mă spionezi; și-acum ia-ți tălpășița și du-te
 de-i spune că vreau marmura, chiar dacă o să crape de
 ciudă, și nu cumva să vii fără ea!

LXVIII. Într-o bună zi îmi veni chef să mă duc pe la
 palat, căci nu mai dădusem pe acolo de-o bună bucată
 de vreme. Ducele era cam spre sfîrșitul mesei și — după
 cîte aflai — vorbise chiar în dimineața aceea de mine,
 lăudîndu-mă îndeosebi pentru priceperea mea în legarea
 pietrelor prețioase. De îndată ce mă zări, ducesa îl
 trimise pe *messer Sforza*¹ să mă cheme. Cînd mă apropiai,
 excelența sa mă rugă să-i leg un mic diamant într-un
 inel pe care îmi spuse că dorește să-l poarte mereu în
 deget; îmi dădu apoi măsura degetului și diamantul,
 care prețuia cam două sute de scuzi, rugîndu-mă să-i
 dau inelul gata cît mai curînd. Îndată după asta, ducele
 îi spuse ducesei: Fără îndoială că Benvenuto n-a avut
 egal în această meserie, dar astăzi, după ce a părăsit-o,
 cred că a lucra un asemenea inel ar însemna o prea mare

¹ *Sforza Almeni*, pe care mai tîrziu (la 22 mai 1566) Cosimo I avea
 să-l ucidă cu mîna sa.

trudă pentru el; vă rog, deci, să nu-l obosiți cu astfel de fleacuri, care i-ar răpi prea mult timp, nemaifiind deprins cu ele. Îi mulțumii ducelui pentru vorbele astea și-l rugai să-mi dea voie să lucrez pentru doamna ducesă acel lucru de nimic; mă apukai apoi numaidecît de treabă, și în cîteva zile dădui gata inelul, pe care ducesa urma să-l poarte pe degetul mic. Cizelai pe el, în relief înalt, patru capete de copii și patru măști, care cuprindeau întregul inel; mai făcui niște fructe și alte ornamente smălțuite, așa încît împreună, inelul și diamantul arătau foarte bine. Îl dusei numaidecît ducesei, care îmi spuse cu bunăvoință că făcusem o lucrare foarte frumoasă și că mă va ține minte. Inelul îl trimise în dar regelui Filip ¹, iar după asta îmi comanda într-una cîte ceva, vorbindu-mi însă atît de frumos, încît mă făceam luntre și punte s-o slujesc, cu toate că bani nu prea vedeam (și Dumnezeu știe cît de mare nevoie aveam, căci, dorind să-mi văd terminată statuia lui Perseu, tocmisem niște lucrători care să mă ajute și-i plăteam din buzunarul meu); totodată începui să mă arăt pe la palat mai des decît pînă atunci.

LXIX. În după-amiaza unei zile de sărbătoare mă dusei la palat și, ajungînd în sala Orologiului, văzui că ușa dinspre garderobă era deschisă; apropiindu-mă puțin, ducele mă chemă bucuros și-mi spuse: Fii bine-venit! Iată o casetă, pe care mi-a trimis-o în dar *signor* Stefano di Pilestina ²; deschide-o, să vedem ce cuprinde. De cum o deschisei, îi și spusei ducelui: *Signore*, aceasta este o statuie de marmură grecească și înfățișează o adevărată minune; nu-mi amintesc ca printre antichități să mai fi întîlnit un chip de băiat atît de frumos lucrat. De aceea, vă propun să-i repar chiar eu capul, brațele și picioarele. O să-i adaug un vultur, ca să-i putem pune numele Ganimede ³. Și deși nu se cade ca un om ca mine să repare statui — căci asta-i meserie de cîrpaci —, măiestria acestui mare artist mă silește să-l slujesc. Ducele

¹ *Filip al II-lea* — regele Spaniei și al Țărilor de Jos, fiul lui Carol Quintul și al Isabellei de Portugalia.

² *Stefano Colonna* — principe de Palestrina, comandantul armatei ducelui Cosimo.

³ Statuia lui Ganimede, reparată de Cellini, se află la Muzeul Național din Florența.

se bucură mult aflînd că statuia era atît de frumoasă și mă întrebă cîte și mai cîte. Deslușește-mi și mie, Benvenuto, grăi el apoi, în ce anume stă iscusința acestui maestru, care te minunează pînă într-atît. Mă trudii cît putui să-l fac să înțeleagă frumusețea, maniera rară și deosebitul talent cu care fusese lucrată această operă; vorbii îndelung despre toate acestea și eram cu atît mai bucuros, cu cît vedeam că excelența sa mă asculta cu cea mai mare plăcere.

LXX. În vreme ce stăteam de vorbă cu ducele despre niște lucruri atît de plăcute, unul dintre paji părăsi garderoba, și cu acest prilej intră Bandinello. Văzîndu-l, ducele se cam încruntă și-l întrebă pe un ton aspru: Ce cauți aici? Fără a da vreun răspuns, Bandinello își aruncă privirile către caseta în care se afla statuia, rînji răutăcios și, clătînînd din cap, spuse, întorcîndu-se spre duce: *Signore*, e unul din acele lucruri despre care v-am vorbit în atîtea rînduri. Aflați că acești antichi habar n-aveau de anatomie și din această pricină operele lor sînt pline de greșeli. În acest timp stăteam liniștit și nu ascultam nimic din cele spuse de el; ba îi mai întorsesem și spatele. Cînd dobitocul își termină pălăvrăgeala sa fără haz, ducele grăi: Dar bine, Benvenuto, se spun despre statuie cu totul alte lucruri de cît mi-ai spus tu adineauri, folosind argumente atît de frumoase! Apără-ți-o cît de cît! Răspunsei fără nici o șovăială cuvintelor pe care ducele mi le adresase cu atîta bunăvoință: Excelența voastră trebuie să știe că Baccio Bandinello are în el numai răutate; așa a fost el întotdeauna, și de aceea orice-ar privi, fie chiar și un lucru de o desăvîrșită frumusețe, se schimbă, cînd ajunge sub ochii lui, în tot ce poate fi mai urît. Eu, însă, mă simt atras numai spre bine și văd mai limpede adevărul; de aceea, tot ce i-am spus excelenței voastre despre această preafrumoasă statuie este numai adevărul adevărat, în vreme ce spusele lui Bandinello nu s-alta decît însăși răutatea sa. Ducele mă asculta cu multă plăcere, iar în timp ce vorbeam, Bandinello se frămînta în toate felurile, schimonosindu-și chipul, care și așa era cum nu se poate mai urît.

Îndată după aceea, ducele se sculă și se îndreptă către odăile de jos, urmat de Bandinello. Cameriștii mă traseră

de capă și mă luară cu ei. Merserăm deci după duce, iar când excelența sa ajunsese într-o încăpere unde se așeză, eu și Bandinello ne așezarăm unul la dreapta, iar celălalt la stînga sa. Stăteam liniștiți, iar cei cîțiva slujitori ai excelenței sale care se aflau de față se uitară țintă la Bandinello, rîzînd pe înfundate de ceea ce-i spusese în odaia de sus. Iată, însă, că Bandinello prinse să povestească, spunînd: Cînd am dezvelit statuia mea, înfățișîndu-i pe Hercules și pe Cacus¹, cred că mi-au fost făcute peste o sută de sonete, în care gloata îmi spunea cele mai necruțătoare răutăți. Nu mă putui atunci împiedica să nu spun: *Signore*, cînd Michelagnolo Buonarroto al nostru și-a dezvelit *Sacristia*² lui, unde se văd atîtea statui frumoase, minunata și înzestrata noastră școală, prietenă a adevărului și a binelui, i-a adresat peste o sută de sonete, care parcă se luau la întrecere să-l laude cît mai mult; și așa cum opera lui Bandinello merita toate răutățile care i s-au spus, la fel și opera lui Michelagnolo era vrednică de toate laudele. La auzul acestor cuvinte, Bandinello turbă de furie și — gata să crape de ciudă — se întoarce spre mine, întrebîndu-mă: Dar tu ce părere ai? Dacă o să ai răbdare să ascuți, răspunsei eu, o să ți-o spun! Hai, dă-i drumul! zise el. Ducele și ceilalți care se aflau de față stăteau cu toții atenți. Luînd cuvîntul, începui prin a-i spune: Află că-mi pare rău că trebuie să-ți arăt lipsurile acelei lucrări; n-o să-ți spun însă nimic de la mine, ci numai aceea ce spune virtuoasa noastră școală. Cum însă aci-mi trîntea cîte-o mojiție, aci-și bîtîia în fel și chip mîinile și picioarele, neisprăvitul sfîrși prin a mă scoate într-atîta din sărite, încît îmi dădui drumul la gură într-un chip mult mai neplăcut decît aș fi făcut-o dacă se purta altfel. Această virtuoasă școală, urmai eu, spune așadar că dacă i-ai tăia părul lui Hercules, acestuia nu i-ar mai rămîne destulă țeastă ca să acopere creierul, iar chipul nu se poate ști dacă e al unui om, sau al vreunui monstru

¹ *Cacus* — tilhar vestit, care — după legendă — se bucura de o forță extraordinară. A fost ucis de Hercule.

² De fapt *Sacristia Nouă*. Cellini face aluzie la capela funerară a familiei de' Medici, din biserica San Lorenzo. Se află aici, sculptate de Michelangelo, celebrele statui *Ziua și Noaptea*, pentru mormîntul lui Giuliano, duce de Nemours, și *Răsăritul și Apusul*, pentru mormîntul lui Lorenzo, duce de Urbino, ambii nepoți ai lui Lorenzo il Magnifico.

ieșit din încrucișarea leului cu boul; privirile sînt îndreptate anapoda, iar legătura gîtului cu capul este greșită, lipsită de meșteșug și de grație; umerii seamănă cu coburii unui samar de măgar, iar mușchii pieptului — ca și ceilalți, de altfel — nu sînt desenați după un om, ci după un sac cu pepeni care ar sta rezemat de un zid. Spatele de asemenea pare copiat după un sac cu tiugi. Cît despre picioare, nimeni nu pricepe cum se prind de acest tors diform: nu se știe pe care dintre ele se sprijină trupul — pe dreptul, sau pe stîngul? — și cu atît mai puțin dacă se sprijină pe amîndouă, așa cum obișnuiau să facă uneori acei maeștri care și cunoșteau meseria; apoi, se vede bine că statuia e aplecată în față cu mai bine de un sfert de braț: e greșeala cea mai grosolană și mai de neiertat, pe care n-o fac decît cîrpacii. Cît despre brațe, s-a spus că stau întinse fără nici o grație și că nu vădesc nici un pic de artă, de parcă n-ai fi privit niciodată un trup de om viu dezbrăcat; în același timp, piciorul drept al lui Hercules, împreună cu cel alăturat, al lui Cacus, sînt astfel îmbinate, încît dacă ar fi să le desparți ar rămîne fără pulpă nu numai unul dintre ele, ci amîndouă; afară de asta, se mai spune că în vreme ce unul din picioarele lui Hercules este îngropat în pămînt, celălalt pare a avea jar sub el.

LXXI. Bandinello nu mai avu răbdare să asculte și înșirarea lipsurilor lui Cacus; întîi fiindcă spuneam numai adevărul, iar apoi fiindcă le deschideam ochii atît ducelui, cît și celorlalți, care erau de față și care dădeau semne de uimire, înțelegînd că tot ce spuneam era întocmai așa. Pe neașteptate, deci, nemernicul grăi: De ce nu vorbești despre desenul meu, tu, limbă înveninată? Îi răspunsei că cel care desenează bine nu poate lucra prost și că de aceea am să-i judec și desenul tot după lucrările lui. Adînc rănit de privirile și gesturile ducelui și ale însoțitorilor săi, Baccio se lăsă învins de neobrăzare și, deodată, întorcînduși spre mine chipul său ca de monstru, îmi strigă: Tacăși fleoanca, sodomit scîrnav! Aflați, dragi cititori, că n sinea mea inima mi era gata să plesnească de furie, din pricină că ticălosul cel mai mîrșav ce s-a văzut pe lume cutezase fără rușine să-mi aducă atîtea și atîtea grele jigniri, în fața unui atît de mare principe; aflați însă că nu pe mine mă jignise,

ci pe duce, iar dacă înălțimea sa nu era de față, îl ucideam pe loc. Ca un tâlhar murdar și ca o pușlama ce era, văzînd că rîsetele nu mai încetau, schimbă vorba, nădăjduind că astfel îi va face pe cei de față să uite neroziile. Acest Benvenuto, spuse el, se laudă că i-aș fi făgăduit o bucată de marmură. La auzul acestor cuvinte, zisei: Cum adică: oare nu mi-ai trimis tu vorbă prin ucenicul tău Francesco, fiul fierarului Matteo, că dacă vreau să lucrez în marmură ești gata să-mi dăruiești un bloc întreg? Am primit darul, și acum vreau să-mi dai marmura. Dar el grăi: O să o capeti cînd ți-și vedea ceafa! Pradă mîniei pentru toate jignirile pe care mi le zvîrlise pe nedrept cu puțin mai înainte, îmi ieșii din minți și, uitînd că ducele era de față, îi strigai furios: Ține minte, îți spun, că dacă nu-mi trimiți marmura acasă, îți poți lua rămas bun de la lumea asta, căci o să te-njunghii! Dîndu-mi numaidecît seama că vorbeam în fața unui principe, mă întorsei cu umilință spre excelența sa și grăii: Un nebun, *signore*, îi înnebunește pe alți o sută; tîmpeniile acestui om m-au făcut să uit îndatoririle pe care le am atît față de excelența voastră, cît și față de mine însumi; vă rog să mă iertați. Ducele îl întrebă atunci pe Bandinello: E adevărat că i-ai făgăduit marmura? Adevărat! răspunse acesta. Duse la catedrală, îmi zise ducele, și i-ați oricare bloc îți convine. Spusei că Bandinello făgăduise să-mi trimită marmura acasă. Urmară cuvinte îngrozitoare și refuzai să primesc altfel. A doua zi dimineață mi se aduse acasă un bloc de marmură; la întrebarea mea, mi se răspunse că era trimis de Bandinello și că era chiar blocul făgăduit de el.

LXXII. Pusei să-mi fie adus în atelier și începui să cioplesc fără model, căci pe acesta îl făceam în timp ce lucram; doream atît de mult să lucrez în marmură, încît nu mai aveam răbdare de a-mi executa modelul cu acea îngrijire pe care o cere arta. Cînd simții însă că marmura sună a dogit, îmi păru nespuse de rău că m-am apucat să lucrez; scosei totuși din ea tot ce se putea scoate, adică grupul *Appollon și Hyacinth*¹, care se află încă și astăzi neterminat, în atelierul meu. În timp ce lucram, ducele venea la mine acasă și adesea

¹ Grupul *Appollon și Hyacinth* a fost pînă nu de mult considerat ca pierdut. Astăzi se află în Muzeul Național din Florența.

îmi spunea: Lasă puțin deoparte bronzul și lucrează în marmură, ca să te văd și eu. Îmi luam numaidecît sculele și mă apucam de lucru, foarte sigur de mine. Când ducele mă întrebă unde este modelul pe care l-am făcut pentru această statuie de marmură, îi răspunsei: Marmura asta este pe de-a-ntregul crăpată, *signore*, și cu toate că voi scoate ceva din ea, n-am mai făcut nici un model, mulțumindu-mă să lucrez așa, încet, încet, cît o să pot mai bine. Pentru repararea statuii lui Ganimede — acea lucrare antică din pricina căreia mă certasem cu Bandinello — ducele poruncise să mi se aducă de la Roma — în cel mai scurt timp — un bloc de marmură grecească. Primindu-l, mă gândii că ar fi păcat să-l îmbucătățesc pentru a scoate din el capul, brațele și tot ceea ce-i mai lipsea lui Ganimede, așa că mi făcui rost pentru asta de altă marmură, iar pentru cea grecească executai un mic model din ceară, căriua îi pusei numele de *Narcis*. Pe acesta am fost nevoit să-l înfățișez în atitudinea care se vede, numai ca să ocolesc două găuri, adînci de un sfert de braț și largi de două degete, care străpungeau blocul. Zeci și zeci de ani acesta stătuse în ploaie, și în timpul ăsta, apa care umplea cele două găuri pătrunsese în marmură și o șubrezise, lucru care s-a văzut atunci cînd s-a revărsat Arno¹, iar apele au urcat în atelierul meu pînă la înălțimea de un braț și jumătate. Cu acest prilej, *Narcis*, care se afla așezat pe un pedestal de lemn, a fost dărîmat, și în cădere s-a spart în dreptul pieptului; am dres mai tîrziu statuia, și ca să nu se bage de seamă lipitura, am ascuns-o sub o ghirlandă de flori, pe care *Narcis* o ținea pe piept. Ca să nu fur din timpul ce-mi trebuia pentru statuia lui *Perseu*, îl lucram pe *Narcis* dimineața, înainte de răsăritul soarelui, și în zilele de sărbătoare. Într-o dimineață, pe cînd îmi pregăteam niște dălți ca să mă apuc de lucru, îmi sări în ochiul drept o așchie de oțel; intră însă atît de adînc în pupilă, încît nu mai putu fi scoasă cu nici un chip. Cîteva zile mai tîrziu, încredințat că voi pierde lumina aceluși ochi, îl chemai pe chirurgul Raffaello de'Pilli; el mă întinse pe o masă

¹ Marea revărsare a fluviului Arno, de care vorbește Cellini, a avut loc în august 1547.

și, luînd doi pui de porumbel, le deschise cu un cuțitaș o vînă de sub aripă și lăsă sîngele să-mi curgă în ochi; din sîngele acesta mă simții numaidecît înzdrăvenit, iar după două zile ieși și așchia de oțel: eram bine, sănătos și cu o vedere mai bună. Cum mai erau doar trei zile pînă la sărbătoarea sfintei Luscia¹, lucrai un ochi din aurul unui scud franțuzesc și, prin una dintre nepoatele mele, în vîrstă de zece ani — fica sorei mele Liperata — îl trimisei la altar, drept mulțumire față de Dumnezeu și sfînta Luscia; o bucată de vreme nu mai vrusei să lucrez la Narcis, dînd zor să-l termin pe Perseu, căci, din pricina greutăților pe care le întîmpinam și despre care am mai vorbit, mă hotărîsem ca după aceasta să părăsesc Florența, ducîndu-mă Dumnezeu știe unde.

LXXIII. După ce turnarea *Meduzei* îmi ieșise atît de bine, trudeam cu multă tragere de inimă să-l termin pe Perseu, al cărui tipar din ceară era gata; nădăjduiam ca și turnarea lui în bronz să-mi iasă la fel de bine ca și aceea a *Meduzei*. Ducele venea la mine mai des ca de obicei; dar, dînd ascultare propriilor sale gînduri sau lăsîndu-se convins de altcineva, își închipui că turnarea în bronz a acestui model — care, văzut în ceară, părea atît de frumos — n-o să izbutescă, așa că într-o zi mă trezii că-mi spune: Benvenuto, statuia asta n-o să poată fi turnată, căci se opun legile artei! La auzul acestor cuvinte, care mă răniră adînc, răspunsei: Știu că excelența voastră are foarte puțină încredere în mine și socot că aceasta izvorăște fie din pricină că vă plecați prea mult urechea la cei care mă defăimează, fie din pricină că nu vă pricepeți. Dar nici n-apucai să termin ce-aveam de spus, că ducele izbucni: Am pretenția că mă pricep, și încă foarte bine.

Îi răspunsei și eu fără să șovăi: Da! Dar ca print, și nu ca artist; căci dacă se pricepea atît cît pretinde, excelența voastră ar fi căpătat încredere în mine după ce am făcut frumosul bust de bronz pe care lați trimis în Elba²; sau măcar după ce cu atîta greutate am reparat

¹ *Sfînta Lucia* (Lucia) era socotită drept ocrotitoarea vederii.

² În 1557, Cosimo I a trimis bustul în insula Elba, unde a fost așezat deasupra porții fortăreței din Portoferraio. Acolo a stat pînă în 1781, cînd a fost readus la Florența și expus în Sala Bronzurilor din Galeria Uffizi.

frumosul Ganimede de marmură (la care am trudit mai mult decît dacă-l făceam din nou), sau după ce am turnat Meduza, care se află aici, în fața ochilor excelenței voastre. A fost o foarte grea lucrare de turnătorie, în care am săvîrșit ceea ce nici un alt om n-a mai izbutit să facă, pînă la mine, în această îndrăcită artă. Vedeți bine, *signore*, că am zidit cuptorul din nou într-un chip cu totul diferit de altele, căci, fără a mai vorbi de unele iscusite îmbunătățiri, pe care le puteți vedea, iam făcut două ieșiri pentru bronz, singurul mod în care figura asta grea și întortocheată putea fi turnată cum trebuie; iar dacă am izbutit, aceasta se datorește numai destoiniciei mele, știut fiind că nici unul dintre cei care se îndeletnicesc cu această artă n-a crezut că așa ceva ar fi cu putință. Toate marile și grelele lucrări pe care le-am înfăptuit în Franța misau izbutit pînă la una, fără nici un cusur, numai fiindcă acel principe m-a îmbărbătat tot timpul, m-a dat o leafă mare și s-a învoit să-mi iau oricîți lucrători îmi trebuiau; uneori, numărul lor se ridica la peste patruzeci, aleși de mine, numai unul și unul; iată de ce am fost în stare să duc la bun sfîrșit atîtea lucrări, într-un timp atît de scurt. Aveți deci încredere în mine, *signore*, și sprijiniți-mă cu toate cele de trebuință, căci trag nădejde să iasă o operă care să vă placă; dacă, dimpotrivă, excelența voastră mă descurajează și nu-mi dă cele de trebuință, este cu neputință ca eu — sau oricare altul — să pot face un lucru ca lumea.

LXXIV. Ducei îi venea tare greu să m-asculte; se întorcea cînd încolo, cînd încoace, în timp ce eu, bietul de mine, îmi aduceam aminte cu deznădejde de frumoasa stare pe care o avusesem în Franța. Pe neașteptate însă, ducele îmi zise: Spune-mi, atunci, Benvenuto, cum se va putea turna acel frumos cap al Meduzei, care stă acolo, sus, în mîna lui Perseu? Dacă, într-adevăr, vă pricepeați în ale artei atît cît pretindeți, răspunsei eu, nu v-ați fi temut de acest frumos cap, ci vă îngrijora mai curînd turnarea părții de jos a piciorului drept, atît de depărtat de rest. Cam furios din pricina spuselor mele, ducele se întoarse spre cîteva dintre persoanele de seamă care-l însoțeau și grăi: Îmi vine să cred că Benvenuto se împotrivește la toate numai din îngîmfare; după aceea, se întoarse cam batjocoritor spre mine — tot așa

mă priveau de altfel și cei de față — și mi spuse: Voi avea răbdare să ascult tot ce ți va trece prin minte să mi spui pentru a mă face să te cred. Nu voi spune decît un singur lucru, răspunsei eu, însă atît de adevărat, încît după asta excelența voastră se va lămurii de minune. Aflați deci că focul tinde în chip firesc să se înalțe, și de aceea mă prind c-o să pot turna capul Meduzei fără a da greș; la fel însă, fiindcă focul nu merge în jos și va trebui, deci, să-l împing într-acolo pe o distanță de șase brațe, cu ajutorul aerului, sînt îndreptățit să vă spun că va fi cu neputință ca piciorul drept să iasă cum trebuie; îndreptarea lui va fi însă un fleac pentru mine. Spune mi atunci, continuă ducele, de ce n-ai făcut în așa fel ca și piciorul să iasă la fel de bine ca și capul? Pentru aceasta — îl lămurii eu — ar fi trebuit să zidesc un cuptor mult mai mare, cu un canal larg cît piciorul meu, prin care metalul ar fi curs împins de însăși greutatea sa; în loc de așa ceva, canalul făcut de mine pentru a duce metalul la picioarele statuii are o lungime de șase brațe, iar ca lărgime nu depășește două degete. Și totuși, nu merita să-l fac mai larg, căci — după cum am spus — repararea piciorului va fi o nimica toată. Trag însă nădejde ca tocmai datorită focului care se înalță, atît capul lui Perseu, cît și cel al Meduzei să iasă foarte bine, de îndată ce forma va fi mai mult de jumătate plină; puteți fi sigur de asta. După ce ascultă aceste lucruri și multe altele, pe care, ca să nu mă lungesc, nu le mai pomenesc, ducele mă părăsi, clătînînd din cap.

LXXV. Mă îmbărbătam singur și alungam toate gîndurile care mi treceau prin minte, făcîndu-mă să mi pară amarnic de rău că plecasem din Franța spre a veni la Florența, dulcea mea patrie; nu socotisem decît că mi puteam ajuta astfel nepoțelele, dar vedeam bine că fapta asta bună însemna pentru mine izvorul atîtor nenorociri. Trăgeam totuși nădejde că după terminarea statuii lui Perseu necazurile mele se vor schimba și ele în bucurii și în glorioasă răsplătire. Și așa, venindu mi inima la loc, îmi adunai toate puterile — atît ale trupului, cît și ale pîinii — și, deși nu mai aveam decît puțini bani, făcui rost de cîteva grămezi de lemn de pin, aflate în pădurea de la Serristori, în apropiere de Monte Lupo; în așteptarea lor, îl acoperii pe Perseu cu lutul

pe care-l pregătisem cu cîteva luni mai înainte, încît acum era tocmai bun de lucru. O dată terminată tunică de pămînt — căci tunică îi spun cei de meserie — o întării grijuliu cu o puternică armătură de fier și, folosindu-mă de un foc domol, începui să scot ceara, care se prelingea prin numeroasele găuri pe care le făcusem; se știe de altfel că formele se umplu cu atît mai bine, cu cît au mai multe asemenea găuri. Cînd terminai și cu scosul cerii, zidii în jurul lui Perseu — adică în jurul formei — un cuptor în formă de mîneacă, făcut din cărămizi, pe care le pusei una peste alta, lăsînd între ele numeroase goluri, prin care focul să poată circula cît mai bine. După aceea, timp de două zile și două nopți, făcui într-una foc, arzînd lemne din belșug; cînd toată ceara ieși afară, iar forma se uscă cu desăvîrșire, începui să sap un șanț, în care s-o îngrop, după toate cerințele meseriei. Cînd terminai de săpat șanțul, prinsei forma cu un cric și cu niște funii groase și o ridicai cu multă grijă la un braț deasupra cuptorului, manevrînd-o în așa fel încît să atîrne chiar peste mijlocul șanțului; apoi încet-încet, o coborîi pînă în fundul cuptorului, unde o așezai cu toată grija ce se poate închipui. După ce săvîrșii această frumoasă treabă, înconjurai forma cu pămîntul scos din șanț; pe măsură ce așezam pămîntul, puneam și răsufliătorile, care nu erau altceva decît tuburi de pămînt ars, din cele care se folosesc fie pentru conductele de apă, fie în alte scopuri. Forma se întărise atît cît trebuia, iar sistemul meu de a așeza pămîntul de jur împrejur o dată cu punerea răsufliătorilor la locul lor se dovedea a fi foarte bun; totodată, lucrătorii pe care îi aveam înțeleseseră limpede felul meu de a lucra — cu totul deosebit de al altor maeștri ai acestei arte — așa că puteam avea încredere în ei; după ce văzui toate astea, îmi îndreptai atenția către cuptor, pe care îl umplusem cu numeroase bucăți de aramă și bronz, așezate una peste alta, potrivit cerințelor artei, adică avînd grijă să las între ele o trecere pentru flăcări, metalul putînd astfel să se încălzească și să se topească mai repede; plin de încredere, le poruncii deci lucrătorilor să dea foc cuptorului și să arunce în el trunchiuri de pin. Rășina de pin, cît și cuptorul, de prima mînă, făceau ca focul să ardă cu atîta putere, încît eram nevoit să dau ajutor cînd într-o parte, cînd în alta, și, deși mort de

oboseală, munceam cît cinci, de-abia mai suflînd. După toate astea mai luă foc și atelierul, așa că stăteam cu frica în sîn ca nu cumva să se prăbușească acoperișul peste noi; pe de altă parte însă, vîntul și ploaia, care băteau cu furie dinspre grădină, îmi răceau cuptorul. Luptînd timp de cîteva ore cu aceste necazuri crîncene și obosindu-mă peste puterile mele, fusei deci nevoit să las totul baltă și să mă așez la pat. Amărît, mă îndreptai atunci spre cei zece oameni, dacă nu mai mulți, care mă ajutau — maeștrii topitori de bronz, salahori și lucrători din atelier — și, după ce-i rugai pe toți să nu mă lase, mă adresai unui anume Bernardino Mannellini di Muggello, pe care îl țineam pe lîngă mine de mai mulți ani, spunîndu-i: Bagă de seamă, dragul meu Bernardino; fă întocmai precum ți-am arătat și zorește cît poți, căci în curînd metalul va fi gata topit; n-ai cum să te încurci, căci acești oameni de ispravă vor face canalele pe loc, iar cu cele două rîngi vei străpunge fără îndoială cele două dopuri ale cuptorului; de altfel, sînt sigur că forma o să se umple cum trebuie. Mi-e rău cum nu mi-a fost de cînd mă știu pe lume și cred, fără doar și poate, că în cîteva ore o să mor. Și așa mîhnit și amărît, mă despărții de ei și mă dusei să mă culc.

LXXVI. Suindu-mă în pat, poruncii slujnicilor mele să ducă în atelier mîncare și băutură pentru toată lumea. Nu mai scap cu viață pînă mîine dimineață, le spuneam eu, dăr ele mă îmbărbătau, încredințându-mă că o să mă fac bine și că boala mi se trăgea din prea multă oboseală. Stătui astfel preț de două ceasuri, luptîndu-mă cu febra (care creștea mereu) și spunînd tot timpul: Simt că mor! Din pricina asta, una dintre slujnicele mele, care conducea toată casa (se numea Mona Fiore da Castel del Rio și era cea mai harnică și cea mai credincioasă femeie care s-a născut vreodată), mă muștră spunîndu-mi că mi-am pierdut mințile; pe de altă parte, nu știa însă cum să mă îngrijească, și văzîndu-mă atît de bolnav și de pierdut cu firea nu se putea opri să nu plîngă, deși — pe cît îi era cu puțință — se ferea s-o vîd. Pradă acestor chinuitoare frămîntări, zării la un moment dat intrînd în cameră un ins atît de strîmb, încît semăna cu un S; cu vocea tristă și jalnică, amintind vocea celor careși anunță

pe condamnații la moarte că le-a sunat ceasul, omul prinse să vorbească și mi spuse: Vai ție, Benvenuto! Lucrarea ta s-a prăpădit, și nu se află leac pe lume care s-o mai poată îndrepta. Când auzii ce spunea blestematul acela, scosei un răcnet atât de puternic, încât s-ar fi putut auzi și în iad; îmi luai hainele și începui să mă îmbrac, izbind cu pumnii și cu picioarele în slujnice, în lucrători sau în oricine se apropia să mă ajute. Ah, trădătorilor, pizmăreților, mă văicăream eu, asta e o trădare cât se poate de iscusită; dar jur pe bunul Dumnezeu că o să-i dau de rost și că nu mor pînă nu vă arăt cine sînt și ce știu să fac, deo să vă cruciți cu toții. Terminînd cu îmbrăcatul, mă îndreptai cu inima grea spre atelier; toți cei pe care îi lăsasem veseli și încrezători stăteau acum năuciți și îngroziți. Luați aminte, strigai eu, și, de vreme ce n-ați știut sau n-ați putut da ascultare sfaturilor mele, faceți întocmai ce vă spun acum, cînd mă aflu aici, lîngă opera mea; nu care cumva să-mi vină vreunul cu păreri: în astfel de împrejurări e nevoie de ajutor, și nu de sfaturi. Ia seama, Benvenuto! îmi răspunse meșterul Alessandro Lastricati¹. Te-ai apucat de un lucru pe care arta noastră nu-l îngăduie și care n-are sorti de izbîndă. Mă întorsei spre el atât de furios și atât de pornit, încît și el, și ceilalți îmi spuseră într-un singur glas: Ei haide, poruncește! Te vom ajuta cu toții, atât cît tu vei fi în stare să poruncești, iar noi vom mai avea pic de vlagă în inimi. Mă gîndii că-mi spun aceste cuvinte binevoitoare închipuindu-și că nu mai am mult pînă să cad, răpus de moarte. Pornii de îndată să mă uit la cuptor și văzui că metalul se închegase, adică, după cum se spune, se făcuse prăjitură. Trimisei doi salahori peste drum, acasă la măcelarul Capretta, după o grămadă de lemne de stejar tînăr, care stăteau la uscat de un an (*madonna* Ginevra, soția lui Capretta, mă îmbiase să le iau), și, de cum îmi sosiră primele brațe, mă și apukai să umplu vatra cuptorului. Stejarul face un foc mai puternic decît oricare alt lemn (se știe că lemnele de plop și de pin, care dau un foc dulce, se folosesc pentru turnarea

¹ Meșter turnător de statui, frate cu cunoscutul sculptor florentin Zanobi di Bernardo Lastricati, împreună cu care l-a ajutat pe Cellini la turnarea Meduzei.

pieselor de artilerie), și iată că la văpaia aceluia foc îngrozitor prăjitura începu să strălucească și să se topească. Pusei o parte din lucrători să deschidă canalele, iar pe ceilalți îi trimisei pe acoperiș, să ia măsuri împotriva focului, care se întetise rău de tot; înspre grădină, ca să mă apăr de ploaie, pusesem să se întindă mese, covoare și felurite pînzeturi.

LXXVII. Și astfel, după ce îndreptai toate greșelile, prinsei a striga cînd la unul cînd la altul: Apucă de aici! sau: Ridică de colo! Văzînd că prăjitura începuse să se topească, întregul grup mă asculta cu bunăvoință, încît fiecare muncea cît trei. Luai apoi o jumătate de turtă de cositor, cîntărind cam șazeci de livre, și o aruncai în cuptor, peste prăjitură; în felul acesta — și cu ajutorul lemnului de stejar și al răngilor cu care o izbeam — prăjitura se topi, în scurt timp, cu desăvîrșire. Văzînd că izbutisem să întorc un mort de la groapă — asta împotriva credinței tuturor celor nepricepuți — mă simțeam atît de bine, încît nu mi dădeam seama că aveam febră și nu mi mai era teamă de moarte. Deodată se auzi însă o bubuitură, urmată apoi de o vîlvătaie uriașă: era ca și cum un fulger ar fi țîșnit de acolo, de lîngă noi; fură cuprinși cu toții de o teamă îngrozitoare, iar eu mai mult ca oricare altul. Cînd încetă zgomotul și dispăru vîlvătaia, prinserăm să ne uităm unul la altul; băgarăm însă repede de seamă că sărise de la locul său capacul cuptorului și că bronzul curgea pe de lături; deschisei imediat orificiile forței și izbii cele două dopuri. Văzînd însă că metalul nu curgea cu repeziciunea obișnuită, socotii că de vină nu putea fi decît consumarea cositorului de către focul prea puternic; pusei să mi se aducă toate vasele, farfuriile și castroanele de cositor pe care le aveam — și care se ridicau cam la două sute — și le aruncai, unul cîte unul, parte în canalele de scurgere, iar parte direct în cuptor. De data asta, văzînd că bronzul se topea cu desăvîrșire, devenind lichid, și că forma se umplea, prinseră cu toții să mi dea ajutor și ascultare; lucrau veseli și cu tragere de inimă, în timp ce eu, poruncind sau venind în ajutor, cînd ici, cînd colo, îmi ziceam: « O, Doamne, tu, care cu atotputernicia ta ai

înviat din morți și te-ai înălțat biruitor la ceruri. . . »¹ Și, deodată, forma se umplu; căzui atunci în genunchi și-i mulțumii Domnului din toată inima, iar apoi mă îndreptai către o farfurie de salată care stătea pe o bancă și, cu o poftă grozavă, mîncai și băui, împreună cu toți cei de față. În cele din urmă, cum nu mai erau decît două ore pînă-n zori, mă dusei să mă culc vesel și sănătos, și adormii atît de ușor, de parcă nu fusesem nicicînd bolnav. În acest timp, buna mea slujnică — fără să-i fi spus vreo vorbă — îmi pregăti un clapon gras, iar cînd mă dădui jos din pat, spre ora prînzului, mă întîmpină bucuroasă, spunîndu-mi: Dumneata ești cel care trăgea să moară? Cred că picioarele și pumnii pe care ni i-ai tras aseară, cînd te apucaseră toate pandaliile, au speriat febra și au făcut-o să se ducă pe pustii, de teamă să n-o încalțe și ea, la fel cu noi. Și astfel, venindu-și în fire după spaima și oboseala prin care trecuse, toată biata mea familie porni să cumpere farfurii de pămînt, ca să le înlocuim pe cele de cositor; apoi, bucuroși, mîncarăm cu toții, și nu mi aduc aminte ca în toată viața mea să mai fi mîncat vreodată cu atîta veselie și cu atîta poftă! După masă, se înfățișară toți cei care mă ajutaseră; erau fericiți și voioși și-i mulțumeau Domnului pentru toate cîte se petrecuseră, spunînd că văzuseră și învățaseră lucruri pe care alți maeștri le socoteau cu neputință de înfăptuit. Cu capul cam în nori și pîrîndu-mi-se caș fi atâteștiutor, mă umflam în pene; băgai apoi mîna în pungă și-i mulțumii pe toți, plătindu-le banii cuveniți. Dușmanul meu de moarte, blestematul *messer Pierfrancesco Ricci*, majordomul ducelui, căuta cu înfocare să afle ce se întîmplase; cei doi pe care îi bănuiam că erau vinovați de răcirea și închegarea metalului îi spusese că nu eram om, ci mai curînd tartorul diavolilor în persoană, de vreme ce săvîrșisem o groază de lucruri prea grele pentru un diavol oarecare, dintre care unele nu erau îngăduite pînă aici nici măcar de regulile artei. Majordomul aduse în scris la cunoștința ducelui, aflat la Pisa, tot ce aceștia adăugaseră

¹ După cum se vede, Cellini a lăsat rugăciunea neterminată. Unii comentatori socot că aceas ă lipsă ar fi intenționată, Cellini voind astfel să arate că ruga i s-a împlinit înainte de a o formula în întregi e.

de la ei, urmărind, poate, să-și capete astfel iertarea; ba înfățișă lucrurile și mai încornorate, și mai prăpăstioase.

LXXVIII. După ce lăsa să treacă două zile, pentru ca lucrarea să se răcească după turnare, începui să dezgrop, încetul cu încetul; dădui în primul rînd de capul Meduzei, care, datorită răsuflătorilor, ieșise de minune, adevărind astfel tot ce-i spusese ducelui cu privire la însușirea focului, care tinde să se înalțe; descoperind după aceea restul, găsii și capul lui Perseu, de asemenea foarte frumos izbutit; mă mirai nespus, căci, după cum se poate vedea, acesta este așezat mult mai jos decît cel al Meduzei. Descoperii că tot bronzul din cuptor se terminase o dată cu capul lui Perseu, în dreptul căruia se afla și gura de pătrundere în formă. Descoperii de asemenea că nici în canale — lucru și mai de mirare — nu rămăsese nici urmă de metal. Toate acestea mă uimiră pînă într-atîta, încît mi se păru că e vorba de o adevărată minune dumnezeiască. Fericit, mă grăbeam să termin cu dezgropatul și — rînd pe rînd — găseam fiecare parte la fel de frumos ieșită. Cînd ajunsei la laba piciorului drept, care se sprijină pe pămînt, se ivi întîi călcîiul; dezgropîndul complet, îl văzui că e întreg; mă bucurai mult pe de o parte, dar pe de alta mă cam întristai, și asta numai fiindcă tocmai despre acest picior îi spusese ducelui că n-o să-mi iasă cum trebuie; dar cînd terminai cu dezgroparea lui văzui că, în afară de degete, mai lipsea și o bucățică de deasupra lor, cam jumătate din labă. Deși avea să-mi dea ceva de lucru, lipsa asta mă încîntă, fiindcă astfel puteam să-i arăt ducelui că-mi cunoșteam meseria. Piciorul ieșise mult mai întreg decît socotisem eu, întrucît — datorită întîmplărilor de care am vorbit — metalul fusese încălzit mai mult decît cereau regulile meseriei; mai erau apoi și acele vase de cositor cu care ajutasem bronzul să se lichefieze, lucru pe care pînă atunci nu-l mai folosiseser nimeni altul. De îndată ce văzui lucrarea că-mi ieșea atît de frumos, plecai la Pisa, să mă înfățișez ducelui, care-mi făcu o primire cît se poate de călduroasă; la fel fusei primit și de ducesă și, deși majordomul le adușese la cunoștință cele petrecute, atunci cînd le povestii

eu însumi toată întâmplarea, excelențele lor o socotiră și mai surprinzătoare, și mai minunată. Când ajunsei la piciorul lui Perseu, care — așa precum de altfel îi pusesem în vedere excelenței sale — nu ieșise cum trebuie, îl văzui pe duce crucindu-se și povestindu-i ducesei tot ce i spusese odinioară în această privință. Văzându-i pe amândoi atît de binevoitori față de mine, îl rugai pe duce să-mi îngăduie să plec pînă la Roma. Îmi dădu bucuros învoirea și, după ce-mi spuse să mă înapoiez cît mai curînd, ca să-mi termin pe Perseu, îmi dădu o scrisoare de recomandatie către ambasadorul său, Averardo Serristori; toate astea se petreceau în primii ani ai pontificatului papii Iulio de'Monti ¹.

LXXIX. Înainte de plecare, dădui poruncă lucrătorilor mei să-și vadă mai departe de treabă, urmînd întocmai ceea ce le arătasem eu. Iată acum și pricina pentru care am întreprins această călătorie la Roma. Executasem din bronz pentru Bindo ² — fiul lui Antonio Altoviti — un bust de mărime naturală, pe care îl trimisese la Roma, iar Bindo așezase acest bust într-o odaie de lucru, împodobită cu un mare număr de antichități și cu tot felul de alte lucruri frumoase; încă perea nu era însă cîtuși de puțin nimerită pentru sculpturi și cu atît mai puțin pentru picturi, deoarece ferestrele se aflau la o înălțime mai mică decît aceea a operelor de artă, care primind lumină de jos nu-și arătau frumusețea, așa cum ar fi făcut-o dacă erau luminate cum trebuie. Se nimeri ca într-o zi, tocmai cînd Bindo stătea la poartă, să treacă pe acolo sculptorul Michelagnolo Buonarroti. Bindo îl rugă să poartă înăuntru, ca să-i vadă odaia sa de lucru. De cum intră și privi, Michelagnolo întrebă: Care maestru ți-a sculptat chipul atît de bine și atît de frumos? Află că acest cap îmi place mai mult decît oricare altă lucrare; chiar mai mult decît aceste antichități, cu toate că sînt dintre cele mai frumoase care se pot vedea. Iar dacă ferestrele, în loc să fie așezate atît de jos, s-ar afla ceva mai sus,

¹ *Papa Iuliu al III-lea* — Giovanni Maria Glocchi del Monte Sanseverino, ales papă la 22 februarie 1550.

² *Bindo Altoviti* (1491—1557), bogat negustor roman, originar din Florența. Sprijinitor al artelor. Bustul său, sculptat de Cellini, se află la muzeul Gardner din Boston (S.U.A.).

toate astea ar arăta mult mai frumos, iar bustul ar sta cu mare cinste între atâtea opere de artă. Îndată după plecarea sa din casa lui Bindo Altoviti, Michelagnolo îmi trimise o scrisoare, foarte plăcută pentru mine, care suna astfel: *Te-am socotit atîția ani, dragul meu Benvenuto, drept cel mai mare giuwaergiu care a existat vreodată; astăzi știu că ești și un sculptor la fel de iscusit. Află că messer Bindo Altoviti m-a dus să văd un bust de al lui, în bronz, și mi-a spus că e lucrat de mîna ta. M-am bucurat din suflet, dar m-a necăjit faptul că Bindo l-a așezat într-o lumină foarte proastă; căci numai într-o lumină potrivită bustul s-ar arăta în întreaga lui frumusețe.* Înainte de a pleca la Roma i-am arătat scrisoarea asta — plină cu tot felul de vorbe dragăstoase și binevoitoare față de mine — și ducelui, care, după ce a citit-o cu drag, mi-a spus: Să știi, Benvenuto, că dacă-i scrii și-l hotărăști să se înapoieze la Florența, îl numesc în Consiliul Celor Patruzeci și Opt¹.

I-am trimis lui Michelagnolo o scrisoare plină de dragoste, în care i-am făgăduit, ca din partea ducelui, de-o sută de ori mai mult decît îmi spusese acesta; temîndu-mă însă să nu fi făcut vreo greșală, înainte de a o sigila i-am arătat-o și ducelui, spunîndu-i: Am făgăduit poate prea mult *signore*? I se cuvine mai mult decît i-ai făgăduit, răspunse acesta, și o să-i dau încă și mai mult! Michelagnolo n-a răspuns niciodată la scrisoarea mea, pricină pentru care ducele s-a mîniat nespus împotriva-i.

LXXX. Cînd am ajuns la Roma, am tras în gazdă la Bindo Altoviti, care mi-a povestit de îndată că îi arătase bustul lui Michelagnolo și că acesta îl lăudase mult. Am stat amîndoi îndelung de vorbă despre toate acestea. Îi încredințasem lui Bindo o mie două sute de scuzi de aur, pe care el i-i împrumutase ducelui, împreună cu alți patru mii, plătindu-mi pentru banii mei dobîndă. Cu acest prilej, îi făcusem și bustul. Cînd a văzut modelul în ceară, Bindo l-a trimis pe un anume *ser* Giuliano Paccalli, notar, care lucra împreună cu el, să-mi înmîneze suma de cincizeci de scuzi de aur;

¹ *Consiliul Celor Patruzeci și Opt* sau *Senatul* a fost înființat în 1552, o dată cu transformarea Republicii florentine în ducat.

nu am voit să primesc acești bani și i-am înapoiat prin același notar, spunându-i mai târziu: Vreau ca ceilalți bani ai mei să nu stea morți, ci să-mi aducă un câștig oarecare. De data asta, băgai de seamă că Bindo nu prea era în apele sale, căci, în loc să se poarte cu mine la fel de frumos ca mai înainte, stătea țeapăn și — deși-mi dădea găzduire — mă privea tot timpul chiorîș și stătea îmbufnat. Cu toate astea, ne descurcărăm fără multă vorbă: pierdui prețul muncii și al bronzului și ne înțeleșerăm ca banii mei să rămînă la el tot timpul vieții mele, în schimbul unei dobînzi de cincisprezece la sută ¹.

LXXXI. M-am dus în primul rînd să-i sărut picioarele papii, și în timp ce stăteam de vorbă sosi și *meser* Averardo Serristori, ambasadorul ducelui Cosimo. Din pricina marilor necazuri pe care le întîmpinam la Florența, maș fi întors bucuros la Roma și — după cum începusem să vorbesc cu papa — cred că ne-am fi înțeles cu ușurință; mi-am dat seama însă că ambasadorul nu stătuse cu mîinile nîn, ci uneltise împotriva acestui plan. Mă dusei apoi la Michelagnolo și-i înfățișai încă o dată cuprinsul scrisorii pe care i-o trimiseseam din Florența, ca din partea ducelui. Îmi răspunse că nu putea să plece, fiind prins cu construcția catedralei Sfîntul Petru. Îi spusei atunci că, de vreme ce se hotărîse asupra planului clădirii, putea foarte bine să-lase pe seama lui Urbino ², care i-ar fi îndeplnit cu sfințenie toate poruncile; după asta, tot ca din partea ducelui, îi mai făcui felurite alte făgăduieli. Mă privi drept în ochi și, zîmbindu-mi nițel cam răutăcios, mă întrebă: Dar tu o duci bine cu ducele? Deși îl încredințai că o duceam cît se poate de bine și că eram plătit tot așa, îmi arătă că avea cunoștință de cea mai mare parte a necazurilor mele și mă încredință din nou că-i era cu neputință să plece. Îl lămurii, mai departe, că lucrul cel mai bun pe care îl putea face era să se înapoieze în

¹ Se știe că, ulterior, Bindo Altoviti a călcat convenția stabilită refuzînd să-i mai plătească lui Cellini banii pe care-i datora și pe care acesta nu i-a putut căpăta decît după moartea bogatului negustor florentin, ai cărui fii s-au arătat ceva mai omenoși.

² *Francesco di Bernardino d'Amatori* (Amadore) — sculptor, originar din Urbino. Elev și prieten credincios al lui Michelangelo.

patria sa, cîrmuită de cel mai drept și mai iubitor de artă dintre toți principii care au trăit vreodată pe pămînt. După cum am mai spus, Michelagnolo avea un elev — de fel din Urbino — care stătea cu el de vreme îndelungată și care îi slujea mai mult ca valet și ca slujnică decît ca ucenic (ceea ce se vedea din faptul că susnumitul nu prinsese nici o buche din meserie); încolțit de mulțimea îndreptățitelor mele îndemnuri și nemaștiind ce să-mi răspundă, Michelagnolo se întoarse către Urbino al său, avînd aerul că iar cere părerea. Acesta, fără să șovăie și ca un bătăran ce era, strigă cît îl ținu gura: Nu mă despart de *meser* Michelagnolo pînă cînd ori îi las eu pielea mea, ori mi-o lasă el pe sa. Nerozia acestor vorbe mă făcu să rîd și — fără să-mi mai iau rămas bun — plecai, înălțînd din umeri.

LXXXII. După ce mi-am încheiat atît de prost treburile pe care le aveam cu Bindo Altoviti — pierdusem prețul bustului și i lăsasem banii cu dobîndă pe toată viața — am înțeles ce înseamnă bunacredință a negustorilor și m'am înapoiat la Florența tare amărît. Am mers numai decît la palat, ca să-l văd pe duce, dar excelența sa se afla la Castello, dincolo de Ponte a Rifredi. Îl găsiu la palat numai pe *messer* Pierfrancesco Ricci, majordomul, dar, voind să mă apropiu de el ca să-l salut, ca de obicei, numai ce-l auzii spunîndu-mi, cu o nemărginită mirare: Oh, te-ai înapoiat?! Apoi, tot mirat, bătu din palme și spuse mai departe: Ducele este la Castello! După aceea îmi întoarse spatele și mă părăsi. Cum nu puteam să știu sau să-mi închipui din ce pricină se purtase astfel dobitocul acela, plecai pe loc la Castello; intrînd în grădină, îl zării încă de departe pe duce, care de cum mă văzu se arătă mirat și-mi făcu semn să mă îndepărtez. De unde socotisem că excelența sa se va purta cu mine la fel de frumos — dacă nu chiar mai frumos — ca la plecare, iată-mă deci înapoindu-mă la Florența, adînc mîhnit de ciudata întîmplare; reîncepui lucrul, dînd zor să-mi termin statuia, fără să pricep însă de unde putea să vină o asemenea încurcătură; văzînd însă felul în care mă priveau unele persoane din apropierea ducelui, printre care și *messer* Sforza, luai hotărîrea să-l întreb pe acesta ce înțeles putea să aibă această poveste; surîzînd, *messer* Sforza îmi spuse: Caută să fii om de

treabă, Benvenuto, și să nu-ți pese de nimic! După cîteva zile, ivindu-se prilejul, îi vorbii ducelui, care nu mă primi cu prea multă bunăvoință și mă întrebă ce mai era pe la Roma; îmi alesei cît mai bine cuvintele și i vorbii de bustul lui Bindo Altoviti, precum și de cele ce urmaseră. Băgînd de seamă că mă asculta cu multă luare-aminte, îi povestii și tot ce vorbisem cu Michelagnolo. Ducele se cam necăji, dar cînd adusei vorba de Urbino și de neroziile sale în legătură cu jupuitul, îi veni a rîde și spuse: A lui e paguba! Plecai de la duce încredințat că *ser* Pierfrancesco, majordomul, era cel care băgase zîzanie între mine și excelența sa; uneltirile sale au dat însă greș, căci Domnul, ținînd cu dreptatea, m'a ocrotit și de data asta, așa precum — pînă astăzi — m'a scos întotdeauna din atîtea primejdii fără seamăn; nădăjduiesc că mă va ocroti la fel și de acum încolo, pînă la sfîrșitul acestei vieți pline de fră-mîntări; încrezător în puterea lui, merg pieptiș înainte, rugîndu-l să-mi împărtășească marea lui milă, fără a mă sinchisi de furia destinului sau de steaua mea cea haină.

LXXXIII. Ascultă acum, dragul meu cititor, povestea unei îngrozitoare întîmplări. Cu toată rîvna de care eram în stare, mă străduiam să-mi termin lucrarea, iar seara mă duceam în garderoba ducelui, să dau ajutor celor doi giuvaergii care trudeau pentru excelența sa, mai ales că cele mai multe din lucrările lor se executau după desenele mele; și fiindcă băgasem de seamă că ducelui îi făcea plăcere să ne privească lucrînd și să stea de vorbă cu mine, mi se întîmpla uneori să mă duc chiar și în timpul zilei. O dată, aflînd că mă găsesc și eu în garderobă, ducele veni ca de obicei — dar parcă mai bucuros ca altă dată — și, cum sosi, începu să stea de vorbă cu mine despre tot felul de lucruri plăcute; răs-punsurile mele foarte nimerite îl mulțumiră într-atît, încît mi se arătă mai binevoitor ca oricînd. Pe neașteptate intră însă unul dintre secretarii săi, care îi șopti ceva la ureche; fiind, poate, vorba de lucruri mult prea serioase, ducele se sculă numaidecît și trecu, împreună cu secretarul, într-o altă încăpere. Înainte de asta, ducesa, vrînd să știe ce făcea ducele, trimisese un paj să se uite, iar acesta îi spusese: Ducele stă de vorbă; rîde cu Benvenuto și e foarte vesel. Aflînd acestea, ducesa veni îndată

în garderobă, dar, nemaigăsindu-l pe duce, luă loc lângă noi și, după ce ne privi cîțva timp cum lucrăm, se întoarse cu multă drăgălășenie spre mine, arătîndu-mi un colan de perle mari și — cei drept — foarte rare; îmi ceru să-i spun ce cred despre el, iar eu îi răspunsei că este într-adevăr foarte frumos. Vreau ca ducele să-mi cumpere acest colan, îmi spuse atunci excelența sa, așa că te rog, dragă Benvenuto, să i le lauzi cum te vei pricepe mai bine. Îi arătai atunci ducesei, cît putui mai respectuos, adevărata mea părere despre perle: Socoteam, *signora*, că acest colan vă aparține și nu voiam să vă spun nimic care să vă supere de pomană; acum însă, cînd știu că el nu este al excelenței voastre, socot că am dreptul, ba chiar datoria, să vă spun că eu, ca om de meserie, văd în aceste perle o mulțime de stricăciuni, din pricina cărora nu văș sfătui niciodată să le cumpărați. Negustorul, îmi răspunse ducesa, mi le vinde cu șase mii de scuzi, iar dacă n-ar avea aceste mici stricăciuni, colanul ar prețui peste douăsprezece mii. Răspunsei că nu aș fi îndemnat pe nimeni să urce cu prețul pînă la cinci mii de scuzi, chiar dacă frumusețea colanului ar fi fost fără de pereche, căci perlele nu s-pietre prețioase, ci oase de pește, care își pierd frumusețea o dată cu trecerea timpului; diamantele, însă, ca și rubinele, smaraldele sau safirele, nu îmbătrînesc niciodată; acestea patru sînt pietre scumpe și pot fi cumpărate. Cam bosumflată la auzul spuselor mele, ducesa grăi: Doresc aceste perle; te rog, deci, să i le duci ducelui și să i le lauzi cît poți și cît știi mai bine, și chiar de va trebui să minți puțin, fă-o pentru mine, și n-o să-ți pară rău! Am fost totdeauna cel mai bun prieten al adevărului și dușman al minciunii, așa că, numai de nevoie, ca să nu pierd bunăvoința unei atît de mari prințese, luai în silă blestematele de perle și plecai cu ele în odaia cealaltă, unde se retrăsese ducele. De cum mă văzu, mă și întrebă: Ce s-a întîmplat, Benvenuto? Descoperind perlele, îi răspunsei: *Signor mio*, vin să vă arăt un încîntător colan de perle, frumos fără pereche și cu adevărat vrednic de excelența voastră; nu cred să mai fi fost vreodată strînse la un loc optzeci de perle care să alcătuiască un colan mai frumos ca acesta: cum-părați-l așadar, *signore*, căci este minunat! Fără să stea pe gînduri, ducele grăi: Nu vreau să-l cumpăr, căci

perlele nu s nici atît de rare, și nici atît de frumoase pe cît spui tu; le-am văzut și nu mi plac. Iertați-mă, *signore*, vorbii eu din nou, dar aceste perle prin frumusețea lor întrec cu mult toate celelalte perle care au fost strînse vreodată într-un colan.

Ducesa stătea în picioare îndărătul ușii, ascultînd tot ce spuneam. După ce iam vorbit de o mie de ori mai mult decît cele pe care le scriu aici, ducele se întoarse spre mine și mi spuse cu blîndețe: Știu bine, Benvenuto, cît ești de priceput, și dacă perlele astea ar avea acele calități atît de rare pe care le lauzi tu, nu mi-ar veni greu să le cumpăr, atît pentru plăcerea ducesei, cît și fiindcă asemenea lucruri — mai mult decît pentru ducesă — îmi sînt de trebuință pentru fiii și ficele mele. Fiindcă tot începusem să mint, mersei înainte cu și mai multă îndrăzneală, silindu-mă ca vorbele mele să pară cît mai adevărate, căci doream ca ducele să mă creadă și să mi asigur astfel sprijinul ducesei. Pentru ca ducele să nu și închipuie, însă, că fac toate astea din lăcomie, mă hotărîsem să nu primesc nici un ban din cei două sute de scuzi pe care ducesa mă înștiințase că i voi căpăta dacă l hotărâsc pe duce să cumpere perlele. Dar acesta continuă să mi spună, la fel de binevoitor ca și pînă atunci: Îmi dau seama că te pricepi ca nimeni altul, dar dacă ești într-adevăr cinstit, așa cum te-am crezut întotdeauna, spune-mi adevărul. Mă înroșii, ochii mi se umplură de lacrimi și spusei: *Signor mio*, dacă îi arăt excelenței voastre adevărul, ducesa mă va urî de moarte, așa că voi fi nevoit să plec unde voi vedea cu ochii; va trebui să las în părăsire statuia lui *Perseu*, pe care am făgăduit-o acestei nobile școli, și voi cădea pradă bîrfelilor dușmanilor mei. Îmi încredințez, așadar, soarta în mîinile excelenței voastre!

LXXXIV. Dîndu-și seama că pînă atunci nu vorbisem decît împotriva credinței mele și că n-o făcusem decît de nevoie, ducele îmi spuse: Dacă ai încredere în mine, nu te teme de nimic. Vai mie, *signore*, continuai eu, va fi oare cu putință ca ducesa să nu afle? La această întrebare, ducele ridică mîna, în semn de jurămint, și grăi: Socotește tot ce-o să spui ca închis într-un sipet de nestemate! Încrezîndu-mă în această făgăduială, nu mai pregetai și i mărturisii tot ceea ce gîndeam cu ade-

vărat în legătură cu perlele, arătându-i că ele nu prețuiau mai mult de două mii de scuzi. Auzind liniște, căci vorbeam cît puteam de încet, ducesa intră și spuse: Vă rog, *signor mio*, să-mi cumpărați acest colan, căci îl doresc din tot sufletul, iar Benvenuto al vostru m-a încredințat că n-a văzut nicicînd un altul mai frumos. Nu vreau să-l cumpăr! răspunse ducele. Și din care anume pricină, *signore*, nu vrea excelența voastră să-mi îndeplinească dorința de a-mi cumpăra acest colan de perle? Fiindcă n-am chef să zvîrl banii pe fereastră! Cum să zvîrliți banii pe fereastră, cînd Benvenuto, în care pe bună dreptate aveți încredere, m-a încredințat că este cu trei mii de scuzi mai ieftin decît prețuiește? întrebă iarăși ducesa. Aflați, doamnă, grăi atunci ducele, că Benvenuto al meu mi-a spus că dacă-l cumpăr zvîrl banii pe fereastră, întrucît aceste perle nu s-nici rotunde, și nici la fel de mari, iar multe dintre ele au îmbătrînit; și ca să vedeți că așa e, priviți această perlă. . . și pe cealaltă. . . și asta. . . și asta. . . Iată de ce nu intră în vederile mele! Ducesa mă privi cu dușmănie și părăsi încăperea, amenințîndu-mă cu capul. Simții atunci dorința de a părăsi Italia și de a pleca încotro m-o îndrepta Dumnezeu, dar, cum Perseu era aproape gata, nu voi să-l las neterminat; judece însă oricine în ce chinuitoare frămîntări mă zbăteam! În vreme ce ducele dăduse poruncă ușierilor săi — chiar în fața mea — să mă lase să intru în oricare încăpere s-ar fi aflat, ducesa — din partea ei — poruncise aceluiași ușieri să mă alunge ori de cîte ori voi mai veni la palat; iată de ce aceștia de cum mă vedeau își părăseau ușile și mă luau la goană, avînd însă grijă să nu-i vadă ducele, care, atunci cînd mă zărea înaintea acestor nenorociți, mă chema și mă poftea să vin lîngă el. Ducesa trimise după misitul Bernardone — de care ea însăși mi se plînsese ca de un pungaș și un nemernic — și-i ceru același lucru pe care mi-l ceruse și mie. Lăsați pe mine, *signora*, răspunse el și — ca un potlogar ce era — se înfățișă ducelui cu colanul de perle în mînă.

De cum îl văzu, ducele îi porunci să-i piară din fața ochilor; vorbind pe nas — un nas mare, cît un bot de măgar — licheaua începu să se milogească: Vă rog, *signore*, cumpărați-mi acest colan bieteii *signora*, care se prăpădește după el. Și, adăugînd o groază de alte tîm-

penii, izbuti să-l plictisească pe duce, care-i spuse: Sau te cărăbănești, sau umfli puțin obraji! ¹ Știind bine că numai astfel, sau cîntînd *La bella Franceschina* ², îl putea hotărî pe duce să cumpere colanul, asigurîndu-și în felul acesta atît bunăvoința ducelui, cît și comisionul respectiv, care se urca la cîteva sute de scuzi, pușlamaua nerușinată nu se sfi să-și umfle obraji. Ca să-l facă să plece, ducele îi cîrpi peste obraji cîteva palme, ceva mai tari ca de obicei, încît i se înroși fața și-l podidiră lacrimile. Iată, *signore*, începu el să pălăvrăgească, sluga dumneavoastră credincioasă face și pe dracul n patru, îndurînd orice durere, numai pentru ca biata *signora* să fie mulțumită. Plictisit din caleafară de această lepădătură și de palmele pe care i le trăsese, ducele — care o iubea pe ducesă și căuta întotdeauna să-i intre în voie — sfîrși prin a-i spune: Piei, du-te dracului de aici și mergi de cumpără colanul; sînt fericit să-i fac pe voie doamnei ducese. Aici apare limpede atît înverșunarea cu care o soartă nemiloasă îl urmărește pe un biet om, dar și norocul nemeritat care-i ține parte unui nemernic; pierdută a fost pentru mine bunăvoința ducelui, și apoi — din pricina asta — și cea a ducelui; în schimb, amîndouă au fost cîștigate, împreună cu comisionul, de Bernardone; iată, deci, că nu-i destul să fii om cinstit și înzestrat!

LXXXV. În vremea asta, izbucni și războiul cu Siena ³; voind să fortifice Florența, ducele împărți orașul între sculptori și arhitecți; mie îmi căzu în grijă poarta dinspre Prato și mica poartă dinspre Arno, pe drumul care duce spre mori; poarta San Friano căzu în sarcina cavalerului Bandinello; în sarcina lui Pasqualino d'Ancona căzu poarta San Pier Gattolini; sculptorului în lemn,

¹ Ducele se amuză cu un joc de copii, lovindu-l pe Bernardone cu palma peste obraji umflați.

² *Frumoasa Franceschina* — vechi cîntec popular italianesc.

³ La Siena, republică dușmană familiei de Medici, găseau adeseori azil refugiații florentini. În 1552, ajutată de trupele trimise de Francisc I, Siena se ridică împotriva lui Carol Quintul și izbutește să alunge garnizoana spaniolă. În fruntea armatelor trimise împotriva Sienei se afla Cosimo I, ducele Florenței. Orașul nu s-a predat, însă, decît în 1555, după o îndelungată și eroică rezistență.

Giulian di Baccio d'Agnolo¹, îi reveni poarta San Giorgio, iar lui Particino² — tot sculptor în lemn — poarta Santo Niccolò; sculptorului Francesco da Sangallo, zis și Margolla, i se încredință poarta Alla Croce, și, în sfârșit, poarta Pinti i se dădu lui Giovanbatista, zis Il Tasso. Restul bastioanelor și porților fură date în seama a diferiți alți ingineri, de ale căror nume nu mi mai aduc aminte. Ducele, care s-a arătat întotdeauna a fi un om cu adevărat destoinic, făcu singur înconjurul orașului, și după ce cercetă totul cu multă băgare de seamă și-l luă ca ajutor pe casierul său, Lattanzio Gorini; și fiindcă acestuia îi cam plăcea ingineria, ducele îl însărcină să deseneze toate planurile întăriturilor pentru fortificarea porților, așa cum le vedea el; fiecare dintre noi primi așadar desenul porții sale; uitându-mă la cele care mă priveau pe mine și socotindu-le a fi prost gândite și pline de greșeli, alergai de îndată, cu ele în mână, să-l găsesc pe duce; nici n-apucai să-i arăt bine lipsurile desenelor pe care le promisem, că ducele se și întoarse furios către mine și mi spuse: Când va fi vorba de a lucra o statuie am să-ți dau ție întâietate, Benvenuto; în meseria asta vreau, însă, ca tu să-mi dai mie întâietate, așa că respectă desenele pe care ți le-am dat. La auzul acestor cuvinte de dojană, căutai să răspund cât mai modest și zisei: Chiar și în arta sculpturii am învățat de la excelența voastră, cu prilejul numeroaselor convorbiri pe care le-am avut în legătură cu ea; de aceea, rog pe excelența voastră să binevoiască a mă asculta și acum, când e vorba de fortificațiile orașului, lucru mult mai de seamă decât statuile, căci numai astfel, stînd de vorbă, excelența voastră va putea să-mi lămurească și mai bine în ce fel trebuie să-l slujesc. Și astfel, luîndu-l cu binișorul, ducele prinse să stea de vorbă cu mine, iar cînd îi arătai deschis că ar fi fost o nebunie să mă iau după planurile pe care le promisem, îmi spuse: Du-te, atunci, de fă un desen, și o să văd dacă o să-mi placă. Făcui două desene, înfățișînd cele mai nimerite întărituri pentru cele două porți, și i le înfățișai ducelui, care — înțelegînd că aveam

¹ Cunoscut ca sculptor și arhitect. La moartea tatălui său (Baccio d'Agnolo), i-a urmat în postul de arhitect al bisericii Santa Maria del Fiore. A murit în 1555.

² *Antonio Particino* — sculptor în lemn, foarte apreciat de contemporani.

dreptate:—îmi spuse cu bunăvoință: Lucrează după capul tău, căci sînt mulțumit. Mă apucaî de lucru cu cea mai mare tragere de inimă.

LXXXVI. De pază la poarta dinspre Prato se afla un căpitan lombard, un adevărat uriaș, bădăran în vorbire, îngîmfat și cu totul nepriceput. De cum mă văzu, începu să mă descoasă cu privire la ceea ce doream să fac; îi arătai cu dragă inimă desenele, dar mă dădui cu capul de toți pereții pînă să-l fac să priceapă ce anume urmăream. Dobitocul, aci clătina din cap, aci se fiția în coace și ncolo, ori se muta de pe un picior pe celălalt, răsucindu-și cumplitele sale mustați sau trăgîndu-și într-una pe ochi îndoitura beretei și spunînd: Să fie al dracului! Nu pricep o iotă din toată treaba asta a ta! În cele din urmă, plictisit la culme de acest animal, spusei: Atunci, lasă-mă să-mi văd de treabă, căci eu mă pricep. Îi întorsei spatele și plecai spre treburile mele, dar omul începu să mă amenințe atît cu capul, cît și cu vârful săbiei, ridicat în sus prin apăsarea mînerului cu mîna stîngă. Hei, meștere, strigă el, ții poate să-ți las puțin sînge? Cuprins de furie, mă întorsei spre el și-i spusei: Mai ușor o să-mi fie să mă bat cu tine decît să ridic întăriturile acestei porți! În aceeași clipă, fiecare dintre noi puse mîna pe spadă, dar nici unul n'apucă să și-o tragă din teacă, deoarece sărîră să ne despartă o mulțime de oameni cu frica lui Dumnezeu. Se aflau printre ei și poporeni de rînd, dar și curteni; cei mai mulți îl certară pe el, spunîndu-i că prea își dăduse în petic și că n'o nimerise cu mine, care eram în stare să-i vin de hac; îi mai spuseră de asemenea că ar fi vai de el dacă cele petrecute ar ajunge la urechile ducelui. După aceea plecarăm fiecare la ale noastre: el se duse să-și vadă de slujbă, iar eu mă dusei să încep construcția întăriturilor. După ce isprăvii acolo toate pregătirile, plecai la mica poartă dinspre Arno, unde dădui peste un căpitan, de fel din Cesena, omul cel mai subțire pe care l'am întîlnit vreodată printre militari; era sfios și cuminte, ca o fată, dar la nevoie putea să fie omul cel mai viteaz și mai îndrăzneț cu putință. Atît de mult mă privea, încît uneori îmi pierdeam cumpătul, și fiindcă dorea să învețe îi deslușii totul cu multă plăcere; pe scurt, ne purtarăm amîndoi cît mai frumos cu putință, și astfel bastionul de aci îmi ieși

mult mai bine decît celălalt. În timp ce eram aproape gata cu construcția întăriturilor, o parte din oamenii lui Piero Strozzi năvăliră în Prato; cei de acolo se înspăimîntară atît de rău, încît dădură cu toții bir cu fugiții, încercîndu-și fiecare calabalîcul în car și pornind cu el spre oraș; carele — puzderie, nu alta! — se izbeau unul într-altul, așa că, văzînd vălmășagul acela, spusei gărzilor să aibă grija să nu se ivească și aici aceeași tulburare ca la porțile orașului Torino, căci se putea întîmpla ca *saracinesca*¹ — trebuind să fie folosită — să rămînă proptită pe unul dintre care și să nu-și mai poată îndeplini menirea. La auzul cuvintelor mele, dobitocul de căpitan mă luă la înjurături; nu mă lăsai nici eu mai prejos, și ne-am fi încăierat mult mai rău ca întîia oară dacă lumea nu sărea și de data asta să ne despartă. După ce terminai cu întăriturile, primii pe neașteptate o anumită sumă de bani; mă bucurai și mă apucaî din nou de lucru, pentru a termina statuia lui Perseu.

LXXXVII. Tot în timpul acesta au fost descoperite pe lîngă Arezzo niște antichități, printre care și Himera², adică acel leu de bronz care se vede într-una din încăperile alăturate sălii celei mari a palatului ducal; laolaltă cu Himera s-a mai dat și de o mulțime de statuete, tot din bronz, acoperite cu pămînt și cu rugină, fiecareia dintre ele lipsindu-i fie capul, fie mîinile sau picioarele. Ducele simțea o mare plăcere să le curețe singur, cu ajutorul unor dălțițe de giuvaergiu. Într-o zi, pe cînd stăteam amîndoi de vorbă, excelența sa îmi întinse un ciocănel, cu care mă puse să izbesc în dălțițele pe care le ținea cu mîna, pentru a curăți astfel statuetele de pămînt și de rugină. După cîteva seri, ducele mă puse din nou la treabă, așa că mă apucaî să înlocuiesc membrele pe care statuetele nu le mai aveau. Excelența sa se uita cu atîta plăcere la aceste mărunțișuri, încît începu

¹ În februarie 1543, o grupă de soldați din armata lui Carol Quintul a încercat să pătrundă în Torino, ocupat de armatele franceze. În acest scop, soldații spanioli sau ascuns în niște căruțe cu fin, care urma să intre în orașul asediat. Misiunea acestei grupe era de a împiedica straja cetății să ridice podul peste care trecuseră căruțele și să facă astfel posibilă pătrunderea restului armatei. Prinșind de veste, ostașii din strajă au ridicat însă la timp podul și au coborît *saracinesca*, atacînd și învingînd rezistența grupei inamice.

² *Himera* se află astăzi în Sala Bronzurilor din Galeria Uffizi (Florența). 132

să mă aducă la lucru și ziua, iar dacă întârziem, trimitea după mine. În câteva rînduri îi dădui să înțeleagă că, lăsîndu-l pe Perseu în părăsire și ziua, se vor ivi unele neplăceri; dintre acestea, cel mai mult mă speria gîndul că excelența sa, văzînd cît timp îmi trebuie pentru statuie, avea să se plictisească, așa cum de altfel s-a și întîmplat mai tîrziu; în al doilea rînd, dacă nu eram lîngă ei, cei cîțiva lucrători pe care îi aveam făceau totul anapoda sau lucrau cît puteau mai încet; față de aceste lămuriri, ducele se învoi să vin la palat numai după apusul soarelui. Îi intrasem atît de bine sub piele, încît seară de seară mă primea tot mai frumos. Era pe vremea cînd se zideau noile încăperi din aripa zisă « a leilor »; acolo, în acea aripă nou construită, ducele își rînduise o odăiță, spre a se putea retrage într-un loc mai ferit; mie îmi poruncise să mă duc la el pe furiș, trecînd prin garderobă, prin balconul sălii celei mari și prin cîteva mici încăperi care duceau la acea odăiță; după cîteva zile, ducesa îmi răpi însă această favoare, punînd să mi se închidă toate trecerile; de aceea, în fiecare seară cînd soseam la palat trebuia să aștept o bună bucată de vreme, căci ducesa se apuca să-și facă nevoile tocmai în vreuna din încăperile prin care trebuia să trec, și, cum era bolnavă, nu veneam măcar o dată fără s-o tulbur. Dintr-o pricină sau alta, mă ura atît de mult, încît nu mai putea suferi nici măcar să mă vadă. Copleșit de un amar și de o tristețe fără margini, continuam totuși, răbdător, să mă duc la palat în fiecare seară; între timp, ducele dăduse ușierilor porunci atît de strașnice, încît aceștia îmi deschideau de cum ciocăneam la ușă, lăsîndu-mă să intru peste tot, fără a-mi spune nici un cuvînt. Din pricina asta s-a întîmplat însă ca adeseori — intrînd pe neașteptate și pe tăcute în acele încăperi secrete — să dau peste ducesă făcîndu-și nevoile; furia ei împotriva mea era atunci atît de mare, încît mă cuprindea frica. Îmi spunea: Cînd o să termini odată cu reparatul statuetelor? M-am săturat să te tot văd venind pe aici. Îi răspundeam plin de umilință: *Signora*, singura mea stăpîină, eu nu doresc altceva decît să vă slujesc cu credință și cu desăvîrșită supunere; cum însă aceste lucrări pe care mi le-a poruncit ducele vor ține încă multe luni, spuneți-mi să nu mai vin, și n-o să mai pun piciorul pe aici, iar astfel veți putea chema pe cine vreți. Și chiar

dacă ducele mă va chema, o să-i spun că nu mă simt bine și nu să mai dau cu nici un preț pe la palat. Nu spun să nu mai vii pe aici și nu spun să nu-i dai ascultare ducelui, îmi întorcea ea vorba, dar am ajuns să cred că lucrările astea ale tale vor să se mai termine niciodată. Fie că aflase cele petrecute, fie din altă pricină, ducele începu din nou să trimită după mine numai în preajma orei douăzeci și patru; cel care venea să mă cheme îmi spunea de fiecare dată: Ai grijă să vii, căci ducele te așteaptă! Și astfel, întâmpinând obișnuitele greutăți, mă mai dusei de câteva ori, pînă cînd, într-o seară, intrînd ca de obicei, îl găsi pe duce stînd de vorbă cu ducesa despre unele lucruri, poate tainice; văzîndu-l că se întoarce mînios spre mine, dădui să mă retrag grăbit, dar el îmi spuse numaidecît: Intră, Benvenuto, și catăști de treabă! Vin și eu îndată, să-ți țin tovărășie! În timp ce treceam, *signor Grazia*¹, care pe atunci era doar un copilăș, mă prinse de capă și făcu atîtea alte giumbușuri, încît ducele îmi spuse, plin de mirare: Mă bucură prietenia pe care ți-o poartă copiii mei!

LXXXVIII. În timp ce lucram la nimicurile de care am vorbit, principele², don Giovanni³, don Arnando⁴ și don Grazia îmi stăteau toată seara pe cap și mă necăjeau, pe ascuns, ca să nu-i vadă ducele. O dată, cînd îi rugai să stea liniștiți, îmi răspunseră: Nu putem! Atunci, continuați, le zisei eu. Nu poți cere ceea ce nu se poate! În aceeași clipă, ducele și ducesa izbucniră în rîs. Într-altă seară, fiindcă tocmai le terminasem, dusei la palat, în încăperea unde lucram, cele patru statuete de bronz care se află pe pedestalul statuii mele și care-i înfățișează pe Jupiter, Mercur⁵, Minerva,⁶ și Danae,⁷ cu

¹ E vorba de don Garcia, fiul lui Cosimo I. În 1553, cînd se petrec faptele relate de Cellini, era în vîrstă de șase ani.

² Francesco — primul născut al lui Cosimo I. Avea pe atunci doisprezece ani.

^{3,4} Don Giovanni și don Arnando (Fernando) — fii ai aceluiași Cosimo I. Aveau pe atunci: primul zece ani, iar al doilea, patru ani.

⁵ Fiul lui Jupiter, zeu al elocvenței, al comerțului și al hoților la romani.

⁶ Fiica lui Jupiter, zeția înțelepciunii la romani.

⁷ Fiica lui Acristos, regele Argosului, care, pentru a o feri de Zeus, a închis-o într-un turn. Mai marele zeilor a izbutit însă să se strecoare acolo, sub forma unei ploii de aur, iar Danae, rămasă însărcinată, l-a născut pe Perseu.

fiul său, Perseu, așezat la picioarele ei. Așezai statuetele în șir, una după alta, nițel mai sus de ochiul privitorului, încît făceau o impresie deosebită. Fiind înștiințat, ducele veni mai devreme ca de obicei și, fiindcă cel care îl înștiințase lăudase statuetele mult mai mult decît meritau (spunea: ia întrecut pe cei antici, și altele de acest fel), ducele veni însoțit de ducesa, cu care vorbea voios, despre lucrările mele. Cînd îi văzui intrînd, mă sculai numaidecît, să-i întîmpin. Cu o bunăvoință într-adevăr ducală, excelența sa îmi întinse mîna dreaptă, în care ținea o pară uriașă, nemaipomenit de frumoasă, și mi spuse: Uite, Benvenuto, ia para asta și pune-o în grădina casei tale! Acestor vorbe le răspunsei plin de bucurie: O, *Signore!* Îmi spune excelența voastră cu tot dinadinsul să pun această pară în grădina casei mele? Ducele repetă: Da! În grădina casei, careți aparține, mai înțeles? Mulțumii atît excelenței sale, cît și ducesei, alegînd cele mai frumoase cuvinte de recunoștință pe care le cunoșteam. Apoi se așezară amîndoi în fața statuetelor, și mai bine de două ore nu mai vorbiră decît de frumusețea acestora. Ducea dorea atîta ca ele să treacă în stăpînirea sa, încît îmi spuse: Nu vreau ca aceste frumoase statuate să se piardă în piață, pe acel pedestal, unde mai înfruntă și primejdia de a fi distruse; doresc să le așezi într-una din odăile mele, unde vor fi păstrate cu respectul pe care îl merită rara lor frumusețe. N-am primit această propunere și am adus un nesfîrșit număr de argumente; dar, văzînd o hotărîtă să nu mă lase să pun statuetele pe pedestal — acolo unde se află acum — așteptai pînă a doua zi, cînd mă dusei la palat, către orele douăzeci și două; aflînd că ducele și ducesa erau la călărie, luai statuetele și le plumbuii la locul lor, pe pedestal, care era și el gata. Dar vai! Cînd ducesa află ce-am făcut, se înfurie atît de cumplit, încît dacă nu era ducele, care să-mi ia cu iscusință apărarea, o pățeam rău de tot; după povestea asta, care se adăuga la aceea a colanului de perle, ducesa nu se lăsă pînă cînd ducele nu renunță la mica lui bucurie, din care pricină nu mai avusei de ce să mă duc la palat, unde nici nu mai puteam intra oricînd, căci întîmpinam din nou aceleași greutateți ca mai înainte.

LXXXIX. Luptînd cu lipsa de bani și cu o sumedenie de alte necazuri, din care jumătate numai, și tot l-ar fi înspăimîntat chiar și pe omul cel mai vajnic, dădeam zor să termin statuia lui *Perseu*, pe care o dusesem în Loggia dei Lanzi, din Piața Senioriei. Într-o bună dimineată, după ce ascultasem liturghia în biserica San Piero Scheraggio, trecu pe lîngă mine misitul Bernardone, pretins giuvaergiu, ajuns, din bunătatea ducelui, administrator al Monetăriei¹; chiar în dreptul ușii bisericii — ca un porc ce era — dădu drumul la patru bășini, care sigur că s-au auzit tocmai din San Miniato². Porcule, ticălosule, măgarule, așa sună oare scîrbosul tău taletnt? strigai eu, punînd mîna pe un băț. Cum însă se retrase în mare grabă în clădirea Monetăriei, mă așezai și eu la pîndă în dosul porții mele, lăsînd în stradă un mic ucenic, care trebuia să-mi dea de veste în data ce acest dobitoc ar fi părăsit Monetăria. După o îndelungată așteptare, mă plictisii, iar furia îmi trecu; mă gîndeam că bătaia știi cînd o începi, dar că din ea pot ieși tot felul de încurcături, și mă hotărîi, deci, să mă răzbun în alt chip. Și fiindcă toate acestea se petreceau cu o zi sau două înainte de sărbătoarea sfîntului Ioan, făcui următoarele patru versuri, pe care le lipii într-un colț din curtea bisericii, unde oamenii își făceau nevoile. Versurile sunau astfel:

*Ici zace Bernardone, porcilingăul,
Tîlhar și cutră, a Pandorei³ ladă,
Măgar bătrîn, din care dete mladă
Ast jalnic meșter Buaccio⁴, prostăldul.*

Zvonul despre cele petrecute, cît și versurile ajunseră la palat, făcîndu-i să rîdă pe duce și pe ducesă; totodată, înainte ca Bernardone să fi aflat ceva, o mulțime de oameni se și opriseră în fața versurilor, rîzînd în hohote; și

¹ Monetăria florentină se afla în spatele cunoscutei Loggia dei Lanzi.

² Biserică florentină.

³ În mitologia greacă, Pandora apare ca prima femeie creată de zei. Jupiter i-a dăruit o cutie în care se aflau închise toate nenorocirile ce pot bîntui omenirea, atrăgîndu-i atenția să n-o deschidă niciodată. Soțul ei, Epitemeu, nu a ascultat însă de acest sfat și a deschis cutia, în care n-a mai rămas decît speranța. La figurat, prin cutia Pandorei se înțelege tot ceea ce sub o aparență frumoasă poate să fie o sursă de nenorociri.

⁴ Baccio Baldini, fiul lui Bernardo Baldini, medic și biograf al ducelui Cosimo I.

fiindcă toată lumea privea spre Monetărie, cătînd țintă să-l vadă pe Bernardone, fiul acestuia, *maestro* Buaccio, înțelegînd despre ce este vorba, alergă de rupse hîrtia pe care erau scrise versurile, mușcîndu-și degetele de mînie și amenințînd cu vocea lui caraghioasă, fonfăită.

XC. Aflînd că Perseu putea fi socotit ca și terminat, ducele veni într-o zi să-l vadă, mărturisindu-și limpede marea mulțumire pe care o simțea; apoi, întorcîndu-se spre cîțiva cetățeni de vază care îl însoțeau, spuse: Cu toate că această operă ne pare a fi foarte frumoasă, ea trebuie să-i placă și poporului; de aceea, aș voi, dragă Benvenuto, ca înainte de a o da gata să deschizi pentru o jumătate de zi partea aceasta din fața pieței, spre a putea afla ce spune mulțimea; de altfel, nu încape îndoială că, văzută la largime, va arăta cu totul altfel decît aici, în înghesuiala asta. Răspunsei cu umilință: Aflați, *signor mio*, că o s-arate de două ori mai bine; cum de nu-și amintește excelența voastră că a mai văzut-o în grădina casei mele, unde, avînd destulă largime, părea atît de frumoasă, încît Bandinello, trecînd prin Grădina Inocenților, a venit s-o vadă și — cu toată firea lui rea și ticăloasă — statuia i-a smuls laude, lui, care, de cînd se știe, n-a lăudat încă pe nimeni? Bag de seamă că excelența voastră îi dă prea multă crezare. Deși vorbele mele îl cam necăjeau, ducele îmi spuse totuși cu blîndețe: Fă-o, Benvenuto, numai ca să fiu și eu mulțumit! După plecarea ducelui, mă pregătii să dezvelesc statuia, dar pentru că duceam lipsă de puțin aur, de niște lacuri și alte nimicuri care sînt de folos la terminarea unei sculpturi, mormăiam supărat și mă văicăream, blestemînd ziua aceea afurisită cînd venisem la Florența; vedeam limpede uriașa și neîndoielnică pierdere pe care o suferisem părăsind Franța și nu întrevedeam cam ce fel de fericire m-ar putea aștepta în Florența, cu acest stăpîn, de vreme ce — de la început și pînă la sfîrșit — tot ce făcusem nu mi adusese decît pagube. În ziua următoare, deși tot atît de supărat, dezvelii statuia. A vrut însă Domnul ca, de îndată ce opera a fost văzută, să se înalțe în cinstea ei atîtea laude, încît să mai am și eu cu ce să-mi alin durerea. Mulțimea nu mai contenea să se înghesuie lîngă poarta pe care — în timpul celor cîteva ore cît am ținut statuia dezvelită — fuseseră agățate peste douăzeci de sonete,

toate cuprinzînd laude neprecupețite în cinstea operei mele. După ce o acoperii la loc, profesorii cei învățați și studenții Universității din Pisa, care erau în vacanță, se întrecură să agațe în fiecare zi numeroase sonete și diferite versuri în latină și greacă. Ceea ce mi dădea însă cea mai mare mulțumire și mă făcea să nădăjduiesc într-o împăcare cu ducele era faptul că oamenii de meserie, adică sculptorii și pictorii, se întreceau și ei lăudîndu-mă. Între aceștia, cel pe care îl prețuiam îndeosebi era valorosul pictor Iacopo da Pontormo ¹, sau — mai mult decît el — strălucitul său elev, pictorul Bronzino ²; acesta nu se mulțumi numi să agațe sonetele, ci îmi trimise și acasă cîteva, prin ucenicul său Sandrino ³; cu stilul lui frumos, îmi lăuda atît de mult opera, încît puteam culege de aici o oarecare mîngîiere. Acoperii apoi statuia din nou și mă zorii s-o termin.

XCI. Deși cunoștea bine laudele pe care ilustra noastră școală mi le adusese — văzîndu-mi opera doar atît de puțin — ducele spuse: Îmi pare bine că Benvenuto a avut această mică mulțumire, căci astfel se va zori cu mai multă tragere de inimă să-și termine odată lucrarea; să nu-și închipuie însă că după aceasta — cînd statuia va fi văzută dezvelită în întregime și va fi cercetată de jur împrejur — poporul va mai vorbi la fel ca și azi: atunci i se vor vedea toate lipsurile, și în deosebi multe pe care nu le are. Să se narmeze deci cu răbdare! Or, ducele nu făcea altceva decît să repete ceea ce-i spunea Bandinello dîndu-i ca pildă operele lui Andrea del Verrocchio ⁴, cel care a executat frumosul Crist și statuia în bronz a sfîntului Toma, care se văd pe fațada de la Orsanmichele; tot Bandinello mai dădea ca pildă numeroase alte opere, printre care minunatul *David*, al divinului Michelagnolo Buonarroti, spunînd însă că această operă nu este frumoasă decît văzută din față; vorbind apoi de

¹ *Iacopo Carruci da Pontormo* (1494—1556), cunoscut pictor florentin, elev al lui Andrea del Sarto.

² *Angiolo Bronzino* (1503—1572), pictor florentin. A scris și poezii, precum și cîteva *Scrisori* despre pictură. În 1539 a intrat în slujba ducelui Cosimo I de' Medici, la curtea căruia a lucrat numeroase portrete.

³ *Alessandro Allori* (1535—1607), elev al lui Bronzino.

⁴ Om de artă florentin (1435—1488), elev al lui Donatello. A practicat giuvaergeria, sculptura, gravura, pictura, arhitectura și chiar muzica. Perugino și Leonardo da Vinci au fost elevii săi.

lucrarea sa *Hercules și Cacus*, Bandinello îi blestema pe cei care o acoperiseră cu nenumărate sonete batjocoritoare. Ducele, care avea multă încredere în el și i dăduse nas să vorbească astfel, socotea că lucrurile se vor desfășura aproape așa cum le spusese invidiosul de Bandinello, care nu mai înceta cu birfelile; și, parcă anume pentru a-i întări spusele sale, pînă și pungașul de Bernardone, misitul, stînd într-o zi de vorbă cu ducele, îi spuse următoarele: Aflați, *signore*, că a face statui mari nui totuna cu a face din acelea mititele; n-o să spun că Benvenuto nu a dovedit destulă iscusință în executarea statuetelor dar veți vedea singur că statuia cea mare n-o să iasă cum trebuie. Bernardone adăugă apoi o mulțime de alte năzbîtii, făcînduși astfel, încă o dată, meseria sa de spion și de mincinos.

XCII. Cu îngăduința vajnicului și slăvitului meu stăpîn, Domnul Dumnezeu, am izbutit să termin cu totul statuia, și într-o joi dimineață am dezvelit-o în întregime¹. Ar fi cu neputință de spus cît de numeroși au fost cei care s-au strîns în fața ei de cum am dezvelit-o, deși era încă înainte de răsăritul soarelui, și toți într-un glas se întreceau în a o lăuda cît mai vîrtos. În acest timp, ducele stătea în dosul uneia din feres-trele de jos ale palatului, chiar deasupra intrării și așa, pe jumătate ascuns, asculta tot ce se spunea despre opera mea; după cîteva ore, se îndepărtă atît de mîndru și mulțumit, încît dînd cu ochii de *messer Sforza* îi spuse: Du-te, Sforza, del caută pe Benvenuto și spune-i din partea mea că bucuria pe care mi-a făcut-o este mai mare decît mă așteptam; mai spune-i că — la rîndu-mi — îl voi răsplăti astfel încît o să rămîna uimit; încredințează-l, deci, că poate fi liniștit! *Messer Sforza* îmi aduse la cunoștință ilustrul mesaj, care mă bucură. Atît pentru această știre, cît și pentru că mulțimea mă arăta cu degetul, ca pe cineva care făcuse un lucru nou și vrednic de mirare, petrecui ziua aceea în mare desfătare. În piață, îmi ieșiră în cale doi gentilomi, trimiși ai viceregului Siciliei pe lîngă ducele nostru, în legătură cu unele treburi (le fusesem arătat pe cînd treceam și fugiseră după mine în goana

mare); cu beretele în mâini, ei îmi ținură o cuvîntare deosebit de ceremonioasă, mai ceva ca pentru un papă, iar umilînța pe care o arătai nu sluji la nimic, căci mă acoperiră cu atîtea laude, încît începui să-i rog să facă bunătatea să părăsească piața, deoarece lumea se oprise să se uite la mine mai dihai ca la *Perseu*. O dată cu aceste firitiseli, cutezară a mă ruga să plec în Sicilia, făgăduindu-mi condiții care să mă mulțumească; îmi arătară apoi cum îl îmbogățiseră pe *fra* Giovanognolo de'Servi¹, care terminase o fîntînă împodobită cu statui, fără să atingă însă nici pe departe măiestria lui *Perseu*. Nui lăsaî să termine tot ce voiau să spună, și grăii: Tare mă minunez văzîndu-vă cum căutați a mă face să-l părăsesc pe principele meu — cel mai de seamă ocrotitor pe care artele l-au avut vreodată — și patria mea, școala celor mai strălucite talente. Dacă alergam cumva după cîștiguri deosebite, rămîneam în Franța, în slujba aceluî mare rege Francisc, care în afara lefii de o mie de scuzi îmi plătea pe deasupra și toate lucrările pe care i le executam, ceea ce mă făcea să am în fiecare an un cîștig de peste patru mii de scuzi; și totuși, am părăsit la Paris truda a patru ani și mai bine. Cu aceste cuvinte — și cu altele — pusei capăt stăruințelor lor; le mulțumii pentru laudele aduse, spunîndu-le că ele însemnau cea mai mare răsplată pe care o putea primi un artist și îmi dădeau un asemenea imbold, încît trăgeam nădejde ca în cîțiva ani să execut o altă lucrare, care să-i placă admirabilei școli florentine mult mai mult decît *Perseu*. Cei doi gentilomi ar fi dorit s-o ia de la început cu laudele: scoțîndu-mi însă bereta și salutîndu-i cu o adîncă plecăciune, îmi luai rămas bun de la ei.

XCIII. Lăsaî să treacă două zile, și văzînd că laudele sporeau într-una, hotărîi să mă înfățișez ducelui; îi făcu plăcere să mă vadă și mi spuse: Mi-ai făcut o mare bucurie, Benvenuto, dar îți făgăduiesc că te voi răsplăti în așa fel, încît să te minunezi și tu; țin chiar să te încredințez că acest lucru nu se va petrece mai

¹ Călugăr din Ordinul serviciilor (1507—1563). Fîntîna de care vorbește Cellini, a lucrat-o în piața orașului Messina, între 1547 și 1551. În opera sa începe să se facă simțit un anumit decadentism de natură academică.

tîrziu decît mîine. Aceste minunate făgăduieli mă făcură să-mi îndrept toate gîndurile către Dumnezeu, mulțumindu-mi din inimă; după aceea, mă apropiai de duce și așa, pe jumătate plîngînd de bucurie, îi sărutai haina, spunîndu-mi: Slăvit fi, o, *signore*, adevărat ocrotitor al artelor și al celor care trudesc pe ogorul lor! Rog, însă, pe excelența voastră ca — înainte de orice — să binevoiască să-mi îngădui să plec pentru opt zile, spre a-mi mulțumi Domnului, care — datorită neclintitei mele credințe — m-a ajutat tot timpul cît am trudit din greu la această operă; pentru aceasta, ca și pentru oricare alt minunat ajutor, vreau să plec într-un pelerinaj de opt zile, spre a-mi mulțumi Dumnezeului meu celui fără de moarte, care întotdeauna îi sprijină pe cei ce-l cheamă din adîncul inimii lor. Ducele mă întrebă atunci încotro vream să plec. Îi răspunsei: Mîine dimineată voi pleca spre Valleombrosa, după care — trecînd prin Camaldoli și Ermo¹ — voi merge pînă la Bagni di Santa Maria² și poate chiar pînă la Sestile³, unde aud că s-ar afla antichități frumoase; mă voi înapoia prin San Francesco della Vernia⁴ și voi reveni în slujba excelenței voastre, mulțumindu-mi tot timpul Domnului. Plin de voie bună, ducele îmi spuse, fără să stea pe gînduri: Duce, Benvenuto, și vino îndărăt, căci îmi ești drag; lasă-mi însă numai două versuri — ca aducere-aminte — și apoi n-avea nici o grijă! Scrisei fără întîrziere un catren, în care îi mulțumeam excelenței sale, și i-l dădui lui *messer Sforza*; la rîndul său, acesta i-l înmîină ducelui, care îl luă și — după ce-l citi — i-l înapoie aceluiași *messer Sforza*, spunîndu-mi: Pune-mi-l zilnic în fața ochilor, căci dacă Benvenuto se înapoiază și vede că nu i-am făcut nimic, cred că mă ucide. Cuvintele lui mi-au fost repetate chiar în aceeași seară de către *messer Sforza*, care, rîzînd și glumind, dar minunîndu-se tot odată de marea bunăvoință pe care mi-o arăta ducele,

¹ *Valleombrosa, Camaldoli, și Sacro Ermo* — numele unor mănăstiri situate în munți, în partea de est a Florenței.

² Localitate în partea de est a Florenței.

³ De fapt Sestino, veche localitate, aflată mai departe de cele amintite anterior.

⁴ Mănăstire aflată pe muntele La Verna.

îmi spuse: Du-te, Benvenuto, și vino îndărăt, căci te pizmuiesc.

XCIV. Părăsii Florența și, tot drumul nu făcui altceva decît să cînt psalmi și rugăciuni întru slava lui Dumnezeu; mă simțeam foarte bine, căci, fiind vară, era o vreme minunată; în afară de asta, treceam prin locuri pe unde nu mai fusesem niciodată, iar călătoria mi se părea încîntătoare. Și fiindcă mi-l luasem drept călăuză pe un anume Cesare¹, un tînăr lucrător de-al meu, de fel din Bagno, am fost foarte bine primit atît de tatăl lui, cît și de întreaga familie, din care făcea parte și un bătrîn în vîrstă de peste șaptezeci de ani, om deosebit de plăcut: era unchiul lui Cesare și se în-deletnicea cu medicina, dar se pricepea puțin și în alchimie. Acest bătrîn de treabă îmi arătă minele de aur și de argint de la Bagno și mă duse să văd toate frumusețile ținutului, făcîndu-mi astfel o plăcere cum nu se poate mai mare. Într-una din zile, după ce se împrietenise cu mine, bătrînul îmi spuse: Aș voi să-ți împărtășesc un gînd de-al meu, din care — dacă iar da ascultare — excelența sa ar putea trage cele mai mari foloase: aproape de Camaldoli — mă lămuri el — se află o trecătoare atît de descoperită, încît Pietro Strozzi nu numai că ar putea să se strecoare pe acolo fără nici o teamă² dar ar putea chiar să pună mîna pe Poppi³ fără nici o împotrivire. Apoi socotind neîndestulător ceea ce mi spusese prin viu grai, bunul bătrîn scoase din tașcă o foaie de hîrtie pe care desenase întregul ținut, dar în așa fel, încît se vedea foarte limpede că marea pri-mejdie de care vorbea nu era de fel o închipuire a lui. Luînd desenul, părăsii de îndată Bagno și, trecînd în fugă prin Prato Magno și San Francesco della Vernia, mă înapoiai la Florența; o dată ajuns acolo, fără a-mi

¹ *Cesare dei Federigi* (1530—1564), sculptor, ucenic al lui Tribolo și Cellini.

² Pe marginea manuscrisului original, în dreptul acestei fraze se află o însemnare făcută de mîna lui Cellini: «*Era în vremea cînd Pietro a trecut și a venit cu armata la Siena*» (vezi capitolul al LXXXV-lea, Cartea a II-a). Împreună cu larmata sa, Pietro Strozzi trecuse Alpii și luase conducerea sienezilor răsculați. În vremea aceasta, detașamentele sale se aflau la Valdichiane (în partea de sud a Toscanei), de unde făceau incursiuni pînă la Arezzo.

³ Oraș așezat la douăzeci de mile de Arezzo, spre nord.

îngădui alt răgaz decît pentru a-mi schimba cizmele, mă și îndreptai spre palat: aproape de mănăstire, mă întîlnii față-n față cu ducele, care venea dinspre Palazzo del Podestà. O, dar de ce te-ai întors atît de curînd? Nu te așteptam înainte de trecerea celor opt zile! Îi răspunsei: Numai pentru a-mi fi de folos excelenței voastre, căci, altfel, mai rămîneam bucuros cîteva zile, să mă plimb prin acel ținut încîntător! Ei, și ce vești bune mi-ai aduci? mă întrebă ducele. *Signore*, răspunsei eu, este nevoie să vă vorbesc despre lucruri deosebit de însemnate. Mă luă atunci cu el la palat, și acolo mă duse pe ascuns într-o încăpere unde eram singuri. Abia acolo îi povestii totul și-i arătai desenul, care păru să-i facă o deosebită plăcere. Spunîndu-mi că era nevoie de măsuri grabnice pentru îndreptarea unei asemenea stări de lucruri, ducele rămase puțin pe gînduri, după care grăi: Află că m-am înțeles cu ducele de Urbino¹ să vegheze el asupra acelei trecători; o vorbă să nu suflă, însă, despre asta! Mă despărții apoi de duce, care nu mai știa cum să-mi arate cît de mult ținea la mine, și mă înapoiai acasă.

XCV. Cînd mă înfățișai a doua zi, ducele — după ce stăturăm puțin de vorbă — îmi spuse voios: Țin ca mîine să-ți rezolv neapărat și treburile tale; n-avea deci nici o grijă! Sigur de cuvîntul său, așteptai cu nerăbdare să vină ziua următoare. Cînd, în sfîrșit, sosi, plecai spre palat; acolo — fiindcă veștile proaste se află mai repede decît cele bune — mă pomenii chemat de *messer Iacopo Guidi*², secretarul ducelui, care — cu gura strîmbă, înțepat și plin de el — începu să vorbească stînd țepăn, de parcă înghițise un par: Ducele spune că vrea să afle de la tine cît ceri pentru *Perseu*. Rămăsei ca trăznit, dar, fără să preget, îi arătai că nu cerusem niciodată un preț pentru truda mea și că nu aceasta era ceea ce îmi făgăduise excelența sa cu două zile mai înainte. Ridicînd glasul, secretarul îmi spuse că — în numele ducelui — îmi poruncește, cu tot din-

¹ Duce de Urbino era pe vremea aceea Guidobaldo della Rovere; în 1554 comanda trupele papale.

² *Iacopo Guidi di Volterra* — ajuns mai tîrziu episcop. Dintr-o scrisoare a sa către Bandinelli apare clar ura pe care i-o purta lui Cellini.

adinsul, să arăt cât cer, sub pedeapsa de a pierde întreaga bunăvoință a excelenței sale.

Nu câștiguri bănești speram de pe urma atîtor laude ale ducelui, ci întreaga sa bunăvoință, căci aceasta mi se părea cea mai însemnată răsplată pe care i-aș fi putut cere vreodată; de aceea, văzînd felul neașteptat în care acel broscoi veninos își îndeplinea îndatoririle, mă cuprinsese o asemenea minie, încît — ieșindu-mi din fire — spusei că dacă excelența sa îmi dădea chiar zece mii de scuzi, tot nu mi-ar fi plătit îndeajuns lucrarea; adăugai apoi că dacă mă gîndeam să ajung vreodată la o asemenea răsplată, nici nu mă mai opream la Florența. Apoi, fiindcă neobrăzatul acela îmi arunca o mulțime de vorbe de ocară, îi plătii și eu cu aceeași măsură. A doua zi, ducîndu-mă să mă închin în fața ducelui, excelența sa îmi făcu semn să mă apropii, iar cînd ajunsei în fața sa îmi spuse mînios: Cu zece mii de scuzi se clădesc orașe și palate uriașe! Răspunsei fără să stau pe gînduri că excelența sa putea găsi o sumedenie de inși care să se priceapă să-i înalte palate și cetăți, dar că în întreaga lume nu va găsi, poate, un al doilea care să se priceapă să-i facă un *Perseu*. Apoi, plecai numaidecît, fără a mai scoate nici o vorbă. Cîteva zile mai tîrziu, ducesa trimise după mine și mi spuse să las în seama ei neînțelegerea dintre mine și duce, lăudîndu-se că va lucra astfel încît să fiu mulțumit. La aceste cuvinte binevoitoare răspunsei că pentru toate ostenele mele nu-i cerusem nîcîind ducelui o răsplată mai de preț decît bunăvoința, lucru pe care excelența sa mi-l făgăduise; de aceea, nu vedeam de ce mai era nevoie ca astăzi să le încredințez excelențelor lor ceea ce le încredințasem încă din prima zi în care începusem să le slujesc; adăugai apoi că dacă — în schimbul trudei mele — excelența sa îmi dădea doar o monedă de cinci parale, fără să mă lipsească însă de bunăvoința sa, m-aș fi socotit răsplătit și mulțumit. Surîzînd la auzul cuvintelor mele, ducesa îmi spuse: Ia seama, Benvenuto! Ar fi mai bine pentru tine să faci cum îți spun eu! Și, întorcîndu-mi spatele, se îndepărtă. De unde gîndeam că, vorbind atît de umil, făceam cum nu se putea mai bine, lucrurile îmi ieșiră, tocmai dimpotrivă, cum nu se putea mai prost, căci ducesa, care avea o fire bună, mi-ar fi ajutat, cu toată pica pe care mi-o purtase.

XCVI. În vremea aceea, legasem strînsă prietenie cu Girolamo degli Albizzi¹, comisar al milițiilor excelenței sale. Află, Benvenuto, îmi spuse el într-o bună zi că ar fi bine să pui capăt micii neînțelegeri pe care o ai cu ducele, iar dacă ai avea încredere în mine, măș încumeta să descurc lucrurile; știu eu ce spun: dacă ducele se va supăra de-a binelea, vei da de dracu; nu pot să-ți spun mai mult, așa că deocamdată mulțumește-te cu atît. Nu mult după ce vorbisem cu ducesa, o anumită persoană veni să-mi spună — poate din răutate — cum că aflase că ducele — în nu știu ce împrejurare — ar fi zis: Să nu mă scoată din răbdări, căl fac praf pe *Perseu* și termin cu toată gîlceava! Iată de ce, temîndu-mă să nu se întîmple una ca asta, îi spusei lui Girolamo degli Albizzi că lăsam totul pe seama sa, mulțumindu-mă cu ce ar fi hotărît el, numai să nu pierd bunăvoința ducelui. Omul acesta cumsecade se pricepea de minune în treburile militare și mai ales în cele ale milițiilor, care erau formate numai din țărani; sculptura însă — deși îi plăcea — n-o înțelegea nici de frică, și de aceea, vorbind cu ducele, spuse: *Signore!* Benvenuto a lăsat totul pe seama mea și m-a rugat să pun o vorbă bună pentru el pe lîngă excelența voastră. Și eu, răspunse ducele, las totul pe seama ta și mă voi împăca cu tot ce vei hotărî. Ca urmare, Girolamo întocmi cu multă dibăcie un înscris, în care — ținîndu-mi partea — hotărî ca ducele să-mi dea trei mii cinci sute de scuzi de aur, ceea ce nu înfățișa prețul unei lucrări atît de frumoase, ci doar o slabă răsplată ce mi se cuvenea; adăugă apoi că — de altfel — eu mă socoteam mulțumit și încheie cu o mulțime de alte cuvinte, care toate tindeau să îndreptățească prețul hotărît. Semnînd înscrisul, ducele se arătă tot atît de bucuros pe cît eram eu de dezamăgit. Aflînd de cele petrecute, ducesa spuse: Era mai bine pentru bietul om dacă lăsa totul pe seama mea, căci i-aș fi scos cinci mii de scuzi de aur. Într-una din zile, aflîndu-mă la palat, ducesa îmi spuse același lucru, de față cu *messer Alamanno Salviati*, și mă luă în derîdere, sus-

¹ *Girolamo di Luca degli Albizzi* — rudă cu mama ducelui Cosimo I. Devotat familiei de' Medici, a făcut parte din Consiliul Celor Patruzeci și opt iar după moartea ducelui Alessandro a contribuit în mare măsură la alegerea ca duce a lui Cosimo I.

ținînd că toate cîte le suferisem mi se cuveneau. Ducele porunci să mi se plătească lunar cîte o sută de scuzi de aur, pînă la completarea sumei hotărîte. Lucrurile merseră astfel cîteva luni în șir, după care *messer Antonio de'Nobili*¹ — care primise porunca de mai sus — începu să mi plătească numai cîte cincizeci de scuzi; ba, mai tîrziu, nu mi mai dădea decît cîte douăzeci și cinci, iar uneori nici măcar pe aceștia; văzînd că lucrurile se trăgăneau atît, mă adresai în cele din urmă lui *messer Antonio*, rugîndu-l, modest și liniștit, să mi spună din ce pricină nu mai termină odată cu plata. Îmi răspunse la fel de liniștit, dar parcă se cam pierdea în deslușiri, căci judece cine-o vrea: la început îmi spuse că pricina pentru care nu mi mai plătea era marea lipsă de bani în care se afla palatul și îmi făgădui să mi plătească de îndată ce va avea bani; apoi adăugă: Vai mie! Ar însemna să fiu un mare ticălos ca să nu-ți plătesc! Mă mirai să-l aud vorbind astfel, dar trăgeam nădejde că mi va plăti atunci cînd se va înlesni. Văzînd însă că lucrurile se petreceau tocmai de-a-ndoaselea, îmi dădui seama că și bătea joc de mine, așa că mă infuriai și-l făcui cu ou și cu oțet, aducîndu-i aminte fiecare cuvînt pe care mi-l spusese. Între timp, însă, el muri, iar eu rămăsei neplătît; și acum, spre sfîrșitul anului 1566, mai am de primit suma de o mie cinci sute de scuzi de aur. Mai aveam de primit și un rest din leafa mea, pe care ajunsesem să cred că n-o să-l mai primesc niciodată, căci trecuseră aproape trei ani de cînd mi se cuvenea; se întîmplă însă ca ducele să cadă rău bolnav, stînd patruzeci și opt de ore fără să poată urina, și, cu acest prilej, dîndu-și seama că leacurile doctorilor nu-l ajutau cu nimic, își îndreptă gîndul către Domnul și porunci să se plătească lefurile întîrziate; cu acest prilej îmi căpătai și eu restul de leafă, dar nu și restul banilor care mi se cuveneau pentru *Perseu*.

XCVII. Deși eram hotărît să nu mai pomenesc nimic despre nefericitul meu *Perseu*, o împrejurare deosebită mă silește s-o fac, și de aceea voi înnoda din nou firul povestirii, întorcîndu-mă puțin înapoi. Socotisem că fac bine spunîndu-i ducesei că nu mai puteam tîr-

¹ Devotat familiei de'Medici, vistiernic al ducelui Cosimo I.

gui ceea ce nu mi mai aparținea: nu-l asiguraseam oare pe duce că mă voi mulțumi cu ceea ce mi va da? Țineam ca prin această mică umilire să câștig din nou bunăvoința ducelui, care, cu câteva zile înainte ca Albizzi să ne împace, se făcuse foc pe mine, din pricină că mă plîsesem de cumplitele nedreptăți pe care mi le făceau *messer* Alfonso Quistello împreună cu magistratul fiscal Iacopo Polverino¹ și îndeosebi *ser* Giovanbatista Brandini, de fel din Volterra. Și fiindcă pusesem o oarecare patimă în înfățișarea dreptății mele, îl văzui deodată pe duce cuprins de o furie de neînchipuit. Povestea asta, strigă el, scos din sărite, seamănă cu cea a lui *Perseu*, pentru care misai cerut zece mii de scuzi; nu te gîndești decît la interesul tău și de aceea vreau ca statuia să fie prețuită, și ți voi da atît cît mi se va spune că merită. Răspunsei puțin cam prea îndrăzneț și pe jumătate mînios (ceea ce nu trebuie să se întîmple cînd ai de-a face cu cei de rang mare). Cum e oare cu putință, întrebai eu, ca opera mea să fie prețuită la adevărata ei valoare, cînd în toată Florența nu se află un singur om care s-o poată executa? Înfuriindu-se și mai rău, ducele îmi răspunse, printre altele: Se află astăzi în Florența un om care s-ar pricepe s-o execute — și chiar foarte bine; se va pricepe, deci, tot atît de bine s-o și prețuiască. Spunînd acestea, ducele se gîdea la Bandinello, cavaler al Sfîntului Iacopo. *Signor mio*, răspunsei eu, excelența voastră m-a învrednicit să execut aici, în mijlocul celei mai mari școli din lume, o operă de seamă și foarte grea, care a cîștigat laude mai mult decît oricare alta; mai mîndru de orice mă simt însă de faptul că, pe lîngă alți oameni talentați și pricepuți care lucrează în aceeași meserie, pictorul Bronzino — de pildă — s-a ostenit să mi facă patru sonete, în care să spună despre mine lucrurile cele mai măgulitoare; poate că tocmai pilda acestui om minunat a însuflețit cu atîta putere întregul oraș; vă încredințez că dacă se îndeletnicea în aceeași măsură cu sculptura ca și cu pictura, Bronzino ar fi putut să-l facă pe *Perseu*

¹ Dintre toți miniștrii lui Cosimo I, este acela pe care florentinii îl urau cel mai mult. De numele lui este legată legea, promulgată în 1548, prin care copiii inamicilor statului (respectiv ai regimului Medicilor) erau osîndiți la pierderea averii și exilarea pe viață, îndată ce împlineau vîrsta de doisprezece ani.

seu la fel de bine ca și mine. Vă mai spun, de asemeni, că și maestrul meu, Michelagnolo Buonarroți, ar fi fost în stare să facă o asemenea statuie atunci când era tânăr¹, și nu fără a se lovi de aceleași greutăți ca și mine; astăzi însă, când este atât de bătrîn, cu siguranță că n-ar mai face-o nici el; iată de ce socot că în momentul de față nu se găsește nici un om care să fie în stare de așa ceva. În felul acesta, opera mea a căpătat cea mai mare răsplată la care puteam nădăjdui: mă gîndesc la faptul că excelența voastră nu numai că s-a arătat mulțumit de ea, dar a și lăudat-o mai mult ca oricine. Se poate dori o răsplată mai mare și mai vrednică de cinste? Jur că nici măcar o comoară n-ar fi însemnat mai mult, și de aceea socot că am fost plătit și răsplătit și-i mulțumesc excelenței voastre din toată inima. La aceste vorbe, ducele îmi răspunse: Cu toate că nu crezi că s-a am cu ce te plăti, te asigur că îți voi da mai mult decît ți se cuvine! Nici nu credeam să fiu altfel răsplătit de către excelența voastră, adăugai eu; cum însă mă socot răsplătit cu vîrf și îndesat prin laudele pe care mi le-a adus școala noastră, o să plec chiar acum încotro m-or duce ochii, n-o să mă mai întorc în casa pe care mi-a dăruit-o excelența voastră, căci sînt hotărît să nu mai revăd niciodată Florența. Ne aflam în acel moment aproape de Santa Felicità, iar ducele se îndrepta spre palat. Scos din sărite de vorbele mele mînioase, se întoarse deodată spre mine și mi spuse: Stai pe loc și ia seama: nu cumva să pleci! Cam înfricoșat, îl însoții pînă la palat. După ce sosirăm, excelența sa îi chemă pe episcopul de Bartolini — arhiepiscop de Pisa — și pe *messer* Pandolfo della Stufa și le spuse să-i ceară lui Baccio Bandinello — din partea sa — să cerceteze cu grijă statuia lui Perseu și s-o prețuiască, întrucît dorea să mi-o plătească la adevărata ei valoare. Bandinello fu găsit numaidecît; aflînd porunca ducelui, le răspunse celor doi trimiși ai acestuia că el cercetase opera încă mai demult și-i dădea foarte bine seama cît prețuia, dar, pentru că era certat cu mine din pricina unor povești mai vechi, nu voia să se amestece în nici un fel în treburile mele. Ducele — spuseră cei doi — n-a cerut să-ți aducem la cunoș-

Michelangelo avea pe atunci optzeci de ani.

tință căși poruncește săși spui cît face statuia, căci de nu, vei cădea în dizgrația sa; dacă dorești cumva un răgaz de două sau trei zile, iași!; cercetează statuia cu băgare de seamă, iar după aceea spune-ne cît prețuiește. Bandinello răspunse că nu avea de gînd să se abată de la porunca ducelui; arată că cercetase statuia îndeajuns și că, după părerea lui, această operă merita șaisprezece mii de scuzi de aur, dacă nu chiar mai mult. Cei doi oameni de treabă aduseră de îndată răspunsul lui Bandinello la cunoștința ducelui, care se făcu foc și pară; cînd aflai, spusei că nu aveam nevoie de laudele unui ticălos ca Bandinello, de ale cărui bîrfeli nu scăpase nimeni. Spusele mele au fost aduse la cunoștința ducelui, și aceasta este pricina pentru care ducesa dorise să las totul pe seama ei. Acesta-i adevărul și desigur că făceam mult mai bine dacăși dădeam ascultare, căci aș fi fost plătit mai repede și cu mai multă dreptate.

XCVIII. Ducele îmi trimise vorbă prin *messer* Lelio Torelli — unul dintre înalții săi magistrați — că dorea să decoreze cu cîteva basoreliefuri din bronz corul bisericii Santa Maria del Fiore; dar fiindcă acest cor era o lucrare a lui Bandinello, n-am vrut să iso înfrumusețez prin truda mea, deși planul nu era al lui — căci el habar n-avea de arhitectură — ci al sculptorului în lemn Giuliano di Baccio d'Agnolo, cel care a stricat cupola¹; oricum ar fi fost, corul dovedea însă o desăvîrșită lipsă de talent, așa că nici prin minte nu mi trecea să lucrez ceva pentru el; întrucît ducelui îi spuneam, însă, într-una și cu smerenie că voi face tot ce mi va cere, excelența sa le porunci epitropilor de la Santa Maria del Fiore să se înțeleagă cu mine, arătîndu-le însă că din partea sa nu voi primi decît leafa de două sute de scuzi pe an, urmînd ca restul să mi se dea, prin grija lor, din veniturile epitropiei. Mă înfățișai, deci, epitropilor care îmi aduseră la cunoștință porunca ducelui. Mi se păru că mi va fi mult mai ușor săși lămuresc pe ei și începui prin a le arăta că executarea atîtor baso-

¹ Cellini se înșală: în realitate, cel care a stricat cupola domului din Florența, neținînd seamă de planurile marelui Brunelleschi, a fost sculptorul și arhitectul Baccio d'Agnolo (1462—1543), și nu fiul său, Giuliano. Stîrnind protestele marelui Michelangelo, Baccio d'Agnolo a trebuit, de altfel, să întrerupă construcția.

reliefuri de bronz însemna o cheltuială uriașă și zădărnice; nu pregetai să le arăt și din ce anume pricină gîndeam astfel, iar ei mă înțeleseseră de minune. Le spusesei că, mai întîi, corul nu avea nici o noimă, fiind de prost gust, greu de folosit, lipsit de grație și greșit desenat; în al doilea rînd, basoreliefurile aveau să fie așezate atît de jos, încît — acoperite într-una cu tot felul de murdării — n-aveau să poată fi nicicînd văzute. Le mai spusesei că nu voiam totuși să-mi irosesc cei mai buni ani ai vieții fără a-l sluji pe duce, căruia țineam atît de mult să-i fac pe plac; deci, dacă acesta dorea să mă folosească, n-avea decît să-mi îngăduie să execut ușa din mijlocul bisericii Santa Maria del Fiore, lucrare care putea fi văzută și care avea să-i facă excelenței sale mai multă cinste; mă arătai apoi gata să mă îndatoriez, printr-un contract, ca această ușă să fie mai frumoasă decît aceea din biserica San Giovanni, care este astăzi cea mai frumoasă din toate, și dacă n-aveam să izbutesc, să nu primesc nimic pentru truda mea; în schimb, dacă aveam să o duc la bun sfîrșit, potrivit făgăduielii, mă mulțumeam cu o mie de scuzi mai puțin decît ar fi fost prețuită lucrarea de către cunosători. Încîntați de propunerea mea, epitropii — între care se afla și Piero Salviati — îl delegară pe acesta să stea de vorbă cu ducele, socotind că-i vor aduce la cunoștință un lucru plăcut; lucrurile ieșiră însă altfel, căci ducele mă învinui că întotdeauna țineam morțiș să fac altceva decît ceea ce era pe placul său; Piero Salviati îl părăsi, deci, fără a primi vreun răspuns. Aflînd cum stau lucrurile, mă dusei să vorbesc cu ducele; se arătă cam supărat pe mine, dar îl rugai să binevoiască a mă asculta; îmi făgădui să mă asculte, iar eu o luai de la început, aducîndu-i o mulțime de dovezi în sprijinul părerilor mele și arătîndu-i că era vorba de bani aruncați de pomană; pînă la urmă îl împlînzii, spunîndu-i că dacă ușa nu-i era pe plac, puteam să-i fac două amvoane, de care corul avea neapărată trebuință și care aveau să fie două lucrări mari, care-i vor face cinste; îi mai spusesei că o să le înfrumusețez cu o sumedenie de basoreliefuri de bronz, iar asta îl împlînzea cu desăvîrșire, așa că-mi porunci să-i fac modelele. Făcui cîteva modele, trudind foarte mult, îndesebi la unul din ele, în opt colțuri, pe care l-am stu-

diat cu mai mult drag decît pe celelalte, deoarece mi se părea a fi cel mai izbutit. Venii de cîteva ori cu modelele la palat, iar ducele îmi trimise vorbă prin *messer* Cesare, garderobierul, să i le las. Dar după ce le văzu înțelesei că-l alesese tocmai pe cel mai puțin frumos. Într-una din zile, excelența sa trimise după mine; în timp ce vorbeam despre acele modele, îi spuneam și-i arătam cu o mulțime de argumente că acela în opt colțuri era și mai frumos la vedere, și mai nimerit pentru folosința pe care urma s-o aibă. Ducele îmi răspunse însă că dorea unul pătrat, întrucît forma aceasta îi plăcea mai mult. Apoi mai stătu o bucată de vreme de vorbă cu mine și nu mă lăsai pînă cînd nu-i spusei tot ce era de spus în apărarea artei. Dar, fie din pricină că ducele, deși înțelegea că aveam dreptate, ținea totuși la punctul său de vedere, fie din alte pricini, fapt este că multă vreme după aceasta n-a mai venit vorba despre amvoane.

XCIX ¹. În vremea aceasta, după ce călătorise pe Arno, iar apoi pe Grieve, sosi la drumul dinspre Poggio a Caiano ² și fu debarcat pentru a fi transportat la Florența marele bloc de marmură din care s-a cioplit statuia lui Neptun. Mă dusei să-l văd și eu, îl măsurai în lung și în lat, iar apoi, înapoindu-mă la Florența, mă apucau să fac cîteva mici modele, deși știam că, datorită ocrotirii ducesei, frumosul bloc de marmură îi era hărăzit cavarului Bandinello. Am făcut asta nu din pizmă față de dînsul, ci din milă pentru nenorocita de marmură (deși știut este că ori de cîte ori încercăm să smulgem un lucru din ghearele unei sorți nefericite, nu izbutim decît să-l împingem într-o nenorocire și mai mare;

¹ Între capitolele al XCVIII-lea și al XCIX-lea din Cartea a II-a există un gol, de patru ani, în legătură cu care Cellini nu dă nici un amănunt, deși au fost ani bogați în evenimente. În septembrie 1556, Cellini a fost arestat pentru lovirea meșterului aurar Giovanni di Lorenzo, dar a scăpat din închisoare după patruzeci și șase de zile, împăcîndu-se cu victima sa. În februarie 1557, a fost din nou arestat. A fost condamnat la o amendă bănească și la patru ani închisoare. În 1557, ducele Cosimo i-a îngăduit să-și execute pedeapsa la domiciliu, pentru a putea termina Crucifixul de marmură, început înainte de arestare.

² Cellini confundă riul Grieve, care nu e navigabil și se află pe partea stîngă a fluviului Arno — neputînd deci să traverseze drumul dintre Arno și Caiano (care e pe dreapta) — cu riul Ombrone di Pistoia.

aşa s-a întâmplat şi cu această marmură, care — după cum voi povesti mai jos — nu a scăpat din mîna lui Bandinello decît pentru a încăpea pe mîna lui Bartolomeo Ammannato¹). Terminînd modelele, plecai la Poggio a Caiano, unde se aflau ducele, ducesa, şi fiul lor, principele; cînd sosii, erau tocmai la masă şi, fiindcă ducele şi ducesa mîncau aparte, în altă încăpere, mă oprii să stau de vorbă cu principele. După o bună bucată de vreme, ducele mă auzi şi mă chemă cu bunăvoinţă; cînd ajunsei în faţa excelenţelor lor, ducesa începu să-mi spună tot felul de lucruri plăcute; vorbind ba de una, ba de alta, încet-încet veni vorba de frumosul bloc de marmură pe care îl văzusem; spusei că înaintaşii noştri nu izbutiseră să întemeieze faimoasa şcoală florentină decît punîndu-i pe artiştii să se întreacă între ei; numai datorită acestui înţelept obicei s-a putut construi minunata cupolă² şi s-au putut înălţa minunatele uşi ale bisericii San Giovanni; aşa s-au executat atîtea statui şi atîtea temple frumoase, glorioasă cunună a acestui oraş, care din vechime şi pînă astăzi nu şi-a aflat perechea. Ducesa se supără şi — fără a mă lăsa să termin — îmi spuse că înţelegea prea bine ce anume voiam să spun, dar mă opri să mai vorbesc vreodată în faţa ei despre blocul de marmură, căci aceasta nu-i făcea plăcere. Nu vă place, aşadar, întorsei eu vorba, să mă vedeţi apărîndu-vă interesele şi silindu-mă să vă slujesc cît mai bine? Luaţi aminte, *signora mia*, că, chiar dacă v-aţi hotărît să-i daţi comanda lui Bandinello, dacă veţi cere ca fiecare artist să execute un model pentru statuia lui Neptun, Bandinello va fi silit, pentru a-şi apăra faima, să pună tot sufletul ca să execute un model cît mai frumos, lucru pe care nu l-ar face ştiind că n-are cu cine să se ia la întrecere; veţi fi astfel mult mai bine slujiţi şi nu veţi dezamăgi această nobilă şcoală; veţi vedea cine are cel mai frumos stil şi vă veţi arăta ca nişte stăpîni care iubesc arta şi o înţeleg. Ducesa se înfurie; îmi spuse că o plictiseam şi că ţinea ca marmura să-i

¹ *Bartolomeo d'Antonio Ammannati* (1511—1592), sculptor şi arhitect florentin, în slujba ducelui Cosimo I. A lăsat, ca lucrări de arhitectură: Podul Sfintei Treimi, Curtea Palatului Pitti şi altele. Dintre lucrările de sculptură, cea mai cunoscută este această statuie a lui Neptun, aflată astăzi în Piaţa Senioriei din Florenţa.

² *Cupola Domului florentin* a fost desenată de Filippo Brunelleschi (1377—1446), marele arhitect al veacului al XV-lea.

fie dată lui Bandinello. Întreabă-l pe duce, adăugă ea, și ai să vezi că și excelența sa dorește același lucru. După ce ducesa termină de vorbit, ducele, care pînă aci nu scosese un cuvînt, grăi: sînt douăzeci de ani de cînd am pus să se scoată acest frumos bloc de marmură, anume pentru Bandinello, așa că doresc să fie al lui. Mă întorsei atunci către duce, zicînd: *Signor mio*, rog pe excelența voastră ca, în însuși interesul său, să-mi mai îngăduie doar cîteva cuvinte. Ducele îmi răspunse că puteam să spun tot ce vream și că avea să mă asculte. Știți prea bine, *signor mio*, începui eu, că acel bloc de marmură din care Bandinello a sculptat grupul *Hercules și Cacus*, fusese tăiat pentru marele Michelagnolo Buonarroti, care făcuse un model înfățișîndu-l pe Samson înconjurat de alte patru personaje; în locul acestei statui, care ar fi fost cea mai frumoasă din lume, Bandinello al vostru a scos din acea marmură numai două personaje, și acelea prost construite și cîrpăcite; de aceea înțeleapta noastră școală deplînge și astăzi jignirea adusă acelui frumos bloc de marmură. Nefericita lucrare a fost luată în derîdere în cele peste o mie de sonete care au fost agățate și despre care știu că și amintește prea bine și excelența voastră. Și acum, după ce am văzut că, din lipsa de pricepere a unora, frumosul bloc de marmură i-a fost luat lui Michelagnolo — deși fusese tăiat pentru el — și dat lui Bandinello, care l-a stricat de pomană, veți mai îngădui oare, ilustre *signore*, ca și acest al doilea bloc — mult mai frumos decît primul — să-i fie dat tot lui Bandinello, care să-l strice, ca și pe celălalt, în loc să-i fie dat altui artist care să-l lucreze? Porunciți, așadar, *signore*, ca oricine vrea, să poată face un model, și ca modelele să fie cercetate în cadrul școlii, iar după ce va auzi părerea acesteia, excelența voastră — ajutată de agera sa judecată — va ști să-l aleagă pe cel mai izbutit: astfel, nu veți mai irosi banii și veți încuraja și această minunată școală, astăzi unică în lume, adevărată glorie a excelenței voastre. După ce mă ascultă cu cea mai mare bunăvoință, ducele se ridică de la masă, spunîndu-mi: Duce, Benvenuto, și fă un model: cîștigă-ți prin el frumosul bloc de marmură, căci îmi dau seama că ai spus adevărul. În semn de mînie, ducesa mă amenință cu capul și mormăi ceva nedeslușit; mă închinai, iar

apoi mă înapoiai la Florența; ardeam de nerăbdare să încep a lucra la model.

C. Când se înapoie la Florența, ducele veni la mine acasă, fără a mă înștiința dinainte; îi arătai două modele deosebite unul de altul, și deși le lăudă pe amîndouă, recunoscu totuși că unul îi plăcea mai mult decît celălalt; apoi îmi spuse că dacă îl voi desăvîrși pe cel care-i plăcea lui n-o să-mi pară rău; și, cum văzuse atît modelul făcut de Bandinello, cît și modelele celorlalți, excelența sa găsi că al meu era mult mai frumos; cel puțin așa îmi spusese numeroșii curteni care îi auziseră părerea în această privință. Deosebit de însemnată și vrednică de povestit îmi pare a fi sosirea la Florența a cardinalului di Santa Fiore: ducîndu-se cu ducele la Poggio a Caiano și văzînd pe drum blocul de marmură, acesta îl lăudă foarte mult și ceru să i se spună cui anume îl hărăzise excelența sa. Fără a sta pe gînduri, ducele îi răspunse: Lui Benvenuto al meu, care mi-a făcut cel mai frumos model. Întîmplarea asta îmi fu povestită de oameni vrednici de încredere; ea îmi dădu imbold să mă înfățișez ducelui, ducîndu-i cîteva fleacuri meșteșugite de mine, care îi plăcură foarte mult. Întrebîndu-mă apoi ce lucrez, îi răspunsei: Am întreprins, *signora mia*, numai pentru plăcerea mea, una dintre cele mai grele lucrări: este un Crist din marmură albă ca laptele, de mărimea unui om, răstignit pe o cruce din marmură neagră. Ducea mă întrebă îndată ce am de gînd să fac cu el. Aflați, *signora mia*, răspunsei, că nu m-aș lipsi de el nici pentru două mii de ducați de aur, căci nimeni nu s-a încumetat pînă acum să facă o asemenea lucrare, care să-i ceară atîta trudă; eu însumi nu m-aș fi apucat s-o fac pentru altcineva, de teamă să nu dau de vreo rușine; de aceea, spun încă o dată că nu aș da-o nici pentru două mii de ducați, deoarece, cumpărîndu-mi singur marmura și plătind din banii mei — timp de doi ani — un lucrător care să mă ajute, înseamnă că am cheltuit peste trei sute de scuzi; v-aș da-o însă bucuros în dar dacă ați binevoi să-mi faceți o favoare, de altfel foarte nevinovată: nu vă rog altceva decît ca în ceea ce privește modelele pe care ducele le-a poruncit în vederea executării statuii lui Neptun, excelența voastră să stea de o parte, fără a mă ocroti, dar și fără a mă lovi.

Adînc disprețuitoare, ducesa grăi: Așadar, ție puțin îți pasă dacă te-ajut sau dacă îți pun bețe-n roate? Ba dimpotrivă, *signora*, răspunsei eu, îmi pasă foarte mult, altfel de ce v-aș mai oferi în dar un lucru pe care îl prețuiesc la două mii de ducăți? Nețârmurita mea încredere în studiile obositoare și sîrguincioase pe care le-am făcut îmi îngăduie să trag nădejde că voi cîștiga întrecerea, chiar dacă ar lua parte la ea însuși marele Michelagnolo Buonarroti, de la care am învățat tot ceea ce știu; și mi-ar fi mult mai plăcut ca în locul ăstora care habar n-au de nimic să facă un model el, care știe atîtea, deoarece pe cînd alături de un asemenea maestru n-ai decît de cîștigat, alături de ceilalți n-ai decît de pierdut. Cînd terminai ce aveam de spus, ducesa mă părăsi, pe jumătate mînioasă, iar eu mă înapoiai la lucrările mele, zorind tot mai mult la model. Cînd îl terminai, ducele veni să-l vadă, însoțit de doi ambasadori, din care unul era al ducelui Ferrarei, iar celălalt ¹ — al orașului Lucca. Modelul plăcu atît de mult, încît ducele le spuse celor doi ambasadori: Benvenuto merită pe bună dreptate blocul de marmură. Amîndoi ambasadorii mă felicitară călduros, dar îndeosebi cel al orașului Lucca, căci era un om învățat și pe deasupra și doctor. Cînd îl auzii că mă felicită, mă apropiai, căci între timp — ca să-i las să vorbească în voie — mă trăseseam mai la o parte; și, îndreptîndu-mă către duce, îi spusei: Excelența voastră, *signor mio*, ar trebui să mai ia încă o măsură vrednică de laudă: porunciți ca oricine dorește, să aibă libertatea de a face din pămînt un model de mărimea statuii, așa cum o să poată ieși ea din această marmură; în felul acesta, excelenței voastre o să-i vină mult mai ușor să vadă cine anume merită blocul; vă asigur că dîndu-l cui nu trebuie, nu-l veți năpăstui pe cel care-l merită, ci vouă înșivă vă veți aduce pagubă și rușine; dimpotrivă, dacă-l veți da celui care-l merită, vă veți acoperi de glorie și vă veți cheltui chibzuit banii, iar artiștii se vor încredința că-i înțelegeți și că-i iubiți. Cînd terminai, ducele strînse din umeri și se pregăti de plecare. *Signore*, îi spuse atunci ambasadorul lucchez, acest Benvenuto al vostru este un om aprig.

¹ *Girolamo Lucchesini* — ambasador la Florența al signoriei orașului Lucca.

E mult mai aprig decît credeți, răspunse ducele; era mai bine pentru el să nu fi fost astfel, căci ar fi avut pînă acum multe pe care nu le-a avut. Aceste cuvinte mi-au fost repetate aidoma chiar de către ambasador, care aproape mă luă la rost, cerîndu-mi să-mi schimb purtările. Îi răspunsei că țineam foarte mult la ducele meu, ca un slujitor iubitor și credincios ce-i eram, dar că la lingușiri nu mă pricepeam de loc. După cîteva săptămîni, Bandinello muri ¹ și se crezu că — mai mult decît din pricina desfrîului — moartea i-ar fi venit din supărarea pricinuită de pierderea blocului de marmură.

CI. Înainte de moarte, aflînd că făcusem *Crucifixul*, de care am vorbit mai sus, Bandinello luă o bucată de marmură și sculptă și el acea *pietă* ² care se află în biserica della Nunziata. În ce mă privește, hărăzisem *Crucifixul* meu bisericii Santa Maria Novella; bătușem chiar și scoabele în care urma să fie așezat și nu cerusem în schimb altceva decît ca sub picioarele lui Crist să-mi fac și eu o mică boltă, în care să-mi aflu adăpost după moarte. Întrucît călugării mi-au răspuns că nu-mi pot îngădui așa ceva fără să-i întrebe pe epitropii lor, le-am zis și eu: O, frați călugări! De ce nu i-ați întrebat pe epitropi de la început, cînd a fost vorba de așezarea frumosului *Crucifix*, și mi-ați îngăduit să bat scoabele fără voia lor? Din această pricină nu am mai vrut să-i dau bisericii Santa Maria Novella rodul unei trude atît de grele, deși după aceea epitropii au venit să stea de vorbă cu mine și să mă roage. M-am îndreptat de îndată către biserica della Nunziata și, spunînd că voiam să dăruiesc *Crucifixul* în același chip în care voisem să-l dăruiesc bisericii Santa Maria Novella, cucernicii călugări de acolo mi-au răspuns toți într-un glas să-l așez în biserica lor și să-mi fac mormîntul așa cum o să-mi placă și cum o să vreau. Aflînd de toate acestea, Bandinello dădu zor cît putu să-și termine sculptura și o rugă pe ducesă să-i capete învoirea de a o așeza în capela de'Pazzi; căpătînd învoirea — ceea ce n-a fost treabă ușoară — se apucă în cea mai mare grabă să-și așeze opera, dar muri în timp ce încă mai lucra la ea. Cu acest prilej, ducesa

¹ Baccio Bandinelli a murit la 7 februarie 1559.

² Sculptură sau pictură înfățișînd coborîrea lui Isus de pe cruce. 156

spuse că după cum îl ajutase cît timp fusese în viață, tot astfel avea să-l ajute și după moarte, așa că — deși el nu mai era — nu trebuie să-mi închipui că o să capăt marmura. De aceea, cînd misitul Bernardone, întîlnindu-mă într-o zi prin oraș, îmi spuse că ducesa a dat altcuiva marmura, îi răspunsei: Vai, nenorocită marmură! prost căzuse și în mîna lui Bandinello, dar negreșit că în mîna lui Ammannato a căzut de o sută de ori mai rău! Primisem între timp poruncă de la duce să fac din pămînt un model de mărimea pe care urma să o aibă statuia din marmură; îmi dăduse pentru asta lemnele și pămîntul de care aveam nevoie și pusese să mi se ridice un mic adăpost în Loggia, alături de *Perseu* al meu, iar pe deasupra îmi plătea și un salahor. Mă apucau de treabă cu toată rîvna și, urmînd bunele mele reguli de lucru, eram aproape gata cu scheletul de lemn. De cînd aflasem că ducesa hotărîse să nu-mi dea blocul de marmură, aproape că nici nu mă mai gîndeam la el; îmi plăcea însă munca aceasta și-mi spuneam că, după ce o să dau gata modelul, ducesa — care era totuși o persoană pricepută — se va căi de marea nedreptate făcută atît marmurii, cît și sie însăși. Un model îl făcea Giovanni Fiammingo ¹, lucrînd în mănăstirea Santa Croce; cu un altul se îndeletnicea Vicenzio Danti ² — peruginul — care lucra în casa lui *messer* Ottaviano de' Medici; pe al treilea îl începuse fiul lui Moschino ³, la Pisa, iar la al patrulea trudea Bartolomeo Ammannato, care împărțea cu mine adăpostul din Loggia. Eram gata cu modelatul și tocmai voiam să mă apuc să termin capul, la care mai lucrasem de altfel, cînd, într-o zi, ducele coborî din palat, iar Giorgetto, pictorul, îl conduse în atelierul lui Ammannato, să îl arate pe *Neptun*,

¹ Cunoscut și sub numele de Giovan (Gian) Bologna (1524—1608), originar din Flandra. A studiat sculptura în Italia, ca elev al lui Michelangelo. Cele mai cunoscute opere ale sale sînt: *Răpirea sabinelor* (Loggia dei Lanzi — Florența); statuia ecvestră a lui Cosimo I (Piața Seniorei — Florența) *Mercur* (Muzeul Național din Florența) și fîntîna *Neptun* din Bologna.

² Giuvaergiu, sculptor și arhitect (1530—1576). A trăit vreme îndelungată la Florența, lucrînd numeroase opere de bronz și marmură. A scris, poezii, precum și un *Tratat asupra proporțiilor*, tipărit în 1567.

³ *Francesco Mosca* (1523—1578), sculptor, fiul sculptorului Simone Mosca (1492—1553).

la care lucrase și el timp de optsprezece zile încheiate, laolaltă cu Ammannato și cu lucrătorii acestuia; mi se spuse însă că ducele privind modelul nu prea dădea semne de mulțumire și, cu toate că Giorgetto încerca să-l amețească cu palavrele sale, ducele clătină din cap și, întorcându-se către messer Gianstefano, îi spuse: Duce de! întreabă pe Benvenuto dacă a ajuns atât de departe cu lucrul la gigantul lui încât să-mi poată face plăcerea de a mi-l arăta. Într-un chip foarte curtenitor și plin de bunăvoință, messer Gianstefano îmi aduse la cunoștință dorința ducelui, adăugînd apoi că dacă lucrarea nu mi se părea încă vrednică de arătat, s-o spun fără înconjur, deoarece ducele știa foarte bine cît de puțin fusesem ajutat pentru o lucrare atât de mare. Răspunsei că îl rugam să vină și că, deși lucrarea nu era prea înaintată, excelența sa se bucura de o atît de adîncă pricepere, încît își putea da ușor seama de cum va trebui să arate cînd va fi gata. Numitul gentilom aduse toate astea la cunoștința ducelui, care veni bucuros și își arată deplina sa mulțumire de cum intră în încăpere și își aruncă privirea spre opera mea. Ocolind apoi statuia, se opri pe toate cele patru laturi, cu siguranța celui pentru care arta nu mai are taine, arătînd prin semne și gesturi cît de mult îi plăcea; nu mi spuse, însă, decît atît: Mai ai puțin și termini, Benvenuto! Apoi, întorcându-se către cei cu care venise, nu mai găsea cuvinte cu care să-mi laude opera: Modelul cel mic, pe care l-am văzut acasă la el, spuse ducele, mi-a plăcut grozav, dar frumusețea acestei lucrări îl depășește cu mult ¹.

CII. Dumnezeu, care le face pe toate spre binele nostru — vorbesc de cei care, mărturisindu-l și crezînd în el, se bucură de ocrotirea lui — a îngăduit ca tot în timpul acesta să cad pe mîna unui bandit din Vicchio, numit Piermaria d'Anterigoli, poreclit și Sbietta: era de meserie cioban, și n-aș fi stat de vorbă cu el dacă nu era rudă

¹ În realitate, comparația dintre modelul lui Ammannato și cel al lui Cellini i-a fost favorabilă primului. În scrisoarea sa către Michelangelo, Leone Leoni îi comunică acestuia: « Benvenuto aruncă fulgere și varsă venin; din ochii lui ies flăcări, iar cu limba îl provoacă pe duce. Se spune că modelul lui Ammannato ar fi mai bun, dar eu nu l-am văzut. Benvenuto ni l-a arătat pe al său și l-am comparat văzînd că lutul și celelalte materiale îl slujesc atît de prost la bătrînețe ».

apropiată cu *messer* Guido Guidi, medic, iar astăzi unul dintre cetățenii de frunte din Pescia. Sbietta îmi propuse să-mi vîndă — cu dreptul de a mă folosi de ea pe tot timpul vieții mele — o mică proprietate, pe care nici nu voii să o văd, atît pentru că doream să termin uriașul meu *Neptun*, cît și pentru că nu era nevoie să o văd, deoarece cumpăram numai uzufructul; de aceea, susnumitul îmi și dădu o însemnare, în care îmi arăta cît grîu, vin, ulei, ovăz, castane și alte produse se puteau recolta de pe acea moșioară. Socotind că la prețurile zilei toate acele produse treceau cu mult peste o sută de scuzi, dădui șase sute cincizeci de scuzi, în care intra și plata dăjdiilor. Cum Sbietta se îndatora în scris ca în schimbul acestei sume să-mi asigure pe tot timpul vieții mele un venit de o sută de scuzi pe an, n-am mai avut de ce să mă duc să văd proprietatea și m-am mulțumit doar să aflu dacă puteam fi sigur că Sbietta și *ser* Filippo — fratele său — erau buni platnici. O mulțime de oameni care îi cunoșteau îmi spuseră că puteam fi mai mult ca sigur. Îl chemară atunci pe *messer* Pierfrancesco Bertoldi, notar la Mercatanzia¹, căruia îi înmînai — de la bun început — însemnarea în care Sbietta trecuse tot ceea ce se îndatora să-mi asigure, gîndindu-mă că aceasta va fi trecută în contract². Deși îl rugasem să facă acest lucru, notarul — ascultînd de flecărelile lui Sbietta — scăpă din vedere tocmai această garanție pe care mi-o dăduse vînzătorul. Scrierea contractului ținu cîteva ore, timp în care eu lucrai, modelînd o bună parte din capul lui *Neptun*. După încheierea contractului, Sbietta — ținînd să-mi arate cît de mult mă iubea — îmi dăruî capre, brînzeturi, claponi, prăjituri și fructe, așa încît aproape că mă făcea să-mi fie rușine; în schimbul acestor dovezi de dragoste, îl găzduiam ori de cîte ori venea la Florența, nelăsîndu-l să locuiască la hanul la care trăgea, și nu rareori, cînd era împreună cu felurite neamuri de-ale lui, le chemam și pe acestea la mine acasă. Într-o bună zi, pe jumătate în glumă, Sbietta îmi spuse că i se părea o adevărată rușine ca, la atîtea săptămîni după cumpărarea proprietății, să nu mă fi hotărît să-mi las pentru trei zile toate treburile pe seama lucrătorilor și să mă duc să o văd. Atîta se ținu de capul

¹ Tribunalul comercial.

159 ² Contractul de care vorbește Cellini purta data de 26 iunie 1560.

meu, încît — din nenorocire — mă dusei; Sbietta mă primi cu atîtea lingușiri și onoruri, de parcă eram un duce; nevastăsa, barem, nici nu știa ce să mai facă de bucurie. Astfel o dusei cu ei pînă în ziua cînd Sbietta și fratele său — *ser* Filippo — crezură că pot trece la îndeplinirea planului pe care îl urziseră.

CIII. Continuam să lucrez de zor la *Neptun* al meu și, după cum am mai spus, eram chiar gata cu modelarea lui, pe care o făcusem după un sistem al meu, nefolosit și necunoscut de nimeni pînă atunci; și cu toate că din pricinile arătate mai sus eram încredințat că n-o să capăt marmura, trăgeam totuși nădejde să termin totul cît mai curînd și să expun lucrarea în piață, numai pentru mulțumirea mea. Era o vreme caldă și plăcută, cînd, într-o miercuri — dat fiind că urmau două sărbători la rînd — mă lăsaî învins de fandosele celor doi tîlhari și plecai din vila mea de la Trespiano, îndreptîndu-mă spre Vicchio; cum însă întîrziaseam la masă mai mult ca de obicei, era trecut de ora douăzeci cînd ajunsei la poarta satului, unde dădui peste *ser* Filippo; ca și cum știa că veneam într-acolo, acesta se ploconi în toate chipurile și mă îndrumă spre locuința lui Sbietta, care nu era acasă; aici, nerușinata de nevastăsa se strădui și ea să mă facă să mă simt cît mai bine; îi dăruii o pălărie lucrată dintr-un pai foarte subțire, iar ea mă încredință că nu văzuse niciodată alta mai frumoasă. Pe înserate cinaram cu toții împreună, în mare veselie, apoi mi se dădu o cameră minunată, unde mă odihnii într-un pat strălucind de curățenie; cei doi servitori ai mei — pe măsura stării lor — fură și ei la fel de bine îngrijiți. Dimineață, la sculare, temenelile continuă. Plecai să-mi văd proprietatea. care-mi plăcu, iar apoi primii ceva grîu și alte bucate; după aceea, cînd mă înapoiai la Vicchio, *ser* Filippo, preotul, îmi spuse: N-avea nici o grijă, Benvenuto; deși nu ai găsit tot ce ți s-a făgăduit, te încredințez că vei fi despăgubit cu vîrf și îndesat, căci ai de-a face cu oameni cinstiți; și să mai știi că pe lucrător l-am dat afară, deoarece e un tîlhar. Acest lucrător, care se chema Mariano Rosegli, îmi spuse după aceea, în cîteva rînduri: Fiți cu ochii'n patru, și pînă la urmă veți afla care din noi e mai tîlhar. Vorbindu-mi astfel, țăranul

chicotea răutăcios șiși clătina capul, de parcă voia să-mi spună: Dăi înainte! O să vezi tu cu cine ai de-a face! Înțelesei că lucrurile nu stăteau prea bine, dar nici prin minte nu-mi trecu ceea ce avea să mi se întâmple. Când mă înapoiai de la fermă — care se afla la două mile depărtare de Vicchio, aproape de Alpi — sus-numitul preot mă întâmpină cu obișnuitele sale ploconeli; apoi ne așezarăm la masă și luarăm o gustare îmbelșugată. Mai târziu, plecând să mă plimb prin Vicchio (tocmai se deschisese piața), băgai de seamă că toată lumea se uită la mine ca la nu știu ce arătare; mai ceva decât toți ceilalți rămăsese însă cu gura căscată un biet om care locuia de mulți ani în Vicchio și a cărui nevastă era brutăreasă. Deși avea proprietăți frumoase, cam la o milă depărtare de Vicchio, îi plăcea totuși să trăiască aici. Acest om de treabă locuia într-o casă a mea, pe care o promisem o dată cu restul proprietății della Fonte, de curînd cumpărată. Îmi spuse: Locuiesc în casa dumneavoastră, și la timpul convenit o să vă plătesc chiria; dacă o vreți însă mai înainte, spuneți-mi, cu mine vă veți împăca întotdeauna. Băgai de seamă că în timp ce vorbeam, omul nuși mai lua ochii de la mine. Pînă la urmă, mă văzui nevoit să-l întreb: Spune-mi, dragul meu Giovanni, de ce oare te tot holbezi așa la mine? Bucuros, voi spune adevărul, răspunse bietul om, dar numai dacă-mi făgăduiți, pe cuvînt de cinste, să nu mă dați de gol. Îi dădui cuvîntul pe care mi-l ceruse, iar Giovanni urmă: Aflați că nu-s decât cîteva zile de cînd boaita de *ser* Filippo îl ridică în slăvi pe Sbietta, pungașul de frate-său, spunînd că acesta la momit săi cumpere ferma pe viață pe un bătrîn care nu mai are de trăit nici măcar un an. V-ați întovărășit cu niște tîlhari: căutați, deci, să trăiți cît mai mult și fiți cu ochii-n patru, ca să nu dați de vreun bucluc; atît am avut de spus!

CIV. Plimbîndu-mă prin piață, mă întîlnii cu Giovanbatista Santino, așa că preotul ne pofti pe amîndoi la cină; erau orele douăzeci, și s-a cinat atît de devreme numai din pricina mea, care-i vestisem că în seara aceea voiam să mă înapoiez la Trespiano; masa fu pusă așadar în grabă, iar nevasta lui Sbietta trebuia să împreună cu un oarecare Cecchino Buti, un derbedeu aciuat

pe lingă casa lor. Se aduseră salatele și eram gata să ne așezăm la masă, cînd afurisitul de popă, rînjind răutăcios, ne spuse: Pe mine o să trebuiască să mă iertați că nu pot lua masa cu voi: s-au petrecut unele lucruri deosebite carel privesc pe fratele meu, Sbietta, și cum el nu-i acasă, sînt nevoit să-l înlocuiesc eu. Rugămintele noastre nu-l putură îndupleca; se făcu nevăzut, iar noi începurăm a mîncă. După ce mîncarăm salatele în devălmășie, din farfurii mari, ni se aduse fiecareia cîte o farfurie mică, cu carne fiartă. Santino, care ședea la masă în fața mea, îmi spuse: Ți-au dat tacîmuri deosebite de celelalte; ai văzut vreodată altele mai frumoase? Îi răspunsei că nici măcar nu băgasem de seamă. Tot el mă îndemnă s-o chem la masă și pe nevasta lui Sbietta, care — împreună cu Cecchino Buti — se vîntura încoace și ncolo, părăind să fie înglodată în treburi pînă peste cap; atîta o rugai pe femeie, încît pînă la urmă veni și mi spuse vătîndu-se: Nu v-au plăcut bucatele mele: abia vă atingeți de ele! Îi lăudai de cîteva ori cina, asigurînd-o că nu mîncasem nici odată mai bine și mai cu poftă, dar că nu mai puteam băga nimic în gură. Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte pricina pentru care această femeie îmi dădea atîta ghes să mănînc. Erau orele douăzeci și unu cînd terminarăm cina. Voiam să mă înapoiez la Trespiano chiar în seara aceea, ca să pot merge a doua zi la lucrarea mea din Loggia; îmi luai deci rămas bun de la toți și plecai, mulțumindu-i stăpînei casei. Nu făcui nici trei zile, și crezui că mi-au luat foc măruntaiele; crampele mă frămîntau atît de tare, încît drumul pînă la vila mea din Trespiano îmi păru o veșnicie. Cu voia lui Dumnezeu, sosii noaptea, stors de orice vlagă, și mă dusei, fără întîrziere, la culcare. Mă zvîrcolii însă toată noaptea, căci crampele nu mi dădeau de fel pace; eram nevoit să ies afară atît de des, încît în zori, părăindu-mi-se că mi-a luat foc dosul și cercetîndu-mă, văzui că eram lac de sînge: de la bun început, îmi dădui seama că mîncasem, neîndoielnic, ceva otrăvit, și tot întrebîndu-mă cam de ce putea fi vorba, îmi adusei aminte de farfuriile și tacîmurile deosebite de ale celorlalți, în care mă servise nevasta lui Sbietta; îmi veni în minte și frate-său, afurisitul acela de popă, care după ce nu-și cruțase nici o osteneală ca să-mi facă o primire

cît mai bună, refuzase mai tîrziu să stea cu noi la masă; îmi mai adusei aminte și de cinstitul Giovanni Sar- della, care mi povestise cum același popă se lăudase că frate-său Sbietta dăduse o lovitură grozavă, vînzîndu-i ferma, pe viață, unui bătrîn care nu mai avea de trăit nici măcar un singur an; înțelesei atunci că aceștia mă otrăviseră, punîndu-mi o doză de sublimat într-un sos foarte bine pregătit și plăcut la gust; de altfel, numai sublimatul putea pricinui toate beteșugurile pe care vedeam că le am. Din fericire, nu obișnuiesc să mănînc carnea cu sosuri sau mirodenii, ci doar cu sare; totuși, din sosul acela, care avea un gust plăcut, apucasem să iau de vreo două ori. În cele din urmă, amintindu-mi că nevasta lui Sbietta nu mai știa cum să mă tot îmbie să mănînc sosul, pricepui limpede că sublimatul nu mi se putuse da decît o dată cu el.

CV. Deși greu bolnav, nu pregetai să mă duc să lucrez în Loggia, la modelul statuii lui Neptun; după cîteva zile mă simții atît de rău, încît căzui la pat. De îndată ce află că sînt bolnav, ducesa îi și dădu blestemata de marmură — cu de la sine putere — lui Bartolomeo Ammannato. Acesta îmi trimise vorbă prin *messer* . . . ¹, care locuiește în via . . . , că eram liber să fac ce-mi place cu modelul meu, deoarece blocul de marmură îl căpătase el. Acest *messer* . . . era unul dintre amanții nevestei lui Bartolomeo Ammannato. Era frumos și discret, așa încît era favorit, iar Ammannato îl răsfața și el cît putea mai mult; despre asta s-ar putea spune multe, dar nu vreau să fac ca Bandinello, maestrul lui Ammannato, care o lua totdeauna razna; mă voi mulțumi să arăt că i-am spus trimisului lui Ammannato că bănuielile mele nu mă înșelaseră; totodată i-am cerut să-l sfătuiască pe Bartolomeo să nu cruțe nici o trudă pentru a-și arăta recunoștința față de soartă, care-l ocrotise pe nedrept. Și așa, amărît cum eram, rămăsei

¹ În manuscrisul original, numele și o parte din pasajul acesta au fost șterse cu atîta grijă, încît s-a rupt și hîrtia. Unii comentatori consideră că operația ar fi făcut-o însuși Cellini, deoarece îl mustra conștiința pentru jignirea adusă cinsiei poetei Laura Battiferro, soția lui Ammannati, ale cărei moravuri erau lăudate de toți contemporanii.

mai departe în pat, îngrijit de minunatul *maestro* da Monte Varchi; deoarece sublimatul îmi arsese atât de rău mațul gros, încît nu mi mai puteam reține excrementele, *maestro* Francesco și-l alătură pe chirurgul Raffaello de'Pilli. Cînd își dădu seama că nu înghițisem atîta sublimat încît otrava să învingă împotrivi rea lăuntrică de care se izbește și că deci ea nu mi mai putea face nici un rău, *maestro* Francesco îmi spuse: Mulțumește-i lui Dumnezeu, Benvenuto, căci ai învins; n-avea nici o grijă, căci vreau să te vindec, în ciuda ticăloșilor care au căutat să te ucidă! La rîndul său, *maestro* Raffaellino îmi spuse și el: Vindecarea aceasta va fi una dintre cele mai frumoase și mai grele din cîte s-au pomenit vreodată, căci află, Benvenuto, că ai înghițit sublimat. Fără a-l lăsa să termine, *maestro* Francesco îi tăie vorba și mi spuse: Poate că a fost vreo omidă veninoasă. Răspunsei că știam prea bine ce otravă fusese și cine mi-o dăduse; despre asta, însă, nici unul dintre noi nu a suflat măcar o vorbă. Mai bine de șase luni m-au îngrijit cei doi maeștri și a trecut mai bine de un an pînă să mă însănătoșesc.

CVI. Între timp urma să aibă loc intrarea ducelui în Siena¹, iar Ammannato plecă într-acolo cu cîteva luni înainte, ca să pregătească arcurile de triumf. Un bas-tard de-al lui, care rămăsese în Loggia, dădu jos pînzele cu care acopeream modelul făcut de mine pentru statuia lui Neptun și pe care îl țineam astfel, căci nu era terminat. Alergai să mă plîng lui *don* Francesco, fiul ducelui, care părea să țină la mine, și îi arătai că statuia fusese dezvelită înainte de a fi gata, adăugînd că dacă era terminată nu mă sinchiseam. Fii fără grijă, Benvenuto, îmi răspunse principele, clătînd amenințător din cap, căci dușmanii tăi n-au decît de pierdut dintr-asta; dacă totuși vrei ca statuia să fie învelită la loc, voi da ordin chiar acum. După asta, de față cu numeroase persoane de vază, îmi aduse o mulțime de laude. Îl rugai atunci să mă ajute să mi termin lucrarea, pe care i-o oferii în dar, împreună cu mi-

¹ După tratative îndelungate, Carol Quintul s-a declarat de acord cu proclamarea lui Cosimo I ca duce al Sienei. La 28 octombrie 1560, Cosimo intră cu mare pompă în Siena.

cul model în ceară¹. Excelența sa îmi răspunse că pri-mește bucuros amîndouă darurile și făgădui să-mi asigure toate înlesnirile cerute. Această mică favoare mă îmbărbătă și-mi recîștigai pofta de viață, pe care o pierdusem din pricina nenumăratelor necazuri și frămîntări prin care trecusem.

CVII. Se scursese mai bine de un an de cînd cumpărasem de la Sbietta proprietatea della Fonte. După încercarea de otrăvire și tot felul de alte nemernicii pe care acesta le-a mai săvîrșit față de mine, iar pe deasupra dîndu-mi seama că ferma nu-mi aducea nici jumătate din cît mi se făgăduise (ceea ce puteam dovedi nu numai cu contractele, ci și cu o însemnare scrisă de mîna lui Sbietta, prin care acesta se îndatora de față cu martori să nu-mi micșoreze venitul), mă înfățișai la tribunal; trăia încă pe vremea aceea *messer* Alfonso Quistello, care îndeplinea funcția de judecător, lucrînd împreună cu consilierii; printre aceștia se afla Averardo Serristori, Federigo de'Ricci și unul din familia Alessandri; de ceilalți nu-mi mai aduc aminte cum se numeau, dar e sigur că printre ei nu se aflau decît oameni de seamă. După ce-mi povestii pricina, toți magistrații fură de părere că numitul Sbietta să-mi înapoieze banii; nu se împotrivi decît Federigo de'Ricci, care pe vremea aceea îl avea pe Sbietta în slujba sa. Ceilalți îmi arătară cît de rău le părea că acesta îi împiedicase să-mi facă dreptate, dar cu tot scandalul pe care-l făcură — între alții, Averardo Serristori și magistratul din familia Alessandri — Federigo amîna hotărîrea pînă la încheierea lucrărilor tribunalului. Cîtva timp după aceea, Averardo mă întîlnii în Piazza della Nunziata și, fără a mai ține seamă de ceva, îmi strigă: Puterea lui Federigo a fost atît de mare, încît, fără voia noastră, ai fost jecmănit ca'n codru. Nu vreau să mă opresc mai mult asupra acestor lucruri, căci mi-e teamă să nu-l jignesc pe cel care deține puterea superemă; mă voi mărgini să spun că fusesem jefuit după bunul plac al unui bogătan, iar asta numai fiindcă ciobanul de Sbietta se afla în slujba lui.

CVIII. Deoarece ducele se afla la Livorno, pornii într-acolo, cu unicul țel de a-i cere să-mi dea drumul din slujbă. Mă înzdrăvenisem, și, văzînd că nu eram folosit la nimic, îmi părea rău de marea nedreptate care li se făcea studiilor mele; îmi luai, deci, inima-n dinți și plecai la Livorno, unde îl găsii pe duce, care mă primii cît se poate de binevoitor. Rămăsei acolo mai multe zile; în fiecare zi călăream împreună cu excelența sa și puteam să-i spun cu ușurință tot ce voiam, mai ales că ducele ieșea din oraș și mergea pe țărmul mării, pînă la patru mile depărtare, unde pusesese să se înalțe unele întărituri; îi făcea plăcere să stea de vorbă cu mine, fiindcă astfel nu era tulburat de prea multe persoane. Într-una din zile, văzînd că-mi arăta și mai multă bunăvoință ca de obicei, mă folosii de această împrejurare și începui să-i vorbesc de Sbietta, adică de Piermaria d'Anterigoli. *Signore*, spusei eu, aș vrea să vă povestesc o întîmplare neobișnuită; cunoscînd-o, excelența voastră va înțelege pricina care m-a împiedicat să termin modelul lui Neptun, la care, lucram în Loggia. Afle, deci, excelența voastră, că mai demult am cumpărat de la Sbietta o fermă, pe tot timpul vieții mele. Și așa mai departe, îi povestii cu desamănuntul toată istoria, fără a lăsa să se strecoare nici o umbră de neadevăr. Cînd ajunsei la otrăvire, îi spusei excelenței sale, că dacă serviciile mele i-au plăcut vreodată, n-ar trebui să-i pedepsească pe Sbietta și pe ai săi, ci, dimpotrivă, ar trebui să-i răsplătească, întrucît otrava, fiind prea puțină ca să mă poată ucide, a izbutit, în schimb, să-mi curețe stomacul și intestinele de o anumită vîscozitate, care m-ar fi ucis, ăra îndoială, în trei sau patru ani; acum, însă, datorită faptului că otrava a lucrat ca o doctorie, cred că am cîștigat peste douăzeci de ani de viață, și de aceea țin mai mult ca oricînd să-i mulțumesc Domnului, și-mi dau seama cîtă dreptate cuprind în ele următoarele cuvinte, pe care le-am auzit de mai multe ori: *Ceruși trimite rău, săși prindă bine!*

Ducele mă ascultă cu multă luare-aminte, fără a spune altceva decît: Vai, nemernicii! În acest timp străbătusem mai bine de două mile; încheiai apoi, spunînd că, în ce mă privea, le rămăsesem îndatorat, și schimbai vorba. Într-una din zilele următoare, găsindu-l

pe duce în toane bune, îl rugai să-mi îngăduie să-l părăsesc, pentru a nu-mi bate joc de cei câțiva ani în care mai eram încă bun de ceva; cu privire la restul de bani care mi se cuveneau pentru *Perseu*, arătai că excelența sa mi se putea da oricînd dorea. Sfirșind de vorbit, mă îndepărtai, mulțumindu-mi cît putui mai respectuos ducelui, care nu numai că nu-mi răspunse nimic, dar mi se păru a fi luat totul în nume de rău. A doua zi îl întîlnii pe *messer Bartolomeo Concino*, unul dintre primii secretari ai ducelui, care îmi zise aproape amenințător: Ducele spune că dacă vrei să pleci, îți dă drumul; dar dacă vrei să lucrezi o să te folosească, și măcar să fii tu în stare să execuți toate comenzile pe care excelența sa ți le va da! Răspunsei că nici nu doream altceva decît să primesc de lucru, și, mai mult decît de la oricare altul, din partea excelenței sale, pe care o voi sluji bucuros înaintea oricărui papă, împărat sau rege, căci un bănuț de-al ducelui face pentru mine cît un ducat de-al altuia. Dacă gîndești astfel, răspunse el, atunci ești de aceeași părere cu ducele, așa că înapoiază-te la Florența și stai liniștit, căci ducele ține la tine. Și astfel mă înapoiai la Florența.

CIX. Abia mă întorsesem la Florența¹, cînd veni să mă vadă un oarecare *Raffaellone Scheggia*, țesător de stofe din fir de aur, care-mi spuse: Vreau să te împac cu *Piermaria Sbietta*, dragă *Benvenuto*. Îi răspunsei că nu ne mai puteam împăca decît consilierii și că printre aceștia, *Sbietta* n-o să mai întîlnească un al doilea *Federigo de'Ricci*, care — în schimbul a doua capre grase date în dar — să nu se mai teamă nici de Dumnezeu, nici de cugetul său și să calce în picioare sfînta dreptate. Cînd terminai de spus toate acestea — și încă multe altele — *Raffaello*, luîndu-mă tot cu duhul blîndeții, mă lămuri că e mai bine să mănînci în tihnă un graur decît un clapon, oricît de gras, pentru care să fii nevoit să lupți din greu și de-abia să n-ai siguranță că-l capeți. După asta, îmi arătă că procesele țin adesea timp îndelungat și că mai cîștigat eram folosind acel timp pentru a executa vreo nouă operă, care prin frumusețea

ei să-mi aducă și cinste mai mare, și câștiguri mai grase. Pricepui că avea dreptate și începui să iau seama la spusele sale, așa că nu ne trebui prea mult timp ca să hotărîm că Sbietta urma să închirieze de la mine moșioara, în schimbul a șaptezeci de scuzi de aur anual, pe tot timpul vieții mele. Cînd eram gata să încheiem contractul, pe care îl întocmise *ser* Giovanni, fiul lui *ser* Matteo da Falgano, Sbietta îmi spuse că ar fi mai bine ca închirierea să se facă din cinci în cinci ani, căci altfel ar însemna să plătim o dajdie prea mare; mă încredință apoi că nu avea să mai calce înțelegerea și să-mi mai dea prilejul unui nou proces. După ce tâlharul de frate său îmi făcu aceleași făgăduieli, încheiarăm contractul doar pe cinci ani.

CX. Fiindcă vreau să vorbesc de altele și să nu mai am a reveni asupra acestei neasemuite tâlhării, sînt nevoit să spun mai întîi că, după trecerea celor cinci ani, cei doi ticăloși nu-și mai ținură nici una din făgăduielile făcute, ba chiar căutară să-mi dea înapoi moșioara, pe care nu mai voiau s-o închirieze. Cînd încercai să mă plîng, dumnealor îmi puseră sub nas contractul, așa că — din pricina relei lor credințe — mă trezii fără nici un ajutor. Văzînd aceasta, le spusei că ducele și principele Florenței nu vor îngădui ca în cetatea lor oamenii să fie jefuiți într-un chip atît de nerușinat. Speriați de amenințarea asta, mi-l trimiseră pe cap pe același Raffaellone Scheggia care încheiase și primul contract. Cum cei doi spuneau că nu mai voiau să-mi dea șaptezeci de scuzi de aur pe an, așa cum îmi dăduseră timp de cinci ani, le răspunsei că nu primesc nici un ban mai puțin.

Raffaello veni la mine și-mi spuse: Știi doar bine, Benvenuto, că țin cu tine; iată, au lăsat totul pe seama mea; și, spunînd asta, îmi arătă o scrisoare semnată de frații Sbietta. Nu știam că Raffaello era rudă apropiată cu aceștia, așa că socotii că lucrurile mergeau bine și lăsaî și eu totul pe seama lui. Într-o seară de august¹, la o jumătate de oră după apusul soarelui, sosi preacinstitul Raffaello, care — luîndu-mă repede cu gura — mă sili

¹ La 21 august 1566.

să închei contractul chiar în seara aceea, bine știind că a doua zi n-ar mai fi putut să mă înșele.

Se încheie, așadar, contractul, care prevedea că voi avea de primit șaiszeci și cinci de scuzi anual, plătibili în două rate, pe tot timpul vieții mele. Cu toate că făcui scandal, nevoind să primesc una ca asta, nimeni nu mi dădu dreptate, deoarece sus-numitul arăta scrisoarea semnată de mîna mea; pe deasupra, mai spunea și că, ținînd cu mine, potrivise lucrurile spre binele meu. Notarul și toți ceilalți, care nu știau că Raffaello era rudă cu cei doi ticăloși, mă socoteau pe mine vinovat; pînă la urmă, lăsați să treacă de la mine; voi face, însă, pe dracul patru să trăiesc cît mai mult cu putință. În anul următor, mai bine zis în decembrie 1566, făcui o nouă greșală, cumpărînd de la aceiași Sbietta, cu două sute de scuzi, jumătate din moșioara del Poggio — vecină cu moșioara della Fonte, cumpărată mai demult — și dîndu-le-o cu chirie tot lor. Credeam că fac bine, dar dacă aș încerca să povestesc toate nemerniciile pe care aceștia mi le-au făcut, ar însemna să nu mai termin cu scrisul; de aceea, las totul în seama Domnului, care m-a apărut întotdeauna de cei care-au căutat a-mi face rău.

CXI. Cînd terminai *Crucifixul* de marmură, mi se păru că așezîndu-l în picioare, la cîteva brațe deasupra pămîntului, ar arăta mult mai bine decît așezat pe pămînt. Și, de îndată ce-l înălțai, îmi dădui seama, cu mulțumire, că nu mă înșelasem; începui atunci să-l arăt celor care voiau să-l vadă. Afîind de *Crucifix*, ducele și ducesa, care se înapoiaseră între timp de la Pisa, veniră într-o zi, pe neașteptate, la mine acasă, însoțiți de toată nobilimea curții, numai ca să-mi vadă opera. *Crucifixul* le plăcu atît de mult, încît ducele și ducesa — iar după ei, toți cîți erau de față — nu mai conteneau să mă laude. Văzîndu-i atît de încîntați, le mulțumii frumos și le spusei că putusem termina *Crucifixul*, operă de care nimeni înaintea mea nu cutezase să se apuce, numai fiindcă nu mi se încredinșase sarcina sculpturii statuii lui Neptun. Le mai spusei de asemeni că, deși tridisem mai mult ca oricînd, eram bucuros îndeosebi pentru că-mi cîștigasem laudele excelențelor lor, și, cum nu credeam să mai pot găsi vreodată ceva mai vrednic de a le oferi în dar, mă bucuram dacă primeau acest

*Crucifix*¹, rugându-i doar ca înainte de plecare să binevoiască a intra și în odăile de jos ale casei. La auzul cuvintelor mele, ducele și ducesa se sculară bucuroși și, părăsind atelierul, intrară în casă, unde dădură cu ochii de modelul statuii lui Neptun și al fântînii, pe care ducesa nu le văzuse pînă atunci. Adînc mișcată, scoase un strigăt de uimire, și întorcîndu-se spre duce, îi spuse: Pe viața mea! Nici prin minte nu mi-a trecut că ar putea fi atît de frumoase! La aceste cuvinte, ducele îi repetă de cîteva ori: Nu-ți spuneam eu? Au stat apoi o bună bucată de vreme, vorbind între ei întru lauda mea. Apoi ducesa mă cheamă la ea și, după o seamă de laude, care miroseau mai curînd a scuze (căci vorbea de parcă ar fi voit să-și ceară iertare), îmi spuse că dorește să-mi aleg o bucată de marmură după gustul meu, și să încep s-o lucrez. La auzul acestor vorbe plăcute, răspunsei că în semn de dragoste pentru excelențele-le, care îmi făceau toate înlesnirile, mă voi apuca bucuros de lucrarea asta atît de grea. Nu numai că vei avea tot ce vei cere, dar îți voi face înlesniri la care nici nu îndrăznești să te gîndești, mă încredințăm pe loc ducele; după ce-mi făcură aceste frumoase făgăduieli, excelențele-le plecară, lăsîndu-mă în culmea fericirii.

CXII. Săptămînile treceau însă una după alta și, cum nimeni nu-și mai amintea de mine, mă cuprinse o cumplită deznădejde văzînd că nu mi se dă nici o comandă. Chiar în vremea asta, regina Franței² îl trimise la ducele nostru pe *messer* Baccio del Bene, spre ai cere un împrumut, și se spune că ducele i-a împlinit cererea cu multă bunăvoință; de *messer* Baccio del Bene mă lega însă o strînsă prietenie, așa că, întîlnindu-ne din nou la Florența, ne văzurăm bucuroși în numeroase rînduri. În aceste împrejurări, el îmi vorbi de primirea deosebit de binevoitoare pe care i-o făcuse ducele și-mi ceru să-i spun ce opere mari am în lucru. Îi povestii atunci tot ce se

¹ Ducesa nu a vrut să primească darul lui Cellini. În 1565, Cosimo I a cumpărat *Crucifixul* cu o mie cinci sute scuzi de aur (din care, însă, nu i-a plătit lui Cellini decît șapte sute) și l-a așezat în Pallazo Pitti. În 1576, ducele Francesco I — fiul lui Cosimo — i-a dăruit lucrarea lui Filip al II-lea, care a instalat-o în biserica Sf. Laurențiu din incinta Palatului Escorial (Madrid), unde se află și astăzi.

² Caterina de'Medici.

întîmplase cu mine, tot ce îndurasem cu uriașă statuie a lui Neptun și cu Fîntîna, precum și marea nedreptate pe care mi-o făcuse ducesa. Aflînd toate astea, *messer Baccio del Bene*, vorbind în numele reginei, îmi spuse că majestatea sa dorea să termine monumentul regelui Henric, fostul său soț; că *Daniello da Volterra*¹ se apucase să lucreze un mare cal de bronz, dar depășise termenul la care se obligase să predea lucrarea; că pentru monumentul amintit era nevoie de o mulțime de ornamente din cele mai mari, așa că, dacă voiam să mă înapoiez la castelul meu din Franța, regina era gata să-mi facă toate înlesnirile pe care le-aș fi cerut, cu condiția să primesc să lucrez pentru ea. Îl sfătuii pe *messer Baccio* să mă ceară ducelui, făgăduindu-i că dacă excelența sa nu se împotrivea, mă înapoiam bucuros în Franța. Ne întoarcem împreună, îmi spuse el, încîntat. Chiar a doua zi, venind vorba despre mine, *messer Baccio* îi spuse ducelui că dacă excelența sa nu se împotrivea, regina voia să mă ia în slujba ei. Fără să stea pe gînduri, ducele răspunse: Nu încape îndoială că Benvenuto este același om talentat pe care îl știe toată lumea; astăzi, însă, nu mai vrea să lucreze. După asta, schimbă vorba. Toate acestea le aflai a doua zi, cînd mă dusei să-l văd pe *messer Baccio del Bene*. Nu mă putui stăpîni să nu spun: Fără ca excelența sa să-mi fi comandat ceva, am făcut, din imbold propriu, una dintre cele mai grele lucrări care s-au făcut vreodată pe lume, cheltuind pentru ea, din sărăcia mea, peste două sute de scuzi; ce n-aș fi făcut, însă, dacă excelența sa îmi dădea de lucru! Îți spun cinstit că mi-a făcut o mare nedreptate. Bietul om îi repetă ducelui toate cîte i le spusese, dar acesta susținu că nu făcuse decît să glumească și că voia să mă păstreze pe lîngă sine. Din această pricină, simții în cîteva rînduri că îmi venea să-mi iau lumea-n cap și să plec încotro m-ar fi îndreptat Dumnezeu, mai ales că regina, ca să nu-l supere pe duce, nu mai voia să se vorbească nimic în legătură cu mine.

¹ *Daniello Ricciarelli da Volterra* (1511—1566), pictor și sculptor italian. *Calul de bronz*, comandat de Caterina de' Medici, a fost terminat, după moartea lui Daniello, de ucenicii săi, și nu a părăsit Roma — unde fusese lucrat — decît în 1639, cînd cardinalul Richelieu a poruncit să fie adus în Franța.

CXIII. În vremea asta — însoțit de întreaga curte și de toți fiii, în afara principelui ¹, care se afla în Spania — ducele plecă spre Pisa, trecînd prin cîmpiile Sienei. Înaintea tuturor, aerul înveninat al acestor locuri îl doborî pe cardinal: în cîteva zile, el se pomeni apucat de niște călduri îngrozitoare, care îl uciseră în scurtă vreme ². Cardinalul era mîna dreaptă a ducelui, și toată lumea îl plînse, căci era bun și frumos. Lăsai să se scurgă o bucată de vreme, și cînd socotii că lacrimile s'au zvîntat plecai la Pisa.

SFÎRȘIT

¹ În mai 1562, Cosimo I l-a trimis pe fiul său — viitorul duce Francesco — la curtea lui Filip al II-lea.

² În toamna anului 1562 bîntuia în Italia o molimă, din pricina căreia ducele Cosimo și-a pierdut doi fii (cardinalul Giovanni și don Garcia și soția, Eleonora de Toledo.)

I

1545

PREASTRĂLUCIT ȘI PREAÎNALT DOMN ȘI STĂPÎN
AL MEU, ÎN VECI ADÎNC RESPECTAT,

Casa¹ este așezată în *via* Laura, la colțul zis « Al celor patru case » și se învecinează cu grădina de'Nocenti, iar astăzi îi aparține lui Luigi Rucellai, din Roma; în Florența, se îngrijește de ea Lionardo Ginori: mai înainte fusese Girolimo Salvadori. O rog pe excelența voastră să aibă bunătatea să mi da de lucru.

Credincios slujitor al excelenței voastre

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Să se vadă cine vinde casa și prețul pe care-l cere, căci vrem să-i facem pe plac lui Benvenuto.

Excelența sa preaînaltă îmi ceruse să-i spun unde se afla așezată casa, cine erau vecinii, numele străzii și cine erau cei însărcinați să o vîndă; de îndată ce i-am spus totul, în cele cîteva rînduri de mai sus, mi-a pus, cu însăși mîna sa, o rezoluție prin care mi-a dăruit casa pe veci, spre a o folosi în deplină libertate și fără nici o grijă: aceasta a și fost pricina pentru care nu m-am mai îngrijit să mă înapoiez în Franța, fiind mult mai mulțumit să stăpînesc o căsuță umilă în patria mea — sub oblăduirea unui atît de virtuos duce — decît să fiu făcut stăpîn al castelului, cu o simbrie de o mie de scuzi, în Franța, sub atît de minunatul rege Francisc, căci — cucerit de bunăvoința dintru început a lui Cosimo, preastrălucitul și preaînaltul duce al Florenței — mi s-au părut mult mai dulci cei două sute de scuzi primiți în patria mea.

¹ Este casa despre care vorbește Cellini și în capitolul al LIV-lea (Cartea a II-a). Se află însă în *via* del Rossaio, cu intrarea prin *via* della Pergola, nr. 6527.

II

23 iunie 1546

PREAMĂRITULUI DOMN CAVALER
BANDINELLO, SCULPTOR*Mărite cavaler*¹,

Mi-a făcut o nespusă plăcere să aflu câtă bunăvoință aveți față de mine și nu mi pare rău decît că vestea mi-a ajuns nițel cam tîrziu, deși nici odată un bine n-a fost făcut, totuși, prea tîrziu: doar dacă nu cumva vă veți fi răzgîndit în acest răstimp, cu toate că, respectînd îndatoririle unui bun cavaler, domnia voastră n-ar trebui să lăsați neîndeplinită o asemenea făgăduială, căci dacă vorbele vi s-ar dovedi deșarte, vi s-ar duce de ripă însăși renumele de cavaler. De la un om binevoitor am auzit că ați spus: De vrea cumva Benvenuto să facă o statuie de marmură, eu unul sînt gata să-i dăruiesc marmură și aș fi tare mulțumit dacă acest lucru i-ar fi adus la cunoștință. În ce mă privește, vă rog cît se poate de respectuos să nu vă călcați cuvîntul și să-mi dăruiați atîta marmură încît să pot face măcar o statuie în mărime naturală, căci trag nădejde ca în ea să-i pot arăta lumii cum un elev sîrguincios e în stare să-l întrecă pe un atît de destoinic maestru, sigur fiind că în sculptură nu am avut nicicînd un alt maestru în afara domniei voastre; vă cer totodată să însemnați marmura în partea de jos, căci dacă nu voi face statuia din această marmură mă îndatorez să v-o plătesc întreit decît face. Deocamdată, aștept să-mi dăruiați blocul.

Fiți sănătos,

*Benvenuto Cellini**Din casă, în ziua de 23 a lunii iunie, 1546.*

III

19 septembrie 1547

CIORNA SCRISORII² LUI COSIMO I CĂTRE REGINA
FRANȚEI, PRIN CARE ÎL RECOMANDĂ ACESTEIA
PE BENVENUTO CELLINI*Dreptcredincioasă regină*³,

A fost voia Domnului-Dumnezeului nostru ca Benvenuto Cellini să vină în această țară pentru ca niște nepoate de ale sale să se poată

¹ Scrisoarea se referă la fapte povestite de Cellini în capitolul al LXXI-lea din Cartea a II-a.

² Cellini un a folosit niciodată această scrisoare de recomandare.

bucura de virtutea lui, iar mie această facere de bine pe care a săvârșit-o față de ele mi-a plăcut tot atât de mult cât și frumusețea pe care o arată operele sale, așa că îl am la fel de drag atât dintr-o pricină, cât și din cealaltă. Iar iubirea pe care i-o păstrez mă silește să rog cât pot mai calduros pe majestatea voastră să binevoiască să-l lua sub ocrotirea sa și să-l socoti drept om de încredere, lucru pe care îl voi primi ca pe o grație cu totul deosebită. Și fiindcă în legătură cu amănuntele acestor treburi l-am însărcinat pe episcopul de Cortona¹ să stea de vorbă cu majestatea voastră, nu vă voi mai spune aci decât că vă rog să-l ascultați cu bunăvoință, așa cum nădăjduiesc că veți și face, atât din pricina firii bune pe care o aveți, cât și din dragoste pentru mine. Domnul Dumnezeu nostru să vă facă și să vă țină în veci fericiți!

Florența, 19 septembrie 1547

(Arhiva Medici)

IV

1548

Preastrălucit și preaînalt signor duce,

Sînt aproape doi ani de cînd Benvenuto Cellini se află în slujba excelenței voastre ca giuvaergiu și ca sculptor, iar numeroasele greutăți care l-au făcut să cam bată pasul pe loc cu lucrările nu l-au împiedicat să dea frumoase dovezi despre sine însuși, așa că, văzînd-o pe excelența voastră mulțumită — în parte — de truda lui, își îngăduie să ceară (potrivit înțelegerii dintre excelența voastră și el) răsplata care i se cuvine de pe urma lucrărilor sale. De aceea, dorind să se chivernisească aici pentru totdeauna, în slujba excelenței voastre, vă roagă plin de smerenie ca, arătînd și față de el aceeași obișnuită dărnicie, să binevoiți să-i dăruie — ca o ferire de griji — o proprietate pe viață, care să-i dea hrană pentru șase sau opt guri, poruncind ca ea să-i fie cumpărată, ori dată în vreun alt chip, după cum vă va fi mai la îndemînă, lucru care-l va face să vă iubească tot mai mult și să vă poată sluji mai bine. Domnul să vă facă și să vă țină în veci fericiți!²

Este interesantă totuși, fiindcă ne determină să punem la îndoială afirmațiile artistului, care, în capitolul C II, Cartea a II-a, susține că ducele Cosimo nu i-ar fi îngăduit să plece în Franța.

³ *Caterina de' Medici* (1519—1589), fiica lui Lorenzo de' Medici, duce de Urbino, regină a Franței, văduva regelui Henric al II-lea și mama regilor Francisc al II-lea, Carol al IX-lea și Henric al III-lea.

¹ *Giovan Batista Ricasoli* — fost prefect al milițiilor papale în timpul lui Clement al VII-lea și ambasador papal pe lângă diferite curți europene. A murit în 1572.

² Din documentele existente în Biblioteca Riccardiană reiese că în ziua de 30 octombrie 1548 Cellini a încasat o anumită sumă de bani,

27 iunie 1552

Preafnalt și preastrălucit signor duce, stăpîn al meu în veci adînc respectat,

Am slujit-o pe excelența voastră, singurul meu domn și stăpîn, vreme de aproape șapte ani, iar această slujbă plină de cinste a început în ziua de 1 august 1545 — cei șapte ani împlinindu-se, deci, la sfîrșitul lui iulie 1552 — și tot în ziua de mai sus a început să curgă și simbria mea de 200 de scuzi de aur, a șapte lire scudul, care mi-a fost plătită la vremea sa, cu multă dărnicie. Excelența voastră și eu ne-am înțeles ca această simbria să-mi fie plătită pentru întreținerea mea, urmînd ca pe deasupra să-mi fie plătite — după meritul lor — toate lucrările pe care aveam să le fac pentru excelența voastră. Pentru a proba această înțelegere a noastră, i-am cerut excelenței voastre, la proprietatea sa de la Castello, să-mi dea 800 de scuzi, pe seama lucrărilor mele, spre a-mi cumpăra o proprietate: excelența voastră a poruncit bucuroasă ca ei să-mi fie plătiți, din ordinul lui *messer* Lelio, de către Mattio delle Macchie, în ziua de 30 octombrie 1548, iar acești bani i-am cheltuit cumpărîndu-mi — tot cu îngăduința excelenței voastre — o proprietate, pentru tot timpul vieții mele, căci altfel, cu atît de puțini bani, nu aș fi fost în stare să trăiesc. Or, *signor mio*, în acest răstimp de șapte ani am lucrat ziua și noaptea, atît cît mi-au îngăduit mie puterile cu toată acea rîvnă pe care o poți cere de la un trup puternic ca al meu. Iar dacă n-aș fi vrut atît de mult să pătrund în adîncurile unei atît de minunate arte și n-aș fi fost îndrăgostit de ea, aș fi executat mult mai multe opere; trebuie spus apoi și că, în afară de 16 luni, în care mi-au fost plătiți trei lucrători, am fost tot timpul singur, și totuși, cu toate aceste greutăți, se văd atît de multe opere încît se cade ca atît excelența voastră, cît și eu să fim mulțumiți, căci e vorba de opere de valoare, și nu de lucrări proaste, cum sînt cele făcute de un oarecare altul¹, care a avut toate înlesnirile și ajutoarele pe care le-a vrut; iar dacă m-aș fi putut bucura și eu de așa ceva — după cum mi se făgăduise — aș fi umplut jumătate din Florența cu opere de valoare. Cu respect o rog pe excelența voastră să-și aducă aminte că i-am spus că nu vreau să fiu făcut ajutorul nici unui alt ins din această artă, și chiar astfel mi-a și fost făgăduit: aceasta în'

cu care și-a cumpărat două proprietăți, din care una la Prati, iar alta între Trespiano și Piano di Mugnone.

¹ Aluzie vădită la Baccio Bandinelli.

semna să mi se dea toate înlesnirile pe care le aveau ceilalți, lucru de care eu n-am avut însă parte în nici un fel, sau am avut, dar prea puțin. Am socotit întotdeauna că excelența voastră s-a purtat astfel numai ca să-și dea seama dacă aș fi în stare să duc singur o lucrare la bun sfârșit și dacă sînt un om care știe să aibă răbdare: cum însă am avut-o vreme de șapte ani, mi se pare că n-ar trebui să mi se ceară mai mult. Acum, cînd mi-am dus opera la bun sfârșit, nădăjduiesc — desigur — că voi fi răsplătit mai mult decît mi s-a făgăduit, iar aceasta se va întîmpla atunci cînd excelenței voastre are să-i pară nimerit și are să-i facă plăcere. Și nu ingenunchez în fața excelenței voastre decît ca s-o rog să binevoiască a mă ține în slujba sa, potrivit înțelegerii dintre noi; tot astfel, deocamdată, nu-i cer fierbinte altceva decît ca între noi amîndoi să se facă socoteala a ceea ce am mînuit ca pietre prețioase, aur, argint, fier, marmură, materiale de zidărie, lemne și alte asemenea lucruri folosite de mine în slujba operei executate pentru excelența voastră; lăsați deoparte cositorul și arama, căci de acestea voi da socoteală la terminarea lui *Perseu*. Tot astfel, o mai rog pe excelența voastră să binevoiască a hotărî și în ceea ce privește casa, într-unul din următoarele două chipuri: cel dintîi, care mi-ar plăcea cel mai mult, potrivindu-se cu ceea ce mi s-a făgăduit, ar fi ca excelența sa să mi-o dea în schimbul lucrărilor mele; dacă însă aceasta nu-i place, o rog să facă socoteala la tot ceea ce am lucrat eu în această casă și în acest atelier, date mie de către excelența voastră ca să lucrez în ele; cer asta din pricină că zilnic am necazuri, și fără nici un temei, căci am primit casa din partea excelenței voastre — lucru pe care îl recunosc — și tot excelenței voastre am să-i o înapoiez oricînd are s-o dorească. Lăsîndu-mă în această îndoială, nu pot nici să lucrez și nici să trăiesc, și de aceea o rog pe excelența voastră să ia o hotărîre, însărcinîndu-l cu aceasta pe unul dintre slujitorii săi, dar din cei cărora le place să ajungă la un sfârșit; în ce mă privește, îl rog între timp pe Dumnezeu să vă țină îndelung fericit.

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Excelența sa n-are nimic împotrivă, iar Guđi să-i aducă aminte în ce privește casa să se facă mai întîi socoteala.

*Lelio Torelli*¹

27 iunie 1552

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

¹ Lelio Torelli este amintit și în capitoul al XCVIII-lea, Cartea a II-a, drept unul dintre înalții magistrați ai ducelui Cosimo.

VI

27 noiembrie 1553

În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, însemn spre aducere aminte că astăzi, în ziua de mai sus, la orele 14, înainte de revărsatul zorilor, mi s-a născut un fiu de parte bărbătească¹ și i-am pus numele de Iacopo Giovanni. Mă închin Domnului și îl rog să-i hărăzească viață îndelungată și plină de virtute.

Acest fiu al meu a fost botezat în ziua de 4 decembrie, de la naștere și pînă la botez trecînd opt zile; cumătru — adică cel ce l-a ținut în brațe la botez — mi-a fost *signor* Pagolo Orsini², care fusese de partea francezilor și se află acum la Florența, ca prizonier al ducelui nostru, umblînd însă peste tot, numai pe cuvînt; celălalt cumătru a fost *messer* Girolamo degli Albizzi³, comisar al trupelor excelenței sale; al treilea a fost *messer* Alamanno Fantini.

(Din Biblioteca Riccardiană)⁴

VII

12 decembrie 1554

Însemn spre aducere aminte că astăzi, în ziua de 12 decembrie, către orele 19, au venit la mine doi magistrați ai palatului, care mi-au adus vestea că am fost ales în Colegiu⁵ și primit în nobilimea florentină.

VIII

26 iunie 1556

Astăzi, 26 iunie 1556, Ferrando, fiul lui Giovanni da Montepulciano a plecat de la mine, și de aceea nu mai vreau să am nimic și niciodată de-a face cu el; îi iau de asemenea îndărăt tot ceea ce i dăruisem sau

¹ Dintr-o însemnare făcută de mîna lui Cellini, în ziua de 1 octombrie 1555, reiese că și acest băiat i-a murit, înainte de a împlini vîrsta de doi ani.

² E vorba de Paolo di Cammillo Orsini, senior, iar apoi marchiz de Lamentana, care, împreună cu frații săi Giovanni și Latino, a luptat alături de francezi în războiul împotriva Sienei. A murit în 1581.

³ Cel care a făcut împăcarea dintre ducele Cosimo și Cellini în problema prețului lui *Perseu* (vezi capitolul XCVI, Cartea a II-a).

⁴ Biblioteca se găsește în clădirea palatului Medici Riccardi, din Florența, și cuprinde, numeroase manuscrise, incunabule și cărți de literatură și istorie.

⁵ E vorba de așa-numitul *Collegio dei Maestri di Belle Arti* (Colegiul măștrilor artelor frumoase).

și lăsasem ca moștenire și vreau ca el să nu mai aibă nimic din partea mi, iar tot ceea ce s-ar afla în favoarea lui în testamentul meu să nu fie luat în seamă, acesta fiind de altfel gândul meu dintru început, căci testamentul a spus și spune că dacă el va pleca de la mine va rămîne dezmoștenit și fără dania pe care i-o făcusem.¹

(Din Biblioteca Riccardiană)

IX

26 octombrie 1556

Însemn spre amintire că astăzi, 26 octombrie 1556, eu, Benvenuto fiul lui Giovanni Cellini, am fost scos din închisoare² și m-am împăcat cu dușmanul meu — pe timp de un an — fiecare dintre noi depunînd o garanție de 300 de scuzi: pentru mine au fost chezași Luca Mini, spițer în San Pier Maggiore, și Zanobi al lui Francesco Buonagrazia. Amîndoi au garantat pentru mine în fața tribunalului Celor Opt și s-au îndatorat să plătească 1.000 de scuzi dacă nu mă voi înfățișa la oricare cerere a acestora.

(Din Biblioteca Riccardiană)

X

29 iulie 1557

Astăzi, 29 iulie 1557, eu, Benvenuto Cellini, m-am înțeles cu Michele al lui Goro Vestri³, de fel din Pieve a Groppine, ca eu să-i dau o simbrie de o jumătate scud de aur pe lună, masă și casă, iar el să aibă a se îngriji zilnic de puținele mele scrieri, căutînd — așa cum a făcut-o și în trecut — să mai cîștige cîte ceva, după împrejurări, fie în oraș, fie în afară. Ne-am înțeles deci ca luna să înceapă cu ziua de 1 august 1557, așa că în fiecare lună îi voi datora numitului Michele o jumătate de scud de aur. Se înțelege de asemenea că dacă numitului Michele i se va ivi vreo împrejurare prielnică, să nu o scape din mîină din pricina înțelegerii noastre. Eu, sus-numitul Benvenuto, voi fi mulțumit

¹ E pentru prima oară cînd întîlnim numele acestui fiu adoptiv, despre care Cellini, în istorisirea vieții sale, n-a socotit nimerit să spună nici o vorbă.

² Din unele poezii ale sale, ca și din alte documente, reiese că Benvenuto mai fusese închis timp de două luni, în iunie/iulie același an; de data asta deci, era închis pentru a doua oară. Cauzele acestei îndoite încarcerări nu sînt prea bine cunoscute.

³ Este același Michele di Goro Vestri căruia Cellini, începînd din anul 1558, avea să-i dicteze această *Viață*.

dacă puținele mele treburi nu vor fi date uitării. Am scris aceasta cu mîna mea.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XI

25 septembrie 1557¹

Însemn spre aducere-aminte, astăzi, 25 septembrie 1557, că Pier Maria dalle Pozze mi-a oprit un înscris, care fusese întocmit de către Girolamo degli Albizzi, comisar al trupelor excelenței sale prea înalte; suszisu înscris este un fel de împăciuire înfăptuită — din însărcinarea excelenței sale — între excelența sa și mine în legătură cu execuția lui *Perseu* și o garanție pe care ducele i-o dă vistiernicului, ca să mă poată plăti; oprindu-mi-o, Pier Maria dalle Pozze a pus să mi se dea o copie — așa precum am spus — în care a trecut totul, cuvînt cu cuvînt. Și fiindcă în mîna noastră aceste copii și înscrisuri se pot pierde uneori, am făcut această însemnare; ei, însă, aceasta fiindu-le meseria, nu le pot nici pierde, nici rătăci, căci au datoria să și le copieze în registrele lor, care nu se pierd. Statuia a fost prețuită de către susnumitul Gerolimo — ținînd el mai mult cu ducele decît cu sfînta dreptate și înțelepciune — la trei mii cinci sute de scuzi de aur, fiecare scud făcînd șapte lire și zece *soldi*²; iar ca să dovedesc că într-adevăr am fost furat și dăunat, voi spune că ducele (plăcîndu-i excelenței sale, după ce opera a fost terminată, ca ea să fie prețuită, spunîndu-mi că dorește să mi-o plătească atît cît va fi prețuită) a pus să fie prețuită de oameni din această breaslă, maeștri deosebit de iscusiți, care mi-au prețuit-o — ținînd seama de toate cheltuielile făcute cu ea — la șaisprezece mii de scuzi de aur. Și încă prețuitorii au fost oameni aleși de duce, care — fiindu-mi potrivnici — îmi cam purtau simbetele, din pricina pizmei: frumusețea operei a fost însă atît de puternică, încît i-a silit să judece și să vorbească potrivit adevărului. Față de aceasta, principele — împins de zgîrcenie și pentru a-mi da cît mai puțin cu putință — l-a pus să o prețuiască pe zisul Ierolimo degli Albizzi, care era de meserie soldat și om sărac; în felul acesta, am fost păgubit și am lăsat răzbunarea pe seama Domnului, căci prea mare a fost răul care mi s-a făcut pe degeaba.

(Din Biblioteca Riccardiană)

¹ Documentul se referă la faptele relatate de Cellini în capitolu al XCVI-lea, Cartea a II-a.

² Trebuie arătat că în relațiile de afaceri se foloseau în Florența două feluri de scuzi: scudul de aur *di moneta* (în monedă), care valora 7 lire, și scudul *d'oro in oro* (în aur), reprezentînd o monedă imaginară, cu valoarea de 7 lire și 50 de centime.

26 decembrie 1557

Preaînalt și preastrălucit signor duce și stăpîn al meu adînc respectat,

După sfînta îngăduință avută din partea excelenței voastre preaînalte de a mă duce să-mi împlinesc legămîntul, văzîndu-mă împiedicat de josnica hoție săvîrșită față de mine de acel Vanni dal Borgo ¹ (aflat odinioară printre slujitorii excelenței voastre, iar acum dat afară și în lipsă, nu pentru faptele lui bune) și pentru a nu risipi zadarnic aceste puține ceasuri pe care mi le dăruie Domnul, m-am apucat să lucrez în acel atelier al meu, numai în umezeală și cu toate lucrurile puse claie peste grămadă, atras fiind de frumosul meu *Crist* ², pe care de atunci încioace l-am dus pînă aproape de bun sfîrșit, punînd în el toată rîvna și toată priceperea meșteșugului de care am fost vreodată în stare; totodată am vrut să-i dau și cel mai atrăgător farmec pe care mi l-am putut închipui, așa că l-am așezat pe o cruce de marmură neagră, care va pune și mai în vedere marea trudă a artei, fiind — nădăjduiesc — și o cinste, nu mică, singura cu adevărat glorioasă răsplată la care am putut rîvni vreodată. Acum, dacă excelența voastră preaînaltă — din mila Domnului, vrednic și drept stăpîn al tuturor lucrurilor — va dori să așeze această trudă a mea într-un loc oarecare din orașul său, pe care și-l va alege singur, eu, care întotdeauna am respectat-o și am ascultat-o bucuros, voi face întocmai precum îmi va porunci; în schimb, dacă excelența voastră nu va avea nimic împotrivă să așez *Crucifixul* în preaslăvitul său oraș și în acea biserică în care voi dori eu, excelența voastră va avea de cîștigat răsplata trudei mele, căci, făcînd astfel, nu vreau să mi se plătească nimic; dacă, însă, se va face altfel, datoria și înțelegerea noastră vor cere ca eu să fiu plătit. O rog așadar pe excelența voastră să aibă bunătatea să-mi spună ce anume dorește să fac, iar eu îi voi da ascultare.

Rezoluție:

Să-l pună unde vrea, excelenței sale plăcîndu-i ceea ce-i place lui.

Messer Antonio de' Nobili a întîrziat cu aproape opt luni împlinirea poruncii excelenței voastre de a mi se da o sută scuizi de aur pe lună,

¹ După condica salariaților, reiese că acesta era slujbaş la Impozite; după *Jurnalul* lui Cellini, aflat în Biblioteca Riccardiană, era însă și proprietar al unor pămînturi pe care Cellini le închiriasse pe viață. În *Viața* sa, Cellini nu-l amintește însă niciodată.

² E vorba de crucifixul din marmură albă și neagră, despre care Cellini vorbește în capitolele al C-lea și al CXI-lea ale Cărții a II-a, afirmînd la un moment dat că i l-ar oferi ducesei în dar.

drept răsplată pentru cît am trudit la nenorocitul meu *Perseu*: de aceea, o rog pe excelența voastră să hotărască și să-mi rezolve atît această treabă, cît și pe cea cu Vanni dal Borgo, căci dintr-una mă întrețin, iar cealaltă îmi va da puțința să-mi pun întrucîtva zilele la adăpost, prin mila Domnului și a excelenței voastre preaînalte, pe care Dumnezeu s-o țină fericită.

Al alteții voastre credincios slujitor,
Benvenuto Cellini

Florența, 26 decembrie 1557

Rezoluție:

I se vor plăti

XIII

2 iunie 1558

Însemn spre aducere-ămintre că astăzi, 2 iunie 1558, eu, Benvenuto Cellini, am primit — în numele Domnului — cea dintîi tonsură, adică prima treaptă a preoției, din partea prearespectatului monsenior De'Serristori¹, în locuința sa din Borgo Santa Croce, cu toată pompa și slujbele obișnuite în asemenea împrejurări: totul a fost făcut cu dezlegarea prearespectatului *signor* vicar al arhiepiscopiei din Florența, contractul fiind încheiat de *ser* Filippo Frangini, notar public al Episcopiei. Pe deasupra, în aceeași zi am primit dezlegare din partea suszîsului *signor* vicar de a-mi putea urmări ori de a cere să fie urmăriți datornicii mei, așa cum se vede din protocolul încheiat de *ser* Filippo Frangini sau din cartea de *Amintiri*, la fila 134².

În anul 1560, dorind să am copii legitimi, m-am desfăcut de această îndatorire și am făcut întocmai precum am vrut.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XIV

8 iulie 1559

Însemn spre amintire că astăzi, 8 iulie, a venit să locuiască la mine pe întreaga mea cheltuială, Dorotea, femeia lui Domenico d'Antonio Sputasenni³, și i-a adus cu ea pe Tonino, fiul ei, și pe Bită,

¹ Lodovico Serristori fusese episcop de Bitetto (ducatul Bari) pînă în 1552, cînd s-a retras la Florența.

² Inexact. Așa cum s-a văzut, Cellini nu pomeneste nicăieri în cartea sa despre aceste lucruri.

³ Domenico d'Antonio Sputasenni este una și aceeași persoană cu cel pe care, mai tîrziu, Cellini îl va numi de'Parigi.

fica ei, întrucît bărbatul i-a fost arestat, iar în ziua de 25 iulie, din Porunca Celor Opt, a fost trimis la Stinche¹.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XV

25 decembrie 1559

Însemn spre amintire că astăzi 25 decembrie, Domenico al lui Antonio Sputasenni a scăpat din închisoarea Stinche — prin mila excelenței, sale preaînalte — și trebuie să mi se recunoască dator cu cheltuielile pentru întreținerea sa, începînd din ziua de 25 iulie, cînd a intrat în închisoare, și pînă la 25 decembrie 1559, timp în care i-am trimis cele de trebuință pentru mîncare, dimineața și seara. În afară de asta, trebuie să mi recunoască și cheltuielile făcute, începînd din ziua de 8 iulie 1559, pentru întreținerea Doroteii, femeia sa, a lui Tonino, fiul său, și a Bitei, fica sa, care au venit la mine acasă, pe toată cheltuiala mea, așa cum arată însemnarea dinaintea acesteia, aflată la fila 136, iar însemnarea aceasta am făcut-o spre al socoti dator și cu tot ce mă vor costa pe timpul cît vor mai rămîne pe cheltuiala mea.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XVI

1560 (stil normal)

10 ianuarie 1559 (stil florentin²)

PREAMĂRITULUI SIGNOR VISTIERNIC AL EXCELENȚEISALE PREAÎNALTE, MULTRESPECTATUL MESSER ANTONIO DE'NOBILI

Preamărit și multrespectat messer Antonio,

Sînt atît de speriat de domnia voastră, încît nici măcar nu îndrăznesc să vă apar în față; și totuși, cît de uriașă este dreptatea mea și cum de îngăduie Domnul ca domnia voastră să se poarte față de mine cu o atît de nelegiuită cruzime, nevoind să mi dea restul banilor pe care — de atîta amar de vreme — excelența sa a poruncit să mi plătiți și din care mai rămîne să primesc încă 600 de scuzi de aur, deși au trecut aproape patru ani de cînd domnia voastră — potrivit poruncii de mai sus — ar fi trebuit să fi terminat de plătit? Dar,

¹ Închisoare din Florența.

² Întrucît anul florentin începea cu ziua de 25 martie, este nevoie de această dublă datare a tuturor faptelor petrecute între 1 ianuarie și 25 martie.

vai! O durere și mai mare este însă aceea că, deși are în mână cea de-a patra cerere a mea în legătură cu casa în care locuiesc, domnia voastră nu a voit nici să aducă aceste cereri la cunoștința excelenței sale și nici să mi le dea înapoi! Pe deasupra, pentru a-mi arăta un pic de bunăvoință, domnia voastră — fără nici un temei — m-a mai împovărat și cu chiria acestei case. Vai, ce nelegiuire! Ba încă mi-ați mai cerut și toate socotelile în legătură cu toate treburile pe care le-am avut vreodată cu excelența sa preaînaltă, și pînă la urmă, cu tot necazul și cheltuiala ce am avut de suferit, vi le-am dat, închipuindu-mi că o să ajungem astfel la un oarecare sfîrșit: iată însă că mă găsesc astăzi mai departe decît oricînd de acest blestemat sfîrșit. Sînt dăți cînd mă întreb singur dacă domnia voastră e om și dacă are cumva suflet; aceasta s-o judece însă Dumnezeu. La fel s-a întîmplat și acum cîteva luni, cînd zăceam la pat, suferind din greu din pricina unui cal, care mă zdrobise de moarte, iar domnia voastră — prin duhovnicul său — mi-a trimis vorbă că trebuie să-mi fac rost de un alt bloc de marmură, pentru un alt Neptun: a fost un frumos mijloc de a mă ajuta cu banii mei. Ah, de multă trecere se mai bucură în ochii domniei voastre acei doi jegosi¹! Așa gîndește lumea. Cu toate acestea, am vrut de cîteva ori să mă rog de acel Pier Maria dalle Pozzanghere al vostru, care la cuvintele mele prietenești s-a repezit spre mine, la fel ca unii dulăi năbădăioși cînd văd un biet copil care, înfricoșat, trece, de nevoie, prin fața lor. Dar, vai, Rinaldo Rinaldi, Bartolomeo del Tovaglia și toți ceilalți sînt barem încă oameni, pe de-a ntregul buni și cumsecade, căci sau purtat întotdeauna frumos cu mine și au cerut — cu mare modestie — s-o iert pe domnia voastră! Las deci în seama Domnului toate răzbunările mele și-l rog să mă apere. Dacă se dă vreo poruncă în ce mă privește trimis mîine neapărat la Vistierie, la hapsînul acela². Între timp, Dumnezeu să vă arate adevărul dreptății!

Sluga domniei voastre,

Benvenuto Cellini

De-acasă, 10 ianuarie 1559

XVII

3 decembrie 1560

Tonino, fiul lui Domenico și al Doroteii Sputasenni, trebuie să aibă în ziua de decembrie 1.000 de scuzi *d'oro in oro*, care i se vor da după încetarea mea din viață sau cînd el va fi în vîrstă de 18 ani, dar numai

Cei doi sînt Bartolomeo Ammannati și Baccio Bandinelli.
Casierul Lattanzio Gorini.

dacă se va îndeletnici cu meșteșugul de sculptor. Iar dacă ar fi să mă prăpădesc înainte ca el să împlinească acești 18 ani, sus-numitul va căpăta venitul acestor bani, cu care va putea să se întrețină și să-și vadă de învățătură; vreau însă ca tatăl și mama lui să nu aibă nimic de-a face cu acești bani — și cu atât mai puțin cu venitul lor — căci țin ca băiatul să aibă toate înlesnirile spre a ajunge un om virtuos. Mai vreau, de asemenea, ca atât timp cât trăiesc să mă bucur de libertatea de a-i putea lua din acești bani sau de a-i mai da încă și alții potrivit cu dorința mea. Și fiindcă vreau ca el să devină copilul meu adoptiv, cer ca numele lui să fie Benvenuto de'Cellini și să fie cunoscut sub acest nume. Am de primit astăzi, din partea Comunei din Volterra, peste 1.000 de scuzi, din care vreau ca 1.071,3 scuzi să-i fie dați lui¹.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XVIII

1561 (stil normal)

15 ianuarie 1560 (stil florentin)

Însemn spre amintire că în ziua de mai sus, aflându-mă din întâmplare în spîșeria del Re, din Mercato Vecchio, Lorenzo al lui Federigo Strozzi a venit să stea de vorbă cu mine și mi-a spus: Benvenuto, fratele meu era foarte bun prieten cu tine. Auzind aceasta, l-am întrebat cine anume era acest frate al său, cu care nu vorbisem niciodată: Fratele meu se numea Filippo și-i cel care te are ca datornic din pricina nu știu cărei socoteli cu o cămașă de zale, dîndu-ți el bani la Lyon, în Franța. Îmi amintesc — i-am răspuns eu pe loc — de fratele dumitale, care mai era poreclit și Picchio Strozzi, și măcar de-ar da Dumnezeu să îndrăznești să cauți această socoteală, căci mi-ai datora cîteva zeci de scuzi de pe urma fratelui dumitale Picchio, care m-a păcălit, ba chiar m-a înșelat, ca un adevărat pungaș, atunci cînd i-am plătit cheltuielile curierului florentin Busbacca², pe care l-am întîlnit în timp ce ieșea din ținuturile venețienilor și se îndrepta spre Lyon, spunînd că mersese cu diligența pe seama poporului florentin și că în acel loc fusese jefuit. L-am luat pe cal și l-am dus pînă la Lyon, plătindu-i cîteva scuzi unui anume Cristo Luteriano, care-i împrumutase cai și-i plătise cheltuielile, între Grigioni și Soleure, cînd îi fusese călăuză — ca și nouă — mai înainte ca numitul Busbacca să-mi fi dezvăluit toate necazurile sale, căci, deși mă rugase

¹ În anul 1567, așa cum se va vedea și din alte documente, Cellini îl va dezmoșteni pe Tonino, a cărui înfiere nu-i va aduce decît necazuri.

² În această însemnare, Cellini arată mai în amănunt fapte pe care le-a relatat în capitolul al XCVII-lea, Cartea I, cînd a povestit prima călătorie spre Franța.

să-i port de grijă, nu-mi vorbise încă despre cumplita nenorocire care-l izbise; iată de ce i-am și făgăduit să-l ajut.

O dată ajunși în Soleure, numitul Cristo Luteriano voia să-l jefuiască și jurase că dacă n-o să-l plătească, o să-l ucidă cu orice preț. Mă cuprins atunci milă de el, căci îmi spunea într-una că nația o să-mi fie recunoscătoare, deși am făcut totul — fără îndoială — numai ca o pomană. Am plătit și l-am dus pînă la Lyon, unde el mi l-a trimis să stea de vorbă cu mine pe numitul Picchio Strozzi, pe care îl cunoscusem mai demult, tot împreună cu el, la Roma. Acest Picchio avea drept țiitoare pe o fată a lui Busbacca, și după ce m-a pus să-i arăt tot ce cheltuisem pentru acesta din urmă, mi-a plătit numaidecît. Mi-a cerut apoi să-i împrumut cămașa și mînecele mele de zale: acestea prețuiam mai bine de 100 de scuzi de aur și nu o dată putusem căpăta pe ele 120 de scuzi; în cele din urmă, m-a întrebat dacă nu voiam să i le vînd. La aceste cuvinte, i-am răspuns că dacă voi fi nevoit, așa cum credeam, să mă întorc la Roma, voi avea mare nevoie de ele. Mi-a spus atunci să fiu bun și să i le las pînă la întoarcerea mea de la Paris și mi-a rotunjit la 50 de scuzi suma pe care mi-o dăduse, socotind și cheltuielile lui Busbacca. Și astfel, pentru a-i fi de folos, i le-am lăsat.

Patru luni mai tîrziu, am fost nevoit să mă înapoiez spre Roma, dar de cum am ajuns la Lyon, numitul Picchio nu a mai fost de găsit, așa că, văzîndu-mă înșelat, m-am înapoiat la Roma fără arme. L-am scris mai tîrziu lui *messer Albizzo del Bene*, bun prieten cu mine. Acesta a făcut tot ce s-a putut, dar văzînd că nu se ivește nici o nădejde, s-a lăsat păgubaș. Am aflat apoi la Roma că le pierduse la joc, pentru 200 de scuzi *d'oro in oro*.

La toate cele de mai sus au fost de față lucrătorii mei Ascanio di Giovanni din Tagliacozzo și Girolamo Pascucci, care trăiesc încă. Faptele s-au petrecut în anul 1537, la sfîrșitul lui iunie, așa că dacă spun că am fost înșelat, se poate cerceta dacă-i așa ori ba; și de unde fratele său, Lorenzo, îmi cere bani, iată că el îmi este dator — și nu cu puțin, adică cu cei 200 de scuzi, cu care îl și trec ca datornic. (Din Biblioteca Riccardiană)

XIX

1561 (stil normal)

Sîmbătă, 22 martie 1560 (stil florentin)

În ziua de mai sus, la orele 4 $\frac{2}{3}$ noaptea, s-a născut copilul lui *messer Benvenuto*, mamă fiindu-i *Piera di Salvatore*¹. Duminică, 23 martie

¹ Este *Piera di Salvatore de'Parigi*, cu care Cellini se va căsători, la începutul anului 1565, și care-i va naște mai mulți copii.

a fost botezat, nași fiindu-i cei de mai jos, adică Bernardo di . . . Da-
vanzati — casier la Capponi, Andrea di Lorenzo Benivieni — casier
la Salviati, și ser Giovanni, fiul lui ser Matteo da Falgano, notar la
Palazzo del Podestà; iar numele pe care i l-au pus a fost Giovanni.
(Din Biblioteca Riccardiană)

XX

13 aprilie 1561

*Preaînalt și preastrălucit s i g n o r e, stăpîn al meu în veci adînc res-
pectat.*

Printre cele mai mari binefaceri pe care le-am cerut întotdeauna
lui Dumnezeu, cea dintîi a fost nesfîrșita milostivire a majestății sale,
iar a doua aceea de a mă păstra în mila și în slujba excelenței voastre
ipreaînalte și tocmai de aceea o rog din toată inima pe excelența
voastră preaînaltă să binevoiască a mă socoti vrednic de a fi folosit¹.

R e z o l u ție:

*Dacă o să se îndeletnicească cu ceea ce dorește excelența sa, și ar putea
ca aceasta să se slujească de el; dacă însă vrea să facă orice lucru numai
după cum îl taie pe el capul, este cu neputință să fie folosit.*

O rog apoi pe excelența voastră preaînaltă să-și aducă aminte că din
bunătată și deosebită milă mi-a dăruit casa pe care o locuiesc și în
care am slujit-o mai bine de 15 ani și că tocmai astăzi s-a împlinit
un an de cînd excelența voastră mi-a trimis vorbă prin *cavaliere*
de'Guidi, secretarul său, că este bucuroasă să-mi facă această danie
și că pot să fac ce vreau cu ea și s-o las copiilor mei, căci altceva pe
lume nu mi-a mai rămas în afară de îngrijirea lor. O rog deci pe
excelența voastră să binevoiască a-mi întări această făgăduială,
printr-un act.

R e z o l u ție:

*Să se arate că excelența sa i-a dăruit-o, căci excelența sa cînd face un lucru
îl face în scris.*

Cu toate că vrednicii săi slujitori, căutînd să-și facă slujba lor,
m-au împovărat cu cinci sute de scuzi, spunînd că e vorba de chiria
pe 15 ani, n-am să cred niciodată că un asemenea lucru a fost pus
la cale și săvîrșit cu bunăștiință a excelenței voastre și îmi dau seama
că e vorba numai de faptele unor slujbași, pe care excelența voastră
le poate foarte bine cerceta și judeca, iar eu mă voi socoti mulțumit
cu hotărîrea sa, oricare ar fi ea. Dacă excelența voastră îmi va dăruia
casa, îl voi sluji în ea tot restul timpului în care Domnul mă va mai

¹ A se vedea și capitolul al CVIII-lea, Cartea a II-a, în care Cellini
își povestește necazurile avute cu ducele.

ține în viață, iar dacă va voi să facă altfel, o rog să facă în așa fel încît să nu am de plătit chiria de două ori, întrucît, avînd să primesc o sumă mult mai mare, *messer Antonio de' Nobili* mi-a trimis vorbă să-i înfățișez toate socotelile mele, de care însă nu am putut să-mi fac rost decît cu multă trudă și cheltuială, iar apoi — înfățișîndu-i-le — mi le-a dat înapoi, spunîndu-mi că le-a cercetat și că totul era în regulă.

Rezoluție:

De îndată ce va fi informată de acest lucru, excelența sa va hotărî.

Mai am apoi rugămintea ca dacă nici lui Dumnezeu și nici excelenței voastre nu-i va mai place să se slujească de mine, excelența voastră să binevoiască a-mi da drumul, căci dacă prin neîntrerupta mea slujire nu m-am putut bucura de atît de dorita sa milostivire, e mai bine să-mi dea puțința de a o duce cu mine oriunde m-aș afla; în chip deosebit o rog însă pe excelența voastră să aibă bunătatea de a-mi da cît mai repede ceea ce mi se cuvine, căci astfel îi voi fi de două ori îndatorat.

Cei din familia Rucellai, aflați la Roma, odinioară stăpîni ai casei despre care am vorbit mai sus, mi-au trimis vorbă că doresc să le plătesc chirie și că în această privință nu cunosc pe nimeni altul afară de mine. O las deci pe excelența voastră preaînaltă să judece în ce încurcătură mă aflu și o rog să se milostivească a-mi da drumul.

Rezoluție:

Cînd se va hotărî să plece din Florența, excelența sa îi va da drumul să se ducă unde vrea, căci nu ține pe nimeni cu sila.

Lelio Torelli

13 aprilie 1561

XXI

22 aprilie 1561

PREAMĂRITULUI MESSER BARTOLOMEO CONCINO,
SECRETAR AL PREAÎNALTULUI SIGNOR DUCE AL
FLORENȚEI ȘI SIENEI, STĂPÎN AL MEU ADÎNC
RESPECTAT

Preamărite messer Bartolomeo, mai-marele meu adînc respectat,

Cu evlavie mi-am pus la inimă cuvintele acelea pe care domnia voastră mi le-a spus din partea excelenței sale preaînalte și tot pe ele le-am văzut și în rezoluția sa, pentru care domnia voastră îmi spusese că s-a tîr guit, după cum același lucru mi l-a spus și cavalerul Guidi, care mi-a adus această rezoluție. Știu foarte bine că nu se cade niciodată să ai dreptate în fața seniorilor și a stăpînilor: cred, totuși că le este îngăduit și sărmanilor slujitori credincioși să se apere cu

modestie sau să se dezvinovățească. Afle domnia voastră că același necaz l-am pățit și atunci cînd mă aflam în slujba marelui rege Francisc, căci, dîndu-mi trei sute de livre de argint pentru a-i face din ele o statuie a lui Jupiter, înaltă de patru brațe, i-am făcut această statuie așa cum nici un alt om nu se mai pricepuse să facă pînă la acea vreme, iar pe deasupra i-am mai făcut și patru vase mari, lucrate și ele cît mai bogat cu putință, după cum poate să mărturisească strălucitul *messer* Guido, medicul¹. Pe jumătate supărat, regele mi-a spus că dacă vream să lucrez după capul meu și nu după al său, nu-i era cu putință să se slujească de mine. La aceasta am răspuns că se cădea ca majestatea sa să ia în seamă cît de bun slujitor eram eu, căci poruncindu-mi o singură lucrare, nu numai că i-o făcusem cît se poate de bine, dar îi făcusem în același timp cinci lucrări. Și așa, cu aceste vorbe, precum și cu multe altele, mi-am apărât atît de bine sfînta mea dreptate, încît acel rege de treabă a început să rîdă și n-a șovăit să spună, de față aflîndu-se întreaga-i curte, că numai el era de vină, că eu aveam de o mie de ori dreptate, și multe alte cuvinte, deosebit de binevoitoare față de mine. Să se gîndească acum și domnia voastră că Preaînaltul și Strălucitul *signor* duce mi-a poruncit să-i execut o statuie, înaltă de trei brațe, înfățișîndu-l pe Perseu în mîină cu capul Meduzei, și nimic altceva. Eu l-am făcut înalt de cinci brațe, în mîină cu capul Meduzei, iar pe deasupra cu întregul trup al acesteia sub picioarele sale; i-am făcut, de asemeni, acel mare postament de marmură, cu Jupiter, cu Mercur, cu Danaos și cu Minerva, precum și cu povestea Andromedei, așa precum se vede. Iar în ceasurile mele de odihnă i-am reparat frumoasa statuie de marmură a lui Ganimede și am făcut, din bronz, chipul excelenței sale preaînalte, aflat astăzi în insula Elba; pe deasupra, i-am făcut și cîteva mici vase cizelate, de aur — la care m-a ajutat Poggini — precum și o cingătoare de aur pentru preaînalta și preastrălucita doamnă ducesă, ba chiar și un pandantiv și un mic inel, tot pentru aceasta. În zilele de sărbătoare și noaptea, lucram două statui din marmură, precum și un bust — tot din marmură — înfățișînd-o pe preastrălucita ducesă. Toate aceste lucrări le executam în vreme ce stăteam să-l termin pe *Perseu* al meu, fără a răpi vreodată ceva din timpul acestuia; cam după doi ani, excelența sa preaînaltă mi-a tăiat leafa a trei lucrători pe care mi-i plătea, din care pricină lucrătorii mei s-au dus cu Dumnezeu; aceștia erau doi flamanzi² și un francez, care veniseră după mine tocmai de la Paris. Judece acum și domnia voastră dacă ceea ce am făcut eu a însemnat a nu da ascultare, sau

¹ Este cel despre care s-a vorbit în capitolul al XXIV-lea, Cartea a II-a.

² Unul dintre ei se chema Guglielmo Fiamingo (Wilhelm Flamandul)

nu cumva, tocmai dimpotrivă, a o sluji pe excelența sa preaînaltă cu toată mintea, puterea și talentul cu care m-a înzestrat Dumnezeu cel nemuritor. Tocmai de aceea gîndesc foarte bine eu cînd mi s-a pare că am făcut mult mai mult decît ceea ce mi s-a poruncit excelența sa preaînaltă, arătîndu-i mai dinainte orice — întotdeauna — iar apoi aducînd totul la îndeplinire, cu cea mai desăvîrșită ascultare; soarta cea bună și vicleană, care se amestecă în orice, mi s-a arătat însă mereu fugaru-i spate. Tot astfel, să mai știe domnia voastră și că voind să duc la bun sfîrșit execuția nefericitului meu Perseu, nu găseam cu nici un chip calea cea dreaptă, căci Bandinello — simțind cît de frumos izbuteam să lucrez — îmi pune, cu șiretenie, bețe n roate, așa că nu găseam nici un lucrător care să vrea să vină să mă ajute; din această pricină, m-am hotărît în cîteva rînduri să nu-l mai văd în fața ochilor și să mă înapoiez în Franța, căci nu era de loc tîrziu. Dumnezeu însă, care m-a ocrotit întotdeauna, nu mi s-a îngăduit să am parte de o asemenea înlesnire, așa că, după ce m-am hotărît să termin cu orice preț lucrarea, aflîndu-se în casa mea un țărănuș în vîrstă de optsprezece ani¹ — venit să-mi sape grădina cu zece *soldi* pe zi — și văzîndu-l ce trup frumos proporționat are, m-am apucat să-l desenez, pe de o parte pentru studiul meu, iar pe de alta pentru execuția lui Perseu, după chipul lui făcîndu-l pe Mercur, aflat pe postament, la spatele lui Perseu. În felul acesta, țaranul s-a oferit să-mi vadă de casă și de grajd, dar numai dacă primesc să-l învăț meșteșugul. Era atît de înzestrat, încît numai cu el l-am dus la bun sfîrșit pe Perseu și a ajuns să fie cel mai talentat tînar din Italia, lucru pe care excelența sa preaînaltă îl știe foarte bine. El singur nu-mi ajungea însă, așa că am mai luat apoi încă mulți alții, cheltuînd din buzunarul meu bani mulți, tare mulți, și numai astfel, trudind din greu, am putut duce lucrul la bun sfîrșit: iar dacă excelența sa preaînaltă îmi plătea cincisprezece sau douăzeci de lucrători, îi umpleam Florența de opere vrednice de excelența sa. Cînd l-am terminat pe Perseu al meu, excelența sa mi s-a mulțumit, ca un foarte cumsecade stăpîn, spunîndu-mi pe deasupra — cu glas tare — că îl slujisem cum nu se putea mai bine, întrecînd toate așteptările sale. La fel de răspicat a vorbit și toată virtuoasa școală florentină, cu toate că niciodată pînă atunci nu fusese dezvelită vreo operă, a ori-cărui mare maestru, fără să nu fie socotită drept un lucru de mică însemnătate și să nu fie criticată cu asprime, așa cum s-a întîmplat mai ales cu operele lui Bandinello. Nu am cerut niciodată vreun preț pentru toată truda mea, ba am spus chiar că nici nu-mi trebuia altă răsplată mai însemnată decît cea pe care o avusesem și care era aceea

¹ Bernardino Mannellini di Mugello, de care Cellini a vorbit în Cartea a II-a, capitolul al LVIII-lea.

de a-i fi plăcut excelenței sale. L-am cerut numai să nu-mi retragă ocrotirea sa, pe care excelența sa m-a încredințat cu bunăvoință că mi-o păstrează neștirbită. La auzul acestor cuvinte sfinte, i-am cerut excelenței sale îngăduința de a mă duce să-i mulțumesc Domnului la Vallombrosa, la Camaldoli, la Ermo și la San Francesco della Vernia. Apoi, de îndată ce m-am înapoiat, m-am înfățișat excelenței sale preaînalte, dar, numai după câteva zile, mi-am dat seama că e foarte pornită împotriva mea, deși nu păcătuisem în nici un fel; niciodată, de altfel, excelența sa nu mi-a mai comandat nimic, căci și dacă mi-a comandat ceva, a venit de îndată un altul, care a stricat totul, și de aceea nu am făcut tot timpul decît să caut, cu răbdare și în toate chipurile, a mă păstra în grația sa.

Cînd a început să se vorbească despre nenorocitul de bloc de marmură m-am înfățișat și eu ducelui, ca un singur slujitor credincios și ca un iubitor al artei și al cinstei și folosului excelenței sale preaînalte arătînd cu vorba și cu fapta că dacă celălalt bloc încăpuse rău în mîinile lui Bandinello, ar trebui ca pentru acesta din urmă excelența sa să vrea să vadă mai multe modele, urmînd apoi ca, ajutat de frumoasa sa judecată, să-l poată alege, dintre atîtea, pe cel mai izbutit. Plăcîndu-mi mult acest sfat al meu, excelența sa mi-a poruncit hotărît să-i fac un model, pe care numai din ascultare — așa cum fac slujitorii cei buni — l-am făcut mic, din ceară și din lemn, după care i-am cerut excelenței sale preaînalte să-mi dea puțința de a-l face tot atît de mare cît ar fi ieșit din acel biet nefericit bloc de marmură. Ducele i-a poruncit atunci lui Francesco di ser Iacopo¹ să-mi dea toate cele de trebuință, în afară de lucrători, iar eu, cum nu se poate mai ascultător, m-am apucat de model, numai cu trei muncitori — plătiți din punga mea, biet nenorocit ce eram — și folosind acel adevărat meșteșug cu care sînt înfăptuite asemenea lucrări. L-am început ținînd seama de toate regulile, crescînd de la mic la mare, lucru pe care l-am învățat datorită îndelungilor mele studii și pe care acești cîrpaci nepricepuți nu-l știu, și nici nu cred în el, din care pricină au stricat întru totul nefericitul bloc de marmură, acesta urmînd să aibă o soartă de o sută de ori mai rea decît cel din care a fost făcut *Hercule* al lui Bandinello. Am văzut modelul de pămînt al lui Ammannato, atunci cînd el — din îngîmfare — l-a lăsat să fie văzut, în piață, și m-a mirat mult atît de puțină lui experiență și atît de slaba cunoaștere a oricărui lucru, unite însă cu un minunat noroc orb. Iată de ce nu recunosc să fi fost vreodată neascultător, slujind întotdeauna cu credință și supunere, și nu mă plîng de nimic decît numai

¹ Francesco di ser Iacopo era un fel de inspector general al tuturor construcțiilor și statuilor publice din Florența.

că în atîta amar de ani nu am fost folosit la nimic de către excelența sa preaînaltă, care s-a lipsit astfel — lipsindu-mă și pe mine totodată — de harul pe care, cu atîta bunătate, mi-l dăruise Dumnezeu. De data aceasta nu vreau să spun nimic despre casă. L-am trimis cavalerului Guidi, secretarul, o copie a cererii mele, din care se vede limpede că excelența sa preaînaltă mi-o dăruise, cu multă bunăvoință: aceasta a și fost cea mai puternică pricină care m-a îndepărtat de Franța. Facă excelența sa după cum are să-i placă, și-i mulțumesc din toată inima, pentru totul, dar să sfîrșească odată și cu această poveste, căci este timpul s-o facă: au trecut doar mai bine de șaisprezece ani. După cum i-am spus și domniei voastre, nu aș avea o altă dorință mai mare decît aceea de a-mi sfîrși zilele în slujba excelenței sale preaînalte, dacă, bineînțeles, ar vrea să mă folosească; dacă, însă, acest lucru nu i-ar fi pe plac, m-aș duce să trăiesc și să mor la Roma, unde am puțință să merg.

Messer Antonio de' Nobili mi-a cerut să-i dau toate socotelile, din ziua cînd am intrat în slujba excelenței sale preaînalte și pînă astăzi le-am strîns cu mare cheltuială și necaz din toate condicile slujbașilor excelenței sale cu care avusesem vreodată de-a face, am cercetat toate hîrțile și a rămas să mai primesc încă șase sute de scuizi *d'oro in oro* pentru *Perseu* și aproape șapte sute de ducați, înfățișînd banii pe care i-am cheltuit din punga mea; toate aceste socoteli i le-am înfățișat lui Antonio de' Nobili, care le-a ținut cîteva zile la Vistierie, dîndu-mi-le după asta înapoi. Acum, dacă excelența sa va vrea să pună capăt și acestei încurcături, să le poruncească slujbașilor săi să cerceteze din nou aceste socoteli, iar dacă ele vor sta așa cum spun eu, îmi pun toată nădejdea în excelența sa, pe care, după ce va lua o hotărîre în ce mă privește, o rog, în numele Domnului, ca acel rest care mi se mai cuvine să mi-l treacă asupra comunei din Volterra, cu acele foloase pe care sus-numita comună li le asigură și celorlalți care mai au bani acolo. Domnia voastră să mă ierte dacă m-am cam întins cu scrisul, fiind sigură că nu puteam arăta cum stau lucrurile în mai puține cuvinte.

M-aș fi înapoiat bucuros s-o mai văd pe excelența sa preaînaltă și să-mi isprăvesc treburile, dar, neavînd bani, stau pe loc, iar *messer Antonio* și *Pier Maria delle Pozzanghere* al său m-au alungat cu cele mai îngrozitoare jigniri ce se pot închipui; eu însă, care m-am deprins din nou cu răbdarea, o folosesc tocmai în ce-i privește pe ei., rugîndu-mă Domnului să-mi păstreze marea sa milostivire. Mereu gata, fără preget, la poruncile domniei voastre.

Slujitor al domniei voastre

Benvenuto Cellini

XXII

1562 (stil normal)

20 martie 1561 (stil florentin)

Însemn spre amintire că în ziua de mai sus *messer* Benvenuto al nostru a primit din partea lui Vinta¹, secretarul excelenței sale preaînalte, actul de dăruire a casei de către excelența sa preaînaltă, subscris de mîna preaînaltului și preastrălucitului *Signor* duce Cosimo de' Medici, duce al Florenței și al Sienei; actul de danie a fost făcut de excelența sa preaînaltă la Pisa, în ziua de 5 martie 1561, iar în cuprinsul său se arată că excelența sa preastrălucită îi dăruiește, cu bunăvoință, lui Benvenuto casa în care acesta locuiește și a locuit de cînd a intrat în slujba excelenței sale preaînalte și care se află așezată între Orbatello și biserica Nunziata, în cartierul Santa Croce, mărginindu-se în primul rînd cu grădina degli Innocenti; în al doilea rînd, cu Francesco di Piero Lanciaio Da Castello; în al treilea rînd, cu Pier Riccardi; în al patrulea rînd, cu Antonio Fedini, care stă cu chirie; casa mi-a fost dăruită mie și fiilor și urmașilor mei legitimi și naturali, născuți în căsnicie legiuită sau naturală; actul l-am căpătat cu respectarea tuturor prescripțiilor de cuviință, totul săvîrșindu-se potrivit obiceiului sau legii și — așa cum s-a arătat mai sus — este subscris de mîna excelenței sale, poartă sigiliul cu herbul acestuia și cu chipul sfîntului Ioan și mai este subscris și de mîna celor doi secretari ai săi, adică *messer* Lelio Torelli și *messer* Francesco Vinta.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXIII

10 iunie 1562

ÎNSEMNARE PENTRU EXCELENȚA VOASTRĂ, PREAÎNALTĂ ȘI PREASTRĂLUCITĂ, DOAMNĂ DUCESĂ, STĂPÎNĂ A MEA ÎN VECI ADÎNC RESPECTATĂ *

Am auzit că excelența voastră preaînaltă dorește să-i dau în scris amănunte cu privire la execuția *Fîntîinii* despre care excelența voastră a vorbit la mine acasă, arătînd că îi place atît modelul statuii lui Neptun, cît și *Fîntîna* însăși; după aceasta, întrebîndu-mă excelența voastră în cîtă vreme făgăduiam să duc la bun sfîrșit o asemenea operă,

¹ *Francesco Vinta* — secretar și consilier al ducelui Cosimo.

² Scrisoarea aceasta dă numeroase lămuriri în legătură cu modelul lui Neptun, despre care Cellini vorbește, între altele, și în capitolul al CXI-lea al Cărții a II-a.

am răspuns că fiind vorba de o operă atît de mare nu se putea nădăjdui să ia mai puţin de şase ani; excelenţei voastre, aceştia i-au părut însă prea mulţi, şi fiindcă nu doresc altceva pe lume şi nici nu mă gîndesc la altceva decît la a vă sluji cu tot ceea ce sînt în stare să fac, i-am cerut lui *messer Sforza*, atunci cînd l-am întîlnit, să vă spună că mă încumet ca în doi ani să dau gata întreagă acea lucrare, dar numai dacă mi se dă putinţa de a-mi alege zece lucrători buni, cum îmi place mie, care să fie plătiţi în fiecare săptămînă; nu se înţelege însă ca partea de zidărie a suszisei fîntîni să fie lucrată tot de aceşti zece oameni, care nu vor avea altceva de făcut decît să mă ajute pe mine, şi astfel, cu mîinile mele, împreună cu ale lor, vom face şi statuile, şi basoreliefurile, şi caii, şi acei monştri pe care excelenţa voastră preainaltă îi vede cuprinşi în model; partea de zidărie a fîntîinii, dînd eu măsurile şi desenele, va fi însă o sarcină a cărei aducere la îndeplinire excelenţa voastră va trebui să o dea în seama altcuiva, şi socot că această zidărie va fi gata la vremea hotărîtă, spre marea mulţumire a excelenţei voastre.

Gîndindu-mă apoi că un timp atît de scurt nu poate fi îndestulător pentru o operă atît de mare — din pricina nenumăratelor şi feluritelor greutăţi ce s-ar putea ivi — aş ruga-o pe excelenţa voastră preainaltă să aibă bunătatea de a-mi prelungi timpul de lucru pînă la patru ani, iar eu îi făgăduiesc că, în măsura în care îmi voi îngădui puterile şi viaţa mea, mă voi trudi cu atîta rîvnă încît să o pot mulţumi mult mai devreme. Aşa cum am spus însă şi mai sus, opera este uriaşă, iar eu sînt îndrăgostit de artă poate mai mult decît oricare alt semen al meu, şi de aceea, dacă e vorba de o operă pe măsura mea (chiar dacă, din dragoste faţă de artă, duc cu cîteva luni mai departe în timp un lucru pe care oricare altul, afară de mine, nu l-ar face nicio dată), o încredinţez pe excelenţa voastră că acele luni sînt de două ori cîştigate în aceste opere şi o rog că, dacă e vorba să se hotărască, să binevoiască a se hotărî cît mai curînd îi e cu putinţă, căci, deşi eu însumi i-am spus că-mi mai dau încă patruzeci de ani de viaţă, să nu gîndească excelenţa voastră că eu unul şi cred aşa ceva, cu toate că aş vrea-o, numai pentru a-mi da mai bine seama de veşnicie şi pentru a o sluji mai îndelung pe excelenţa voastră preainaltă.

În legătură cu răsplata trudei mele, eu nu cer nimic altceva în afară de binevoitoarea graţie a excelenţei voastre, pe care o rog în genunchi să aibă bunătatea de a-mi căpăta graţia Marelui Duce, stăpînul meu, pentru ca acea mică rămăşiţă de bani pe care — potrivit hotărîrii excelenţei sale preainalte — o mai am de primit de pe urma execuţiei lui *Perseu*, nişte bani cheltuiţi din pungă mea şi lefurile mele pe aproape trei ani, excelenţa sa preainaltă să aibă bunătatea nu de a-i scoate din pungă, ci de a-mi da în schimbul lor vreo mică moşioară,

spre a-mi putea crește și hrăni cei trei sărmani copilași; iar dacă excelența sa preaînaltă va fi binevoitoare și mă va socoti din nou vrednic de a o sluji, să se ia totul de la început și să se șteargă toate socotelile din trecut.

Cerîndu-mi eu acum cîteva luni banii pe care excelența sa preaînaltă hotărîse să mi-i dea, *messer Antonio de' Nobili*, vistiernic al excelenței voastre, mi-a poruncit să-i aduc toate socotelile privind atît ceea ce aveam de primit, cît și ceea ce promisem, iar eu i le-am dat, dar nici odată, după ce le-am depus la Vistierie, nu mi s-a mai spus nimic în legătură cu ele, toată lumea făcînd întotdeauna pe mutul. Iată de ce o rog pe excelența voastră să curme această tăcere atît de lungă și să se slujească de mine, care nici nu doresc altceva, iar Dumnezeu să vă păstreze fericită.

Umil slujitor

Benvenuto Cellini, sculptor

De acasă, în ziua de 10 iunie 1562.

XXIV

Joi, 29 octombrie 1562¹

Însemn, spre aducere-aminte, că la data sus pomenită, noaptea la orele trei și trei sferturi, mi s-a născut o fiică, a mea și a numitei *Piera di Salvatore de'Parigi*, care locuia împreună cu mine; în simbăta care a urmat după aceasta, am botezat-o și i-am dat numele de *Elisabetta*, întru pomenirea maicii mele, cumetri fiindu-mi *Bernardo di Giovanni Vecchietti*, *Zanobi di Francesco Buonagrazia* și *Luca di Girolamo Mini*.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXV

21 noiembrie 1562

CĂTRE PREAÎNALTUL ȘI PREAȘTRĂLUCITUL *SIGNOR*
DUCE AL FLORENȚEI ȘI SIENEI, STĂPÎN AL MEU
ADÎNC RESPECTAT

Preaînalt și preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu adînc respectat
Cînd excelența voastră preaînaltă a venit să-și vadă crucifixul de mar

¹ Acesta este cel dintîi document în care apare numele complet al femeii pe care Cellini avea s-o ia în legiuită căsnicie. Copila despre care este vorba nu a trăit mult; dovadă și faptul că documentul al LII-lea, cuprinzînd o însemnare din 23 aprilie 1567, pomenește numai de alte două fice ale lui Cellini, adică de *Liperata* și *Maddalena*

mură, am rugat-o să îngăduie ca locuința pe care mi-o dăruise să-i rămână fiului meu Giovanni — pe care excelența voastră mi l-a legitimat — și urmașilor săi legitimi. Excelența voastră mi-a răspuns cu cea mai desăvârșită bunăvoință că dorește bucuros să-mi împlinească această cerere, și astfel, rămânând eu încredințat că așa va fi, o rog pe excelența voastră să binevoiască a-mi da această mulțumire pentru puținii ani care mi-au mai rămas din atât de frământata mea viață.

Excelența voastră preainaltă să binevoiască a lua măsuri să-mi fie înapoiat acel picior de potir de aur al meu¹ și să-mi treacă drept arvună asupra lefurilor — sau asupra a ceea ce am de primit — tot ceea ce-i sînt dator în legătură cu el, căci țin mult de tot să-l termin înainte de a pierde și această rămășiță de putere a necăjitei mele bătrîneți.

Să-și aducă aminte excelența voastră preainaltă că, vreme de peste șaptesprezece ani, am slujit-o cu credință nemăsurată și m-am bucurat de toate acele cinstiri cu care excelența voastră preainaltă i-a răsplătit pe ceilalți slujitori ai săi, și printre altele de aceea de a păstra și de a purta arme de atac și de apărare, pe care le-am păstrat în urma unei binevoitoare îngăduințe a excelenței voastre și de care m-am slujit cu multă cinste întru apărarea vieții mele, întîmplîndu-mi-se însă să le folosesc și în slujba excelenței voastre preainalte, dar într-un asemenea chip, încît, dacă și l-ar aminti din cînd în cînd, excelența voastră preainaltă nu ar îngădui să i se dea o asemenea grea lovitură unui atât de credincios slujitor; în cele din urmă, facă însă excelența voastră cum va crede de cuviință, numai să se termine o dată, eu unul nedorind altceva decît să rămîn mai departe sub ocrotirea sa.

Al excelenței voastre preainalte
multcredincios slujitor,

Benvenuto Cellini

Florența, 21 noiembrie 1562

XXVI

16 decembrie 1562

Preastrălucit și preainalt s i g n c r duce,

Benvenuto Cellini, preasupus slujitor al excelenței voastre, vine preaplecat să vă aducă la cunoștință, în legătură cu casa în care locuiește și pe care cu atîta bunătate i-ați dăruit-o, că aceasta are un zid comun

¹ În legătură cu acest potir, a se vedea capitolul al LXII-lea, Cartea I. 198

cu o altă casă, care intră cu cîteva încăperi în cea dăruită de excelența voastră, creînduși în felul acesta numeroase servituți și împiedicînduși în treburile pe care le are de făcut pentru excelența voastră; vă mai aduce, de asemenea, la cunoștință că stăpînul acestei case, voină să o vîndă — încă de acum zece luni — l-a întreat pe Benvenuto, socotindu-l proprietar al casei, dacă nu cumva voia s-o cumpere și pe cealaltă. Acesta, căruia casa nu-i fusese încă dăruită de către excelența voastră — lucru ce s-a petrecut mai tîrziu¹ — nu i-a răs-puns nimic susziselui proprietar, care, după cît se spune, i-ar fi făcut și o notificare la Palazzo del Potestà², înștiințindu-l că dacă nu va cumpăra casa în răstimp de o lună, o va vinde celui căruia are să-i placă mai mult; a trecut astfel luna, iar zisul vînzător nu s-a împăcat în acest timp cu nici unul din cei cîțiva cumpărători, așa că pînă astăzi casa nu a fost încă vîndută. Cum însă zisul vînzător a dat-o din nou pe mîna samsarilor, spre a o vinde celui căruia are să-i placă mai mult — socotind el că o poate vinde în baza acelei notificări despre care am mai vorbit — susnumitul Benvenuto se îndreaptă din nou către excelența voastră, rugîndu-se și arătînd că, din pricinile arătate, nu putea să dea nici un răspuns și de aceea dorește să fie amînat, iar termenul notificării să nu fie socotit ca depășit, căci, fiind vorba de acele încăperi care îl stînjenesc în felurite chipuri — împiedicînd lucrul în ateliere — și avînd în vedere că proprietarul dorește din nou să vîndă casa, el se arată hotărît să o cumpere, la un preț pe care îl vor hotărî sîntele legi ale acestui oraș; plata ei o va face din acei puțini bani pe care îi are de primit din partea comunei din Volterra. Casa, în ceea ce-l privește, îi va sluji pentru a face puțină zestre unei sărmane fiice a lui³ pe care Domnul i-a hărăzit-o acum, la bătrînețe. Cere aceasta cu atît mai mult cu cît, aflîndu-se în slujba excelenței voastre, nu poate să-și piardă vremea, deși — socotind că are întru totul dreptate — i-ar veni bine ca lucrurile să se tărăgăneze cît mai mult; iar această nouă îndatorire o va pune alături de celelalte pe care le are față de excelența voastră, pe care Domnul să o țină fericită.

Rezoluție:

Către înălțimilelor domnii consilieri, care — dacă nuși vor putea împăca — s-o încunoștințeze pe înălțimea sa.

Lelio Torelli, 16 decembrie 1562

¹ La 5 martie 1562.

² *Potestà* (*Podestà*) era titlul pe care-l avea șeful justiției și al armatei în comunele republicii italiene.

199 ³ E vorba de Elisabetta, pomenită și în documentul nr. XXIV.

XXVII

1563 (stil normal)

6 februarie 1562 (stil florentin)

CĂTRE PREAÎNALTUL ȘI PREAȘTRĂLUCITUL SIGNOR
DUCE AL FLORENȚEI ȘI SIENEI, STĂPÎN AL MEU ÎN VECI
ADÎNC RESPECTAT

*Preaînalt și preastrălucit signor duce, stăpîn al meu în veci adînc
respectat,*

Aș fi fost mult mai bucuros să viu să-i mulțumesc excelenței voastre preastrălucite pentru casa pe care — îndemnat de nemăsurata sa bunătate și dărnicie — mi-a dăruit-o, pentru fiul meu și pentru urmașii săi legitimi; tot astfel, prin viu grai aș fi putut sta de vorbă cu excelența voastră mult mai bine decît o pot face prin scris. Află însă excelența voastră preaînaltă că ceea ce mi-a împiedicat a fost lipsa banilor cu care să fi putut veni și cu care să-mi hrănesc sărmana mea familialoară, din pricina căreia nu puține am de îndurat în aceste vremuri atît de aspre. Iată de ce, *signor mio*, o rog în genunchi pe excelența voastră să binevoiască a mă ajuta — pe seama a ceea ce am de primit — cu o oarecare sumă de bani, cu care aș putea să vin pînă la Pisa, pentru a sta de vorbă cu excelența voastră preastrălucită și să-i las bieteii mele familiei cele trebuincioase traiului. Văd și simt, *signor mio*, că anii mei fug cu mare iuțeală, fără ca eu să fi putut, sluji pe excelența voastră așa cum atît de mult am dorit. O rog deci, în numele nemărginitei sale bunătăți, să binevoiască a se sluji de mine cît mai curînd: între timp, mă voi ruga Domnului pentru îndelunga viață și fericire a excelenței voastre.

Binecredinciosul slujitor al excelenței
voastre preastrălucite,

Benvenuto Cellini

*Din Florența, în ziua de 6 februarie 1562
(stil florentin)*

XXVIII

1563 (stil normal)

19 februarie 1562 (stil florentin)

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus mi-am scos actul de danie a casei pe care excelența sa preaînaltă mi-a dăruit-o pentru fiul meu Giovanni și pentru urmașii săi legitimi de parte bărbătească; mai întîi, dania aceasta îmi fusese făcută mie, dar am cerut milă pentru suszislul meu fiu Giovanni, pe care excelența sa preaînaltă mi l-a legitimat încă mai demult. Legitimarea spunea că este ștearsă orice pată,

ca și cum copilul s-ar fi născut într-o adevărată căsnicie; după aceasta, a fost întocmit actul de danie sus pomenit și — atît dintr-o pricină, cît și din alta, precum și fiindcă scumpa sa mamă a fost fecioară neprihănită, iar eu m'am lipsit de orice altă plăcere trupească — zisul Giovanni se va putea lăuda ca fiind născut cu adevărat legitim, ceea ce, firește, este întru totul pe voia Domnului.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXIX

22 mai 1563

CĂTRE PREAÎNALTUL ȘI PREAÎNZESTRATUL MESSER BENEDETTO VARCHI

Preaînalt și de mine adînc respectat messer Benedetto,

Ați aflat că mi-am pierdut singurul meu fiu, aproape gata crescut: mi se părea că niciodată, în tot timpul vieții mele, nu am avut altceva care să-mi placă mai mult pe lume. Moartea mi l-a furat acum, în numai patru zile, iar durerea mi-a fost atît de puternică, încît am crezut cu tărie că mă voi duce și eu o dată cu el, părăindu-mi-se — din pricini destul de limpezi — că nu mai pot nădăjdui nicicînd o asemenea comoară. Și fiindcă mi-a plăcut ca — pentru mulțumirea mea — să am undeva aprinde o candelă, m'am bucurat de îndurarea călugărilor de la Nunziata, care mi-au îngăduit să fac acolo o criptă, în care să-l depun pînă cînd va voi Domnul ca și eu să merg să mă odihnesc alături de el, într-un mic mormînt ce va putea fi construit din sărăcia mea, la vremea aceea. Între timp, vreau să pun să fie pictați acolo doi îngerași care-și țin fețele în mîini, iar între ei un epitaf, în privința căruia — în felul meu necioplît și nepriceput — vă arăt ce aș vrea, știind că domnia voastră, cu minunatele însușiri pe care le aveți, veți spune mult mai bine ceea ce aș vrea eu să spun; iar de veți vrea să-l faceți în latină sau în toscană, las totul pe seama judecății voastre, cea fără de greșală. Iar dacă vă obosesc, iertați-mă și de data aceasta și porunciți-mi, căci sînt întotdeauna gata să vă slujesc. Ideea mea, pe care doresc să o exprime domnia voastră, este următoarea:

Giovan Cellini, singur fiu al lui

Benvenuto, zace aici. Moartea l-a luat de pe lume

În vîrstă fragedă. Și nicicînd parcele n'au rupt,

Pe acest pămînt, firul unei asemenea nădejdi.

Întotdeauna gata să o slujească pe domnia voastră,

Benvenuto Cellini

22 iunie 1563

Preaînalt și preastrălucit signor duce,

Benvenuto Cellini, preacredinciosul slujitor al excelenței voastre preaînalte, vă cere fierbinte și vă roagă respectuos să binevoiți a porunci cui anume trebuie să i se adreseze zisul Benvenuto pentru simbria pe care excelența voastră i-a hotărât-o cu atîta dărnicie și bunătate, pentru ca el să se poată întreține cu ea și să vă slujească; pentru acest lucru, îi va rămîne veșnic îndatorat excelenței voastre preaînalte, pe care Domnul să o țină îndelung fericită.

Rezoluție:*Unum facere, et aliud non omittere.*¹*Lelio Torelli, iun. 63*

Preaînaltul și preastrălucitul signor duce al Florenței și Sienei trebuie să dea în contul lui *Perseu* 3.500 scuzi de aur italieni, așa cum ne-am înțeles, în urma unui înscris, întocmit de *messer* Girolamo degli Albizzi, comisar al trupelor, și semnat de excelența sa; înscrisul a rămas la Vistierie, iar eu am copia subscrisă de înalții slujbași de acolo, pe temeiul căreia am primit, pînă la 28 februarie 1560, suma de 2.940 scuzi, rămînînd să primesc încă 560 scuzi *d'oro in oro*, care în monedă obișnuită fac

scuzi 600

Iar în contul simbriei mele de

200 de scuzi pe an, începînd de la 1 august 1545, se vor

împlini, la 1 august 1563, 18 ani, așa că totalul se ridică

la 3.600 de scuzi, din care pînă astăzi — 22 iunie 1563 —

am primit 3.164 de scuzi, rămînînd deci scuzi 436

Total de primit scuzi 1.036

(Din autograful existent la noi — Nota ediției Pratti).

13 iulie 1563

COPIA UNEI CERERI ÎNAINȚATĂ EXCELENȚEI SALE ÎN ZIUA DE 13 IULIE 1563

Preaînalt și preastrălucit signor duce,

Sînt silit de nenorocirea mea să vă supăr din nou, deoarece atît de binevoitoarea rezoluție pe care — ca de obicei — excelența voastră

¹ Să o îndeplinești pe prima și să nu uiți pe cealaltă. (Lat.)

preaînaltă a avut îndurarea să o pună pe o jalbă de-a mea a fost pierdută de *messer Domiziano*¹, care îmi scrie cu mîna sa biletul pe care excelența voastră preaînaltă îl va vedea aci alăturat. I-o cerusem pentru că pe întîia mea jalbă puseseti o rezoluție prin care spuneai că doriți ca simbria de două sute de scuzi pe an să mi-o dea excelența voastră, iar munca să o fac la construcția bisericii Santa Maria del Fiore; acum, întrucît am început execuția reliefului cu Adam², excelența voastră va binevoi să hotărască de cînd trebuie să înceapă plata simbriei și de unde anume ar dori să-mi fie plătită; am spus însă că rezoluția s-a pierdut și aș socoti că soarta mea cea ticăloasă mă va ține tot timpul în aceste necazuri dacă n-aș ști că nesfîrșita bunătate și mărinimia excelenței voastre pot învinge orice soartă rea, nu numai a mea, ci chiar a întregii lumi. Îmi pun deci toată nădejdea în excelența voastră.

Credincios slujitor,

Benvenuto Cellini

(Anexă)

Copia biletului scris de mîna lui messer Domiziano și trimis lui messer Benvenuto.

În esență, rezoluția excelenței sale ducelui spunea că acesta ar dori ca leafa domniei voastre să înceapă din luna iunie, care-a trecut; mai erau acolo și alte cuvinte, de care însă nu mi mai aduc aminte.

Copie de pe rezoluția pusă pe suszisa jalbă:

*Simbria lui Benvenuto va fi de două sute de scuzi pe an, începînd de la întîi iunie trecut, și în felul acesta va fi pus pe rol și plătit treptat. Ita est*³.

Lelio Torelli, XIII iul. 63

COPIA UNUI BILET SCRIS DE MÎNA LUI MESSER BERNARDINO GRATINI ȘI TRIMIS LUI MESSER LATTANZIO GORINI, ÎN LEGĂTURĂ CU SIMBRIA MEA, ȘI CARE GLĂSUIA ASTFEL:

Preaînalt signor mio,

Dorința ducelui, stăpînul nostru, este ca *messer Benvenuto* să fie trecut în același rol unde a mai fost; el spune că se afla la domnia voastră și că era cum nu se poate mai mulțumit; tot astfel l-am sfătuit

¹ *Domiziano Cappelli* — secretar la Biroul Jalbelor, așa cum reiese din *Condica salariașilor* pe anul 1555, p. 391.

² *Relieful cu Adam* — executat pentru corul domului din Florența după terminarea lui *Perseu*.

³ Așa este. (Lat.)

și eu, cunoscînd bunăvoința domniei voastre, căreia îi sărută mîna
cel care-i este

Slugă,

Bernardino Gratin

Rezoluție:

Să fie înscris pe lista de slujitori ai casei ducale, acolo unde a mai fost.

Lelio Torelli, XIII iul. 63

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXXII

20 iulie 1563

Însemn spre aducere-aminte că astăzi, 20 iulie 1563, am fost înscris
la fila 123 a condicei salariaților pe anul 1563 — ținută de Lattanzio
Gorini — cu două sute de scuzi obișnuiți; plata lor mi se cuvine
începînd de la 1 iunie 1563 și mi se dau pe seama a ceea ce am de făcut
în dom, adică la construcția bisericii Santa Maria del Fiore, întrucît
simbria cuvenită pentru ceea ce am slujit-o pe excelențașsa, în inte-
resul său, nu mi-a încetat niciodată, așa cum se vede din jalbele mele,
subscrise de excelențașsa.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XXXIII

21 august 1563

CĂTRE PREAÎNALTUL ȘI PREAȘTRĂLUCITUL SIGNOR
DUCE AL FLORENȚEI ȘI SIENEI, STĂPÎNUL MEU ÎN VECI
RESPECTAT

Preaînalt și preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu în veci respectat
Afle excelența voastră că pe ziua de întîi a lunii august mi-a fost
trimisă piatra pe care o cerusem, pentru a sculpta în ea, în basorelief,
scena ² cunoscută de excelența voastră; și fiindcă aveam ceară, seu
și rășină de pin, am început de îndată lucrarea, cu care mă aflu destul
de înaintat; la cererea mea — știută de excelența voastră — de
a mi se da un lucrător, administratorul a voit să-mi dea unul
dintre acei cioplitori în piatră de care nu m-aș fi slujit pentru nimic
în lume, din pricini pe care, ca un iubitor al virtuților și ca un om
deosebit de virtuos ce este, excelența voastră preaînaltă și le poate

¹ Bernardo Gratin a îndeplinit mai întîi diferite misiuni diplo-
matice pe lîngă unele curți europene; ulterior, a devenit secretar
al ducelui.

² E vorba de același basorelief înfățișîndu-l pe Adam, despre care
a vorbit și în documentul al XXXI-lea.

încipui. Am găsit atunci că e mai bine să cer numai un salahor pe care l'am tocmnit cu cincisprezece *soldi* pe zi și pe care îl folosesc la mînuirea și amestecul cerii; am și început, de asemenea, să amestec și să bat lutul — în amestecul căruia am folosit tocătură de cîlți și alte lucruri știute de mine — cu mai bine de două luni înainte de a trebui să mă folosesc de el, căci astfel îmi poruncesc arta și bogata mea experiență, pentru ca turnările să-mi iasă pline și cum nu se poate mai curate; de altfel, cei care spun că vor să toarne fără a mai avea de curățit de zgură o fac fiindcă nu știu să curețe. Felul meu de a lucra este cel pe care l'au folosit minunații artiști din vechime, marele nostru Donatello și alții. Așa cum excelența voastră preaînaltă a văzut la Perseu al meu și la restul ornamentației sale, tot astfel voi lucra și aici, cu obișnuita dragoste pe care o am pentru cinstea mea, pentru marea artă și mai ales pentru excelența voastră preaînaltă; și să știe excelența voastră că dacă împreună cu salahorul aș fi avut un bun lucrător, aș fi făcut totul mult mai repede; și așa însă, făgăduiesc să lucrez tot atît de bine și cred că excelența sa are să fie mulțumită, eu însumi începînd să fiu în bună parte mulțumit, ca unul care — atunci cînd îmi era greu, văzînd că lucrările ieșeau mai prejos decît le gîndisem eu — socoteam că va trece încă multă vreme pînă să ajung să fiu mulțumit de ele. Lucrez cu acea rîvnă pe care mi-o înteește dragostea pentru artă.

Îmi mulțumesc din toată inima excelenței voastre preaînalte pentru că a început să-mi dea iarăși simbria mea obișnuită, iar pe jalba mea, sfînta rezoluție a excelenței voastre preaînalte grăia: *Să se înceapă cu întâi de iunie și să se meargă așa mai departe, plătindu-l treptat*. Mi-am primit astfel simbria pe iunie care a trecut și — cu mari rugăminți — mi-am căpătat-o și pe cea pe iulie; preabunul domn vistiernic mi-a adus însă la cunoștință că nu o voi primi pe cea de pe august, spunîndu-mi că ar însemna să o iau cu o lună înainte față de ceilalți și că el nu vrea să calce porunca dată de excelența voastră preaînaltă, pe care eu — pentru cît de mult o iubesc — o rog să aibă bunăvoința de a nu mă lipsi de o atît de mică grație, poruncind ca simbriile mele lunare să meargă în continuare, căci necăpătîndu-le aș suferi; așa însă, eu voi trudi mai departe, cu obișnuita mea rîvnă, fără nici o întîrziere, rugîndu-mă Domnului să o țină îndelung fericită pe excelența voastră preaînaltă.

Preacredinciosul vostru slujitor,
Benvenuto Cellini

*Florența, 21 august 1563*¹

¹ Pe originalul acestei cereri se află o rezoluție a ducelui, care spune: *Să-și vadă mai departe de lucru, și nu va duce lipsă de bani*.

13 octombrie 1563

CĂTRE PREAÎNALTUL ȘI PREASTRĂLUCITUL *SIGNOR*
DUCE AL FLORENȚEI ȘI SIENEI*Preaînalt și preastrălucit s i g n o r duce, stăpîn al meu adînc respectat,*

Excelența voastră cunoaște mai bine decît oricine altul pe lume toate cele cîte îi sînt de trebuință artei, căci le-a văzut pe toate, iar pe deasupra a și iubit arta cu atîta virtute. Excelența voastră își amintește bine că pentru a-l executa pe Perseu al meu, statuile cele mici ori basoreliefurile, mi-au fost de trebuință, treptat, tot felul de lucruri și că a poruncit ca toate să-mi fie date. Excelența voastră poate deci să-și dea seama că și la acest basorelief — care are mai mult de trei brațe și este un lucru cum nu se poate mai greu de dus la bun sfîrșit — se cuvine să fiu ajutat cu lucrurile care îmi sînt, rînd pe rînd, de trebuință. Aici, *signor mio*, nu este ca atunci cînd faci o statuie de marmură, unde — precum bine știe excelența voastră — nu se cer atîtea lucruri.

Acum, voind să lucrez în ceară, am nevoie de foc, și de aceea i-am cerut administratorului construcției cîteva măsuri de cărbuni; acesta însă mi-a spus că, neavînd o nouă dezlegare din partea excelenței voastre, nu vrea să-mi dea. Pentru a putea muta și întoarce unul din acele blocuri, voi avea nevoie de șase sau opt oameni destoinici care să mă ajute și, cu toate că nu le voi răpi decît puțină vreme, trebuie totuși ca ei să vină, de la construcție, la mine acasă. Tocmai de aceea, *signor mio*, i-am spus administratorului că mi-ar trebui o încăpere chiar în clădirea bisericii, căci lucrul ar merge mult mai bine și cu mai multă economie pentru construcție avînd eu oameni la îndemînă de îndată ce aș avea nevoie de ei. Din felurite pricini izvorîte din pizmă, despre care nu-i nevoie să vorbesc, nu au vrut însă să-mi dea încăperea. În ce mă privește, stau în casa mea, avînd tot acolo și atelierul, simțîndu-mă de o sută de ori mai în largul meu și fiindu-mi de o mie de ori mai plăcut; în ce privește însă folosul și slujirea excelenței voastre preaînalte și a construcției, lucrurile merg ceva mai prost și cu mai multă cheltuială, pe care nu o pot micșora cu nici un chip; în legătură cu economiile pe care i le pot face construcției, să se vadă, *signor mio*, că țin un hamal cu cincisprezece *soldi* pe zi și că dacă luam unul din acei cioplitori în piatră care mi-a fost oferit costa peste treizeci de *soldi*; iată de ce administratorul ar fi putut foarte ușor să mă înlesnască cu cărbunii pe care i-am cerut.

Dacă excelența voastră preaînaltă va socoti că e bine, să-mi dea dezlegare respectatului prior al bisericii degl'Innocenti — locuitor al

exceleŃței voastre la Academia de desen¹ — căruia îi voi înfățișa, una după alta, toate nevoile mele drepte și cuminți, iar acesta ar putea porunci să-mi fie date cele de trebuință, pentru a nu o mai supăra cu asemenea nimicuri pe excelența voastră preaînaltă, căreia îi sărut cu umilință mîinile, rugîndu-mă Domnului să o țină îndelung fericită.

Preacredinciosul slujitor al excelenței voastre preaînalte,

Benvenuto Cellini

Florența, 13 octombrie 1563

XXXV

13 aprilie 1564

Respectate signor prior și multiubit stăpîn al meu,

Nu-i nici o îndoială că dacă atunci cînd am cerut să mi se arate numărul și mărimea personajelor mi s-ar fi răspuns și mi s-ar fi dat ceea ce era de trebuință pentru această lucrare aș fi ajuns atît de departe cu ea, încît, lucrîndu-se după modelele mele, de față cu mine, m-aș fi gîndit și — cu siguranță — mi-ar fi fost cu puțință să stau și eu alături de alți oameni de valoare. Astăzi însă, văzînd cît de copleșit sînt de boală, mi se pare că nici puterile și nici cinstea mea nu-mi mai îngăduie să mă îndeletnicesc cu această lucrare. De aceea, alegîndu-mă domnia voastră pe *messer Vincenzio de' Rossi*², spun că bine ați făcut și las totul la voia domniei voastre, iar o dată cu aceasta vă sărut mîinile cu umilință și vă rog să mă credeți

în slujba domniei voastre

Benvenuto Cellini

De acasă, 13 aprilie 1564

XXXVI

9 decembrie 1564

*Preaînalt și preastrălucit principe și guvernator al Florenței și Sienei*³, Benvenuto Cellini, credinciosul slujitor al excelenței voastre preaînalte, vă adresează cu umilință următoarea cerere: cu mulți ani în urmă, bucurîndu-se de mare încredere împrumutul public făcut de regele Francisc al Franței, s-a întîmplat ca tot pe atunci săși pri-

¹ Se chema Vincenzio Borghini.

² *Vincenzio de' Rossi da Fiesole* — sculptor, elev al lui Baccio Bandinelli.

³ Scrisoarea îi este adresată principelui *don Francesco de' Medici*, fiul ducelui Cosimo.

mească și zisul Benvenuto darul care îi fusese făcut de excelența sa preaînaltă pentru execuția lui Perseu al său și astfel, cu ceea ce promise și cu alți bani ai săi, a făcut la un loc suma de 1.600 ducăți aur; în vremea aceea, Benvenuto avea multă încredere într-un prieten drag al său — unul dintre marii neguțători care se aflau în ținutul excelenței voastre preaînalte — și stînd de vorbă cu el l-a rugat să-l sfătuiască ce anume ar trebui să facă cu acei bani. Prietenul nu s-a mîrginit numai să-l sfătuiască, dar i-a și spus, hotărît: Benvenuto, vreau să faci tot ce-o să-ți spun, și să ai încredere în mine. Acest om cumsecade, care cunoștea fără îndoială taina acestei mari urcări, a scos 1.600 ducăți *d'oro in oro* dintr-ai săi, iar cu ai mei m-a pus să cumpăr titluri cu patru la sută dobîndă. N-a trecut multă vreme, și s-a simțit că lucrurile nu mergeau prea bine cu urcarea, care s-a terminat cam în preajma morții regelui Henric, sfîntă să-i fie pomenirea, și în felul acesta cei 1.600 ducăți *d'oro in oro* au devenit două mii. Acești bani au stat tot timpul în banca din Lyon a lui Pier Salviati, cu care Benvenuto era foarte bun prieten — căci îi făcea felurite servicii, cum ar fi desene, modele sau lucrări ce țin de meșteșugul său —, așa că, plîngîndu-i se Benvenuto zisului Pier de această pățanie a sa, acesta din urmă i-a spus: Să știi, Benvenuto, că și eu țin acolo 9.000 de ducăți de aur, bani pe care i-am depus pentru ca din venitul lor să aibă de cheltuială fiul meu Alamanno, și îți făgăduiesc cu jurămînt că de îndată ce aflu că povestea asta ia cumva o întorsătură primejdioasă, îl voi înștiința pe Lionardo Spina, prepusul meu, să-i dea pe ceea ce va putea căpăta atunci, iar dacă vrei ca și cu ai tăi să se facă la fel, voi face și cu ei ce voi face cu ai mei. Subsemnatul Benvenuto nu numai că l-a rugat, dar chiar i-a și spus, cu lacrimile în ochi: Puținul acesta care mi-a rămas îl las, tot, în grija domniei tale și mă rog ca așa cum vei face cu banii dumitale, la fel să faci și cu ai mei. Piero s-a legat cu jurămînt că așa va face. În vreme ce Benvenuto stătea fără nici o grijă, sigur de această făgăduială, Lionardo Spina a aflat că împrumutul arată iarăși o puternică înviorare; cu toate acestea, ca unul care știa că de fapt era vorba de o înrăutățire, suszsisul Piero Salviati a desfăcut, cu un mare cîștig, cei 9.000 de ducăți, lăsîndu-i însă pe ai lui Benvenuto în aceeași primejdie de mai înainte. Tocmai în această vreme, fiind căutat în Florența de *ser* Filippo Parenti și întrebat dacă nu vrea să-și vîndă titlurile la un preț urcat, Benvenuto a răspuns că nu vrea să le vîndă nici cu mai mult, nici cu mai puțin decît va socoti Pier Salviati, care și-a luat asupra-și această grijă. Afîind apoi că Pier Salviati și le vînduse pe ale sale, Benvenuto s-a certat rău cu el, dar acesta i-a răspuns că nu-și amintea de așa ceva; spunîndu-i se același lucru — cam pe cînd îl lovise damblaua — de către *messer* Pandolfo Martelli, suszsisul Piero a răs-

puns iarăși că nu-și amintea de nimic în această privință. Că această făgăduială i-a fost într-adevăr făcută lui Benvenuto de către Piero, o știe prea bine — și ar putea să depună mărturie — Bernardino del Riccio, care locuia pe atunci împreună cu Piero Salviati; iar acest lucru s-a petrecut la Baroncelli¹. Acum, Benvenuto o roagă pe excelența voastră preaînaltă ca și cei 2.000 de scuzi ai săi să fie vânduți la fel cu cei 9.000 de scuzi ai lui Pier Salviati, silindu-l pe moștenitorul acestuia să plătească el întreaga valoare a banilor lui Benvenuto, care — ajuns la bătrînețe — se va putea ajuta cu ei și-i va rămîne în veci îndatorat excelenței voastre preaînalte, rugîndu-l pe Domnul să vă păstreze îndelung fericit și să vă dea tot mai mult belșug.

Rezoluție:

Excelența sa lasă totul pe seama justiției.

Lelio Torelli, 9 decembrie 64

(Din Arhiva dei Buonomini di San Martino)

XXXVII

1564

Preaînalt și preastrălucit signor principe.

Sculptorul Benvenuto Cellini, slujitor adînc plecat al excelenței voastre preaînalte, cu respect vă aduce la cunoștință că încă din octombrie 1564 v-a rugat să binevoiți a porunci să i se plătească cea rămășiță pe care o mai datorati încă în schimbul lui *Perseu* și că aflînd de la *messer Agnolo Biffoli*, vistiernicul, că sus-numitul petiționar mai avea de primit încă 500 scuzi de aur, excelența voastră preaînaltă i-a poruncit zisului vistiernic să-l plătească. Neprimind însă nimic pînă astăzi și aflîndu-se într-o stare destul de grea, petiționarul — ca să-și poată hrăni familia sa — o roagă pe excelența voastră preaînaltă ca — din iubire față de Domnul — să aibă bunătatea a-i porunci vistiernicului să facă bine să-l plătească, întrucît totul atîrnă de îndurarea și bunătatea excelenței voastre, pentru care îi cer Domnului toată fericirea.

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Să spună ce anume datorii crede că trebuie să-i fie plătite.

¹ Așa se chema pe atunci vila numită astăzi Poggio Imperiale, construită după desenele vestitului arhitect Giulio Parigi.

1565 (stil normal)

24 februarie 1564 (stil florentin)

COPIA UNEI CERERI DATE DUCELUI ASTĂZI

24 FEBRUARIE 1564, ÎN LEGĂTURĂ CU CASA

Preastrălucit și preaînalt s i g n o r duce al Florenței și al Sienci,

Benvenuto Cellini, slujitor al excelenței voastre preaînalte, vă aduce aminte că în urma unei îndelungate slujiri ați binevoit să-i dați în dar — lui și copiilor săi de parte bărbătească — casa pe care o locuiește, legitimându-i, pe deasupra, și un fiu natural¹, pe care l-ați făcut vrednic de același privilegiu. Cum însă Domnului i-a plăcut să-și ia îndărăt fiul pe care îl dăduse, zisului Benvenuto îi mai rămîne încă un fiu de parte bărbătească, în vîrstă de opt ani și adoptat cu îngăduința excelenței voastre preaînalte și a fiului său, preastrălucitul *signor* principe; pe deasupra, Domnul i-a mai dăruit și o fiică, născută, ca și răposatul copil², din aceeași mamă, o slujnică neprihănită a zisului Benvenuto, care — dorind ca această atît de dragă copilă a lui³ să poată moșteni casa despre care s-a vorbit mai sus și o roagă în genunchi pe excelența voastră preaînaltă să se îndure și, în afara întîiului act de danie a casei, să-i facă un nou înscris, în care să se arate pe larg dăruirea acestei case, liberă de orice sarcini ori îndatoriri. În schimb, sus-zisul Benvenuto se socoate dator să o slujească pe excelența voastră tot restul vieții lui, așa cum a făcut-o și în trecut. Drept pildă însemnată a felului său credincios de a sluji stă faptul că, deși excelența voastră a uitat uneori să-i dea de lucru, sus-numitul a executat totuși, numai pe cheltuiala sa, acel *Crucifix* de marmură, atît de greu de făcut, hărăzindu-l apoi excelenței voastre, căreia i l-a dat în dar. Vă roagă deci să binevoiți ca în această din urmă parte a tradițiilor săi ani să-i dați degrabă mulțumirea acestui cuib, în care să se poată adăposti liber și fără grijă, lucru pentru care, atît în această viață, cît și în cealaltă — mai lungă — îi va fi veșnic îndatorat excelenței voastre preaînalte, cu privire la care îl roagă pe Dumnezeu să o țină îndelung fericită, potrivit sîntelor sale dorințe.

(Din Biblioteca Riccardiană)

¹ Fiul natural (de fapt, adoptiv) este Antonio (Tonino) Sputasenni dei Parigi.

² Copilul răposat este băiatul numit Giovanni.

³ Nu se poate ști de care fată este vorba.

11 iunie 1565

Preastrălucit și preaînalt si g n o r principe și guvernator,

Benvenuto Cellini aduce la cunoștința excelenței voastre preaînalte că i-au fost cercetate încă o dată socotelile, care îi mai fuseseră cercetate, de mai multe ori, pe vremea lui *messer Antonio de' Nobili*, cel de frumoașă amintire, când însemnările de pe bieteile sale carnete sau dovedit întotdeauna la fel cu cele din registrele palatului. De data aceasta, rătăcindu-se o scrisoare a lui Ieronimo degli Albizzi, în care era vorba de trei mii cinci sute de scuzi *d'oro in oro*, cuveniți pentru execuția lui Perseu — lucru de care trebuie să-și aducă foarte bine aminte preafericitul și preadreptul duce al nostru —, slujbașii de astăzi nu vor să recunoască altceva decît scuzi obișnuiți, deși se vede limpede că toate plățile de cîte o sută de scuzi pe lună, poruncite de excelența voastră preaînaltă au fost făcute în scuzi *d'oro in oro*.

Re z o l u Ț i e:

Dacă va arăta că are de primit, va fi plătit.

Benvenuto îi mai spune excelenței voastre preaînalte că ziiși înalți funcționari îi pun la îndoială simbria pe șapte ani, deși, după ce fusese oprită de către Lattanzio Gorini, excelența voastră i-a dat ordin vistiernicului Antonio de' Nobili să o plătească, treptat, cu cîte patruzeci de scuzi pe lună, pînă cînd va fi împlinită suma ce i se cuvenea lui Benvenuto pe timpul cît a stat fără simbrie; de altfel, după înțelegere, nu i s-ar fi convenit decît șaisprezece scuzi și două treimi pe lună, dar pentru a se acoperi tot timpul neplătit s-a hotărît să i se plătească patruzeci de scuzi, lucru cerut de preaînalta ducesă, cea de fericită pomenire, anume pentru Benvenuto, și subscris și poruncit cu cea mai largă dărnicie de către preastrălucita excelență, ducele nostru; iar în toate chitanțele date pentru cei patruzeci de scuzi se spune întotdeauna lămurit că aceștia sînt dați pentru simbria zisului Benvenuto, fiind vorba de o socoteală de sine stătătoare, așa cum de sine stătătoare a fost și cea cu privire la *Perseu*, care nu este legată decît de execuția lui *Perseu*. Iar pentru a adeveri și mai mult că zisele drepturi bănești au curs tot timpul și că excelența sa preaînaltă a știut de ele, este cît se poate de grăitor faptul că atunci cînd excelența sa preaînaltă a plătit la zi toate simbriile slujitorilor săi, lui Benvenuto i s-a plătit ceea ce avea de primit, de către *messer Tommaso de' Medici* — cavalerul — și de către *messer Agnolo Biffoli* — vistiernicul; printre altele, contul numitului Benvenuto i-a fost trimis, aparte de

celelalte, excelențe sale preaînalte, care l-a iscălit cu nespusă bunăvoință și a poruncit să fie plătit. Așadar, se dovedește cum nu se poate mai limpede că sus-numitul nu a fost niciodată lipsit de vreunul din aceste drepturi bănești. Încă mai trebuie spus că de îndată ce l-a terminat pe Perseu, lui Benvenuto i s-a comandat, de către *messer* Lelio Torelli, auditorul — din partea excelenței sale preaînalte — să facă modelele amvoanelor din Santa Maria del Fiore, pe care le-a și făcut, putînd fi văzute. După aceasta, i-au fost comandate modelele basoreliefurilor corului, pe care de asemenea le-a făcut. L-a fost comandat apoi un model pentru fîntina din curtea palatului Pitti, care și el poate fi văzut. În acest răstimp, zisul Benvenuto a mai făcut și un bust, din bronz, al excelenței sale preaînalte, depășind de două ori mărimea naturală și aflat astăzi în insula Elba, iar pe deasupra a mai reparat și statuia lui Ganimede, aflată la Pitti. A făcut, de asemenea, următoarele patru statui de marmură: bustul preaînaltei și preastrălucitei ducese, în mărime naturală; un Apolon împreună cu al său Diacint¹, tot în mărime naturală, un Narcis, din marmură grecească, pe care l-a și terminat, și — mai presus de toate celelalte opere — un crucifix de marmură, executat numai și numai pe cheltuiala numitului Benvenuto și dăruit excelenței sale preaînalte; tot astfel, a mai executat modelul fîntinei lui Neptun și nenumărate alte opere, cum ar fi unul din basoreliefurile pentru Santa Maria del Fiore, care este aproape gata; toate aceste lucrări au cerut o uriașă cheltuială de vreme, mai ales pentru că, de la execuția lui Perseu încoace, Benvenuto a fost tot timpul singur. Înainte, vreme de cîteva luni, îi fuseseră plătiți trei muncitori, de către Lattanzio Gorini, care i-a spus însă lui Benvenuto să-i dea afară, căci nu mai avea îngăduința de a-i plăti, iar în afară de această dare afară a muncitorilor lui Benvenuto nu i-a fost dat să audă de nici o alta; iată de ce el lasă totul la voia fericitei și uriașei bunătați și dreptăți a excelenței voastre preaînalte, rugîndu-l pe Dumnezeu să o țină îndelung fericită.

Preaînălți și preastrăluciți stăpîni ai mei,

V-am iubit cu toată credința la care ne îndeamnă Domnul.

V-am slujit cu întreaga rîvnă de care poate să fie în stare un om.

V-am dat ascultare cu cea mai adîncă umilință ce se poate închipui.

Din toate semnele de dragoste pe care mi le-au arătat excelențele voastre preaînalte mi-am făcut totdeauna un titlu de glorie.

Iar toate jignirile pe care mi le-a adus nemiloasa mea soartă le-am trecut întotdeauna, răbdător, sub tăcere, cu cea mai desăvîrșită modestie. Nu dați crezare celor care-mi vor răul.

¹ Corect: *Hyacin*.

CĂTRE PREASTRĂLUCITUL SIGNOR PRINCIPE GUVERNATOR AL FLORENȚEI¹

Preaînalt și preastrălucit signor principe și stăpîn al meu adînc respectat,

Sau împlinit șase ani de cînd am cumpărat de la Pier Maria d'Ante-
rigoli — zis și Sbietta — o proprietate aflată la două mile mai sus
de Vicchio di Mugello. Zisa proprietate am cumpărat-o pe tot timpul
vieții mele, plătind-o cam cu 550 de scuzi, și nu am cumpărat-o decît
pentru venitul pe care numitul mi-l arătase într-o însemnare, eu
unul neducîndu-mă niciodată să o văd; în felul acesta am și încheiat
contractul, pe care mi l-a redactat *ser* Pier Francesco Bertoldi. Venind
însă cele dintîi recolte, zisa proprietate nu mi-a adus nici măcar
a treia parte din venit, și de aceea, plîngîndu-mă numitului Sbietta,
acesta, de față cu mai mulți martori, mi-a făgăduit să-mi dea o chirie
de o sută de scuzi pe an. Căutînd să mă port frumos cu el și arătîndu-i
cît de întemeiată era dreptatea mea, sus numitul mi-a răspuns și el
cu multă dragoste și, astfel stînd lucrurile, legăturile noastre au devenit
foarte strînse și prietenești, așa că atunci cînd el venea la Florența,
împreună cu ai săi, îl primeam în casa mea, cu tot binele de care
eram în stare; iar cînd mă duceam eu la Vicchio, pentru a-mi termina
treburile mele cu el, îmi făcea aceeași primire, plină de cinste. Voind
însă să duc la bun sfîrșit această poveste și încolțindu-l cu dreptatea
mea, Sbietta mi-a spus să mă duc la Vicchio, căci va face în așa fel
încît să fiu mulțumit. M-am dus deci, bucuros ca de obicei, și, negă-
sîndu-l pe sus numitul, un frate de-al său, al cărui nume este *ser*
Filippo, mi-a spus că era plecat în Romagna, pentru treburi însem-
nate; primindu-mă apoi la fel de bine ca întotdeauna, sus numitul
preot a poruncit să se gătească bucate din belșug; cînd însă am vrut
să mergem la masă, același preot mi-a spus că avea o treabă de mare
însemnătate și m-a lăsat în seama nevestei numitului Pier Maria.
Se mai aflau, împreună cu mine, Giovan Batista Santini și un lucrător
al meu. Femeia l-a pus pe un slujitor din casă, care se cheamă Cec-
chino Buti, să-mi dea numai farfurii, străchini și talere cu totul
deosebite de ale celorlalți meseni, toată treaba fiind făcută de ea și
de acel slujitor, care aducea și bucatele la masă; și fiindcă îmi pusese
sublimat într-un taler cu sos, femeia se plîngea tot timpul că mănînc

¹ Scrisoarea îi este adresată principelui *don* Francesco de' Medici și se referă la lucruri despre care Cellini a vorbit în capitolele CII și următoarele ale Cărții a II-a.

prea puțin. După ce am mâncat, m'am urcat pe cal și am venit la Pian di Mugnone; am simțit însă că mă ardea pe dinăuntru și am văzut că nevoile mele firești erau din belșug amestecate cu sânge; înșiși maeștrii Francesco da Monte Varchi și Raffaello de'Pilli, care m'au îngrijit, mi'au spus: Ai înghițit sublimat. Cu voia Domnului, după câteva luni, simțindu-mă ceva mai bine, m'am dus la Livorno și am adus de îndată totul la cunoștința preastrălucitului *signor* duce, rugînd-o pe excelența sa preainaltă să nu facă nici o altă dreptate, întrucît Domnul se milostivise cu mine, lăsîndu-mă în viață. Iată acum, *signor mio*, și o oarecare lumină asupra adevărului celor spuse de mine: mai tîrziu, după ce m'am vindecat, aflîndu-mă la Trespiano, unde se găsea și Antonio Taddei, acesta mi'a spus: Am auzit că ai cumpărat o proprietate de la Sbietta, pe tot timpul vieții tale; ia aminte și nu te duce să mănînci cu el, căci are să-ți scurteze viața. Alți cîțiva inși, care erau de față și care știau cele petrecute, i'au dat, cu siguranță, multă crezare. Suszisul preot obișnuia și el să spună față de numeroase persoane: Fratele meu a făcut o afacere de 50 de scuzi, cu un bătrîn care peste un an nu va mai fi în viață. Apoi, după ce s'au întîmplat cele de mai sus, l'au trimis pe Raffaello Scheggia să stea de vorbă cu mine și mi'au făgăduit să ia zisa proprietate cu chirie, la prețul de 70 de scuzi *d'oro in oro* pe an, urmînd să facă contract din cinci în cinci ani, pe tot timpul vieții mele. Acum, au trecut însă cei cinci ani, iar ei nu vor să reînnoiască închirierea, așa că sînt nevoit să încep să mă judec, cu toate că doctorii în drept îmi spun că, după părerea lor, contractul ar trebui desfăcut, deoarece — avînd eu 60 de ani atunci cînd mi'au vîndut zisa proprietate — nu li se cuveneau decît 250 de scuzi, căci legile nu dau mai mult de 65 de ani de viață, și ca atare căpătînd ei 550 de scuzi — ceea ce legea nu îngăduie — sînt datori să mi'i dea înapoi. Cu toate că sînt sigur de dreptatea mea, Dumnezeu știe cînd voi vedea terminată povestea asta. Și pentru că doresc să mai fac și vreun lucru de valoare în meseria mea, în acești puțini ani cîți mi'au mai rămas de trăit, mă arunc în genunchi la picioarele excelenței voastre preastrălucite, rugînd-o ca — după ce se va fi încredințat pe deplin de dreptatea mea — să binevoiască a judeca și a pune capăt necazurilor mele; iar dacă excelența voastră preastrălucită nu ar vrea să ia asupra-și o asemenea osteneală, va avea putința să i-o încredințeze lui *messer* Lelio, lui Mendes¹ ori altora, carei vor plăcea mai mult excelenței voastre preastrălucite, ei urmînd să termine cît mai curînd această încurcătură

¹ În *Condica de salarii* ai ducelui Cosimo se află și numitul Fernando Mendes, portughez, cu un salariu de 400 de scuzi pe an, avînd funcția de *auditor* (înalt magistrat).

și să-i afle o dezlegare, iar eu rugîndu-l pe Dumnezeu să o țină pe excelența voastră îndelung fericită.

Adînc credinciosul slujitor al excelenței voastre
Benvenuto Cellini

În Florența la . . . 1566

XLI

1566

CĂTRE MULTRESPECTATUL *SIGNOR*
FILIPPO D'ANTERIGOLI¹

Multrespectate signor Filippo,

Pier Maria, fratele domniei voastre, mi-a cerut să-i spun cînd se împlinește termenul vînzării între noi a jumătății de proprietate de la Poggio, iar eu — printr-un ucenic de-al meu — i-am trimis răspunsul, scris într-un bilețel, pe care cred că l-a citit și domnia voastră. Prin această scrisoare a mea vă spun încă o dată că dacă nu mi veți înapoia cele cîteva lire pe care le-am cheltuit și pe care ați făgăduit de cîteva ori să mi le înapoiați, de față cu felurite persoane — iar între alții, ați spus că mi le veți înapoia de îndată ce vă veți întoarce aici, de față cu lucrătorul meu Giano, aflîndu-ne noi în afara porții San Gallo —, nu numai că vă voi sili să jurați la Episcopie și că mă voi folosi de martor, dar nu vă voi mai face nici o înlesnire, așa că, venind vremea să-mi plătiți chiria, voi pune sechestru și voi lua totul cu întreaga asprime la care mă va împinge amintirea cruzimii cu care v-ați purtat față de mine în trecut. Luați deci bine aminte, căci veți avea de ce să vă plîngeți, iar cu asta, am terminat!

Benvenuto Cellini

XLII

1566 (stil normal)

3 februarie 1565 (stil florentin)

Astăzi, 3 februarie 1565, însemn spre aducere-aminte că încă din luna august anul trecut i-a fost trimis excelenței sale preaînalte un Cristos răstignit făcut din marmură albă, fină, și așezat pe o cruce de marmură neagră, tot fină, figura avînd o înălțime de trei brațe, adică tocmai cît înălțimea unui om viu, de o statură frumoasă; acest crucifix este făcut de mîna lui *messer* Benvenuto Cellini al nostru. Și cu toate că

¹ Este fratele lui Sbietta, despre care Cellini vorbește în capitolul CI și următoarele din Cartea a II-a.

este vorba de o lucrare de marmură pe care în trecut nimeni n-a mai făcut-o¹, fiind o operă aproape cu neputință de executat, numitul *messer Benvenuto* a făcut-o numai pe cheltuiala sa, care a fost uriașă, iar atunci cînd, cu mai multă vreme în urmă, preastrălucita doamnă ducesă, cea de fericită amintire, l-a întrebat cît de scumpă îi este această lucrare și la cît o prețuiește, numitul *messer Benvenuto* a răspuns că a executat-o cu multă rîvnă pentru mormîntul său — din dragoste față de artă —, așa că dacă ar fi vorba s-o vîndă ar prețui-o la peste două mii de scuzi *d'oro in oro*. Această discuție a avut loc la Poggio a Caiano, de față aflîndu-se și preaînaltul și preastrălucitul nostru *signor*, marele duce Cosimo de' Medici, care — în luna august 1565 — a dorit să ceară lucrarea, așa că *messer Benvenuto* i-a trimis-o, pe cheltuiala ducelui, pînă la Pitti, unde se află astăzi, așezată într-una din încăperile aceluia palat. Făcîndu-se însă cu favoarea pe care i-o face excelența sa preaînaltă îndrăgindu-i lucrările, numitul *messer Benvenuto*, cu toate că mai sus e vorba de 2.000 de scuzi *d'oro in oro*, se mulțumește cu 1.500 de scuzi de același fel și cu ceea ce excelența sa preaînaltă va binevoi să-i dea, mai mult sau mai puțin, totul fiind lăsat la bunul plac al acesteia.

XLIII

1566 (stil normal)

3 februarie 1565 (stil florentin)

Preaînaltul și preastrălucitul *signor* duce al Florenței și al Sienei, marele Cosimo de' Medici, stăpînul nostru, trebuie să dea, pe ziua de 3 februarie 1565, o mie cinci sute de scuzi *d'oro in oro*, înfățișînd prețul de care am vorbit și am fost mulțumit să mi se plătească pentru crucifixul meu, trimis excelenței sale preaînalte, la Pitti, încă din ziua de ... august, anul trecut, cu toate acele frumoase însușiri despre care se povestește în însemnarea iscălită cu B, din jurnalul nostru, la fila 89.

Pe cînd lucram la modelul lui Neptun, în Loggia din piață, i-am spus lui *messer Bartolommeo Concini*, secretarul excelenței sale preaînalte, că i-aș oferi preaînaltei doamne ducese, ca dar din partea mea,

¹ Afirmația făcută de Cellini în mai multe rînduri, atît în unele capitole ale *Vieții* cît și în aceste însemnări, nu corespunde adevărului: în domul din Orvieto există un crucifix asemănător, aparținîndu-i lui Raffaello da Montelupo; un al doilea se află în biserica dei Servi, din Bologna, și este executat de Montorsoli; în biserica del Crocifisso di San Marcello există un al treilea, executat de Sansovino; în sfîrșit, în biserica San Lorenzo, din Florența, există un al patrulea, atribuit lui Baccio da Montelupo.

crucifixul sus pomenit; după două zile, același Bartolommeo mi-a răspuns că excelența sa preaînaltă nu îl vrea în dar și că atunci când excelența sa îl va vrea, va plăti în întregime prețul pe care îl merită; în felul acesta, am fost dezlegat de a-l da în dar, și de aceea se cade să mi se plătească datoria.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLIV

1566 (stil normal)

14 februarie 1565 (stil florentin)

Preaînalt și preastrălucit principe, guvernator al Florenței și al Sienei,

Benvenuto Cellini, sculptor și preasupus slujitor al excelenței voastre preaînalte, speriat de teama de a nu abate asuprași mînia excelenței voastre, știindu-se împovărat de un prea mare număr de ani și dînduși seama că i s-a hotărît un termen prea scurt pentru o operă de mare însemnătate¹, aduce la cunoștința excelenței voastre preaînalte că pentru toate pricinile de mai sus nu a avut îndrăzneala să facă o făgăduială de nezdruncinat în privința unui termen anumit. Dacă însă excelența voastră preaînaltă și aduce bine aminte, susnumitul s-a oferit bucuros să se închidă într-o încăpere din palat și să-și dea toată silința pe care i-o îngăduiau puterile sale, ba chiar și mai mult. Și pentru că nu a binevoit să primească nici una din dezvinovățirile de mai sus, excelența voastră preaînaltă l-a îndepărtat cu nepăsare din slujba sa (deși, mai presus de toate celelalte necazuri, acesta i se pare a fi cel mai de seamă, căci a slujit-o pe excelența voastră vreme de douăzeci de ani, cei mai buni ai vieții sale); cu toate acestea, fiind vorba de voința lui Dumnezeu și de a excelenței voastre preaînalte, îi mulțumește în genunchi și din toată inima atît lui Dumnezeu cît și excelenței voastre preaînalte. Pe aceasta din urmă o roagă numai ca, îndemnată de aceeași preasfîntă și nesfîrșită bunătate, să-i poruncească unui om de-al său, care să fie drept și înțelept, să lămurească cu grijă toate socotelile cu susnumitul, ducîndule la bun sfîrșit. Iar în privința restului pe care l-ar mai avea de primit, își pune toată nădejdea în nemăsurata bunătate a excelenței voastre preaînalte, care este atît de bună și atît de înțeleaptă încît n-are să-l lase fără pîine în acești ultimi ani ai vieții sale.

¹ Pare să fie vorba de amvoanele și basoreliefurile pentru corul bisericii Santa Maria del Fiore, din Florența, despre care a mai vorbit și în documentul al XXXIX-lea.

Rezoluție:

Exceleⁿța sa crede că socotelile sale sînt lămurite.

Cu adînc respect și ca unul care*i* va rămîne în veci credincios, Benvenuto o roagă apoi pe excelența voastră ca, atît pentru anii în care a slujit-o cu credință și dragoste, cît și pentru că este amenințat de anumiți dușmani primejdioși, să*i* îngăduie a purta arme, la fel cu ceilalți slujitori ai săi, cerîndu*i* Domnului să o păstreze pe excelența voastră îndelung fericită.

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Ita est. Poate purta arme.

XLV

1566 (stil normal)

27 februarie 1565 (stil florentin)

Însemn spre aducere-*a*minte că în ziua de mai sus a luat sfîrșit tovărășia¹ dintre messer Benvenuto și telalul Fiorino, întocmindu-se de către ser Giov. Maria Cecchi — notar public în Mercatanzia — și un înscris, potrivit cu hotărîrea scrisă dată de către magnificul messer Alamanno de'Pazzi, ales de noi amîndoi ca arbitru, iar hotărîrea va fi copiată mai jos și va rămîne în păstrarea lui ser Giov. Maria, în condica sa, împreună cu înscrisul întocmit de el.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLVI

1566 (stil normal)

10 martie 1565 (stil florentin)

În ziua de 10 martie 1565 am avut un acces de gută. Mă înapoiasem de la Vicchio, unde fusesem ca să intru din nou în stăpînirea proprieității mele de la Fonte, a cărei arendare luase sfîrșit. Trecuseră șase ani de cînd nu mai simțeam boala care mi-a făcut dintr-o dată tot răul pe care mi l-ar fi făcut în șase ani; nu m-a ținut însă mult.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLVII

23 septembrie 1566

Însemn spre aducere-*a*minte că în ziua de 3 septembrie, la orele 11 și trei sferturi, mi s-a născut o fetiță — Maddalena — pe care am

¹ Tovărășia fusese încheiată la 9 iulie 1565, Cellini aducînd un capital de peste 1.000 de scuzi.

botezat-o în aceeași zi, la orele 22 și jumătate; naș a fost *signor* Balassarre di Pietro Soares, neguțator spaniol, iar nașă — *madonna* Margherita d'Antonio Crocini.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLVIII

23 septembrie 1566

Însemn spre aducere-ămintе că în ziua de 19 septembrie 1566 — prin slujbașii de la oficiul Zeciuellii — mi-a fost trimisă o poruncă dată de către *signor Podestà* din Vicchio ca în viitoarele zece zile să mă înfățișez susuzișilor slujbași de la oficiul Zeciuellii, să lămuresc învinuirea ce mi se aduce și să declar pentru zeciuală — căci nu le-am declarat — bunurile aflătoare la Farneto, la locul numit la Fonte. În ziua de 23 a lunii de mai sus m-am înfățișat, iar învinuirea a fost declarată nulă; mi s-a dat deci dezlegare și nu m-am mai dus la *signor Podestà* din Vicchio.

(Din Biblioteca Riccardiană)

XLIX

octombrie 1566

Copia cererii de a-i fi înapoiată 655 scuzi de către comuna din Volterra. În ziua de 11 octombrie 1566, originalul fiind rămas în mîna lui *ser* Buonaccorso, cancelar al consiliului celor nouă *signori*.

Preaînalt și preastrălucit signor principe,

Benvenuto Cellini, slujitor al excelenței voastre preaînalte, mulțumindu-vă din toată inima, vă amintește că se împlinesc aproape trei ani de cînd excelența voastră i-a poruncit comunei din Volterra să-i înapoieze susnumitului Benvenuto banii pe care zisa comună îi ținuse ani îndelungați; cu acest prilej, pentru a-i da ascultare excelenței voastre, comuna i-a și înapoiat, de altfel, o parte din bani. Și fiindcă în vremea aceea Cosimo de'Pazzi era căpitan al Volterrei, zisa comună l-a rugat să facă în așa fel încît numitul Benvenuto — cu care acesta era prieten — să aștepte pentru restul de bani un an și nu mai mult. Mișcat de rugămințile prietenului său drag — cu toate că-i venea cum nu se poate mai greu —, Benvenuto a primit să păsuiască zisa comună timp de un an, atît cît ea însăși ceruse. Sînt astăzi multe luni de cînd acest an a trecut, iar Benvenuto nu întrevеde nici un mijloc de a-și putea primi banii, care se ridică la aproape șapte sute de scuzi. Și fiindcă se află la mare strîmtoare, copleșit de nenumărate cheltuieli neprevăzute, cărora nu vede cum are să le facă față — neavînd nici un fel de cîștig —, sărmanul om

cade la picioarele excelenței voastre preaînalte, rugînd-o să-l ajute spre a-și putea primi dreptul său, lucru pentru care se va socoti veșnic îndatorat, rugîndul pe Domnul să vă țină îndelung fericit.

Rezoluție:

Comuna din Volterra să-i dea banii lui Benvenuto, căci este vremea să-o facă.

Lelio Torelli, 9 octombrie 1566

(Din Biblioteca Riccardiană)

L

1567 (stil normal)

În ziua de 8 martie 1566 (stil florentin)

Din partea preaînaltului și preastrălucitului *signor* duce al Florenței și Sienei, iar în numele preaînaltei sale excelențe din mîna vister-nicului său general, *messer* Agnolo Biffoli, am primit, astăzi 8 martie, suma de două sute scuzi, în monedă obișnuită, una liră¹, 12 *soldi*² și 6 *piccioli*³, bani care înfățișează restul cuvenit pentru execuția lui Perseu; ca urmare, am făcut astăzi în Florența, cu mîna mea, o chi-tanță pentru suma de mai sus.

Benvenuto Cellini

(Din Arhiva Veniturilor Publice)

LI

1567 (stil normal)

12 martie 1566 (stil florentin)

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus am cumpărat de la Alamanno di Bernardo de' Medici, cu pact de răscumpărare pe timp de trei ani, trei sferturi dintr-o proprietate așezată pe rîul Ombrone, la locul numit Alle Sacchetta, în parohia San Michele a Comeana, din Carmignano, cu prețul de trei sute de scuzi, a șapte lire scudul, liberă de orice dajdii și sarcini; vînzătorul și-a luat asu-prăși paza generală, precum și alte îndatoriri, înscrise în contractul întocmit de *ser* Piero Francesco Bertoldi — notar în Marcatanzia — la data de 12 martie, mai sus arătată.

(Din Biblioteca Riccardiană)

¹, ², ³, *Lira* înfățișa contravaloarea unei livre de aramă (circa 326 de grame). Se împărțea în 20 de *soldi*, iar un *soldo* se împărțea, la rînduși, în 12 *piccioli*.

LII

23 aprilie 1567, orele 12½

Fac însemnare că în ziua de mai sus, eu — Benvenuto — am făcut un nou testament¹, în sacristia bisericii Santo Iacopo tra Fossi, aflată la colțul zis Degli Alberti, întocmit de mîna lui *ser* Giovanni al lui *ser* Matteo da Falgano; acest testament le anulează și le înlocuiește în întregime pe toate celelalte pe care același *ser* Giovanni le-a făcut pînă aci pentru mine, și numai acesta doresc să fie recunoscut ca bun și să aibă putere atîta timp cît n-am să vreau să fac un altul nou, lucru care va fi în puterea mea să-l fac atîta timp cît va fi voia Domnului să mă păstreze în viață. Suszitul testament a fost făcut cu toată pompa, întru cinstea, slava și folosul sufletului meu și întru sănătatea fetițelor mele, Liperata și Maddalena, pe care le am astăzi. Binevoiască Domnul să mi le păstreze în mila lui!

(Din Biblioteca Riccardiană)

LIII

27 iunie 1567

*Preastrălucite și preamărite signor principe*²,

Benvenuto Cellini, binecredinciosul slujitor al excelenței voastre preastrălucite, nespus de trudit de pe urma noianului de suferințe și osteneli îndurate, fiind astăzi bătrîn, în preajma a 70 de ani, și dorind — atît dintr-o pricină, cît și din alta — ca, atunci cînd Domnul are s-o vrea, să-și lase nefericita familie cu cît mai puține necazuri cu putință, o roagă pe excelența voastră preastrălucită ca, în nețăr-murita sa bunătate, să binevoiască a porunci să i se plătească toți banii, pe timpul cît a slujit-o³. Și pentru a ușura unele greutăți care s-ar putea ivi într-o asemenea treabă, cel care face această cerere amintește că aceste socoteli i-au mai fost cerute, în mai multe rînduri, din partea excelenței voastre, de către *messer* Antonio de' Nobili

¹ Nu este cunoscut nici acest testament și nici cele anterioare, la care Cellini face aluzie. Este cunoscut drept prim testament cel redactat în ziua de 18 decembrie 1570, precum și cele trei codice redactate în cursul lunilor ianuarie și februarie 1571.

² Cererea care urmează îi este adresată tot principelui *don* Francesco de' Medici.

³ Documentul este important, arătînd limpede umilințele pe care trebuia să le îndure un artist spre a-și căpăta banii pe care-i avea de primit. Dacă ținem seama de faptul că *Perseu* fusese terminat în 1549 și că această cerere datează din 1567 (după data rezoluției lui Lelio Torelli), înseamnă că nici măcar optsprezece ani nu-i fuseseră de ajuns ducelui Cosimo spre a-i achita lui Cellini sumele pe care i le datora, obligîndu-l la tot felul de reveniri, care de care mai umiltoare.

— binecuvîntată fie/i amintireal — și că el le-a dat cu toată sîrguința, fiind vorba de 571 scuzi, 5 lire și 18 *piccioli*, cheltuiți din însăși punga mea, numai pentru a-l putea duce la bun sfîrșit pe *Perseu*, căci cu toate că, din pricina altor greutăți, ajunseseam să nu mai cred că-l voi duce la bun sfîrșit, am fost totuși nevoit să cheltuiesc o asemenea sumă, așa cum limpede pot să arăt. Am mai făcut de asemeni și un bust al excelenței voastre, din bronz, de două ori mai mare decît în natură, precum și multe alte lucrări și mici modele, care, toate, pot fi văzute și judecate. Iar dacă excelenței sale i-ar fi pe plac, toată această încurcătură s-ar putea ușura, după cum arăt mai departe, întrucît cel ce-și cere dreptul s-ar mulțumi ca, în schimbul a tot ce are de primit, să-i dați opt scuzi pe lună pe tot timpul vieții sale, urmînd ca prin această măsură să se stingă toate datoriile ce le aveți față de el, aparte rămînînd numai prețuirea crucifixului său de marmură, pe care își păstrează dreptul de a-l da în schimbul casei, atunci cînd va socoti de cuviință excelența voastră. Pentru toate acestea, mă rog cu smerenie și îmi pun nădejdea în excelența voastră, rugîndu-mă Domnului pentru fericirea voastră.

LIV

29 august 1567

Revenire la cererea în legătură cu construcția de la Santa Maria del Fiore

*Preastrălucit și preaînalt signor principe*¹,

Preastrălucitul și preaînaltul duce mi-a poruncit să-i fac mai multe modele după care să fie executate amvoanele din Santa Maria del Fiore, iar eu am făcut trei modele mici, deosebite unul de altul, dintre care excelența sa l-a ales pe unul, după care au fost făcute apoi cele două amvoane de lemn aflătoare în corul bisericii; acestea nu sînt însă decît scheletul unei asemenea opere, căci opera — precum arată modelul — este bogat împodobită cu scene, personaje și numeroase ornamente, deosebit de grele. Mi-a mai poruncit de asemeni să-i fac un model pentru basoreliefurile acelea prelungi, aflătoare de jur împrejurul susziselui cor. Făcîndu-l, excelenței sale i-a plăcut și a poruncit conducerii construcției să-mi facă rost de ceea ce mi-ar fi fost de trebuință; am luat deci toate măsurile de cuviință și a fost începută lucrarea, pe care am voit să o pot turna cu respectarea tuturor acelor reguli și porunci de care alții n-au ținut nici o seamă, iar acest fel de a lucra, cu toate că la început pare scump, se dovedește

¹ Sfîrșitul cererii arată că ea îi este adresată ducelui Cosimo și, ca de obicei, este iarăși vorba de banii pe care artistul îi avea de primit.

apoi a fi mai puțin scump decât oricare altul folosit pînă acum în acest meșteșug. Administrația construcției mi-a înlesnit deci toate aceste cheltuieli, iar pe deasupra, în schimbul a patru lucrători de mîna întîi, mi-a dat drept ajutor un singur hamal, plătit cu cinci sprezece *soldi* ziua de lucru. Cu toate aceste greutăți de neîndurat, am dus totuși un amvon pînă aproape de sfîrșit, așa că pot să-l arăt oricînd, iar dacă îmi era cu puțință să-l și torn, ieșea un lucru care ar fi prețuit sute de scuizi și nu încape îndoială că aș fi putut să-l torn și în bronz, dacă nu mă împiedica îndelungata trudă pe care mi-a cerut-o crucifixul excelenței voastre preastrălucite. Mai tîrziu, plăcîndu-vă excelenței voastre preastrălucite să nu mai vrea să-mi poruncească nimic și oprindu-mi simbria, am fost nevoit să mă las de această îndeletnicire. Totodată, suszisei administrației i s-a mai spus și că aș fi dator nouăzeci și șase de scuizi, despre care, *signor mio*, credeam că erau mai mulți, căci nu mi s-a dat poruncă să țin o asemenea socoteală, iar în mîna mea nu a ajuns nici un fel de material, în afară de niște rășină, seu și cărbuni, care au slujit la executarea a ceea ce se vede. Spunîndu-le însă suszîșilor administratori că nu m-am atins niciodată de banii lor — pe care slujitorii construcției i-au plătit pentru materialele de mai sus —, mi-au răspuns că nu au ce-mi face și că totul depinde de excelența voastră preastrălucită, în fața căreia vin plin de umilință și-mi încredințez soarta, căci — știind sigur cît de drept sînteți — mărturisesc că niciodată nu mi-a trecut prin minte să am vreo datorie oarecare, ci socoteam că mai curînd aveam eu ceva de primit. Toate acestea, le las în seama bunătății excelenței voastre, pe care mă rog Domnului să o țină îndelung fericită.

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Neterminînd amvoanele începute, nu i se cuvine altceva.

(Din Arhiva dei Buonomini di San Martino)

LV

31 octombrie 1567

*Prastrălucit și preînalt principe, fie ca Domnul să vă păstreze în grația sa!*¹

Întrucît Domnul cel fără de moarte a lăsat-o pe excelența voastră preastrălucită drept locțiitor al său în acest preanobil și virtuos ținut al Florenței, aflați, *signor mio*, că lucrul cel mai plăcut în fața ochilor lui Dumnezeu este să țineți neînclinată balanța sfintei dreptăți și

să vă îngrijiți cît mai mult ca aceia în care excelența voastră preastrălucită are încredere să nu facă balanța înșelătoare, acest lucru fiindu-i cu totul neplăcut lui Dumnezeu. Supușii voștri iubitori trebuie să-și aducă aminte cu plăcere de biruri și împrumuturi de stat, căci excelența voastră este cea care, zi și noapte, stă de veghe pentru ei, iar sub privirile sale fericite se doarme în desăvîrșită liniște. În ce mă privește, poate mai mult decît oricare altul, vă iubesc și vă admir și alerg mai bucuros decît oricare altul să plătesc partea dreaptă ce mi se cuvine și pe care excelența voastră trebuie să o cunoască foarte bine. Iată, *signor mio*, că pentru toți ceilalți din meseria mea cea mai mare impunere nu a depășit 25 de scuzi, în vreme ce eu, biet sărman, am plătit pînă acum patruzeci — dacă nu cumva mai mult — și, de unde socoteam că voi fi scăzut și eu, cît de curînd, la fel cu ceilalți, iată că văd cerîndu-mi-se să completez șaptezeci și cinci de scuzi. Îmi dau seama, *signor mio*, că de data aceasta balanța sfînteii dreptăți nu stă cum se cuvine, așa că — nefind dreaptă — îl supără nespus de mult pe Dumnezeu, adevăratul apărător al sărmanilor nevoiași ca mine; și fiindcă m-am apropiat de șaptezeci de ani și sînt născut în această patrie plină de virtute, iar destinul meu crud m-a chinuit prea mult, m-am îndreptat întotdeauna cu mulțumiri către Domnul, și nu fără oarecari lacrimi, care — împreună cu sfînta mea dreptate — l-au îndemnat pe Cel de sus nu atît să mă țină în viață, cît să-mi dea prilejul să văd minunate răzbunări. Cînd l-am dezvelit pe *Perseu* al meu, pe care l-am dus la bun sfîrșit cu atîtea greutăți de neînvins, întreagă această valoroasă și plină de virtute școală — atît prin mijlocirea unor glasuri mărețe, cît și a cernelii ¹ — mi-a dat cea mai înaltă răsplată care se poate dori pe lume. Vai, cum de s-a putut, *signor mio*, cum de s-a putut să aibă atîta putere un singur om, care a șoptit la sfînta voastră ureche lucruri rele despre mine, acoperind toate celelalte glasuri care m-au vorbit atît de mult de bine? Nu mă îmbărbătează decît gîndul că mai mulți sînt cei care au vorbit drept și mai puțini cei care au spus minciuni. Într-o rezoluție de-a sa, excelența voastră preastrălucită spune că nu mai vrea să aibă niciodată de-a face cu mine; eu, însă, vă spun și vă rog să îngăduiți ca eu să am de-a face cu excelența voastră, căci, fiind prea bătrîn, sînt nevoit să mor acolo unde m-am născut, iar cel mai mult mă împovărează două sărmane și preafrumoase fiice ², pe care mi le-a dăruit Domnul. Acum, preafericit *signor mio*, dacă excelența voastră preastrălucită spune că trebuie să plătesc pînă la suma de

¹ Aluzie la sonetele și celelalte poezii scrise cu acest prilej în cinstea operei de artă și a autorului ei.

² Liperata și Maddalena.

75 de scuzi, eu nu am nimic împotrivă, dar o rog numai ca, din dragoste pentru Dumnezeu, să binevoiască a-mi lichida toate sumele ce mi se cuvin și să se plătească de acolo, căci nu mi-a rămas alt chip de a plăti, nevrînd ca toate bunurile mele să se prefacă în fum, iar fetițele să ajungă să cerșească. Dacă s-ar întâmpla astfel, n-ar fi nici spre cinstea excelenței voastre și nici cu îngăduința Domnului, pe care-l rog să vă păstreze în preasfînta sa milă.

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Excelența sa crede că a fost plătit și răsplătit.

Concino

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LVI

1569 (stil normal)

În Carnaval, la 22 februarie 1568, în Florența¹

Însemn spre aducere-aminte că în ziua de mai sus, eu, Benvenuto, am fost în persoană acasă la Domenico Sputasenni, astăzi casier la porțile orașului Florența, și am aflat că Fra Lattanzio, fiul legitim al acestuia, a fost de-a mîncat în casa tatălui său, susnumitul Domenico, lucru pe care mi l-a spus Caterina, mătușa sa, adică sora bună a lui Domenico, tatăl adevărat al lui Fra Lattanzio, nume pe care acesta din urmă l-a căpătat cu prilejul intrării în călugărie, la botez chemîndu-se Antonio di Domenico Sputasenni. Se cade să spun că pe acest băiat l-am crescut vreme de aproape 12 ani, avînd pentru el aceeași dragoste ca și pentru copilul meu și ținîndu-i tot timpul în casă un profesor, căruia i-am plătit atîta cît s-a convenit, ba l-am mai și îmbrăcat și încălțat, vreme de aproape șase ani; și, cu toate că, în aceeași vreme, anumiți alți tineri — căroră le-am dat hrană și toate cele de trebuință — au ajuns oameni foarte învățați, zisul Fra Lattanzio n-a izbutit decît cu mare trudă să învețe A B C-ul.

Deși mi-am dat seama de această neobișnuită greutate de minte, nu am încetat niciodată să-l iubesc, ci, dimpotrivă, am căutat întotdeauna să fac tot ce mi-a stat în putință — deși acest lucru m-a costat multe cheltuieli și necazuri — și astfel, numai pentru a nu mă abate de la gîndul meu cel dintîi și cel bun, am socotit că, trimițîndu-l printre călugării tineri din mănăstirea Nunziata, susnumitul — aflîndu-se în tovărășia unor oameni de vîrsta sa — are să se deștepte și el

¹ Sînt relatate împrejurările și faptele care au dus la dezmoștenirea de către Cellini a lui Tonino (Antonio) Sputasenni.

întrucîtva. Aceasta a fost spre folosul său, căci într-adevăr s-a deșteptat, dar am avut de suferit cheltuieli supărătoare, tocmai în vremea aceea cînd, din pricina unor pizme turbate, îmi pierdusem toate veniturile atît din Franța, cît și de aiurea, pe lîngă că mai suferisem și multe alte pagube încă și mai mari, pe care dacă le-aș povesti aș umple de milă inimile oamenilor, și tocmai de aceea socot că e mai bine să le trec sub tăcere.

Înapoiindu-mă la zisul călugăraș, voi spune că pentru a-l băga în mănăstirea de mai sus și a-i pune la îndemîină toate cele de trebuință am cheltuit peste cincizeci de scuzi de aur. Și fiindcă n-am întreprins nimic mai înainte de a aduce totul la cunoștința tatălui și mamei acestuia — Domenico și Dorotea —, care tocmai în acea vreme se aflau în slujbă la Porțile din Pisa, le-am scris acestora toate cele de mai sus, iar pe deasupra și că mă înțelesesem cu călugării ca, fie atunci cînd copilul — ajuns la o vîrstă mai coaptă — nu s-ar fi arătat bucuros să se facă călugăr, fie atunci cînd eu însumi aș fi dorit să-l iau înapoi dorința noastră să ne fie împlinită, cu încuviințarea și bunăvoința lor. De aceasta m-a încredințat părintele general al mănăstirii, aflat pe atunci în Florența, spunîndu-mi că am să-l pot lua înapoi oricînd o să vreau, dar că dorea ca tot ceea ce avea băiatul să-i rămîină mănăstirii. Dîndu-mi seama cît de cuminte era această hotărîre, am rămas pe deplin mulțumit.

Înapoiindu-se între timp în Florența, Domenico și Dorotea au venit la mine acasă și, acoperindu-mă de sudălmii, mi-au spus că nici nu le-a trecut prin minte să-mi încredințeze copilul pentru ca eu să-l fac călugăr. La auzul unor asemenea cuvinte — cu toate că erau de nesuferit —, m-am înarmat cu răbdare și le-am povestit pe larg și pricinile care m-au împins să fac asta și înțelegerile pe care le încheiasem cu zișii călugări. Vorbele mele pline de iubire n-au folosit la nimic, iar cei doi spuneau într-una că doreau să-și ia fiul înapoi; și astfel, amîndoi într-o părere — și tatăl, și mama susziselui — cît au rămas în Florența, n-au ținut-o decît într-un scandal. Eu, însă, nu m-am uitat decît la nevinovăția bietului copil și n-am voit să mă las învins nici de rușinea josnicei lor vieți și nici de vorbele lor mușcătoare: m-am prefăcut tot timpul că puțin îmi pasă, și — zilnic chiar — îi arătam băiatului tot mai multă dragoste, căci, întrucît îl privisem atîția ani ca pe însuși copilul meu, căutam toate căile și toate chipurile în care aș fi putut să înving soarta lui cea ticăloasă, născocind cîte și mai cîte, cu mare folos pentru el și cheltuieli uriașe pentru mine. Așa, de pildă, vorbisem cu Fra Maurizio, organistul aceleiași mănăstiri, să primească a-l învăța să cînte la orgă și-i oferisem un scud pe lună, vorbind despre acesta și cu cîțiva dintre călugării de acolo, astfel că vedeam bine că lucrul acesta avea să-mi izbutască.

Între timp însă, schimbîndu-se locurile de muncă, toți slujbașii care lucrau la porțile Pisei au fost nevoiți să vină săși facă slujba în Florența; din această pricină, înapoiundu-se în Florența și Domenico, și Dorotea — tatăl și mama lui Fra Lattanzio —, acești vicleni și nebuni se duceau în fiecare zi săși vadă feciorul, spunînduși într-una că nu voiau ca el să rămînă călugăr, lucru pe care deseori mi l-au adus la cunoștință mulți dintre acei călugări cumsecade. Eu însă, înarmîndu-mă din nou cu cea mai adîncă răbdare, îi spuneam călugărașului meu: Cu toate că te-am ținut atîția ani, află că Domenico și Dorotea sînt adevărații tăi părinți; ei, însă, sînt săraci lipiți pămîntului, iar pe deasupra mai sînt și nebuni șiți vor rău; eu unul îți dau tot ceea ceți este de trebuință, cu mare cheltuială din partea mi, și sînt cît se poate de mulțumit de asta; pe de altă parte, vii zilnic la mine acasă, după cele de trebuință, ești spălat și cîrpit, mănînci și bei, tu și cei pe care îi aduci cu tine, lucru pe care nu l-ar putea face taică-tău, atît pentru că e împovărat de copii, cît și pentru că slujba lui de casier al Porților nu-i aduce atît cît săți poată acoperi cheltuielile; așa că, dacă ei te-ar scoate din călugărie, ai avea neapărat nevoie să faci pe hamalul ca să poți să bei și să mănînci; în această privință, să nu le dai, deci, ascultare. Cum însă ei ți-s tată și mamă, ține cît mai bine minte aceste cuvinte pe care ți le spun: atunci cînd vin să te vadă la mănăstire, arată-le tot respectul și toată dragostea de care ești în stare, mergînd pînă la a săruta pămîntul pe care-l calcă sub picioare, iar dacă poți și știi să faci mai mult, fă și asta; ia seama însă numai că, pentru atîția ani cîți te-am hrănit și ajutat, ca și pentru faptul că încă și astăzi, cu atîtea necazuri din partea mi, continui să te ajut, îți poruncesc — și în această privință vreau să fiu ascultat — să nu te duci niciodată la ei acasă, căci acolo, în locuința lor, vei vedea atît o sărăcie cumplită, cît și multă nerușinare, avînd-o ca pricină pe mătușa ta, Tina, sora lui taică-tău. Știi bine că aproape zilnic, după cum poți șiți face plăcere, vii la mine acasă, unde afli nu numai toate cîte îți sînt de trebuință, dar chiar și bani pentru plăcerile tale; iată de ce îți poruncesc ca niciodată să nu te duci la ei acasă, căci întîia dată cînd voi afla că te-ai dus acolo te voi lipsi cu desăvîrșire de casa mea și nu voi mai vrea, cu nici un preț, nici să te văd și nici să te-ajut cu nimic, ba chiar, în locul dragostei de pînă acum, nuți voi arăta decît ură. Și de fiecare dată cînd îl vedeam, îi spuneam aceleași cuvinte, întotdeauna fiind de față acei frați călugări pe care îi aducea cu el; i le spuneam însă mai ales în ultima vreme, căci aflasem că mersese de mai multe ori acasă la susnumiții. Mîniat nevoie-mare din această pricină și aflînd că eram înșelat, mă mulțumeam numai să-l cert, cu toate că știam, fără putință de tăgadă — așa cum am spus —, că mergea deseori în casa susnumi-

șilor, căci în toate faptele mele, întotdeauna, mi-am pus nădejdea în Domnul; în cele din urmă, aflându-se în casa mea, la masă, în Joia grasă (zisă pentru noi *Berlingaccio*), i-am cerut să vină în toate celelalte zile ale Carnavalului și să nu meragă nicăieri altundeva.

Venind însă cea din urmă zi a Carnavalului, am trimis de trei ori slujitorul la mănăstire, după el, dar Maestrul Novicilor a spus că era plecat. Din această pricină, de cum am mâncat, m-am dus — așa bolnav și șchiop cum sînt — pînă dincolo de Carmine, la colțul zis del Leone, căci așa se cheamă locul unde se află casa tatălui său: încreștinîndu-mă astfel de adevăr și înțelegînd că-i dădeam bucata mea de pîine unui dușman, mi-am cerut cuvenita iertăciune de la Dumnezeu cel drept, viu și nemuritor, care cunoaște adevărata față a fiecărui lucru, și astfel, întemeiat pe aceste drepte motive, îl izgonesc pe Fra Lattanzio, căruia la botez i s-a zis Antonio. În casa mea — Benvenuto, iar în mănăstirea della Nunziata — așa cum am mai spus — Fra Lattanzio: îl izgonesc deci pe susnumitul și-l lipsesc de tot ceea ce-i voi fi făgăduit vreodată; îl izgonesc, liber și nesilit de nimeni, din casa mea și din toate lucrurile mele, ca și cum niciodată nu l-aș fi văzut ori cunoscut, și vreau ca pe nici o cale suszisul să nu capete sau să ceară ceva din bunurile mele și din nimic altceva care s-ar afla undeva în lume și ar fi al meu.

De aceea am și făcut cu mîna mea această însemnare, în ziua mai sus arătată.

Eu, Benvenuto,

fiul maestrului Giovanni Cellini,
sculptor în Florența

LVII

1569 (stil normal)

24 martie 1568 (stil florentin)

24 martie, orele 13; mîine va fi ziua Sfintei Fecioare, cînd la noi începe anul 1569

Fac însemnare că în ziua suszisă, la ora suszisă, mi s-a născut, din mila Domnului, un copil de parte bărbătească, cum nu se poate mai frumos, care a fost botezat în aceeași zi în care s-a născut, și i s-a pus numele de Andrea Simone, scos din cartea Evangheliilor. Luînd zisa carte și deschizînd-o cu ochii închiși, după ce mi-am făcut semnul crucii și am spus *Tatăl nostru*, mi s-a arătat acest nume, care mi-a fost plăcut din mai multe felurite pricini, cea dintîi fiind aceea că numele a venit de la Dumnezeu; a doua fiindcă bunicul meu se numea Andrea Cellini, era un om virtuos și de treabă și a trăit aproape 100 de ani.

Liperata și Maddalena, precum și acest Andrea Simone¹ s-au născut toți în legitimă căsnicie, iar această hotărîre a prins ființă în mine numai pentru a trăi bucurîndu-mă de mila Domnului și a păzi sfințele porunci ale sfîntei biserici romane. Femeia² din care s-au născut a venit la mine curată și neprihănită, iar eu, după aceea am ținut seamă de ceea ce sînt.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LVIII

2 aprilie 1569

Fac însemnare că astăzi, 2 aprilie 1569, *messer Benvenuto* — fiul maestrului Giovanni Cellini — i-a dăruit sorei Liperata, nepoata sa, călugăriță în mănăstirea Sant'Orsola din Florența, suma de 3 lire și 10 soldi, pentru cele de trebuință traiului acesteia; *messer Benvenuto* dorește ca această sumă să i se plătească în fiecare lună sorei Liperata în tot timpul vieții acesteia, și nu mai mult, nevoind să aibă altă îndatorire nici față de mănăstire, nici față de altcineva, ci numai față de sora Liperata, în timpul vieții ei pămîntești.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LIX

22 iunie 1569

Fac însemnare că în ziua de mai sus, eu — Benvenuto — am cumpărat, de la Lorenzo Ardinghelli și fiul său Giuliano atelierul de giuvaergerie aflat în Calimala, la colțul dinspre Sant'Andrea, cu pact de răscum-părare pe timp de cinci ani, începînd din ziua de mai sus; ne-am înțeles, de asemeni, ca eu să pot cheltui pentru a face un alt banc de giuvaer-giu, spre a putea pune la lucru mai mulți muncitori, dîndu-mi-se îngăduința să pot cheltui în acest scop pînă la 15 scuzi, neinteresîndu-i ceea ce aș cheltui peste aceasta; tot astfel, ne-am înțeles ca, dacă la sfîrșitul celor cinci ani, s-ar numi Lorenzo ori fiul său Giuliano ar dori să-și capete înapoi atelierul, să fie datori a-mi înapoia cheltui-iala făcută cu bancul de lucru ori cu alte îmbunătățiri; dacă însă atelierul mi-ar rămîne mie, nu sînt datori să-mi înapoieze nici o cheltuială, așa cum se vede și din contractul întocmit de *ser Giovanni Batista Giordani* — notar în palatul del Podestà — în care au fost trecute toate acestea și în care îmi pun nădejdea, fiind cu toții datori să ținem seama de el. Zisul atelier l-am cumpărat cu trei sute de scuzi, a șapte lire scudul, cu pactul și clauzele sus arătate.

(Din Biblioteca Riccardiană)

¹ Sînt cei trei copii care i-au supraviețuit lui Cellini.

² E vorba de Piera di Salvatore de'Parigi, cu care Cellini s-a căsătorit la începutul anului 1565.

LX

1570 (stil normal)

15 ianuarie 1569 (stil florentin)

Astăzi, 15 ianuarie 1569, după calendarul florentin — căci după cel bisericesc sîntem în 1570 —, începe să curgă pentru maestrul Alamanno Aiolle¹ simbria de o jumătate de scud pe lună, întîia plată urmînd să se facă în ziua de 15 februarie, iar susnumitul îndatorîndu-se să vină cel puțin o dată în fiecare zi, spre a o învăța să cînte la clavecin pe fica mea Liperata, care tocmai a împlinit șase ani².

(Din Biblioteca Riccardiană)

LXI

1570 (stil normal)

28 martie 1569 (stil florentin)

În ziua de 28 martie am făcut un nou testament, în biserica San, Marco din Florența, de față aflîndu-se șapte din călugării de acolo, iar cel care l-a întocmit a fost *ser* Giovanni, fiul lui *ser* Matteo da Falgano. Vreau deci ca acest testament să fie respectat, pînă în ziua în care Domnul mi-ar arăta o cale mai nimerită.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LXII

11 mai 1570

Preastrălucit și preafericit Mare Duce al nostru³,

Eu, Benvenuto Cellini, dreptcredincios slujitor al alteței voastre, vă rog să binevoiți a cunoaște că a fost voia Domnului ca fiind eu în vîr, stă de ani șaptezeci, să mă aflu părinte a trei copilași, dintre care două sînt fete, iar altul băiat, acesta avînd chiar acum vîrsta de un an și o lună; cu voia Domnului, toți aceștia sînt adevărați copii ai mei, născuți în legitimă căsnicie și înzestrați — în ochii mei — cu o mare frumusețe. Și pentru că — așa cum am mai spus — am 70 de ani și se știe cît de puțin îmi mai poate lăsa să trăiesc însăși legea firii, o rog pe Alteța voastră să binevoiască a porunci să-mi fie lichidate toate socotelile, așa cum va crede de cuviință alteța voastră. După aceasta, dacă veți binevoi, vă veți face puțină milă și de copilașii mei, ca o răsplată pentru crucifixul meu de marmură, deși îmi dau seama că răsplata cea mai însemnată și cea mai vrednică de cinste pe care aș fi putut s-o capăt — adevărată glorie în fața lui Dumnezeu

¹ Pare să fie vorba de fiul cunoscutului Francesco dell'Aiolla, muzician și poet, despre care vorbesc și alți scriitori ai epocii (Vasari, Baldinucci) și pe care, în copilărie, îl avusese ca profesor însuși Benvenuto.

² Se poate, deci, presupune că Liperata se născuse în ianuarie 1564.

³ Cosimo I își luase titlul de mare duce în august 1569.

și a lumii — a fost faptul că acest crucifix i-a plăcut alteței voastre. Mai este apoi potirul meu de aur, aflat zălog în mîna alteței voastre numai pentru două sute de scuzi, în vreme ce el cîntărește treizeci de uncii¹ de aur de 23 de carate; în schimbul trudei mele, cer numai bunăvoința alteței voastre, pe care nu o rog decît ca, mai înainte ca această rămășiță a sărmanei și nefericitei mele vieți să se fi stins, să aibă bunătatea de a pune capăt — așa cum va crede de cuviință și cum va dori — acestor chinuri neasemuit de grele. Ție-vă Domnul vreme îndelungată, cît mai fericit cu putință!

Rezoluție:

Revizorii de conturi să cerceteze toate lucrările executate de el pentru noi, precum și banii pe care i-a căpătat și cît anume prețuiesc aceste lucrări; să ni se aducă la cunoștință, pentru ca această socoteală bănească să poată fi lichidată.

Tommaso de' Medici, 11 mai 1570

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXIII

12 iunie 1570

În rîndurile care urmează este cuprinsă copia cererii înaintate serenismului Mare Duce și a rezoluției acestuia, din ziua sus arătată, cu privire la procesul lui Antonio Sputasenni.

Serenissim Mare Duce,

În numele tuturor binefacerilor pe care Dumnezeu cel nemuritor le-a hărăzit alteței voastre, cu nemăsurate lacrimi și în genunchi viu a o ruga să binevoiască a nu mă lipsi de obișnuita sa milostenie și dreptate, căci mă aflu în cel mai cumplit necaz în care m-am aflat vreodată pînă la această vîrstă a mea, adică la șaptezeci de ani; și totul mi se întîmplă numai din pricina puținei mele prevederi. Cred că alteța voastră își amintește foarte bine că acum aproape doisprezece ani, cu îngăduința alteței voastre, am adoptat un fiu în vîrstă cam de trei ani. Acesta era fiul unui anume Domenico, țesător de postavuri, și al unei femei tinere, numită Dorotea, de care mă slujisem aproape patru ani în șir pentru a desena Medusa și celelalte personaje feminine și care, mai apoi, făcînduși eu o danie de 100 de scuzi drept dotă, plecase cu bărbatul său, care a devenit vameș la Porțile orașului Alteței voastre, părăsinduși frumosul său meșteșug. Acest Domenico a săvîrșit anumite încurcături, din pricina cărora, neavînd cum să plătească osînda, a fost trimis la temnița zisă delle Stinche; ca urmare, fiindcă nu avea unde să se adăpostească

¹ Uncia florentină era egală cu 28 de grame și reprezenta a douăsprezecea parte dintr-o livră.

în altă parte, tînăra lui nevestă a venit la mine acasă împreună cu doi copii — un băiat și o fată — și m-a rugat, plîngînd, să am milă de ea; i-am făgăduit atunci să o ajut, dar pe copii i-am cerut să-i trimită la azil. Cînd însă a vrut să-i ducă acolo, am văzut-o atît pe ea, cît și pe sărmanii copii nevinovați și neprihăniți vărsînd un adevărat potop de lacrimi, amestecate cu atîta groază, încît, deși îmi venea peste mîină, i-am oprit totuși în casă, împreună cu necăjita lor mamă; și tatălui lor, de altfel, i-am trimis de mîncare, la Stînche, dimineața și seara, zicîndu-mi că, la cine știe ce mare nevoie de-a mea adevăratul nostru mîntuitor are să mă ajute și pe mine, așa cum și astăzi nădăjduiesc încă să fiu ajutat de el, prin preasfintele mîini ale altețeivoastre. Pe aceștia deci — tată, și mamă și copii — i-am hrănit vreme de aproape 18 luni.

Susnumitului Domenico i-a venit apoi rîndul — prin tragere la sorți — să meargă să slujească la Pisa, ca vameș la Porți; cu acest prilej, am cerut să-mi fie lăsat mie băiatul, pe care — neavînd eu copii — m-a îndemnat inima să-l înfiez, gîndindu-mă să-l pot învăța meșteșugul meu, spre a face din el un slujitor al Altețeivoastre. Or, fiind el înzestrat cu o minte tare greoaie, nu am fost în stare, în opt ani, să-l învăț să citească nici măcar o iotă; din această pricină, ajuns parcă la deznădejde, a intrat de bunăvoie ca frate în mănăstirea della Nunziata, unde învăța totuși cîte ceva, împreună cu ceilalți frățiori. Între timp, vameșii au venit înapoi de la Pisa la Florența; îndată însă după ce a venit, tatăl său, fără îngăduința mea, l-a scos din călugărie și l-a dus la el acasă. În felul acesta, din pricina neascultării, m-am socotit dezlegat de orice îndatorire, și fiindcă am trei bieți copii, legitimi și născuți în sfîntă și adevărată căsnicie, nu m-am mai gîndit că aș avea vreo datorie față de copilul adoptiv.

Afle altețavoastră că am fost otrăvit de unul care îmi vînduse o proprietate pe tot timpul vieții mele, și fiindcă am fost îngrijit cu sîrguință de o slujnică a mea neprihănită, m-am legat în fața Domnului Dumnezeuului nostru că dacă am să scap din acest mare necaz am să mă căsătoresc cu această slujnică, căreia i-am dat trei sute de scuzi drept dotă; toate acestea le-am făcut spre a nu pierde preasfînta milă a Domnului, iar de la suspomenita slujnică am avut cinci copii, în viață rămînînd doar trei, dintre care două fete și un băiat, în vîrstă de paisprezece luni.

Acum, numitul Domenico mi-a făcut proces la magnificii signori consilieri, iar aceștia au voit să cunoască părerea judecătorilor din Mercatanzia; cum nu m-am gîndit la nenorocirea care m-a lovit și nu m-am apărat cum trebuie, zișii judecători — fără nici un temei — m-au osîndit să-i asigur hrana băiatului, iar magnificii consilieri au hotărît ca, vreme de doi ani, să-i dau cîte douăzeci și cinci de scuzi

în fiecare an, deși îmi vine tare greu, căci trebuie să rup din pâinea adevăraților și legiuitorilor mei copii.

Să țină seamă altețarvoastră, dragul și sfântul meu stăpîn, că sînt foarte bătrîn, că v-am slujit timp de 26 de ani, că acum sînt sărac lipit pămîntului și că-mi voi vedea copiii lipsiți de pâinea cea de toate zilele: vai mie, ce lacrimi amare! Cînd mă gîndesc la asta, sînt gata să cad jos, mort. Și fiindcă mi se pare că după trecerea celor doi ani va fi și mai rău de mine, mă rog Dumnezeuului nostru cel nemuritor să-i dea îndemn inimii altețarvoastre ca la terminarea acestor doi ani de întreținere a lui Antonio să fiu scăpat de orice altă îndatorire, terminîndu-se cu această poveste o dată pentru totdeauna. Altețarvoastră își amintește că tot ea m-a scăpat și din mîinile hrăpărețe ale telalului Fiorino. Tatăl și mama suszizului Antonio trăiesc, sînt tineri și cîștigă bine, în vreme ce eu sînt bătrîn, sărac și nu cîștig nimic.

Tocmai pentru aceasta o și rog pe altețarvoastră să-mi facă acest mare bine, Domnul, cu preafericita și glorioasă și sfîntă milă, urmînd a o răsplăti înzecit.

Rezoluție:

Magnificii locotenent și consilieri să ia cunoștință de aceste lucruri și să ia măsuri pentru ca moștenitorii lui Benvenuto să nu aibă nimic de suferit.

Ita est. *Lelio Torelli*

Iacobus Dani

Cererea de mai sus le-a fost prezentată magnificilor *signori* locotenent și consilieri în ziua de 28 iunie 1570.

Potrivnicul meu le-a cerut consilierilor îngăduința de a înainta o suplică altețelorlor; deși împotriva oricărei cuviințe, îngăduința le-a fost acordată, dar, cu toate că potrivnicul meu era ocrotit de *messer* Iacopo Pitti, astăzi locotenent, în schimbul — poate — a cine știe ce însemnat folos pentru aceasta, nu a căpătat decît rezoluția de mai jos:

Altețarva a înțeles că bunurile lui Benvenuto să treacă în stăpînirea copiilor săi legitimi, iar nu în a celui adoptiv, pe care Benvenuto nici nu-l mai adopta dacă socotea că o să aibă și alți copii, sau că cel de mai sus o să apuce pe asemenea căi.

Lelio Torelli, 5 iulie 1570

O copie se află la Biroul Cererilor, la *messer* Iacopo Dani¹.

¹Iacopo Dani se născuse la Bruxelles, iar după venirea la Florența, datorită aleselor sale însușiri, a fost numit de ducele Cosimo în slujbe de mare însemnatate, fiind — între altele — secretar al Exporturilor și al Treburilor Secrete. A murit în 1598.

LXIV

11 iulie 1570

Însemn spre aducere-ămintre că în ziua de 11 iulie 1570, magnificii *signori* locotenent și consilieri au hotărât în unanimitate ca moștenitorii mei, adică fiii adevărați sau alții pe care-i voi socoti ca atare, să nu fie îndatorați să-i dea nimic fiului lui Domenico Sputasenni, care are numele de botez Antonio al lui Domenico și este poreclit Nutino și Fra Lattanzio, scos din mănăstirea Nunziata din pricina ticăloșiei sale și fugit de capul său, acasă la Domenico Sputasenni, taică-său; din aceste pricini, ca și pentru alte ticăloșii de-ale sale, legile au hotărât ca eu, Benvenuto, să nu fiu îndatorat a-i da ceva, în afară de puțină hrană, pentru o scurtă bucată de vreme, așa cum în altă parte voi arăta și mai lămurit.

(Din Biblioteca Riccardiană)

LXV

11 septembrie 1570

Înălți *signori soprassindachi*¹ ne-au chemat pe *messer* Vincenzo De' Rossi — sculptorul — și pe mine, Bartolommeo Ammannati, pentru a spune în chip cinstit și cu judecată cât ar face, după părerea noastră, repararea statuii de marmură a lui Ganimede, așezată deasupra unei uși, într-una din încăperile palatului Pitti. De aceeași părere fiind amândoi, *messer* Vincenzo și cu mine am socotit că o astfel de reparație ar prețui optzeci de scuzi obișnuți.

Deci 80 de scuzi.

Ne-au mai cerut de asemenea să spunem și cât i s-ar cuveni lui Benvenuto Cellini pentru un bust de bronz, care a fost dus în insula Elba și care înfățișa chipul preastrălucitului Mare Duce. Tot într-o părere, amândoi cei de mai sus am socotit că bustul ar prețui o sută cincizeci de scuzi.

Deci 150 de scuzi.

Tot astfel, aceiași *signori* ne-au mai cerut să spunem cât ar prețui, după părerea noastră, crucifixul de marmură, cu crucea și celelalte amănunte ale sale, făcut de același Benvenuto, ca și celelalte două lucrări de mai sus. Socotim că — împreună cu ceea ce s-a cheltuit pentru el — crucifixul prețuiește șapte sute de scuzi. Atîta ni s-a părut la amândoi, într-o singură părere.

Așa dar, 700 de scuzi.

Iar drept dovadă, am făcut aceasta și am scris-o, astăzi, 11 septembrie 1570.

Bartolommeo Ammannati

¹ *Soprassindachi* se numeau cei care aveau sarcina să verifice gestiunea oricărui funcționar al Florenței. Erau deci un fel de controlori, ai curții de Conturi, inspecitori financiari.

Eu, Vincenzo di Raffaello de' Rossi, sculptor, declar și susțin că atît cît a spus *messer Bartolommeo Ammannati* că face, am fost și eu de părere că face.

Eu, Vincenzo, cu mîna mea

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXVI

14 septembrie 1570

Eu, Niccolo di Francesco Santini, aurar, fiind chemat de către *signori soprassindachi* pentru a prețui și a-mi spune părerea cu privire la execuția cîtorva figuri de aur, începute pentru un potir¹ și avînd la cîntărire greutatea de o livră, 11 uncii și 14 dinari, susțin că, așa cum au fost făcute, ele prețuiesc o sută de scuzi. De toate acestea depun mărturie astăzi, 14 septembrie 1570, în Florența. Potirul acesta pe care l-am avut în mîna și l-am terminat eu, dar pe care l-a început Benvenuto, a fost dus în afara Florenței.

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXVII

20 septembrie 1570

CĂTRE PEAÎNALȚII ȘI PEAVEREDNICII *SIGNORI SOPRASSINDACHI* ETC.

Cerîndu-mi, eu, Benvenuto Cellini, preastrălucitului Mare Duce, să aibă înalta bunătate de a porunci ca socotelile mele să fie încheiate așa cum o să-mi placă alteței-sale, iar de-mi va fi pe plac, să facă și o oarecare pomană cu copiii mei, drept răsplată atît pentru crucifixul meu de marmură, cît și pentru potirul de aur, am căpătat din partea alteței-sale, datorită obișnuitei sale bunătăți și milostiviri, următoarea rezoluție plină de omenie:

I Soprassindachi să cerceteze toate lucrările făcute de el pentru noi, banii pe care i-a căpătat și cît anume i se cuvine pentru ceea ce a executat și să ne spună ce au aflat, pentru ca această socoteală să poată fi lichidată. Socotelile și cele ce se cer în ceea ce mă privește sînt următoarele: În privința lui *Perseu*, socoteala a fost încheiată, din porunca alteței-sale — care a și semnat-o — de către Girolamo degli Albizzi, care a sîtit că lucrarea merită 3.500 de scuzi de aur. Și, cu toate că *Bandinello* o prețuise la 16.000 de scuzi, m-am mulțumit întru totul, numai pentru a nu pierde bunăvoința alteței-sale; banii mi-au fost plătiți, lichidîndu-se socotelile potrivit celor arătate mai sus.

¹ Este potirul despre care s-a vorbit și în capitolul al LXII-lea, Cartea I a *Vieții*, și în documentul al XXV-lea.

Crucifixul făcut de mine din marmură, înalt de trei brațe și un sfert așezat pe o cruce de marmură neagră, l-am executat în întregime pe cheltuiala și spre mulțumirea mea, numai ca să arăt dacă eram sau nu în stare ca, prin puterea artei mele, să-i întrec pe toți înaintașii mei, care nu-și încercaseră niciodată puterile într-o asemenea treabă, sau dacă totuși și le încercaseră nu izbutiseră, după câte mi-a ajuns la urechi, tot atît de bine cît am izbutit eu, trudind din greu — cu ajutorul slăvitului stăpîn — vreme de trei ani și cheltuind peste puterile mele; iată de ce mi se pare că această operă ar trebui să merite 1.500 de scuzi. Altețasa a trimis după ea și a făgăduit să mi-o plătească atît cît o să facă și să fie sigure înălțimile voastre că nu aș fi vîndut-o nicicînd, nici măcar pentru 2.000 de scuzi de cei *d'oro in oro*. L-am mulțumit din tot sufletul Domnului — ca și altețisale — pentru marea favoare pe care acesta din urmă mi-a făcut-o cerîndu-mi o lucrare de-a mea și fiind mulțumit să o aibă; pentru acest crucifix nu am primit însă nici un ban.

Scuzi 1.500

Mai este apoi un bust de bronz, înfățișînd-o pe altețasa și depășind de două ori mărimea naturală. Acest bust se află astăzi în insula Elba și mi se pare că o asemenea operă merită patru sute de scuzi, din care nu am primit însă nici o lețcaie.

Scuzi 400

În ce privește statuia de marmură a lui Ganimede, care se află la Pitti, părăindu-mi a fi una dintre cele mai frumoase lucrări rămase de la cei vechi și văzute de mine, mi-a făcut plăcere să-i repar capul, brațele, picioarele și o acvilă de două ori mai mare decît în mărime naturală: cum nu era vrednic de mine să repar statuile altora, nu am făcut-o decît pentru a o mulțumi pe altețasa și pentru minunata frumusețe a acestei antichități; se pare că truda mea merită trei sute de scuzi, din care nu am primit nimic.

Scuzi 300

Am făcut apoi modelul marelui Neptun, pe care altețasa l-a văzut și — fiindcă văzuse și celelalte modele — i-a plăcut mai mult al meu și mi-a încredințat execuția lucrării. După aceasta însă, doamna ducesă, cea de fericită și neasemuită amintire, i-a dat lucrarea altuia, căci nu văzuse modelul meu; mai tîrziu, venind la mine acasă și văzînd modelul, i-a părut tare rău și i se plîngea preamilstivului și preastrălucitului Mare Duce că m-a împiedicat să execut o astfel de lucrare, făgăduindu-mi să poruncească să mi se aducă marmură, pentru ca să pot executa statuia lui Neptun, potrivit modelului. În afară de acestea, altețasa mi-a poruncit să execut amvoanele din biserica Santa Riparata, pentru care am făcut numeroase modele; 236

unul dintre acestea a plăcut și mi-a poruncit numaidecît să-l pun în lucru; de altfel amvoanele de lemn, care se află acolo, sînt făcute după desenele mele, pentru a fi duse la bun sfîrșit în marmură și bronz.

Mi-a mai poruncit tot astfel să fac semireliefurile care urmează să fie așezate în jurul corului și care au și fost începute, iar unul dintre ele era aproape gata, datorită puținului ajutor dat de administrația bisericii Santa Maria del Fiore, care — în urma unei porunci date anume de excelența sa — mi-a plătit zilele de lucru ale unui hamal, care frămînta pămîntul și îmi slujea drept model la desen; apoi, în rezoluție, altețasa spunea că se va îngriji tot timpul de nevoile mele, că opera mea nu va fi văzută decît atunci cînd va fi gata și că voi fi plătit. Și cum administrația construcției mă socotește dator cu costul cerii și al altor asemenea lucruri care mi-au trebuit, socot că ar fi cuminte nu numai ca eu să nu-i dătez nimic administrației, ci să am de primit prețul a o bună — și, de fapt, cea mai însemnată — parte din lucrările de acolo, care s-au făcut cu risipă de vreme și cheltuială de bani; ar fi bine, de altfel, ca înălțimile voastre să binevoiască să-mi face cinstea de a veni să le vadă, căci cu întemeiată îndreptățire și mulțumire îi voi putea arăta Marelui Duce adevărata față a lucrurilor.

Mai este apoi potirul de aur pe care altețasa i l-a dăruit sanctității sale; partea cea mai de seamă a acestui potir erau trei figuri din aur, egale cu o treime de braț, care înfățișau Credința, Nădejdea și Milostenia, purtînd pe capetele lor numeroase și felurite podoabe sărbătorești, precum și trei medalii în semirelief, aflate pe piciorul potirului și înfățișînd întîmplări de seamă, pe care le dusesem pînă aproape de bun sfîrșit; în acest potir vîrșisem 30 uncii de aur de 23 de carate, iar altețasa îmi dăduse pe el 200 de scuzi, care i-au fost plătiți lui Bindo Altoviti, la care se afla amanetat potirul; la Roma, din hotărîrea și porunca papii Clemente, cel de fericită pomenire, numai osteneala mea de a aduce potirul în starea în care se afla mi-a fost prețuită de artiști deosebit de cunoscuți, la mai bine de trei sute de scuzi; în ce mă privește, nu am voit să mai termin acest potir, dar i-am înăpoi atîltului pontif toți banii pe care-i promisem de la sanctitatea sa; ar fi însă prea greu să povestesc totul; rămîne numai ca altețasa să caute să-mi prețuiopera, iar eu voi fi întru totul mulțumit; să se țină seamă și de cele treizeci de uncii de aur de douăzeci și trei de carate și să se scadă cei două sute de scuzi, iar restul să mi se treacă în credit. Aceasta este totul în ce mă privește, iar dacă mai trebuie și altceva, să aveți bunăvoința de a-mi spune, și mă voi sili să fac în așa fel ca înălțimile voastre să poată aduce totul la cunoștința alteței sale; vă rog însă ca lucrurile să fie duse la bun sfîrșit și las totul în seama

înălțimilor voastre, rugându-mă Domnului să vă dea numai fericire. *Postscriptum*, pentru informarea și ușurarea sarcinii înălțimilor voastre. La 6 august 1565 am primit șapte scuzi, șase lire și unsprezece *soldi* din mîna lui *messer* Piggello Pandolfini, plătitor, drept ultim rest al simbriei mele pînă la data aceea, potrivit poruncii preastrălucitului principe.

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXVIII

26 septembrie 1570

Preastrălucit Mare Duce,

Înfățișându-ne Benvenuto Cellini aci alăturatul său memoriu, împreună cu rezoluția alteței voastre, care ne poruncește să stabilim toate lucrările executate de el însuși pentru alteța voastră, banii pe care i-a primit și răsplata pe care o merită truda sa, cu respectul pe care vi-l datorăm vă aducem totul la cunoștință, pentru ca acest cont să poată fi lichidat; în cel privește pe Benvenuto, pe care l-am ascultat în mai multe rînduri, numeroasele lui pretenții — înaintate nouă în scris — sau restrîns la lucrările pe care le arătăm aici și pentru care cere să fie răsplătit potrivit celor de mai jos.

Pentru crucifixul de marmură, înalt de trei brațe și un sfert și așezat pe o cruce de marmură neagră, făcut, după cîte spune, de el și numai pe cheltuiala lui, o mie cinci sute de scuzi.

Scuzi 1.500

Pentru un bust de bronz, a cărui mărime zice că e de două ori cît cea naturală, înfățișînd chipul alteței voastre și aflat astăzi în insula Elba, cere patru sute de scuzi.

Scuzi 400

Pentru repararea statuii de marmură a lui Ganimede, aflată la Pitti, căreia spune că i-a făcut capul, brațele și picioarele, precum și o acvilă de două ori mai mare decît în natură, trei sute de scuzi.

Scuzi 300

Pentru potirul de aur, avînd în el, după cîte spune, 30 de uncii de aur de 23 de carate — proprietatea sa —, în contul căruia a primit 200 de scuzi dați lui Bindo Altoviti, la care potirul se afla amanetat pentru această sumă, cere diferența dintre două sute de scuzi și valoarea celor 30 de uncii de aur de 23 de carate; în ce privește recunoașterea trudei sale, lasă totul la bunăvoința alteței voastre, socotind că n-au însemnătate decît trei figuri de aur înalte de o treime de braț, avînd pe capete podoabe sărbătorești, și trei medalii în semirelief, așezate pe piciorul potirului; spune, totodată, că lucrarea a fost

duşă de el pînă aproape de bun sfîrşit şi că în această stare i-a fost preţuită la Roma din porunca papii Clemente, cel de fericită pomenire, la mai bine de 300 de scuzi, dar că nu a mai vrut s-o termine, iar acum — aşa cum am mai spus — lasă grija preţuirii în seama alteţei voastre. Ne-am întîlnit şi am stat de vorbă cu Bartolommeo Ammannati şi cu Vincenzio Rossi, care, cu privire la primele trei puncte, ne-au adus la cunoştinţă, în scris, cele ce urmează.

Văzînd şi cercetînd crucifixul şi crucea de marmură spun, pe lîngă altele, că, după judecata amîndurora, acestea, împreună cu cheltuiele făcute de Benvenuto, nu preţuiesc — pare-se — decît şapte sute de scuzi.

Scuzi 700

Despre bustul de bronz, aflat în insula Elba, spun că au stat împreună de vorbă atît cît a fost nevoie şi că părerea amîndurora este că face o sută cincizeci de scuzi.

Scuzi 150

Despre repararea lui Ganimede, după cele văzute şi cercetate de ei, sînt amîndoi de părere că preţuieşte optzeci de scuzi.

Scuzi 80

Întrucît potirul se află la Roma, a fost chemat aurarul Niccolò Santini, despre care ni s-a spus că l-ar fi terminat şi care — într-o declaraţie scrisă de mîna sa — spune că la cîntărire acesta a avut o livră, 11 uncii şi 7 dinari şi socoate că ceea ce fusese lucrat la el preţuieşte o sută de scuzi. Şi cu toate că în privinţa potirului trebuie ținut întrucîtva seamă de faptul că Niccolò are un anume interes în preţuirea muncii lui Benvenuto, căci el este cel care l-a terminat, ni s-a părut că nu ne putem sluji de nici o altă persoană care să cunoască mai bine decît el cum stau lucrurile, mai ales că trece şi drept om cinstit. Cum însă truda depusă de Benvenuto pentru a-l aduce în starea în care l-a lăsat în părăsire nu mai este de recunoscut chiar dacă am vedea acum potirul, nu ne dăm seama pe ce altă cale ne-am putea lămuri; tocmai de aceea, se pare că asupra acestui punct rămîn încă unele îndoieli.

Nu se vede de nicăieri că după plata lui *Perseu*, care a fost terminată încă de mai multă vreme — prin bună înţelegere —, i s-ar mai fi plătit ceva lui Benvenuto în contul trudei sale, în afară de obişnuita simbrie de 200 de scuzi pe an, încetată şi ea, după spusele lui, în august 1565. Pentru o şi mai desăvîrşită lămurire a alteţei voastre, vă mai spunem că toate operele despre care s-a vorbit pînă acum au fost făcute de Benvenuto chiar în vremea în care primea simbria sus arătată.

Ne închinăm cu adîncă umilință alteței voastre, căreia Domnul, stăpînul nostru, să-i facă parte numai de fericire.

Ai alteței voastre
preaplecați slujitori,

Carlo De' Medici }
Filippo Dell' Antella } *Soprassindachi*

Florența, 26 septembrie 1570

Rezoluție:

Să se facă socoteala cîtă simbrie a primit în vreme ce a executat aceste lucrări, căci nu trebuia să-l plătim ca să nu facă nimic.

Lelio Torelli, 28 septembrie 1570

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXIX

Preamăriți și preavrednici signori soprassindachi,

Sînt aproape douăzeci și șase de ani de cînd, din voia Domnului, aflîndu-se în acea vreme marele rege Francisc încolțit în grele războaie și trecînd eu printr-o asemenea neplăcută întîmplare, am rugat-o pe majestatea sa prea creștină să aibă bunătatea de a mă lăsa să mă reped pînă în Italia, unde voiam să aduc la îndeplinire cîteva legămînt pe care le făcusem. Majestatea sa nu a privit însă cu ochi buni această cerere și mi-a spus să nu mă îndepărtez cu nici un preț, căci în scurtă vreme are să aducă la îndeplinire făgăduiala pe care mi-o făcuse, adică să-mi dea o abație cu un venit de peste 3.000 de scuzi pe an; am rugat-o însă cu atîta căldură, încît i-am căpătat îngăduința și am venit în Italia; iar pentru a-mi îndeplini legămîntul, mi-am căpă, tuit șase nepoțele, fiice ale unei surori bune de-a mea, trebuind pe deasupra s-o mărit din nou și pe aceasta; am folosit în acest scop toți banii pe care îi adusesem cu mine și care nu înfățișau plata lucrărilor făcute pentru rege, ci îi promisem în schimbul giuvaericelelor cum părate de mine în acel minunat oraș care e Parisul și pe care Marele Duce al nostru îmi îngăduise să le pun la loterie. Și fiindcă preabunul nostru stăpîn, veșnic iubitor al virtuții, mi-a cerut să-i fac un model pentru o statuie a lui Perseu, iar meșteșugurile noastre sînt atît de stăpînite de disciplină încît nu-ți dau niciodată o zi de odihnă, m-am socotit nespus de îndatorat față de alteța sa; gîndul meu a fost însă, întotdeauna, de a mă înapoia la locul meu, în Franța, căci altceva asemănător nu puteam să găsesc nicăieri în lume. Între timp, aflînd de aceasta, cîțiva nerecunoscători ucenici de-ai mei¹, care rămăseseră să-mi pă-

¹ Ascanio și Paolo (Vezi Cartea a II-a, capitolul al XLIX-lea).

zească avutul și truda, plănuind să mi le fure atît pe acestea, cît și bunăvoința aceluia mare rege, au improșcat cu totul felul de minciuni sfintele urechi ale acestuia, spunîndu-mi majestății sale că rămăsesem, fără îndoială, să lucrez pentru Marele Duce. Sigur că vorbele pe care i le-au spus l-au făcut să se mînie, căci a răspuns că de vreme ce m'am oprit să lucrez pentru Marele Duce, și-a pus în gînd să nu mă mai cheme niciodată îndărăt. Fiindcă aceste dureroase noutăți mi-au ajuns la urechi și fiindcă tocmai terminasem modelul cel mic al statuii lui Perseu, i-am arătat preabunului nostru stăpîn cît de cumplit mă trădaseră cei doi ucenici ai mei și ce pagubă mare suferisem, fără a mă putea împiedica să vărs și cîteva lacrimi.

Cu nemăsurata sa blîndețe și sfințenie și plin de bunăvoință, Marele Duce — născut numai pentru a fi pildă de bunătate — mi-a spus cu înflăcărare: Să n-ai nici o grijă, Benvenuto, căci eu îți voi face mult mai mult bine decît regele, dacă vei fi în stare să duci la bun sfîrșit statuia cea mare a lui Perseu, dîndu-mi aceeași frumusețe pe care văd că o are acest mic model. I-am făgăduit atunci să îmbunătățesc modelul și — în numele Domnului — m'am apucat de lucru, în ziua de 1 august 1545. Între timp, acel neasemuit rege Francisc, văzînd că uriașele lucrări pe care le începusem lîncezeau și dîndu-și seama, în parte, de răutatea cumplitei și ticăloasei pizme, a căutat să-și curețe urechile de minciunile cu care-i fuseseră improșcate, lăsînd să pătrundă în ele preasfîntul adevăr. Acesta, o dată intrat, mi-a fost de atîta sprijin în fața acestui om de omenie, încît majestatea sa preacreștină l-a pus pe *messer* Giuliano Bounaccorsi — vistiernicul său — să-mi scrie că majestatea sa, socotind îndreptățite motivele mele și îndepărtîndu-și din urechi mîrșava otravă a pizmei, îmi trimite vorbă că dacă o să vreau să mă înapoiez la castelul pe care mi l-a dăruit și o să mă arăt dornic să termin lucrările începute, va da poruncă să mi se trimită o mare sumă de bani, cu care să-mi pot pune la adăpost de orice suferință sora și nepoatele și să mă înapoiez în slujba sa. În ce mă privește, din nenumărate pricini îndreptățite, nici nu doream altceva, fiind vorba să-mi regăsesc cei douăzeci și cinci de mii de scuzi ai mei care, din dorința majestății sale, îmi rămăseră în Franța, o parte din ei înfățișînd plata lucrărilor pe care i le executasem, iar peste 3.000 de scuzi fiind băgați în vasele de aur și de argint și în giuvaerurile rămase în paza celor doi trădători mai sus pomeniți; în acest timp, la Florența, terminasem de turnat în bronz bustul cel mare al alteței sale — aflat astăzi în insula Elba — și, tot astfel, Meduza, pe care o calcă în picioare Perseu; avînd, de asemenea, gata toate formele pentru turnarea lui Perseu, mă gîndeam să-l termin și pe el de turnat, după care să-l las, împreună cu îndrumările mele, celui care avea să-l desăvîrșească, iar asta numai pentru

ca — asigurându-mi întreaga bunăvoință a alteței-sale Marelui Duce — să mă înapoiez lingă acel mare rege, unde mă aștepta atît averea, cît și cea mai deplină glorie. În timp ce scrisorile mergeau într-acolo și veneau înapoi, nemiloasa moarte l-a răpit de pe lume pe acel mărit rege, făcându-mă să pierd tot ceea ce mi rămăsese în Franța. Au început atunci marile mele necazuri de aici, și apărîndu-mă de ele cît am putut mai bine, l-am terminat — cu voia lui Dumnezeu — în anul 1554, pe Perseu al meu, care mi-a fost lăudat de întreaga școală, prin viul grai al fiecăruia, dar mai ales de către Marele Duce, milostivul meu stăpîn, care a spus că-i dădusem mai mult decît îi făgăduisem și că să stau liniștit, căci o să-mi dea o asemenea răsplată încît o să rămîn mai mult decît mulțumit și uimit. L-am răspuns atunci alteței-sale că răsplata cea mai de preț pe care mi-o dorisem de pe urma acestei opere la care tridisem atîta fusese aceea de a fi pe placul înaltei școli și mai ales pe placul alteței-sale și că tocmai de aceea făcusem legămînt să merg să-i mulțumesc Domnului, timp de opt zile, la Valombrosa, la Vernia, la Camaldoli și la Bagni di Santa Maria. La aceste cuvinte, bunul meu Mare Duce mi-a spus să mă duc, iar la înapoiere voi găsi gata tot ceea ce avea de gînd să-mi dăruiască. Am pornit deci la drum în numele Domnului, și m-am întors cu două zile mai devreme decît făgăduisem, numai din dragoste pentru alteța-sa și pentru gloria sa, și am arătat cu desene anumite primejdii care se puteau ivi la Camaldoli cu prilejul trecerii lui Piero Strozzi, putînd să suferim pierderi însemnate. Văzînd desenele sus pomenite, alteța-sa mi-a mulțumit mult și mi-a spus, cu o adîncă bunăvoință, că în dimineața următoare avea să-mi facă cunoscut ceea ce voia să-mi dăruiască. Și la fel cu toți acei oameni care trudes în chip virtuos, așteptam și eu cu un drag nespus dimineața atît de dorită. Neputînd însă să se apere pentru ca veninoasele pizme să nu-i împrăște cît de cît glorioasele și virtuotoasele urechi, alteța-sa i-a încredințat gîndul său lui *messer* Iacopo Guidi, secretarul său, iar acesta, apropiindu-mă eu de el chiar în poarta palatului, mi-a spus, stînd țepăn — cu fața schimonosită și uitîndu-se pieziș —, că alteța-sa ținea ca eu să-i spun prețul pe care-l doream pentru truda mea. Scîrbit, i-am spus atunci că dacă alteța-sa n-are să-mi dea decît un bănuț, tot am să fiu mulțumit, întrucît răsplata cea mai însemnată a fost pentru mine marea cinste de a fi fost pe placul școlii și al alteței-sale. Cu vorbe încă și mai înfricoșătoare, *messer* Iacopo s-a repezit din nou la mine, poruncindu-mi — ca din partea alteței-sale — să spun prețul trudei mele, altfel putînd vedea abătîndu-se asupra-mi — drept pedeapsă — întreaga dizgrație a Marelui Duce. Silit, așadar, de mai multe simțăminte, despre care ar fi prea lung să povestesc, am arătat prețul operei mele, lucru care a cam mîniat-o pe alteța-sa.

Tot prin *messer* Iacopo, altețasa mi-a trimis atunci încă o dată vorbă că dorește ca prețuirea să fie făcută de către oameni pricepuți. Am răspuns atunci că nu poți avea două răsplăți în același timp, adică una a gloriei, iar alta a aurului. Așa s-a făcut că altețasa i-a poruncit episcopului de Bartolini și lui *messer* Pandolfo Stufa să-i ceară lui Bandinello să cerceteze bine opera mea, căci voia să-mi dea pe ea atîta cît avea să recunoască acesta că ar merita, potrivit cu talentul cu care fusese lucrată. Bandinello era cel mai mare dușman pe care l-am avut eu pe lume, căci era împins pe această cale de pizma lui turbată, care începuse să se arate încă de la Roma, iar ac crescuse însutit; cu toate acestea, silit de puterea virtuții pe care o are arta, a prețuit truda mea pentru Perseu la șaisprezece mii de scuzi, căci, în ciuda firii sale ticăloase și a urii pe care ne-o purtam unul altuia, virtutea a întunecat toată răutatea din el, așa că a făcut această prețuire care înfățișa cam îndoitul a ceea ce cerusem eu. Acest adevăr mi l-au adus la cunoștință atît episcopul cel de fericită pomenire, cît și suszizul *messer* Pandolfo, minunîndu-se amîndoi că Bandinello putuse să facă o asemenea prețuire, fiindu-mi totuși un atît de neîmpăcat dușman. Același lucru mi l-a spus însuși Bandinello, furios, dar i-am răspuns că nu țineam de loc să fiu lăudat de un om care bîrfea pe toată lumea. Tocmai în acel timp, stînd de vorbă cu altețasa *messer* Girolamo degli Albizzi, comisar al trupelor, care-mi era foarte bun prieten, i-am făgăduit alteței-sale că n-o să ies niciodată din cuvîntul lui și ca atare — purtîndu-se ca un ostaș, și nu ca un artist — m-a făcut să făgăduiesc, sub semnătură, că o să mă mulțumesc cu ceea ce va hotărî el; în felul acesta, ca ostaș, și nu ca un om priceput în acest meșteșug, a dorit ca eu să mă mulțumesc cu 3.500 de scuzi *d'oro in oro* numai pentru osteneala mea. Văzînd aceasta, am spus: Nu am nevoie de o altă răsplată mai mare decît bunăvoința alteței-sale; la aceste cuvinte, Marele Duce al meu mi-a spus, de cîteva ori, că bunăvoința sa o aveam cu vîrf și îndesat și că nu mai era nevoie s-o mășor, ci să-i cer altceva, căci îmi va arăta degrabă cît de mult mă iubește. Am răspuns atunci că nu doream și n-aveam nevoie de altceva decît de bunăvoința alteței-sale și că — tot degrabă — nădăjduiam ca, prin ostenelele mele, să mă bucur de întreaga bunăvoință a alteței-sale, așa cum mă bucurasem și de cea a marelui rege Francisc, căruia nu i-am cerut niciodată nimic, majestatea sa singură dăruindu-mi de îndată ce m-am aflat în față-i, 500 scuzi *d'oro in oro* în monedă sunătoare și hotărîndu-mi o simbrie de 2.000 de franci, care înseamnă 1.000 de scuzi *d'oro in oro* pe an, cu înțelegerea că majestatea sa ținea ca toate operele pe care aveam să i le fac, să mi le plătească aparte, după meritul fiecăreia. Și atîta putere a avut valoarea trudei mele asupra nemărginitei dărnicii a majestății-sale, încît niciodată n-am

avut ce să-i cer; însuflețirea pe care i-o da trudei mele era însă atât de mare, încît eu însumi mă minunam nespun, iar după trecerea a doi ani de cînd mă aflam în slujba majestății sale, Antonio Massone mi-a adus într-o bună zi, vesel nevoie-mare și cu totul pe neașteptate, scrisorile de naturalizare pe care nu numai că nu le cerusem, dar nici măcar nu știam ce anume sînt. Tocmai de aceea, suszizul *messer* Massone s-a mirat și el nespun văzînd că nu mi arăt bucuria pe care o merita un asemenea lucru; din această pricină, peste opt zile, majestatea sa mi-a dăruit — cu scrisoare regească — castelul pe care îl locuiam și care se află în Paris și se numește Petit Nêle. Le-am arătat totuși domniilor voastre cît de mult am cîștigat cunoscînd-o pe alteța sa și cît de cumplită a fost pentru mine pierderea majestății sale prea creștine, deși nu am avut nici o vină. După trecerea a nu prea mulți ani, murind regele Henric, iar eu terminînd statuia lui Perseu (după care, numai din pioșenie, am făcut crucifixul de marmură, care se află astăzi în stăpînirea alteței sale și este un lucru pe care nu l-a mai făcut nici un alt artist), *serenissima* regină, care este încă în viață, mi-a trimis vorbă prin *messer* Bartolomeo del Bene că dacă aș vrea să mă duc să-i fac mormîntul regelui Henric, soțul său, mi-ar asigura toate înlesnirile, întrecînd chiar ceea ce avusesem din partea regelui Francisc. Acest lucru n-a fost însă pe placul Marelui Duce al meu și ca atare am pierdut un atît de minunat prilej. Dacă aș vrea, așadar, preamăriți *signori soprassindachi*, să le povestesc înălțimilor voastre cît de multă dreptate am, ar însemna să fac o vorbire prea lungă, și de aceea am vorbit pe scurt, cît am putut mai curgător, plîngîndu-mă nu de alteța sa — în care am descoperit toate trăsăturile dumnezeiești pe care le-a avut vreodată oricare alt om — și cu atît mai puțin de vreo vină a mea, deoarece, cercetînd toate cîte s-au petrecut în această poveste, îmi dau seama în chip lămurit că n-a fost de vină decît ticăloșia crudei mele soarte. Căci, dacă nu mă clinteam niciodată din Franța, eram astăzi un om de peste 50.000 de scuzi, în vreme ce rămînînd în dulcea mea patrie, lăsat pradă — de nemiloasa mea soartă — atîtor necazuri și nefiindu-mi niciodată cu puțință să plec, din nenumărate pricini drepte și întemeiate, ca să nu mai vorbim de cele nedrepte și crude, al căror rob m-a silit să fiu nemiloasa mea soartă, vă spun înălțimilor voastre numai că nu am lucrat pentru nimeni altcineva decît pentru Marele Duce al meu, cu înțelegerea ca operele mele să-mi fie plătite întotdeauna, pe deasupra acelei puține simbrii date mie de către alteța sa. Nu mi se pare totuși că ar fi de trebuință ca înălțimile voastre să se silească să afle în ce vreme am făcut eu acele opere pentru care cer o amărîtă de răsplată. Voi socoti întotdeauna că dacă înălțimile voastre au să aducă din nou în preasfînta amintire o alteței sale această mică

vorbire a mea, altețasa, o dată cu celelalte binevoitoare și preasfinte îndurări, va termina, așa cum îl va învăța Dumnezeu, și această poveste, fără a mai umbla cu lumina după vremile în care am avut ori n-am avut simbrie. Le rog, așadar, pe înălțimile voastre să-i ceară altețisale să se milostivească și să facă tot ce l-o învăța Dumnezeu ca să pună capăt, o dată pentru totdeauna, acestor grele necazuri ale mele, căci — oricum le-ar termina — eu îi voi mulțumi Domnului și altețisale. Vă rog numai să-i amintiți acesteia că, fiind împovărat cu trei copii mici și aflându-mă, pe deasupra, și în vîrstă de șaptezeci de ani, așa că nu mai am — poate — nici mult de trăit, o rog pe altețasa, din iubire pentru Domnul, să termine o dată cu toate astea, iar Dumnezeu să-i dea fericire!

Benvenuto Cellini

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXX

1570

Preaînălți domni soprassindachi,

Cu toate că le-am vorbit poate cam mult înălțimilor voastre despre împrejurările în care m-am oprit să-l slujesc pe Marele Duce, mai este nevoie să vă vorbesc încă puțin, avînd credința că dacă veți vrea cumva ca primul memoriu să îl arătați altețisale, pe acesta de astăzi nu vă veți mai grăbi să îl arătați, întrucît în el arăt cîte ceva din adevăratele mele frămîntări.

Terminînd modelul cel mic al statuii lui Perseu și plăcîndu-i el altețisale, aceasta mi-a încredințat casa în care mă aflu și astăzi, pentru a putea executa în mare suszisa operă. De aceea, fiind mutat în casa de mai sus de către majordomul ducelui, care era *messer* Pier Francesco Riccio — din Prato —, m-am apucat de îndată să o rînduiesc potrivit unui atare scop, iar numitul majordom mi-a trimis var, piatră, cărămidă și nisip, în destul de mare cantitate. Cum însă puseseam să se îndepărteze de acolo niște vițădevie și niște copaci care se aflau pe locul unde se află astăzi atelierul — și unde înălțimile voastre ați fost — și cum numitul majordom se apucase să-i oprească pe cei care dădeau deoparte cele de mai sus, m-am dus la palat să-i vorbesc, dar el mi-a spus că habar n-avea de cele ce-i spuneam; împins de îndreptățitele mele pricini, i-am răspuns și eu și n-am certat rău de tot¹. Văzîndu-mă jignit într-un asemenea chip, am

¹ În legătură cu cearta avută cu Pier Francesco Ricci vezi și capitoul al LV-lea, Cartea a II-a.

plecat furios și — ajuns în Sala Orologiului — am spus cu glas tare: Peste cîteva zile, am să mă înapoiez la Paris, acasă la mine, unde sînt mult mai bine văzut și tratat, căci acolo oamenii sînt altfel decît *ser* Pier Francesco Riccio; și, tot furios, am plecat și am început numaidecît să mă pregătesc de înapoiere. Cam peste două zile, aflîndu-mă în piață, colț cu ulița ¹ numită di *Messer Bivigliano*, m-am întîlnit cu sus-numitul majordom, pe care mi le adusese, iar apoi m-a întrebat, din partea Marelui Duce, dacă voiam să rămîn în slujba acestuia. La aceste cuvinte am răspuns că dacă altețasa era bucuroasă să-i lucrez, eram și eu bucuros s-o slujesc. Mi-a oferit atunci răsplată aceleași condiții pe care le avea și Bandinello. Am spus că eram mulțumit, dar că voiam ca altețasa să-mi făgăduiască îmbunătățirea acestor condiții după meritul operelor mele. În acest chip ne-am și înțeles. Din această pricină, eu am întrecut cu mult făgăduiala făcută, dar în ce mă privește nu am băgat de seamă nimic. Tot astfel, pentru a-mi da prilejul să mă hotărăsc a rămîne în patria mea, i-am spus alteței sale să-mi cumpere casa în care mă aflam și mă aflu încă și i-am dat unele giuvaeruri. Altețasa mi-a răspuns însă că nu avea nevoie de giuvaerurile mele, dar că voia să am casă. Acest lucru l-am și scris într-o cerere, cu mîna mea proprie. Cîte necazuri grele am avut însă de pe urma acesteia, știe numai Dumnezeu, și, pe bună dreptate, n-ar fi trebuit să se întîmple astfel.

În privința lucrărilor mele, în afară de execuția lui Perseu, ne-am înțeles că mi se va da să lucrez în aur, argint, bronz și marmură și că mi se va încredința conducerea Monetăriei, pe care am și avut-o pînă în vremea ducelui Alessandro ²; toate aceste făgăduieli mi-au fost făcute de altețasa., căreia i-am spus, în cîteva rînduri: Aflați, *signor mio*, că marele rege Francisc îmi plătea mai bine de treizeci de lucrători buni, aleși de mine, cu ajutorul cărora puteam să mă îndeletnicesc numai cu lucrări însemnate, executate — toate — după desenele mele, și nu era nici una la care să nu pun și eu mîna; tocmai datorită tuturor acestor frumoase înlesniri, am și putut executa — în patru ani — atîtea lucrări pe care aici — din pricina lipsei înlesnirilor de mai sus — nu le-aș putea face nici în patruzeci de ani. Au venit aici, după mine, numeroși lucrători francezi, germani ori flamanzi, care mă slujiseră în Franța; mi-au fost plătiți însă numai cîteva luni, după care au fost dați afară din slujbă. Zi după zi, mi-au fost date apoi tot felul de asemenea lovituri, încît — neputînd să am, pentru mîinile mele, ajutoarele trebuincioase — nu am fost în stare să lucrez,

¹ Este actuala străduță dei Lanzi.

² Vezi capitolul al LXXX-lea, Cartea I.

și chiar atunci când am vrut să termin statuia lui Perseu, am fost nevoit să-l învăț meșteșugul pe un servitor de-al meu, țăran, pe care-l țineam să-mi îngrijească grădina și pe care m-am apucat să-l învăț numai fiindcă l-am văzut tânăr și ascuțit la minte¹. Nici atîta n-a fost de ajuns, căci, tot pentru a-l termina pe Perseu, a trebuit să cheltuiesc din banii mei cîteva sute de scuzi, pe care nu i-am cerut niciodată, numai pentru acea frumoasă primire pe care mi-a făcut-o altețasa, cu prilejul terminării suszisei opere. După aceasta, altețasa m-a pus să fac modelele pentru amvoane, care ar fi fost o operă plină de măreție, tot eu făcînd și modelele în semirelief pentru cor. Începușem de altfel și lucrarea, făcînd totodată desene și modele pentru ușile domului, și îi făgăduisem altețeiale să fac niște uși mai frumoase decît cele de la San Giovanni, căci, cu toate că acestea sînt cele mai frumoase din lume, trăgeam nădejde ca pe ale mele să le fac, fără îndoială, încă și mai frumoase, lucru care ar fi însemnat o glorie nemăsurată pentru altețasa. În vreme ce trudeam din greu pentru toate acestea, am lucrat — numai pentru a mă odihni — cea mai mare parte a nopții și în aproape toate zilele de sărbătoare, statuile lui Apolo și Narcis, bustul ducesei, pe cel al Marelui Duce, crucifixul și modelul lui Neptun, iar atunci cînd a venit la mine acasă, să-l vadă pe acesta din urmă, altețasa mi-a încredințat, din toată inima, execuția operei, care mi-a fost însă luată de către ducesă, din pricina pizmelor răutăcioase. Cu toate acestea, am rugat-o pe altețasa să ceară ca modelele să fie executate din lut, în mărimea pe care urma s-o aibă și opera de marmură. Am început deci să lucrez la modelul meu, ajutat de doi tineri de treabă, pe care i-am plătit tot timpul din punga mea. Tocmai cînd ajunsesem destul de departe cu lucrarea mea — îmbinînd cît se poate de bine felurile ei părți — și mă apucasem să-i desăvîrșesc capul, am fost otrăvit cu sublimat și m-am bucurat de îngrijirea maestrilor Francesco da Montevarchi și Raffaello de'Pilli. Aceasta a fost pricina pentru care nu mi-am putut duce statuia la bun sfîrșit, dar — cu toate că doamna ducesă îmi răpise execuția operei — nădăjduiam totuși că are să mi-o încredințeze din nou, atunci cînd avea să-mi vadă modelele; îmbolnăvind-mă însă din pricina otrăvirii și zăcînd mai bine de un an, opera i-a fost dată lui Ammannati; acesta tocmai eboșase marmura atunci cînd altețasa, pentru a vedea crucifixul, a venit la mine acasă împreună cu doamna ducesă, care — după ce a văzut crucifixul și i-am arătat modelul lui Neptun, precum și toate ornamentele fîntînii — a fost

¹ Este vorba de Bernardino Mannellini di Mugello, despre care Cellini a vorbit și în Cartea a II-a, capitolul al LVIII-lea.

nespus de încântată și s'a căinat cu voce tare către altețasa, lăsînd să se vadă că i părea atît de rău că săvîrșise o asemenea greșeală și nemăsurată nedreptate în ce mă privește, încît, de față fiind altețasa, i'a poruncit unui bărbat de rang foarte înalt să pună să se scoată un bloc de marmură tot atît de mare, sau chiar mai mare decît celălalt, spunînd că ținea cu orice preț ca eu să execut acea frumoasă lucrare. Între timp însă, excelențasa doamna ducesă a plecat la Pisa, și nu mult după aceea a și murit ¹, iar o dată cu ea a murit și orice nădejde a mea. Mai târziu, după înapoierea sa din Spania ², Marele Principe mi'a dat atîtea vrednice dovezi de neprefăcută dragoste, încît am socotit că am învins — fără îndoială — răutatea crudei mele soarte, iar cu altețasa am stat în așa fel de vorbă, încît eram încredințat că o să mi pot îndeplini înțuia mea dorință. Lucrurile nu au rămas însă multă vreme așa, căci pizmele mîrșave au avut destulă putere încît să mi răpească și acest mare bine pe care mi se părea că l'am căpătat iarăși. Curînd, am văzut cerul înnoirîndu-se din nou. Cu prilejul înapoierii altețeiale, printre alte ornamente executate cu acest prilej, Marele Duce mi'a poruncit și mie să fac ușile de la Santa Maria del Fiore; am și făcut desenele, iar acestea l'au mulțumit pe deplin, dar am avut o mică ceartă, deoarece voiau să mi ciun tească opera, pe care eu am apărut-o cu temeinicie și limpezime și — cu toate că am făcut acest lucru cu cea mai mare umilință — nu am tras nici un folos, căci Marele Principe își și făcuse o părere proastă așa că — împotriva oricărei cuviințe — mi'au tăiat toate veniturile pe care le aveam, soarta mea cea ticăloasă chinuîndu-mă și păgubindu-mă deci pe nedrept.

Acum se pare că domniile voastre voiți să treceți acea mică simbrie pe seama operelor mele; aceasta nu se cade și nu va fi potrivit cu voința lui Dumnezeu și cu atît mai puțin cu înțuile înțelegeri încheiate de mine cu altețasa. Aflați că, după cît mi se pare mie, îl voi întrece și pe sfîntul Bartolomeo în ceea ce privește meritul martirajului: în vreme ce el a fost doar jupuit, eu — în patria mea — am fost, pe nedrept, jupuit, iar apoi s'a trecut la cercetarea anatomică a ticăloasei mele cărni, așa că nu mi'au mai rămas decît nefericitele oase, curățite de carne, în care prăpăditul meu suflet deabia se mai ține. Iar dacă n'ar fi dragostea pe care o am pentru nevinovăția celor trei copilași nenorociți ai mei, m'aș duce într-o sihăstrie, să mă bucur de mila lui Dumnezeu. Mă întărește numai nădejdea că, după ce am fost atît de pe nedrept chinuit în această viață, voi fi iertat pe lumea

¹ La 18 decembrie 1562.

² Principele *don Francesco de' Medici* s'a înapoiat din Spania la 25 august 1563.

cealaltă; nu fac alta decît să-l rog pe Dumnezeu ca nu cumva să-mi vină chef să mă răzbune, așa cum a făcut-o în trecut, căci tremur și plîng amintindu-mi cum m-a pedepsit Domnul pe cei care m-au pricinuit rău, pe nedrept. Așa că, sfîrșiți o dată, pentru numele lui Dumnezeu!

Benvenuto Cellini

(Din Arhiva Controalelor și Verificărilor)

LXXI

26 octombrie 1570

Preastrălucit Mare Principe și stăpîn al meu adînc respectat,

Cu toate că preaînaltii domni locotenent și consilieri sînt cum nu se poate mai drepti, ca unii care, în ce mă privește, au vrut să descopere slăvitul adevăr și au și izbutit să-l afle cu deosebită limpezime — din care pricină se vede astăzi lămurit sfînta și întemeiata mea dreptate —, Înălțimilelor nu au pus totuși capăt acestei neînțelegeri care a făcut, ca, vreme de patru ani, să fiu izbit într-una, fără nici un temei, de către dușmanii mei din familia Carnesecchi, cu vorbe pe care nu le meritam și cu fapte încă și mai cumplite. Cumpărarea casei lui Giovanni Carnesecchi a fost cum nu se poate mai cinstită iar alteașvoastră trebuie să țină seamă de acest lucru.

Afle apoi alteașvoastră că domnii consilieri au ales în mare taină doi prețuitori, cei mai destoinici din întreg orașul, care, folosind toate mijloacele îngăduite de meșteșug, au cercetat și măsurat casa, iar apoi i-au înaintat Înaltului Magistrat, bine închisă și sigilată, prețuirea făcută de ei, care se ridică la trei sute treizeci și doi de scuzi. Să ia seama alteașvoastră că am cumpărat casa acum patru ani, cu trei sute de scuzi, plătind-o, neîndoielnic, mai mult decît făcea, dar — găsind-o pustie și dărăpănată — am cheltuit atît încît astăzi prețuiește mai mult decît am dat pe ea la început. Mău bîrfit, făcîndu-mă cămătar și pungaș, dar chiar ei veniseră să mă roage, iar eu unul n-am făcut-o decît pentru a scăpa de pagubele pe care mi le făcea telalul Fiorino. Acum, însă, văd că fără sfîntul sprijin al alteașvoastre acești preaînalti domni n-au să ducă nimic la bun sfîrșit, iar eu, — biet nenorocit ce sînt — am să rămîn copleșit de aceleași necazuri. În genunchi vă rog, *signor mio*, cerîndu-vă dreptate și îndurare. Cer să-mi fie lăsată liberă casa, căci tocmai s-a împlinit termenul, iar acel fiu al lui Giovanni Carnesecchi, care îmi ține ocupată odaia de jos, mai are o casă — alături de a mea —, care e ca și goală, căci taică-său este închis la Stinche, iar el îl lasă să stea acolo.

Spuneți să mi se facă dreptate¹ și să-mi rămână casa liberă, prin hotărîrea acestor domni, înainte ca ei să se schimbe.

Benvenuto Cellini

Rezoluție:

Preaînălții consilierii să pună o dată capăt acestei pricini, pentru ca altele să scape de asemenea plictiseală.

*Iacopo Dani, secretar
Lelio Torelli*

26 octombrie 1570

(Din Arhiva dei Buonomini di San Martino)

LXXII

1571 (stil normal)

15 februarie 1570 (stil florentin)

Înmormîntarea făcută lui *messer Benvenuto Cellini*, sculptorul. Însemn spre aducere-aminte că astăzi, la data de mai sus, a avut loc înmormîntarea lui *messer Benvenuto Cellini* — sculptorul — și, potrivit dorinței sale, a fost îngropat în sala de adunare din biserica Nunziata, cu o mare pompă, aflîndu-se de față întreaga noastră Academie, împreună cu Compania Pictorilor și Sculptorilor. Mai întîi s'au dus cu toții la el acasă, unde s'au rînduit după cuviință iar de îndată ce s'au scurs toți călugării, sicriul a fost luat de patru, membri ai Academiei și dus cu schimbul — după obicei — pînă la Nunziata; de aici, după ce s'au făcut cuvenitele slujbe ale bisericii, a fost luat tot de membrii Academiei și dus în sala de adunare, unde, după ce s'au făcut iarăși slujbele religioase, a intrat în amvon un călugăr căruia, încă din seara dinaintea înmormîntării, i s'a dat sarcina să vorbească în public despre numitul *messer Benvenuto*, întru lauda și cinstirea vieții și operelor sale, precum și a însușirilor sale trupești și sufletești. Cuvîntarea a fost primită cu multă mulțumire de întreaga Academie și de poporul care se lupta ca într-o întrecere să intre în sala de adunare — atît pentru a-l vedea și a-l binecuvînta pe *messer Benvenuto*, cît și pentru a asculta vorbindu-se despre frumoasele lui însușiri. Și în biserică, și în sala de adunare

¹ Că avea dreptate Cellini, o dovedește și o scrisoare pe care însuși vânzătorul — Giovanni Carnesecchi — i-o trimite ducelui Cosimo din închisoarea delle Stinche, unde se afla deținut pentru neplata unor datorii. În această scrisoare, el recunoaște că vânzarea fusese făcută în bună regulă și că prețul fusese cinstit stabilit, și-i cere ducelui să-l pună pe Cellini în deplina stăpînire a casei.

a fost făcut totul cu o mare risipă de lumînări de ceară și făclii aprinse. Nu voi uita să însemn ce făclii de ceară li s-au dat celor din Academie. Consulilor, mai întâi, li s-a dat câte-o făclie de o livră, pentru fiecare; consilierilor — fiecareia câte una de opt uncii; copiștilor și vistiernicului — câte una de opt uncii; administratorului — una de o livră. Tuturor celorlalți — câte una de patru uncii pentru fiecare, în număr de 50; și de toate acestea fac însemnare, într-o aducere-aminte.

(Din Arhiva Academiei de Arte Frumoase

— Condica administratorului, pe anii 1563—1571, fila 31)

LXXIII

1571 (stil normal)

16 februarie 1570 (stil florentin)

Lista bunurilor lăsate de Benvenuto Cellini la moartea sa, adică:

Una casă cu grădină și o căsuță alăturată, făcînd corp comun cu ea, aflată în parohia San Pagolo, *via* Benedetta, cu vecinătățile ei, închiriată lui Niccolò di Donato Cocchi, cu 38 de scuzi pe an.

Una casă de locuit, avînd în partea de jos un atelier de pictură, aflată în parohia San Michele Bisdomine, *via* della Colonna; o parte din această casă îi este închiriată cu 18 scuzi de aur pe an, lui *ser* Biagio Cecini, notar la Mercatanzia, iar atelierul îi este închiriat pictorului Girolamo di Francesco Macchietti, cu 31 de scuzi și 10 lire pe an. Jumătate din mai multe bucăți de pămînt de arătură, aflate în locul numit Poggio al Zeta, parohia San Bartolommeo a Farneto, cu măslini și tufani, cu denumirile și vecinătățile lor, date în arendă lui Pier Maria al lui *ser* Vespasiano d'Anterigoli.

Jumătate din două bucăți de pămînt aflate în același loc și în aceeași parohie.

Jumătate dintr-o bucată de pămînt, aflată în același loc și în aceeași parohie.

Aceste bunuri i-au ajuns în stăpînire fie prin moștenire din partea tatălui său, fie prin cumpărare de la Pier Maria al lui *ser* Vespasiano d'Anterigoli, cu 200 de scuzi și cu pact de răscumpărare pe timp de cinci ani, precum arată și contractul întocmit de *ser* Andrea Recuperati, în ziua de 14 decembrie 1566.

O bucată de pămînt de arătură, putînd fi semănată cam cu trei banițe de sămînță., cu vie și livadă plantată în rînduri, aflată în parohia San Miniato a Piazzano, din Vicchio a Mugello, în locul numit Piano di Piazzano și cumpărată de la Matteo al lui Francesco Tassi, cu 38 de scuzi, cu pact de răscumpărare pe timp de trei ani, precum se vede și din contractul încheiat de *ser* Giovanni da Falgano, la 1

1571 (stil normal)

16 februarie 1570 (stil florentin)

Inventarul sculelor, mobilelor și bunurilor rămase ca moștenire de pe urma lui *messer* Benvenuto, fiul lui Giovanni Cellini, sculptor, întocmit și scris de mîna lui *ser* Lodovico al lui *messer* Piero di Lodovico Gemmari, în ziua de 16 februarie 1570, și lăsat în mîna *madonnei* Piera — nevasta zisului *messer* Benvenuto — în casa în care locuiește de obicei, aflată în Florența ¹:

- 9 Un sipet pictat
- 10 Un basorelief din ipsos, de o jumătate de braț, înfățișînd o pe Maica Domnului
- 12 *Judecata* lui Michelangelo, mică, pe hîrtie, cu o ramă de lemn
- 67 Două privilegii, date lui Benvenuto de către regele Franței ²
- 74 O Maică a Domnului, mică, din ipsos
- 75 O statueta a Maicii Domnului, aurită
- 77 Două sipete pictate
- 80 Un crucifix din pămînt
- 93 Un Dante, în peniță, pe lemn
- 111 Un bust din ipsos, în lucru
- 118 Un mic sipet, pictat pe dinăuntru
- 131 O Maică a Domnului, slujind drept tabernacol, antică
- 153 O pungă de giuvaergiu, avînd în ea un diamant legat în aur, cu două mici smaralde, lucrătură veche, valorînd 50 de florini
- 155 Un inel de aur cu lucrătură turcească, cu un onix și o turcoază, avînd cizelat pe el un cal înaripat
- 161 Un scud de aur, găurit, cu chipul papii Giulio Monti ³
- 177 Un rubin legat în aur, prețuind 6 scuzi, care este cel pe care l-a avut la căsătorie.
- 178 O verighetă din aur, prețuind 6 florini
- 196 Fecioara și sfîntul Antonie, din lemn
- 208 Un model de lemn al postamentului lui Perseu
- 226 Două sipete unite între ele și pictate pe dinăuntru

¹ Din acest inventar, care cuprinde 392 de articole, am ales numai obiectele care au o oarecare legătură cu arta, păstrînd însă nume rotarea din original.

² Actul prin care i se acordă cetățenia franceză și actul prin care este pus în stăpînirea castelului Petit-Nesle.

³ Iuliu al III-lea, care înainte de a fi ales papă se chemase Giovan Maria Gicchi del Monte Sansovino.

- 233 Un portret al lui *messer* Benvenuto, cu ramă de nuc ¹
- 247 Un model al lui Perseu, mare, din ipsos
- 248 O Cleopatra
- 290 O scenă în basorelief, din ceară, într-o placă de piatră, înfățișându-i pe Adam și Eva și rămasă în atelier
- 291 Un mic model de ceară, înfățișându-o pe Cleopatra
- 292 Un mic model de ceară, înfățișând Tăcerea
- 293 Un alt mic model, din ceară
- 294 Un model din ceară, neterminat, înfățișându-l pe Neptun
- 295 Două sau trei mici modele — din carton — înfățișând amvonul bisericii Santa Maria del Fiore
- 296 Modelul unui crucifix, din pământ
- 297 Modelul fântinii din piață, adică Neptun, din ceară
- 298 Un model, neterminat, al crucifixului, din ceară albă
- 399 Două mici modele ale unei Junone, din ceară galbenă, neterminat
- 300 Un mic model al Andromedei, în basorelief, din ceară
- 201 Un model mare, din ipsos, al unui crucifix, neterminat
- 302 O statuie din marmură, în mărime naturală, înfățișându-o pe preaînalta doamnă Leonora, ducesă a Florenței ²
- 303 O statuie din marmură, înfățișându-l pe Narcis ³
- 304 O statuie a lui Apolo, avîndu-l la picioare pe Hyacint
- 305 Un bust al Marelui Duce, din marmură, neterminat
- 307 Un bust din marmură, eboșat
- 324 Un cap al Meduzei, din bronz
- 325 Un mic model al Sfintei Fecioare, din ceară
- 326 Un Narcis din ceară
- 327 Un Hyacint, din pământ ars
- 328 Un model al lui Hercule înăbușându-l pe Anteu și un altul mai mare, tot al lui Hercule, din ceară
- 329 Un model al unei fîntîni, din ceară
- 330 Modelul unui mormînt al papii, cu mai multe figuri
- 331 O Minervă, din pământ ars
- 332 Chipul unei femei, din ceară
- 333 Un model pentru o Caritate
- 334 Două cutii cu schițe de portrete ale *Serenissimului* principe

¹ Portretul acesta s-a pierdut.

- 335 O statuie a Carității, din marmură, eboșată.
- 336 Un model din ceară
- 337 Doi Cristoși pe cruce, neterminați: unul din pământ, iar altul
din ceară
- 338 Un bust al Marelui Duce, din ceară
- 339 Un glob din lut, înfățișând Luna
- (Din Biblioteca Riccardiană)

CRONOLOGIE

II

1540 — 1544 La 22 martie 1544 pleacă spre Franța, împreună cu ucenicii săi Paolo și Ascanio.

Se oprește la Ferrara, câteva luni, în care timp lucrează pentru ducele Ercole d'Este și pentru cardinalul Ippolito d'Este.

Sosește la Fontainebleau și pleacă mai departe, însoțind curtea lui Francisc I.

Se stabilește la Paris.

Primește în dar din partea regelui castelul Petit-Nesle.

Execută numeroase lucrări pentru Francisc I, față de care are o deosebită admirație.

1545 Capătă din partea regelui aprobarea de a face o călătorie în Italia, urmînd să se înapoieze în Franța.

În august 1545 sosește la Florența și i se prezintă ducelui Cosimo, pentru care începe să lucreze statuia lui Perseu.

1546 Fuge la Veneția, unde se întâlnește cu Tiziano și cu Sansovino.

Se înapoiază la Florența. Toarnă în bronz un bust al ducelui Cosimo I.

Are conflicte cu Baccio Bandinelli.

Execută felurite lucrări pentru ducesa Leonora, soția lui Cosimo de'Medici.

Execută modele pentru monedele ducelui Cosimo, dar nu capătă comanda.

Repară statuia lui Ganimede.

Execută grupul Apollo și Hyacinthus, sculptîndu-l într-un bloc de marmură trimis de Bandinelli.

1547 Execută statuia lui Narcis.

255 1548 Termină modelul în ceară al lui Perseu.

1548 Toarnă în bronz statuia lui Perseu.

1552 Portretul bancherului Bindo Altoviti, executat de Cellini, este lăudat de Michelangelo.

Are loc un schimb de scrisori între Michelangelo și Cellini, acesta din urmă invitându-l pe cel dintâi să se înapoieze la Florența. Michelangelo refuză. Cellini pleacă din nou la Roma, unde se întâlnește cu Michelangelo.

Se înapoiază la Florența.

Continuă să lucreze la statuia lui Perseu.

1553 I se naște un fiu natural: Iacopo Giovanni.

1554 În aprilie are loc dezvelirea statuii lui Perseu.

Succesul este răsunător, dar sculptorul are nenumărate necazuri din pricina greutăților pe care ducele i le face în legătură cu plata.

1556 Ducele Cosimo îi comandă lui Cellini basoreliefurile pentru corul bisericii Santa Maria del Fiore, din Florența. Benvenuto refuză și cere să i se încredințeze execuția unei uși de bronz.

Propunerea nu i este acceptată. I se comandă două amvoane.

Îl dezmoștenește pe Ferrando di Giovanni da Montepulciano, pe care îl înfiase.

Este închis în două rînduri, dar i se dă drumul.

1557 Îl angajează pe Michele di Goro Vestri să-i țină scriptele; tot lui începe să-i dicteze autobiografia.

1559 Lucrează un model pentru o statuie a lui Neptun, în cadrul unui concurs care va fi câștigat de sculptorul Bartolommeo Ammannati.

Termină execuția unui crucifix de marmură, care i va fi cumpărat, mai târziu, de către ducele Cosimo. Cumpără de la Pier Maria d'Anterigoli, poreclit Sbietta, moșia *della Fonte*, din Vicchio, cu drept de stăpînire pe viață. În același an, Sbietta încearcă să-l otrăvească, pentru a intra mai curînd în stăpînirea moșiei.

1560 Îl înfiază pe Antonio (Tonino) di Parigi, poreclit Sputasenni.

1561 Este în proces cu Sbietta.

Îi cere ducelui îngăduința să plece din Florența. Nu capătă învoire.

1561 Încearcă din nou să plece în Franța, dar ducele Cosimo nu îi îngăduie.

Îl se naște încă un fiu natural: Giovanni.

1562 Îl se naște o fiică naturală, numită Elisabeta. Ducele Cosimo îi dăruiește casa din Via del Rosaio, în care Cellini locuia încă de la venirea în Florența.

1563 Îi moare Giovanni, băiatul care i se născuse în 1561.

1564 Moare Michelangelo Buonarroti.

1564 — 1569 Cellini nu mai execută nici o operă însemnată. Se zbate cu tot felul de greutăți materiale și încearcă să le facă un rost copiilor născuți de Piera de'Parigi, cu care se căsătorește în 1565.

1569 Îl dezmoștenește pe Antonio (Tonino), fiul său adoptiv.

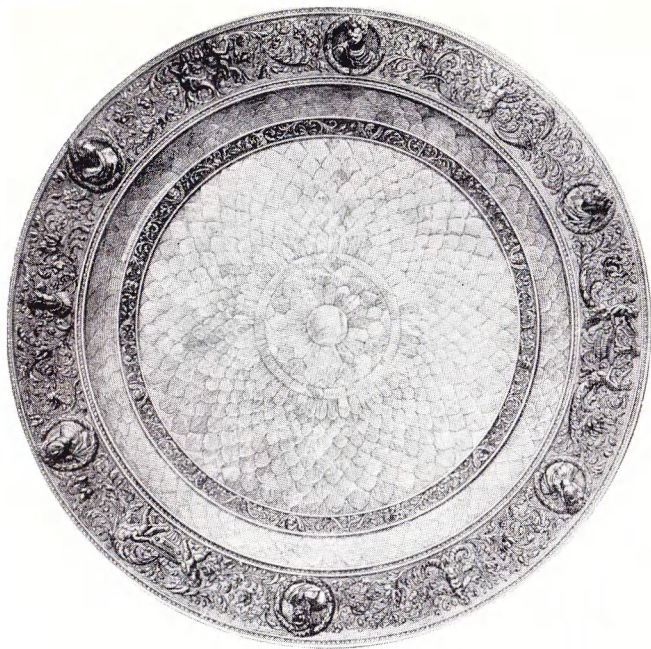
1570 Își face un nou testament, pe care îl mai modifică sau completează încă de câteva ori.

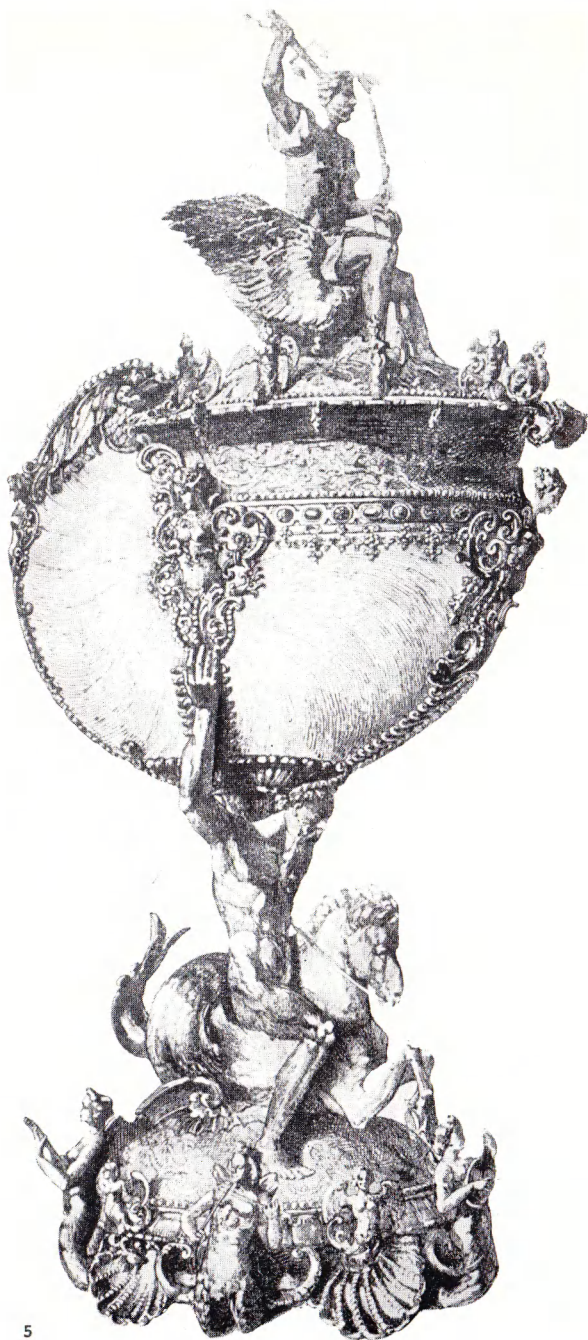
1571 Moare în ziua de 13 februarie și este înmormântat în ziua de 15 februarie în biserica della Nunziata.

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. *Bindo Altoviti*, bust, bronz; Gardener Museum, Boston
2. *Călimară*, bronz; colecție particulară, New York
3. *Vas*, sidef montat în argint (atrib.)
4. *Tavă*, cristal de rocă montat în argint; Museo Nazionale, Florența (atrib.)
5. *Nautilus*, sidef montat în argint aurit; Colecția regală, Windsor Castle (atrib.)
6. *Cupă*, argint aurit; colecție particulară, Anglia (atrib.)
7. *Cană*, argint aurit; colecție particulară, Anglia (atrib.)
8. *Desen*, (fragment) Luvru, Paris
9. *Desene de căști*, (atribuite lui Cellini), fragment, Uffizi, Florența
10. *Cîrje de abate*; fost la Mănăstirea Monte Cassino (atrib.)
11. *Tavă*, argint aurit; Palazzo Pitti, Florența (atrib.)
12. *Bustul lui Cosimo de' Medici* pe la 1545—1548; Museo Nazionale, Florența

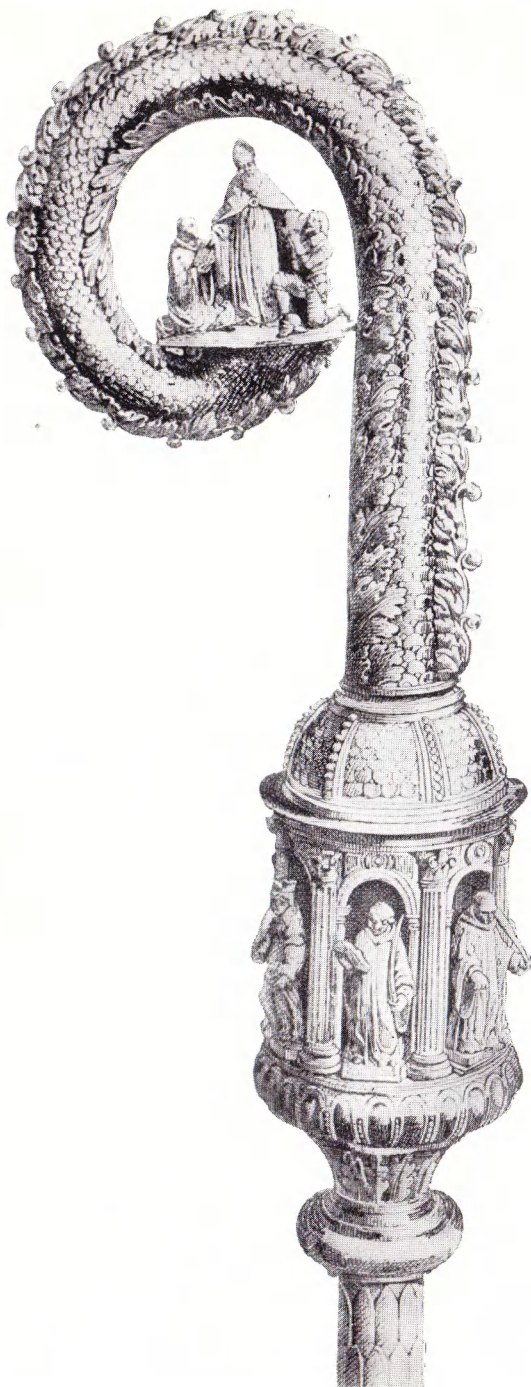

CUPRINS

(Vol. II.)

CARTEA A DOUA	5
DOCUMENTE	173
CRONOLOGIE (1540 — 1571)	255
LISTA ILUSTRAȚIILOR	259

Redactor: GHEORGHE SECUIU
Tehnoredactor: ION IVAȘCU

Dat la cules 13.07.1968. Bun de tipar 14.01.1969. Apărut 1969. Tiraj 12.500+140 ex. broșate. Hârtie tipar înalt tip A de 63 g/m². Ft. 24/600×900. Coli ed. 31,38. Coli de tipar 21,33. Comanda 4.934. Planșe tipo 12. A. nr. 6.982. C.Z. pentru bibliotecile mari 7.94. C.Z. pentru bibliotecile mici 7.94.

Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»
Calea Șerban Vodă 133, București
Republica Socialistă România

Biografii. Memorii. Eseuri

viața lui benvenuto cellini

«Autobiografia lui Benvenuto Cellini ne dezvăluie omul în ansamblu - în parte în pofida intenției sale - cu o veridicitate și o intensitate cuceritoare. Într-adevăr merită toată atenția faptul că - în timp ce operele majore ale lui *Benvenuto-artistul* au rămas doar în stadiul de proiect sau au dispărut - *Benvenuto-omul* va suscita interesul semenilor săi din toate vremurile. Și dacă cititorul îl bănuiește adeseori de minciună sau lăudăroșenie, asta-i departe de a-i dăuna, deoarece întotdeauna precumpănește impresia pe care ne-o lasă un temperament de o mare energie, un caracter temeinic format (...)

Este un om care poate și îndrăznește totul, purtând în el însuși propria lui măsură. Că ne place sau nu, în figura lui Cellini sesizăm cu ușurință un arhetip al omului modern»

Jakob Burckhardt